

**MINISTERUL CULTURII AL REPUBLICII MOLDOVA
INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL**

Cu titlu de manuscris
CZU: 749(478)(043.3)

MADAN ELENA

**PARTICULARITĂȚI ARTISTICE
ALE MOBILIERULUI ȚĂRĂNESC DIN ANSAMBLUL
LOCUINȚEI TRADIȚIONALE MOLDOVENEȘTI
(sfârșitul secolului XIX–mijlocul secolului XX)**

651.01 – TEORIA ȘI ISTORIA ARTELOR PLASTICE

Teză de doctor în studiul artelor și culturologie

Conducător științific:



MALCOCI Vitalie
dr. în studiul artelor
conferențiar, cercetător

Autor:



MADAN Elena

CHIȘINĂU, 2024

© Madan Elena, 2024

CUPRINS

ADNOTARE	4
LISTA TABELELOR	6
LISTA FIGURILOR	8
LISTA ABREVIERILOR.....	18
INTRODUCERE	19
1. CADRUL TEORETIC ȘI ISTORIOGRAFIC AL TEZEI	28
1.1. Relevarea surselor științifice și a problematicii de cercetare	28
1.2. Contribuții privind evoluția mobilierului tradițional	36
1.3. Activitatea dulgherilor și tâmplarilor în bresle, ateliere, fabrici și școli de meserii până la mijlocul secolului XX	47
1.4. Concluzii la Capitolul 1.....	60
2. MOBILIERUL TRADIȚIONAL ÎN CONTEXTUL CULTURII NAȚIONALE	61
2.1. Clasificarea mobilierului țărănesc după funcție, formă, material.....	61
2.2. Descrierea morfologică a mobilierului tradițional	67
2.3. Distribuirea mobilierului în interiorul locuinței țărănești.....	117
2.4. Concluzii la Capitolul 2.....	123
3. CARACTERISTICILE ARTISTICE ALE MOBILIERULUI TRADIȚIONAL	124
3.1. Elemente artistice aplicate pe mobilierul țărănesc	124
3.2. Plastica și semnificația ornamentelor tradiționale	134
3.3. Valorificarea elementelor tradiționale în mobilierul modern	140
3.4. Concluzii la Capitolul 3.....	148
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	149
BIBLIOGRAFIE	152
ANEXE	162
DICȚIONAR DE TERMENI trebuie aranjați în ord. alfabetică	164
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	169
CURRICULUM VITAE	170

ADNOTARE

Madan Elena. Particularități artistice ale mobilierului țăranesc din ansamblul locuinței tradiționale moldovenești (sfârșitul secolului XIX–mijlocul secolului XX).

Teză de doctor în studiul artelor și culturologie, Chișinău, 2024

Structura tezei: lucrarea constă din *adnotări* în limbile română, rusă și engleză, *introducere*, *trei capitole*, *concluzii și recomandări*, *bibliografie* (163 titluri), 161 pagini text de bază, 3 *anexe* (separate, 254 pagini). Rezultatele cercetării au fost publicate în 35 de materiale științifice.

Cuvinte-cheie: mobilier țăranesc, patrimoniu cultural, particularități artistice, clasificare, funcție, material, formă, tehnici decorative, mijloace artistice, structură decorativă, valorificare.

Domeniul de studiu: 651.01 – *Teoria și istoria artelor plastice*.

Scopul lucrării: constă în identificarea particularităților artistice ale mobilierului țăranesc din ansamblul locuinței tradiționale moldovenești (sfârșitul secolului al XIX-lea – mijlocul secolului al XX-lea), prin clasificarea mobilierului în baza cercetărilor complexe și din perspectiva valorificării științifice, artistice, socioculturale, muzeistice și a patrimoniului cultural.

Obiectivele lucrării: repertorierea formelor mobilierului rustic din diverse surse, pentru a întregi cadrul fenomenologic; identificarea, analiza și clasificarea particularităților artistice ale mobilierului tradițional în vederea introducerii în circuitul științific, cultural și artistic; determinarea influenței formei, materialului și funcției asupra clasificării mobilierului; elucidarea particularităților artistice ale mobilierului tradițional constituite din proprietățile materialelor, tehnicilor de prelucrare artistică, a ornamentelor și structurilor decorative; valorificarea și promovarea mobilierului tradițional ca parte a patrimoniului cultural, determinarea nivelului de conservare a acestuia la etapa actuală, evidențiindu-i importanța și rolul în contextul sociocultural și artistic.

Noutatea științifică: pentru prima oară este repertoriat mobilierul tradițional din spațiul cercetat și analizat în totalitatea manifestărilor sale. Viziunea științifică complexă aplicată a urmărit analiza particularităților artistice ale mobilierului din locuința tradițională care este parte componentă a moștenirii artistice, mai larg a patrimoniului cultural. Au fost introduse în circulație științifică rezultatele cercetărilor de teren inedite, care au completat reprezentativitatea fenomenologică necesară pentru realizarea complexității proiectului. A fost argumentată necesitatea protejării mobilierului tradițional, ca o sursă valoroasă pentru dezvoltarea designului contemporan și a turismului local.

Rezultatul obținut: contribuie la soluționarea unei **probleme științifice importante**, *elucidând complex* particularitățile artistice ale mobilierului țăranesc din ansamblul locuinței tradiționale moldovenești, *înlesnind* patrimonializarea moștenirii culturale, *având ca rezultat* completarea lacunelor în studiul acestei componente a culturii.

Valoarea teoretică a lucrării: contribuie la extinderea studiilor artistice, culturale și etnografice ale mobilierului tradițional din Republica Moldova. Lucrarea oferă o metodologie complexă de clasificare a mobilierului tradițional și de identificare a particularităților artistice ale acestuia, deschizând noi perspective pentru studierea interdisciplinară a domeniului.

Valoarea aplicativă a lucrării: rezidă în utilizarea rezultatelor cercetării la elaborarea proiectelor de design interior care integrează elemente tradiționale. Poate servi drept bază pentru dezvoltarea unor cursuri speciale universitare și studii în domeniul designului, etnologiei, istoriei, culturii. Recomandările practice sunt utile pentru a fi aplicate de către artiști plastici, designeri, muzeografi, dar și de responsabili de elaborarea politicilor culturale privind protejarea patrimoniului cultural mobil.

Implementarea rezultatelor științifice: am elaborat, prezentat și publicat lucrări, care și-au asumat probleme din cuprinsul tezei de doctor și au testat o anume etapă din procesul scrierii ei. Rezultatele cercetării științifice au fost utilizate în procesul elaborării și implementării cursului istoria designului pentru studenții de la Facultatea de Design, Universitatea Tehnică din Moldova, la coordonarea științifică a elaborării lucrărilor de licență ale studenților, au contribuit la îmbogățirea programului educațional, oferind o fundamentare științifică a proiectelor de studiu. Recomandările practice privind valorificarea mobilierului tradițional se pretează a fi utilizate în diverse proiecte de creație artistică și de dezvoltare muzeistică.

ANNOTATION

Madan Elena. Artistic particularities of the peasant furniture from the ensemble of the traditional Moldovan dwelling, (late 19th century–mid 20th century).

PhD thesis in the study of arts and culture, Chisinau, 2024

Thesis Structure: the work consists of an introduction, three chapters, conclusions and recommendations, annotations in Romanian, Russian, and English, a bibliography of 163 sources, 161 pages of main text, and 3 appendices. The research results have been published in 35 scientific materials.

Key words: peasant furniture, cultural heritage, artistic particularities, classification, function, material, form, decorative techniques, artistic means, decorative structure, valorization.

Field of Study: 651.01 – *Theory and History of Fine Arts.*

The aim of the study is: it consists in identifying the artistic characteristics of peasant furniture within the traditional Moldovan household (late 19th century - mid-20th century) by classifying the furniture based on complex research and from the perspective of scientific, artistic, sociocultural, museological, and cultural heritage valorization.

Objectives of the study: the repertory of rustic furniture forms from various sources, to complete the phenomenological framework; identifying, analyzing, and classifying the artistic features of traditional furniture for inclusion in the scientific, cultural, and artistic discourse; determining the influence of form, material, and function on furniture classification; elucidating the artistic characteristics of traditional furniture constituted by the properties of materials, artistic processing techniques, ornaments, and decorative structures; valuing and promoting traditional furniture as part of cultural heritage, determining its current level of preservation, highlighting its importance and role in the sociocultural and artistic context.

Scientific novelty: for the first time, traditional furniture from the researched area is repertoried and analyzed in all its manifestations. The applied complex scientific vision aimed to analyze the artistic characteristics of the furniture in the traditional household, which is a component part of the artistic heritage, more broadly of the cultural heritage. The results of novel field research were introduced into the scientific circuit, which complemented the necessary phenomenological representation for the realization of the project's complexity. The necessity of protecting traditional furniture has been argued as a valuable source for the development of contemporary design.

The obtained result: contributes to addressing an important scientific issue, providing a comprehensive understanding of the artistic particularities of peasant furniture within traditional Moldovan homes, contributing to the preservation of cultural heritage and filling gaps in the study of this cultural component.

The theoretical value: its contribution to the expansion of artistic, cultural, and ethnographic studies of traditional furniture in the Republic of Moldova. Additionally, the work offers a complex methodology for classifying traditional furniture and identifying its artistic particularities, opening new perspectives for interdisciplinary exploration in this field.

The practical value: resides in the use of research results in the development of interior design projects that integrate traditional elements. It can serve as a basis for the development of special university courses and studies in the fields of design, ethnology, history, and culture. The practical recommendations are useful for application by visual artists, designers, museum curators, as well as those responsible for developing cultural policies regarding the protection of mobile cultural heritage.

The implementation of the scientific results: I have developed, presented, and published works that addressed issues within the scope of my doctoral thesis and tested specific stages in its writing process. The results of the scientific research have been utilized in the development and implementation of the course History of Design for students at the Faculty of Design, Technical University of Moldova, in the scientific coordination of students' bachelor's theses, and have contributed to enriching the educational program by providing a scientific foundation for study projects. Practical recommendations regarding the valorization of traditional furniture are suitable for use in various artistic creation and museum development projects.

АННОТАЦИЯ

Мадан Елена. Художественные особенности крестьянской мебели традиционного молдавского жилища (конец XIX–середина XX века).

**Докторская диссертация в области искусствоведения и культурологии,
Кишинев, 2024**

Структура диссертации: работа состоит из введения, трех глав, заключения и рекомендаций, аннотаций на румынском, русском и английском языках, библиографии из 163 источников, 161 страниц основного текста и 3 приложений. Результаты исследования были опубликованы в 35 научных публикациях.

Ключевые слова: крестьянская мебель, культурное наследие, художественные особенности, классификация, функция, материал, форма, декоративные техники, художественные средства, декоративная структура, практическое использование.

Область исследования: 651.01. *Теория и история изобразительного искусства*

Цель исследования: состоит в выявлении художественных особенностей крестьянской мебели в составе традиционного молдавского жилища (конец XIX века - середина XX века) путем классификации мебели на основе комплексных исследований и с точки зрения научной, художественной, социокультурной, музейной и культурного наследия оценки.

Задачи исследования: репертуар форм сельской мебели из различных источников для завершения феноменологической рамки; идентификация, анализ и классификация художественных особенностей традиционной мебели для включения в научный, культурный и художественный оборот; определение влияния формы, материала и функции на классификацию мебели; выявление художественных особенностей традиционной мебели, состоящих из свойств материалов, техник художественной обработки, орнаментов и декоративных структур; оценка и продвижение традиционной мебели как части культурного наследия, определение уровня её сохранности на текущем этапе, подчеркивая её важность и роль в социокультурном и художественном контексте.

Научная новизна: впервые традиционная мебель из исследуемого региона репертуаризована и проанализирована во всех ее проявлениях. Примененная комплексная научная концепция была направлена на анализ художественных особенностей мебели в традиционном жилище, которая является составной частью художественного наследия, более широкого культурного наследия. Результаты новых полевых исследований были введены в научный оборот, что дополнило необходимое феноменологическое представление для реализации сложности проекта. Обоснована необходимость защиты традиционной мебели как ценного источника для развития современного дизайна и местного туризма.

Полученный результат: способствует решению важной научной проблемы, предоставляя сложное объяснение характеристик художественного меблирования деревенского жилища традиционной молдавской архитектуры конца XIX - середины XX века, патримониализацию культурного наследия, что приводит к заполнению пробелов в изучении этого компонента культуры.

Теоретическая ценность: заключается в её вкладе в расширение исследований в области художественного, культурного и этнографического изучения традиционной мебели в Республике Молдова. Кроме того, работа предлагает сложную методологию классификации традиционной мебели и выявление характеристик её художественности, открывая новые перспективы для междисциплинарного изучения данной области.

Прикладное значение работы: заключается в использовании результатов исследований при разработке проектов интерьеров, которые интегрируют традиционные элементы. Может служить основой для разработки специальных университетских курсов и исследований в области дизайна, этнологии, истории и культуры. Практические рекомендации полезны для применения художниками, дизайнерами, музейными кураторами, а также теми, кто отвечает за разработку культурной политики по защите мобильного культурного наследия.

Внедрение научных результатов: я разработала, представила и опубликовала работы, которые решали проблемы в рамках моей докторской диссертации. Результаты научных исследований были использованы в разработке курса истории дизайна для студентов факультета дизайна Технического Университета Молдовы, в научном руководстве, внесли вклад в обогащение образовательной программы, обеспечив научную основу для учебных проектов. Практические рекомендации по использованию традиционной мебели подходят для использования в различных проектах художественного творчества и музейного развития.

LISTA TABELELOR

Tab. 2.1. Mobilier pentru odihnă (pentru așezat și dormit).....	91
Tab. 2.2. Date statistice privind numărul lăzilor.....	100
Tab. 2.3. Date statistice privind mobilierul suport/depozitare.....	108
Tab. 2.4. Date statistice privind numărul meselor.....	116

LISTA FIGURILOR

Fig.1.1. O secvență din interiorul unei case din comuna Hăbășești, districtul Roman [66, p. 55]	33
Fig.1.2. Scaunul - “tron”, lut ars, ceramic, culturile Precucuteni și Cucuteni-Tripolie, Muzeul Național de Istorie a Moldovei. Foto Madan Elena (2020).....	38
Fig.1.3. Vase și piese de cult. Eneolitic. Culturile Precucuteni și Cucuteni-Tripolie, mil. V-III î.Chr. Muzeul Național de Istorie a Moldovei. Foto Madan Elena (2020).....	38
Fig.1.4. „Gânditorul”. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.....	38
Fig.1.5. Jilț domnesc (după restaurare), Voroneț [44, p.64].....	43
Fig.1.6. Jilț arhieresc de la Voroneț [44, p.65].....	43
Fig.1.7. Jilțuri din strana bisericii „Sf. Gheorghe”, Voroneț [44, p.65].....	43
Fig.1.8. Mărcile de identitate a fabricilor de mobilă din RSSM [126].....	51
Fig.1.9. Atestatul din 1926 primit la absolvirea Școlii de împletituri de mobilă și coșuri a prefecturii județului Soroca de către Druță Filip.....	55
Fig.1.10. Elevi și profesori în incinta atelierului de împletit al Școlii de împletituri de mobilă și coșuri a prefecturii județului Soroca	56
Fig.1.11. Mobilierul din răchită confecționat de elevii Școlii de împletituri de mobilă și coșuri a prefecturii județului Soroca.....	56
Fig.2.1. Clasificarea mobilierului după funcție, material și formă.....	62
Fig.2.2. Scaun fără spătar, cu trei sau patru picioare.....	70
Fig.2.3. Scaun mic rotund, s. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietară Moisei Ana. Foto Madan Elena, 2007.....	70
Fig.2.4. Scaun cu spătar.....	71
Fig.2.5. Scaunul Thonet nr.14.....	73
Fig.2.6. Scaune vieneze de pe teritoriul R. Moldova.....	73
Fig.2.7. Laviță cu țaruși bătuți în podeaua de lut, s. Tătărești, r-nul Strășeni. Proprietară Șchiopu Ana (a.n1912), casă de la înc. sec. al XX-lea. Foto Madan Elena (2008).....	75
Fig.2.8. Lavița din s. Pojăreni, r-nul Ialoveni. Proprietară Cazacu Paraschiva. Foto Madan Elena (2009).....	75
Fig.2.9. Laviță din or. Vulcănești. Proprietar Malcev Vasile. Foto Madan Elena (2009)....	75
Fig.2.10. Stâlpi-suport pentru laviță, s. Tătărești, r-nul Strășeni. Proprietară Șchiopu Ana (a.n. 1912), casă de la înc. sec. al XX-lea. Foto Madan Elena (2008).....	76
Fig.2.11. Laviță de lut din s. Tătărești, r-nul Strășeni. Proprietară Șchiopu Ana (a.n. 1912), casă de la înc. sec. XX. Dim.: L=264, l=55, h=50 cm. Foto Madan Elena (2008).....	76
Fig.2.12. Interiorul bucătăriei. Desen realizat de Maria Marunevici [12, p.137].....	76
Fig.2.13. Interiorul locuinței cu sobă. Desen realizat de Maria Marunevici [12, p.138].....	76
Fig.2.14. Cuptor cu tandâr, model din incinta muzeului „La casa părintească”, s. Copceac, r-nul Ștefan-Vodă. Foto Ciobanu Fedora (2020).....	77
Fig.2.15. Vatra cuptorului, s. Horodiște, r-nul Rezina. Proprietară Pascal Nina Dorofei (a.n. 1936). Foto Madan Elena (2008).....	77
Fig.2.16. Cuptor cu lejancă, or. Camenca, r-nul Camenca. Proprietară Șpac Maria. Foto Madan Elena (2010).....	78

Fig.2.17. Cuptor cu lejancă. Pensiune turistică, s.Chișcăreni, r-nul Sângerei. Proprietară Pupăză Raisa. Foto Maria Prisăcaru (2020).....	78
Fig.2.18. Laviță în fața sobei, s. Alexeevca, r-nul Ungheni. Proprietară Evdochia Vasile. Foto Madan Elena (2008).....	78
Fig.2.19. Laviță în fața sobei, s. Milești, r-nul Nisporeni. Proprietar Marian Ion. Foto Madan Elena (2009).....	78
Fig.2.20. a) sistem de „capră” pentru susținerea lavițelor; b) sistem de „capră” cu întărire în formă de X, com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietară Moisei Nina Vladimir. Foto Madan Elena (2007).....	79
Fig.2.21. Sistem de „capră” cu întărituri, s. Căinari Vechi, r-nul Soroca. Proprietară Cornei Evdochia. Reg. „laiță pe capre”. Dim.: L=290; l=90; h=60 cm. Foto Madan Elena (2008).....	79
Fig.2.22. Sisteme de paturi: 1. Pat sau laviță cu picioare înfipite în pământ; 2. Sisteme de susținere a lavițelor: a) picior sculptat; b) sistem de „capră”; c) picioare în formă de X; 3) Pat împletit; 4) Pat de pământ; 5) Pat construit în sistemul cunoscut cu denumirea „în pană și uluc” [9, p.135].....	79
Fig.2.23. Bancă (reg. scaun lung) cu patru 4 picioare. Muzeul de istorie și etnografie, s. Negurenii, r-nul Telenești. Dim.: L=80; h=37 cm. Foto Zaporozjan Tatiana (2020).....	80
Fig.2.24. Bancă (reg. scaun lung) cu picioare în coadă de rândunică fixate lateral prin stinghii, com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietară Popa Ana. Foto Madan Elena (2007).....	80
Fig.2.25. Bancă cu console profilate. Muzeul de Istorie și Etnografie, s. Petrunca, r-nul Glodeni. Foto Madan Elena (2008).....	81
Fig.2.26. Bancă cu decor prin traforare și decupaj. Proprietară Dabija Viorica, com. Trușeni, mun. Chișinău. Foto Madan Elena (2007).....	81
Fig.2.27. Bancă cu zăbrele decorative. Muzeul de istorie, etnografie și artă, Cimișlia. Foto Matei Angela (2020).....	81
Fig.2.28. Laviță evoluată (reg. „canapcă”). Muzeul „La casa părintească”, s. Copceac, r-nul Ștefan Vodă. Anul ~ 1960, exec. de moș Simion (Chioru); donată de fiica Maria. 82	
Fig.2.29. Laviță evoluată (reg. „laiță”). Muzeul de istorie și etnografie, s. Molovata Nouă, r-nul Dubăsari. Dim.: L=342; l= 52; h=102; h (spetează)=38 cm.....	82
Fig.2.30. Bancă cu spătar (reg. canapcă). Centru de artizanat „Țărăncuța”, s. Carahasani, r-nul Ștefan Vodă. Foto Cociu Dorel (2020).....	82
Fig.2.31. Bancă cu spătar (reg. canapcă). Casa-muzeu „Alexei Mateevici”, or. Căinari, r-nul Căușeni, anul 1879. Foto Rotari Feodora (2020).....	82
Fig.2.32. Laviță cu capete înfundate, s. Găuzeni, r-nul Șoldănești (reg. laiță). A aparținut Anastasiei Ion Ceban (a.n. 1901). Dim.: L=300; l=50; h=60/ h (speteaza)=110 cm. Foto Madan Elena (2007).....	83
Fig.2.33. Laviță cu capete strunjite (reg. laiță). Muzeul de istorie și etnografie, mun. Bălți. Datarea: sec. al XX-lea, Nr. inv. 18523. Dim.: L=237; l=55; h =82 cm. Foto Elena Madan (2009).....	83
Fig.2.34. Sisteme de asamblare utilizate la confecționarea paturilor: 1 - îmbinare în „pană și uluc”; 2, a - îmbinare cu „cep și scobitură” - îmbinare liberă cu pană; 2, b, c –	

îmbinare cu „cep și scobitură” - îmbinare deschisă. Desene Elena Madan. Foto Aida Bondari (2020).....	84
Fig.2.35. Pat meșterit de Barbăneagră D. Proprietar Barbăneagră D., s. Alexeevca, r-nul Ungheni. Executat din lemn de tei. Dim.: L=212, l=60, h=51/h (capete)=91cm. Executat ~1960. Foto Madan Elena (2009).....	85
Fig.2.36. Pat executant de tâmplarul Ghelan Mitrofan Alexandru, Muzeul de istorie “D. Cantemir”, or. Cantemir. Dată - prima jum. a sec. al XX-lea. Foto Ghelan Alexandru (2020).....	85
Fig.2.37. Pat cumpărat la târgul din Staro-Cazaci, azi în Ucraina, Muzeul de Etnografie s. Crocmaz, r-nul Ștefan-Vodă. Proprietar Ganenco Moisei. Donat de feciorul Ionel (1989). Dim.: L=220; l=107; h=50/ h (capete)=110 cm. Dată - 1938. Foto Bondari Aida (2020).....	85
Fig.2.38. Tăblie de pat, Muzeul satului Giurgiulești, Cahul. Foto Cazacu Aurica (2020).....	86
Fig.2.39. Tăblie de pat, Muzeul de istorie și etnografie, s. Sadacalia, Basarabeasca, anul 1940. Dim.: L=190; l=95; h=105. Foto Suman Nina (2020).....	86
Fig.2.40. Tăblie de pat, Casa-muzeu “Alexei Mateevici”, s. Căinari, r-nul Căușeni, anii ’40-50 ai sec. al XX-lea. Foto Rotari Feodora (2020).....	86
Fig.2.41. Tăblie de pat, Muzeul de etnografie, s. Corcmaz, r-nul Ștefan-Vodă. Proprietari Ganenco Andronii și Hana, cumpărat la târgul din Cazaci (Staro-Cazaci, Ucraina). Donat de nora lor Ganenco Grăchina (1986). Dată până la 1940. Dim.: L=220; l=100; h=60; h (capete)=105. Foto Bondari Aida (2020).....	86
Fig.2.42. Tăblie de pat, Muzeul „La bunici”, s. Tudora, r-nul Ștefan-Vodă. Proprietari Trifan și Dorea Timoșenco. Donat de fiul Timoșenco Ion, anul 1928. Dim.: L=181; l=109; h=56; h (spetează)=115. Foto Malancea Liliana (2020).....	86
Fig.2.43. Chersin, înc. sec.XX, Muzeul de istorie și etnografie, Criuleni. Foto Madan Elena (2009).....	86
Fig.2.44. Leagăn suspendat, Muzeul „La casa părintească”, s. Copceac, r-nul Ștefan-Vodă. Proprietar Iacob Izbaș, donat de fiul Dumitru, anii ~ 1940-1950. Foto Ciobanu Feodora (2020).....	87
Fig.2.45. Leagăn suspendat, Muzeul de istorie și etnografie, s. Sadacalia, Basarabeasca, Proprietar: Suman V. Anul 1951; Dim. L=95; l=60, Foto Suman Nina (2020).....	87
Fig.2.46. Leagăn suspendat, Muzeul de istorie și etnografie, s. Târnova, r-nul Edineț, leagăn din corzi de salcie. Dim.: L=120; l=60. Foto Sircovschi Eugenia (2020).....	87
Fig.2.47. Leagăn suspendat. Proprietar Eftodie Claudia, s. Lalova, r-nul Rezina, anul 2007. Foto Madan Elena (2007).....	87
Fig.2.48. Leagăn așezat pe podea, Muzeul de istorie și etnografie, Ciadâr-Lunga. Foto Madan Elena (2008).....	87
Fig.2.49. Leagăn, Muzeul de etnografie al satului Văleni, r-nul Cahul. Proprietar Vodă Gheorghe, anul 1961. Dim.: L=100; h=120. Foto Balusca Mariana (2020).....	88
Fig.2.50. Leagăn, Muzeul de Istorie și Etnografie, s. Sadacalia, Basarabeasca. Proprietar Baciuc Feodos Dions, anul 1961. Dim. L=100; l=50; h=120. Foto Suman Nina (2020).....	80
Fig.2.51. Leagăn, Muzeul de istorie și etnografie, s. Slobozia Mare, r-nul Cahul, anul 1970, executat de meșterul Vasile Nichita. Foto Maria Chiciuc (2020).....	88

Fig.2.52. Leagăn cu talpă, Biblioteca Publică Bursuceni, r-nul Sângerei. Foto Ciolpan Alexandra (2020).....	88
Fig.2.53. Leagăn cu talpă, Muzeul de istorie, etnografie și artă, Cimișlia. Foto Matei Angela (2020).....	88
Fig.2.54. Leagăn cu talpă, Muzeul „La bunici”; s. Tudora, r. Ștefan Vodă. Donator Iuraș Feodor, anul 1955. Dim.: L=83; l=46; h=85. Foto Malancea Liliana (2020).....	88
Fig.2.55. Leagăn cu talpă, Muzeul de istorie și etnografie, or. Taraclia, anul 1889. Foto Nechit Tatiana (2020).....	88
Fig.2.56. Sofcă cu elemente sculptate aplicate (puncte de diamant), Muzeul de istorie și etnografie, mun. Bălți, Datare ~ 40 ai sec. al XX-lea. Dim.: 174/67/80. Foto Elena Madan (2008).....	90
Fig.2.57. Sofcă cu forme de contur gravat. Proprietar Nagornaia Elizaveta, s. Țipova, r-nul Rezina. Foto Madan Elena (2007).....	90
Fig.2.58. Sofcă cu panouri plate nedecorate fiind prelucrate doar canturile. Biblioteca Publica „Borosenii Noi”. Foto Tibuleac Zinaida (2020).....	90
Fig.2.59. Sofcă cu suprafețe pictate, Casa-muzeu Grigore Vieru, s. Pererîta, r-nul Briceni. Motive geometrice – rozeta solară, romb. Foto Ciutac Veceslav (2020).....	90
Fig.2.60. Kadovbi, Schiță de Vasile Sivac [154, p. 321].....	92
Fig.2.61. „Bodnya” în s. Velyki Minki, r-nul Narodițichii, Ucraina, sf. sec. XVIII-înc.sec.XIX. Foto M. Glușca [154, p. 321].....	93
Fig.2.62. Clasificarea lăzilor.....	94
Fig.2.63. Ladă neornamentată, Casa de Cultură, s. Grimăncăuți, r-nul Briceni. Foto Nina Dumitraș (2020).....	95
Fig.2.64. Ladă neornamentată, Muzeul de istorie și etnografie, s. Malovata Nouă, Dubăsari. Foto Beșleagă Alexandra (2020).....	95
Fig.2.65. Ladă neornamentată, s. Bașcalia, r-nul Basarabeasca. Proprietar Eabanji Ivan Vasile. Foto Madan Elena (2009).....	95
Fig.2.66. Ladă de companie, s. Căinari Vechi, r-nul Soroca. Proprietar Cornei Evdochia. Foto Madan Elena (2007).....	96
Fig.2.67. Ladă de companie, Muzeul de istorie și etnografie, s. Recea, r-nul Strășeni. Foto Iovu Mihai (2020).....	96
Fig.2.68. Ladă de companie, Muzeul de istorie și etnografie, s. Sadaclia, Basarabeasca, anul 1894. Dim.: L=60; l=40; h=40. Foto Suman Nina (2020).....	96
Fig.2.69. Ladă ferecată, Muzeul satului, s. Cernoleuca, r-nul Dondușeni. Foto Madan Elena (2009).....	97
Fig.2.70. Ladă ferecată, Muzeul de istorie și etnografie, Criuleni, Achiziționat de la Guzun Petru, anul 1916. Foto Madan Elena (2008).....	97
Fig.2.71. Ladă ferecată, Muzeul de istorie și etnografie, s. Slobozia Mare, r-nul Cahul. Foto Maria Chiciuc (2020).....	97
Fig.2.72. Ladă pictată, Muzeul de istorie și etnografie, Florești, anul 1876, achiziționată (2020) de la Galina Slusari din s. Cotuijenii Mari. Foto Gutim Mihail (2020).....	98
Fig.2.73. Ladă pictată, Muzeul satului, s. Boșcana, r-nul Criuleni. Dim.: L=100 cm; l=60 cm; h=68 cm. Foto Samoila Elena (2020).....	98

Fig.2.74. Ladă pictată, Casa-muzeu „A. Mateevici”, s. Zaim, r-nul Căușeni, anul 1899. Dim.: L=95 cm; l=55 cm; h=60 cm. Foto Găină Ion (2020).....	98
Fig.2.75. Ladă mixtă, Muzeul de istorie și etnografie, Rezina. Donator Bejenar Aliona, s. Bușăuca, Rezina. Foto Liuba Godonoaga (2020).....	98
Fig.2.76. Ladă mixtă, Muzeul raional de istorie și etnografie „Anatol Candu”, s. Văsieni, Ialoveni. Foto Candu Diana (2020).....	98
Fig.2.77. Ladă mixtă, Muzeul de istorie și etnografie, s. Slobozia Mare, Cahul, anul 1896. Foto Maria Chiciuc (2020).....	98
Fig.2.78. Ladă dulgherească, Muzeul istorico-etnografic, or. Ocnîța, a aparținut Agafiei Vasile (a.n.1910) din s. Dîngeni, r-nul Ocnîța. Dată ~ sf. sec. al XIX-lea–început sec. al XX-lea Dim.: L= 89 cm; l= 46 cm; h= 46 cm. Foto Taraban Maia (2020)...	99
Fig.2.79. Ladă dulgherească, Muzeul de istorie și etnografie, mun. Bălți. Dată sec.XIX–înc. sec. XX. Foto Elena Madan (2009).....	99
Fig.2.80. Ladă dulgherească, Muzeul de istorie și etnografie, s. Recea, Strășeni. Proprietar Corobceanu Pavel. Dată ~ 1810-1820. Dim.: L=90 cm; l =40,5 cm; h=42 cm. Foto Iovu Mihai (2020).....	99
Fig.2.81. Ladă împețită, Muzeul de istorie și etnografie, Soroca. Dată : prima jum. a sec. al XX-lea Foto Bulat Nicolae (2020).....	99
Fig.2.82. Sipețel, com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietar Corghencea Ana Carp. Foto Madan Elena (2007).....	99
Fig.2.83. Valiză, Muzeul de istorie și studiere a ținutului, s. Etulia, Vulcănești. Foto Sofia Mihail (2020).....	99
Fig.2.84. Blidar, informație oferită de Secția de Cultură și Turism din or.Briceni, Muzeul satului Trebisăuți, r-nul Briceni. Proprietar Dumitraș Valentina. Foto Diglean Lidia (2020).....	101
Fig. 2.85. Blidar, Muzeul Ținutului Edineț. Foto Preașca Adriana (2020).....	101
Fig.2.86. Blidar, Muzeul Petru Zadnipro, s. Sauca, r-nul Ocnîța. Foto Popovici Nelea (2020).....	101
Fig.2.87. Blidar, Muzeul ținutului natal și gloriei militare, s. Minjir, Hîncești. Foto Mircus Elena (2020).....	101
Fig.2.88. Dulap, s. Sadacia, Basarabeasca, anul 1938. Dim.: l=120; h=195. Foto Suman Nina (2020).....	102
Fig.2.89. Dulap, Muzeul ținutului Cahul. Proprietar T. Cotoi, Cahul, sec.al XX-lea, România. Dim.: L=105, l=60, h=200. Foto Prepeliță Maria (2020).....	102
Fig.2.90. Dulap, Muzeul de istorie și etnografie, or. Nisporeni. Foto Ionel Angela (2020)...	102
Fig.2.91. Dulap, Muzeul de istorie și etnografie, s. Mateuți, r-nul Rezina. Proprietar Gușan Elena. Foto Știrbu Ion (2020).....	102
Fig.2.92. Dulap, Muzeul de istorie, etnografie și artă, Cimișlia. Foto Matei Angela (2020)..	102
Fig.2.93. Poliță, s. Găuzeni, r-nul Șoldănești. Proprietar Botezat Larisa, a aparținut lui Rezmeriță Anatol. Foto Madan Elena (2007).....	103
Fig.2.94. Poliță suport pentru candelă. s.Alexeevca, r. Ungheni. Proprietar Daria Eugenia (a.n. 1940). Foto Madan Elena (2008).....	103
Fig.2.95. Trihorn, s. Țipova, r-nul Rezina. Proprietar Nagornai Elizaveta. Foto Madan Elena (2007).....	103

Fig.2.96. Trihorn, com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietar Popa Ana. Foto Madan Elena (2007).....	104
Fig.2.97. Culme, Muzeul de istorie și etnografie, Criuleni. Foto Madan Elena (2009).....	105
Fig.2.98. Drainiță, Muzeul de etnografie și studiere a ținutului natal, sat.Răscăieți, r-nul Ștefan-Vodă, donat de Mironova Tamara în 1988. Dim.: L=200 cm. Foto Doncila Svetlana (2020).....	105
Fig.2.99. Drainița, Muzeul „La bunici”; s. Tudora, r. Ștefan Vodă, donat de Timoșenco Ion. Proprietari Timoșenco Trifan și Dorea (părinți), anul 1941. L – 149 cm; h – 38 m. Foto Malancea Liliana (2020).....	105
Fig.2.100. Cuier, Muzeul de istorie și etnografie, s. Tigheci, r-nul Leova. Foto Madan Elena (2008).....	106
Fig.2.101. Cuier, Muzeul de istorie și etnografie, s.Limbenii Vechi, r-nul Glodeni. Foto Madan Elena (2009).....	106
Fig.2.102. Cuier, s.Hăsnășenii Mari, r-nul Drochia. Proprietar Capcelea Toader (tâmplar, 1925). Foto Madan Elena (2007).....	106
Fig.2.103. Cuier, s. Țipova, r-nul Rezina. Proprietar Cobasai Ion Dionis. Foto Madan Elena (2007).....	106
Fig.2.104. Cuier, Muzeul de istorie și etnografie, s. Tigheci, r-nul Leova. Foto Madan Elena (2008).....	106
Fig.2.105. Grindă, s. Țipova, r-nul Rezina. Proprietar Nagornai Elizaveta. Foto Madan Elena (2007).....	106
Fig.2.106. Prepeleac, pensiune turistică, s.Chișcăreni, r-nul Sîngerei. Proprietar Pupăză Raisa. Foto Maria Prisăcaru (2020).....	107
Fig.2.107. Olar, s. Izvoare, r-nul Florești. Proprietar Capcelea Liza. Foto Madan Elena (2007).....	107
Fig.2.108. Olar, s.Hăsnășenii Mari, r-nul Drochia. Proprietar Capcelea Toader (tâmplar, 1925). Foto Madan Elena (2007).....	107
Fig.2.109. Prepeleac, Muzeul de istorie și etnografie, Ciadîr-Lunga. Foto Madan Elena (2009).....	107
Fig.2.110. Masă joasă rotundă, Muzeul raional de istorie și etnografie „Anatol Candu”, s. Văsieni, Ialoveni. Dim.: D=77, h=34. Foto Candu Diana (2020).....	110
Fig. 2.111. Masă joasă rotundă, Muzeul „La bunici”, s. Tudora, r. Ștefan-Vodă. Donator Palancean Nadejda, anul 1937. D=78; h=44 cm. Foto Malancea Liliana (2020).....	110
Fig. 2.112. Masă – sofa sau sinie - Tavă (Masă p/u mămăligă – farfurie), Muzeul de istorie și etnografie, s. Cairaclia, Taraclia. Donator Peroncova Stepana Iv. Foto Casapov Valeriu (2020).....	110
Fig.2.113. Masă joasă dreptunghiulară cu tablă portativă, Muzeul satului Pîrlița, Ungheni, anul 1923. Foto Basarov Mariana (2020).....	110
Fig.2.114. Masă joasă dreptunghiulară, s. Alexeevca, r-nul Ungheni. Proprietar Barbăneagră Dumitru. Foto Madan Elena (2008).....	110
Fig.2.115. Masă dreptunghiulară, s. Țipova, r-nul Rezina. Proprietar Strugulea Mihail Cozma, anul 1915, cumpărată de la evrei, or. Rezina. Foto Madan Elena (2007).....	113
Fig.2.116. Masă dreptunghiulară, s. Frumușica, r-nul Florești. Proprietar Zamă Neagră Valentina, anul 1968, cumpărată de la Soroca. Foto Madan Elena (2009).....	113

Fig.2.117. Masă dreptunghiulară, Muzeul de istorie și etnografie, s. Malovata Nouă, Dubăsari. Foto Beșleagă Alexandra (2020).....	113
Fig.2.118. Masă dreptunghiulară, Muzeul satului, s.Boșcana, r-nul Criuleni. Dim.: L=147, l=73, h=73 cm. Foto Samoila Elena (2020).....	113
Fig.2.119. Masă dreptunghiulară, com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietar Ionașcu Dunea. Foto Madan Elena (2007).....	113
Fig.2.120. Masă rotundă, com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietar Lupașcu Alexandru. Foto Madan Elena (2007).....	114
Fig.2.121. Masă rotundă, s. Cernoleuca, r-nul Dondușeni. Proprietar Domnica Plotnic, anul 1984, procurată de la Edineț. Foto Madan Elena (2009).....	114
Fig.2.122. Masă rotundă, Muzeul satului Giurgiulești, Cahul, masa procurată de la Galați, ~7 km depărtare, donată de Tornea Ana, anul ~ 1940. Foto Cazacu Aurica (2020).....	114
Fig.2.123. Masă rotundă, Muzeul de etnografie, s. Crocmaz, Ștefan-Vodă. Proprietar Evgraf Clășevici, donat Aida - nepoata, anii 1940, cumpărată de la Cazacii Vechi. Dim.: D=110, h=76. Foto Bondari Aida (2020).....	114
Fig.2.124. Masă rotundă, com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietar Madan Andrei. Foto Cheianu Carolina (2020).....	114
Fig.2.125. Masă-dulap/înfundată, s. Găuzeni, r-nul Șoldănești. Proprietar Cuculescu Semion Ion. Foto Madan Elena (2007).....	115
Fig.2.126. Masă-dulap/înfundată, Muzeul de etnografie a satului Văleni, r-nul Cahul. Proprietar Burcă Gh., anul 1935. Dim.: l=130, h=140. Foto Balusca Mariana (2020).	115
Fig.2.127. Masă-dulap/înfundată, s. Frumușica, r-nul Florești. Proprietar Munteanu Ana. Foto Madan Elena (2009).....	115
Fig.2.128. Masă-dulap/înfundată, s. Alexeevca, r-nul Ungheni. Proprietar Barbăneagră Dumitru, anul 1956. Dim.: L=89, l=60. Foto Madan Elena (2009).....	115
Fig.2.129. Tipuri de repartizări a încăperilor în diferite regiuni ale țării în baza cercetărilor efectuate în teren (2008).....	118
Fig.2.130. Principalele scheme constructive și planuri ale locuințelor din Moldova de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la începutul secolului al XX-lea: 1 - schemă constructivă cu o singură deschidere; variante de planuri în schemele constructive corespunzătoare (1, 2, 3, 4, 5, 6); II - schemă constructivă cu doi pereți transversali interni: a - sufragerie, b - bucătărie-sală de mese, c - dormitor, d - intrare, e - bucătărie de vară, f - cămară. Prezentate de Moiseenco Z. în Архитектура сельских жилых домов Молдавии, [123, p. 42].....	119
Fig.3.1. Particularitățile artistice ale mobilierului țărănesc.....	125
Fig.3.2. Utilizarea lemnului la confecționarea mobilierului, Muzeul satului Tomai, Leova, anul aprox. 1940, donate de Gumenita Terenti. Foto Uncu Ana (2020).....	128
Fig.3.3. Ladă de zestre acoperită cu staniol, Muzeul de Istorie și Etnografie a satului Mateuți, r-nul Rezina. Foto Știrbu Ion (2020).....	128
Fig.3.4. Masă din răchită, Muzeul de istorie și etnografie, or. Soroca. Detaliu foto 1926, Școala de împletituri de mobile și coșuri a prefecturii județului Soroca. Foto Bulat Nicolae (2020).....	128
Fig.3.5. Scuan lung. Utilizarea tehnicii prin crestare. Proprietar Dabija Viorica, com. Trușeni, mun. Chișinău. Foto Madan Elena (2007).....	129

Fig.3.6. Ladă de zestre. Utilizarea tehnicii prin crestare, Muzeul de istorie și etnografie, mun. Bălți. Datare sec. XIX–înc. sec. XX. Foto Elena Madan (2009).....	129
Fig.3.6. Blidar. Utilizarea procedeului de traforare, Muzeul de etnografie din s. Cania, r-nul Cantemir. Foto Andronov Raisa (2020).....	129
Fig.3.7. Blidar. Utilizarea sculpturii, Casa-Muzeu a artistului Igor Vieru, s.Cernoleuca, r-nul Dondușeni. Proprietar și executat de Roland Vieru. Foto Madan Elena (2009).....	129
Fig.3.8. Sofcă. Utilizarea procedeului prin incizie. Proprietar Munteanu Ana, s.Frumușica, r-nul Florești. Foto Madan Elena (2008).....	129
Fig.3.9. Utilizarea procedeului prin pirogravare, Muzeul de istorie și etnografie, s. Slobozia Mare, Cahul, anul 1910, lucrată de către Brovcenco Grigorii Fedoseevici. Foto Maria Chiciuc (2020).....	130
Fig.3.10. Ladă de zester vopsită, Muzeul satului Giurgiulești, Cahul. Foto Cazacu Aurica (2020).....	130
Fig.3.11. Ladă de zestre pictată, Muzeul Ținutului Edineț. Foto Preașca Adriana (2020).	130
Fig.3.12. Masă cu picioare strunjite, s. Hăsnășanii Mari, r-nul Drochia. Proprietar Ciofu Olga (a.n.1924). Foto Madan Elena (2007).....	130
Fig.3.13. Ladă de zestre ferecată, Muzeul satului, s.Boșcana, r-nul Criuleni. Foto Samoila Elena (2020).....	130
Fig.3.14. Pat, exemplu de proporționare ca mijloc artistic, Casa-muzeu “A. Mateevici”, s.Zaim, Căușeni. Datare sf. sec.XIX. Foto Găină Ion (2020).....	132
Fig.3.15. Ladă de zestre, exemplu de utilizare a simetriei ca mijloc artistic, Muzeul de istorie și etnografie, s. Recea, Strășeni. Proprietar Corobceanu Pavel Alexandru. Datare ~ 1810-1820. Dim.: L=90; l=40,5; h=42 cm. Foto Iovu Mihai (2020).....	132
Fig.3.16. Scaun lung, exemplu de utilizare a ritmului ca mijloc artistic, s. Tătăraști, r-nul Strășeni. Prorietar Coropcean Dumitru. Foto Madan Elena (2009).....	132
Fig.3.17. Dulap, exemplu de utilizare a staticii ca mijloc artistic, Muzeul de istorie și etnografie, or. Taraclia, anul 1930. Realizat de Aflatarlî Apostol, meșter, Bolgrad. Proprietar Aflatrî Raisa. Foto Nechit Tatiana (2020).....	132
Fig.3.18. Ladă de zestre, exemplul contrastului și accentului ca mijloc artistic, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Trebujeni, Orhei. Sfârșitul secolului al XIX-lea (MNEIN) [25, p.263].....	132
Fig.3.19. Dulap, exemplu de utilizare a structurii ca mijloc artistic, Muzeul de Istorie și Etnografie a s. Mateuți, r-nul Rezina. Proprietar Gușan Elena. Foto Știrbu Ion (2020).....	132
Fig.3.20. Sofcă, exemplu de utilizare a tectonicii ca mijloc artistic, Muzeul de istorie și etnografie, mun. Bălți. Datare ~ 40 ai sec. XX. Dim.: 174/67/80. Foto Elena Madan (2008).....	132
Fig.3.21. Dulap/bufet, exemplu de utilizare a complexului ca mijloc artistic, Casa memorială „Constantin Stamati”, s. Ocnîța, r-nul Ocnîța. Foto Madan Elena (2008)..	132
Fig.3.22. Dulap și scaun lung, exemplu de utilizare a ansamblului ca mijloc artistic, Muzeul Ținutului Cahul. Proprietar N.S.Conoval, s.Semionovca, Codâma, reg Odesa. Dim.: L=89, l=145, h=200. Foto Madan Elena (2009).....	132
Fig.3.23. Element ornamental - pește și hulub, detaliu sofa, s. Țipova, r-nul Rezina. Foto Madan Elena (2008).....	133

Fig.3.24. Motiv ornamental – scăunel ornamentat. Proprietară Laur Nina, Truseeni. Foto Madan Elena (2007).....	133
Fig.3.25. Compoziție ornamentală - ladă de zestre dulgherească, Muzeul istorico-etnografic al orașului Ocnița. Proprietar - Capmoale Dumitru (a.n. 1907) și Agafia Vasile (a.n.1910) din satul Dîngeni, raionul Ocnița. Foto Taraban Maia (2020).....	133
Fig.3.26. Pat, utilizarea liniilor drepte paralele, com. Frumușica, r. Florești. Proprietar Munteanu Ana. Foto Madan Elena (2008).....	137
Fig.3.27. Ladă de zester, utilizarea liniilor drepte paralele și încrucișate, com. Trușeni, mun. Chișinău. Foto Madan Elena (2007).....	137
Fig.3.28. Masă înfundată, utilizarea liniilor drepte răsucite, numită "funie" sau "frânghie", s. Frumușica, r-nul Florești, Proprietarx Munteanu Ana Foto Madan Elena (2009).	137
Fig.3.29. Ladă de zestre, utilizarea pătratelor, rombului, cercului, pomului veții, s. Alexeevca, r-nul Ungheni Foto Madan Elena (2008).....	137
Fig.3.30. Ladă de zestre, datată cu 1899, utilizarea romburilor asociate cu simbolul soarelui, com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietar Dabija Viorica. Foto Madan Elena (2007).....	138
Fig.3.31. Sofă, utilizarea romburilor și elementelor florale, s. Căinari Vechi, r-nul. Soroca. Proprietar Burlac Nadejda. Foto Madan Elena (2009).....	138
Fig.3.32. Bancă, utilizarea creștăturilor și cercurilor, com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietar Dabija Viorica. Foto Madan Elena (2007).....	138
Fig.3.33. Detaliu de masă înfundată, utilizarea stelei, cercului, s. Alexeevca, r-nul Ungheni. Proprietar Barbăneagră Dumitru, anul 1956. Dim.: L=89, l=60. Foto Madan Elena (2008).....	138
Fig.3.34. Detaliu pat, utilizarea simbolului solar, s. Alexeevca, r-nul Ungheni. Proprietar Barbăneagră Dumitru. Foto Madan Elena (2008).....	138
Fig.3.35. Scăunel, utilizarea vârtelniței asociată cu imaginea soarelui, com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietar Laur Nina. Foto Madan Elena (2007).....	138
Fig.3.36. Detaliu dulap, utilizarea motivului floral, or. Camenca. Proprietare Maria Șpac. Foto Madan Elena (2009).....	138
Fig.3.37. Ladă de zester, utilizarea motivului floral, com. Trușeni, mun. Chișinău. Foto Madan Elena (2007).....	138
Fig.3.38. Sofa: a) motiv aviomorf - pasărea mesager; b) motiv zoomorf – peștele, s. Țipova, r-nul Rezina. Foto Madan Elena (2008).....	139
Fig.3.39. Sofa, utilizarea motivului zoomorf - peștele, com. Lalova, r-nul Rezina. Proprietar Eftodie Claudia. Foto Madan Elena (2008).....	139
Fig.3.40. Detaliu masă înfundată, utilizarea motivului zoomorf - peștele, or. Camenca. Proprietare Maria Șpac. Foto Madan Elena (2009).....	139
Fig. 3.41. Bufet: a) bufet, începutul sec. XX, Muzeul satului din Cernăuți, Ucraina; b) bufet modern în stil tradițional realizat de „ <u>Transilvania Production</u> ”, jud. Alba, Cîmpeni, România.....	142
Fig. 3.42. Bufet: a) blidar, înc. sec. al XX-lea, s. Cernoleuca, r-nul Dondușeni, R.Moldova; b) bufet modern în stil tradițional realizat de „ <u>Transilvania Production</u> ”, jud. Alba, Cîmpeni, România.....	142

Fig.3.43. Masă și scaun: a) masă și scaun, înc. sec. al XX-lea, s. Țipova, r-nul Rezina, R.Moldova; b) scaun, înc. sec. al XX-lea, s. Găuzeni, r-nul Șoldănești, R. Moldova...	143
Fig. 3.44. Pat-ladă: a) pat-lada (sofcă), înc. sec. XX, s.Găuzeni, r-nul Șoldănești, R. Moldova; b) pat-ladă (sofcă), înc. sec. al XX-lea, s.Frumușica, r-nul Florești, R. Moldova; c) ladă modernă în stil tradițional realizată de „Transilvania Production”, jud. Alba, Cîmpeni, România.....	143
Fig.3.45. Lucrări executate de meșterul popular Dumitru Costândache: a) scaune, b) sofcă, c) masă-dulap, d) jilț. Foto Madan Elena (2019).....	145
Fig.3.46. Design-concept „Mobilier cu elemente tradiționale”, Carp Nona-Ramona, gr. DI-101, 1.a – vedere de sus, 1.b – vedere perspectivă, masă și scaune cu elemente tradiționale.....	146
Fig.3.47. Colecția „Quintessence”. Proiect realizat de Mihai Stamatî în colaborare cu Maria Bubuioc. Foto Igor Rotari: a) colecția „Quintessence”, Bienala Internațională de Design Saint-Étienne 2017, fiind expusă la secțiunea Rue de la République în perioada 9-26 martie 2017; b) Poofuri, Materiale: țesătură de cânepă, pene, structură din lemn. Dimensiuni: 640 x 450, H 400 mm și masă pentru cafea. Materiale: lemn de frasin. Dimensiuni: 600 x 600, H 400 mm ; c) laiță (canapea). Materiale: țesătură din cânepă, stuf, lemn de salcâm. Dimensiuni: 1200 x 500, H 600 mm [84].....	146
Fig.3.48. Interior tradițional românesc, trecut–prezent; 2, a) – interior tradițional românesc; 2, b) – scaune tradiționale românești; 2, c) – șemineu rustic [146].....	147

LISTA ABREVIERILOR

a.n. – anul nașterii

ANRM – Arhiva Națională a Republicii Moldova

AȘM – Academia de Științe a Moldovei

conf. șt. – conferință științifică

d. Hr. – după Hristos

Ed. – editură

jud. – județ

IPC – Institutul Patrimoniului Cultural

ISSN – International Standard Serial Number (Numărul Standard Internațional al Publicației Seriale)

î. Hr. – înainte de Hristos

MNEIN – Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău

NĂP – Noua Politică Economică

RSSM – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească

r-nul – raion

rub. – ruble

s. – sat

SET din București – Societatea pentru Exploatare Tehnice din București

URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

НПО Молдавпроектмебель – Научно-производственное объединение Молдавпроектмебель

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei

Mobilierul este un bun cultural cunoscut tuturor comunităților umane, indiferent de gradul lor de dezvoltare. Conform dicționarilor în uz, el cuprinde ansamblul mobilei dintr-o încăpere, dar în urma extinderii termenul *mobilier* poate cuprinde o tradiție culturală. Mobilierul apare în rezultatul prelucrării lemnului, pentru a obține o gamă largă de obiecte destinate odihnei, depozitării, servirii mesei ș.a.

Piese de mobilier specifice gospodăriei țărănești s-au constituit și au evoluat secole la rând în contextul locuinței tradiționale. Mobilierul a fost articulat în universul cotidian, formând un ansamblu stilistic important. Din componentele esențiale ale locuinței până în prezent mai bine au fost studiate textilele, iar mobilierul nu a beneficiat de atenția meritată, deși fiind mereu prezent în viața oamenilor, le-a influențat modul de a gândi și de a fi. În prezent, cunoașterea din perspectiva gândirii artistice a acestei moșteniri culturale este necesară pentru a releva formele mobilierului, felul în care acestea au servit modului de viață tradițional. Valorificarea științifică a acestui fond cultural artistic ar putea ajuta la o mai bună înțelegere a spiritului creativ al societății tradiționale, oferind totodată o sursă de inspirație pentru designerii contemporani, aflați în căutarea noilor forme de exprimare artistică. Investigarea domeniului se impune și prin faptul că aceste artefacte ale creativității umane sunt foarte valoroase în sistemul culturii tradiționale datorită ingeniozității constructive, formelor și materialelor din care sunt confecționate. Asimilarea acestei experiențe artistice, încadrate în sistemul culturii tradiționale, este un proces cu oportunități în formarea tinerilor designeri. Cu atât mai mult că, odată cu trecerea anilor, numărul pieselor este tot mai mic, fapt ce prezintă un obstacol pentru cercetări și pentru exploratorii diverselor forme culturale.

În cercetările științifice, întreprinse până în prezent, demonstrează că mobilierul tradițional a fost abordat cu precădere din perspectivă etnografică și mai puțin din cea a valorilor artistice comportate. Această situație ne-a motivat să gândim studiul și să-l adaptăm pe nivelul actual al cercetării domeniului, oferindu-i ca dominantă relevarea prestanței artistice, volumetrice, spațiale, funcționale. Rostul prezentei investigații constă în a aborda potențialul reprezentativ al mobilierului, sporind accesul la cunoașterea lui, pentru valorificare multiplă.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare

Lucrarea este bazată pe diverse surse: documente istorice, însemnări ale călătorilor străini, scrieri ale cărturarilor și descrieri ale realităților culturale, importante pentru a repertoria formele și evoluția mobilierului. Teoriile privind mobilierul, dezvoltate în lucrările lui G.Kaesz [123], N. Sobolev [161], J.Baudrilard [8], analizate și integrate contextului de probleme, ne-au ajutat la

fundamentarea științifică a domeniului de studiu. La constituirea viziunii de cercetare aplicate temei am relevat aportul cercetătorilor din spațiul cultural românesc. În primul rând, am sincronizat rezultatele științifice din lucrările dedicate acestui domeniu: monografia lui R. Capesius despre mobilierul țăranesc românesc [20], lucrările istoricului de artă G. Stoica [91, 92] privind interiorul locuinței și ansamblul format de piesele de mobilier și țesăturile de interior, cartea semnată de V. Tătulea [101], referitoare la tradiția mobilierului oltenesc și a lui B. Ștefănescu [97], privind tradiția din Crișana. Aspectele artistice ale mobilierului, văzute în ansamblul celorlalte creații ce completează interioarele, remarcabile resurse metodologice, au fost analizate de A. Pănoiu [30], Gh. și R. Țăranu [108], N. Dunăre [37], P. Petrescu [78-82], T. Bănățeanu [9, 10], constituind remarcabile resurse metodologice. Am recurs și la ideile deschizătoare de perspectivă științifică conținute în lucrările predecesorilor vizând spiritul artistic românesc: Al. P. Arbore [7], Al. Tzigara-Samurcaș [104, 105], N. Iorga [46,47], L. Blaga [14]. Ele au deschis noi orizonturi de înțelegere a obiectului de studiu.

Contribuțiile predecesorilor la conturarea problematicii în spațiul studiat încep din perioada interbelică, prin lucrările arhitectului I. Antonovici [5, 6] reprezentant al Școlii Sociologice de la București. În cercetările de la Nișcani și Copanca, autorul a aplicat metoda monografică de cercetare, relevând specificul interiorului tradițional. După mai bine de 30 de ani, arhitectul Z. Moiseenco s-a referit la amenajarea interioarelor în contextul rolului compartimentării și a amenajării locuinței [128]. Etnografii s-au raportat cel mai des la domeniu. M. Ciocanu a pus în valoare colecția de mobilier din patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală [23, 24], E. Postolachi a analizat specificul casei mari [85], iar M. Marunevici [129] pe cel al interiorului locuinței găgăuzilor.

Din perspectiva acestor realizări se conturează ideea că mobilierul tradițional a fost explorat de cercetători în diferite viziuni, fiecare adecvată scopului științific. Analizate critic aceste lucrări ne-au ajutat să formulăm cadrul problematic al tezei. Gradul de cercetare a temei a demonstrat că istoriografia domeniului nu dispune de un studiu complex care ar aborda mobilierul țăranesc în deplinătatea manifestărilor sale, văzute din perspectiva istorică, funcțională și artistică. Urmare a aprecierii izvoarelor și contribuțiilor s-a pus accent pe completarea bazei de date prin investigațiile complexe de teren întreprinse conform unui program tematic pe parcursul mai multor ani. Astfel, pentru a spori capacitatea surselor, am realizat cercetări în localități din 37 de raioane din Republica Moldova, cu scopul identificării și repertorierii formelor de mobilă mobilierului tradițional, a le determina caracteristicile artistice distincte. Analiza informațiilor cuprinse în aceste izvoare și a contribuțiilor autorilor care au valorificat anumite aspecte ale temei, studierea

nemijlocită prin sate a acestor piese au favorizat formularea problematicii științifice esențiale a demersului nostru:

- relevarea tendințelor în cercetarea domeniului, aprecierea realizărilor științifice ale predecesorilor, examinarea critică a izvoarelor și înscrierea contribuțiilor personale în continuarea dezvoltării cercetării acestei teme;
- stabilirea caracteristicilor mobilierului în diferite etape de dezvoltare;
- repertorierea tuturor categoriilor de mobilier, elucidarea funcțiilor lui în interiorul tradițional;
- clasificarea mobilierului țăranesc după diferite criterii definitorii;

O altă provocare constă în determinarea trăsăturilor artistice regionale. Anumite elemente ornamentale sunt comune în întregul spațiu românesc și dincolo de el, de exemplu, utilizarea motivelor geometrice precum romb, cercul, liniile frânte sau curbe, zimții, motivele șerpuitoare, rozetele și altele.

În timpul realizării acestei lucrări am întâmpinat anumite dificultăți specifice cercetării acestui domeniu:

- Supraviețuirea limitată în timp a mobilierului din cauza confecționării obiectelor din lemn, un material susceptibil la degradare. Multe piese s-au pierdut fără a lăsa urme palpabile pentru a fi valorificate.
- Multe obiecte ajunse până la noi au fost meșterite de gospodari pentru a satisface anumite necesități, fără a avea intenția de a crea opere de artă. Noi am luat în considerație toate obiectele pentru a putea urmări întregul ansamblu de caracteristici și a pune accent pe elaborările cu tentă artistică.
- Trebuie să constatăm că a supraviețuit un număr redus de piese de mobilier lucrate de dulgheri din cauza războaielor desfășurate pe teritoriul nostru (războaiele ruso-turce din secolul al XIX-lea, cele două războaie mondiale), deportărilor gospodarilor fruntași în Siberia și Kazahstan. Puținele rămase au fost apreciate pentru valoarea artistică susținută de formă și decor.
- În urma cercetărilor efectuate, deși s-au identificat mai multe piese de mobilier tâmplăresc (considerate și de oraș), caracteristicile lor artistice nu pot fi clasificate drept tradiționale specifice.

Dincolo de aceste precizări am pornit de la ideea că mobilierul tradițional, datorită specificului său, păstrează o poziție importantă în arta populară și în cultura tradițională. El reprezintă o valoare artistică semnificativă, fiind parte de referință a culturii și artei tradiționale. Prin intermediul tradițiilor culturale, cunoștințele, valorile și obiceiurile sunt transmise într-o formă sintetizată, reprezentând întreaga experiență acumulată în cultura anterioară. Aceasta furnizează o platformă pentru inovații care, pe baza valorilor culturale preexistente, generează noi

valori culturale. Este important să precizăm că, tradiția reprezintă baza pentru noile creații culturale, în timp ce inovația reprezintă opera de perfecționare și completare a tradiției.

Scopul lucrării constă în identificarea particularităților artistice ale mobilierului țăranesc din ansamblul locuinței tradiționale moldovenești (sfârșitul secolului al XIX-lea – mijlocul secolului al XX-lea), prin clasificarea mobilierului în baza cercetărilor complexe și din perspectiva valorificării științifice, artistice, socioculturale, muzeistice și a patrimoniului cultural.

Pentru atingerea acestui scop au fost realizate următoarele **obiective**:

1. Repertorierea formelor mobilierului rustic din diverse surse, pentru a întregi cadrul fenomenologic.
2. Identificarea, analiza și clasificarea particularităților artistice ale mobilierului tradițional în vederea introducerii în circuitul științific, cultural și artistic.
3. Determinarea influenței formei, materialului și funcției asupra clasificării mobilierului.
4. Elucidarea particularităților artistice ale mobilierului tradițional constituite din proprietățile materialelor, tehnicilor de prelucrare artistică, a ornamentelor și structurilor decorative.
5. Valorificarea și promovarea mobilierului tradițional ca parte a patrimoniului cultural, determinarea nivelului de conservare a acestuia la etapa actuală, evidențiindu-i importanța și rolul în contextul sociocultural și artistic.

Am considerat aceste obiective drept principale pentru structurarea problematicei de cercetare, având certitudinea că vom contribui astfel la înțelegerea, conservarea și perpetuarea sub diferite forme a acestui important segment al culturii naționale.

Ipoteza de lucru se rezumă în ideea că piesele de mobilier sunt parte integrantă a creației artistice populare, au îmbinat în mod reușit funcționalitatea și decorul, asigurând oamenilor confortul necesar, reprezintă mostre edificatoare de creativitate artistică, reflectă modul de viață al comunităților și viziunea lor asupra lumii.

Cadrul cronologic și geografic al cercetării. Cercetarea vizează evoluția mobilierului țăranesc în locuința tradițională din teritoriul actual al Republicii Moldova, în intervalul cronologic de la sfârșitul secolului al XIX-lea până în mijlocul secolului al XX-lea. Aceste delimitări ne ajută să abordăm realitățile domeniului într-un spațiu cultural-administrativ care a generat trăsături specifice. Modul de abordare facilitează determinarea unor relații multiple între mobilier și schimbările sociale din respectiva perioadă. Este valorificat impactul evoluției tehnice asupra prelucrării lemnului, introducerii tâmplăriei în gospodăriile rurale și influența școlilor profesionale în dezvoltarea producției de mobilier. Caracteristicile geografice, în special prezența pădurilor, au fost luate în considerare în dezvoltarea meseriilor specializate în mobilă, iar investigarea s-a axat pe elucidarea trăsăturilor artistice și culturale ale mobilierului din întreg spațiul Republicii

Moldova, evidențiind influențele care au îmbogățit domeniul. Vom urmări modul în care transformările societății pe parcursul perioadei cercetate au influențat mobilierul țăranesc. Dacă la sfârșitul secolului al XIX-lea mobilierul tradițional era încadrat total în interioarele locuinței rurale, perpetuând piese cu origini vechi, la începutul secolului XX au început să se manifeste semne ale modernizării și schimbărilor culturale, prin introducerea mobilierului tâmplăresc (orășenesc) în gospodăriile țăranesti. Această schimbare a adus o interacțiune dinamică între mediul urban și cel rural, influențând tradițiile și stilurile de producție ale mobilierului.

Inițiativele zemstvelor guberniale și regionale privind dezvoltarea societății au contribuit la formarea unor clase și școli profesionale în domeniul meșteșugurilor, având un impact semnificativ asupra procesului de creație a mobilierului, reprezentând tendințele și tehnicile specifice ale epocii. În timpul cercetării, vom explora influența acestor schimbări sociale și educaționale asupra particularităților artistice ale mobilierului țăranesc. De asemenea, vom releva particularitățile manifestate în nordul, centrul și sudul teritoriului cercetat, investigând rolul industriei interne și al meșteșugurilor rurale și urbane în contextul dezvoltării economice și a schimbărilor în modul de viață al populației locale.

Cadrul cronologic și geografic al cercetării oferă un temel solid pentru a analiza în profunzime particularitățile artistice ale mobilierului țăranesc din ansamblul locuinței tradiționale moldovenești, în perioada de timp cuprinsă între sfârșitul secolului al XIX-lea și mijlocul secolului XX. Această abordare condiționează examinarea evoluției și influențelor stilistice, tehnice și culturale asupra mobilierului în contextul transformărilor societății și mediului rural din Moldova.

Rezultatul obținut contribuie la soluționarea unei **probleme științifice importante**, *elucidând complex* particularitățile artistice ale mobilierului țăranesc din ansamblul locuinței tradiționale moldovenești, *înlesnind* valorificarea științifică, protejarea moștenirii culturale, *având ca rezultat* completarea lacunelor în studiul acestei componente a culturii.

Importanța teoretică a lucrării constă în contribuția la extinderea studiilor artistice, culturale și etnografice privind mobilierul tradițional din Republica Moldova. De asemenea, lucrarea oferă o metodologie complexă de clasificare a mobilierului popular și de identificare a particularităților artistice ale acestuia, deschizând noi perspective pentru studierea interdisciplinară a domeniului.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în utilizarea rezultatelor cercetării la elaborarea proiectelor de design interior care integrează elemente tradiționale. Poate servi drept bază pentru dezvoltarea unor cursuri speciale universitare și studii în domeniul designului, etnologiei, istoriei, culturii. Recomandările practice sunt utile pentru a fi aplicate de către artiști plastici, designeri,

muzeografii, dar și de responsabili de elaborarea politicilor culturale privind protejarea patrimoniului cultural mobil.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

1. Prin studiul istoriografic au fost acumulate informații relevante despre obiectul de studiu, evaluate abordările aplicate în cercetările anterioare dând prioritate domeniului artistic, care necesită investigații complexe.
2. Repertoriind formele mobilei a fost apreciată unitatea și variatatea acestora, a fost examinată evoluția și rolul tehnicilor artistice în dezvoltarea mobilierului.
3. Raportul dintre funcția și valoarea artistică a arătat prioritatea funcției și subordonarea mijloacelor decorative. Cu toate acestea, este important însăși procesul de adaptare a mobilierului în interiorul locuințelor, la necesitățile oamenilor. Stilul mobilierului reflectă modul de viață și interacțiunile sociale.
4. Prin analizarea și sistematizarea materialelor provenite din diverse surse (documentare, fotografice și descriptive, multe dintre ele cu caracter inedit), au fost elaborate diagrame structurate vizând clasificarea și tipologizarea mobilierului.
5. Particularitățile artistice ale mobilierului sunt determinate de material din care este făcut, tehnicile decorative specifice, mijloacele artistice și structurile decorative. Meșterii au valorificat din plin posibilitățile acestora atât pentru a păstra caracterul utilitar al obiectelor, cât și a le conferi un aspect estetic.
6. Repertorierea ornamentelor, a conținutului și a principiilor de încadrare pe suprafețele obiectelor de mobilă, a relevat că mobilierul utilizează resurse artistice din tezaurul artei populare, pe care le-a adaptat, ținând cont, întâi de toate, de utilitatea lucrurilor pe care sunt aplicate.

Aceste rezultate contribuie la cunoașterea evoluției și clasificării mobilierului tradițional. Datorită noii viziuni aplicate asupra studiului aspectelor sale artistice, funcționale și a contextului cultural în care este inclus, s-a instituit un sistem al rigorilor științifice.

Sumarul compartimentelor tezei. Lucrarea intitulată „Particularități artistice ale mobilierului țăranesc din ansamblul locuinței tradiționale moldovenești (sfârșitul secolului XIX–mijlocul secolului XX)” a fost redactată în conformitate cu cerințele și structura Regulamentului privind perfectarea tezelor de doctorat. Aceasta conține adnotări în limbile română, rusă și engleză, introducere, trei capitole principale împărțite în subcapitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie, anexe și un dicționar de termeni. Teza are drept scop analiza istoriografiei, determinarea bogăției formelor de mobilă, clasificării și realizării mobilierului țăranesc, precum și a particularităților artistice ale acestuia.

În *Introducere* se evidențiază actualitatea problemei de cercetare, se formulează scopul și obiectivele tezei, se prezintă noutatea științifică a rezultatelor obținute și importanța teoretică și aplicativă a lucrării. De asemenea, se oferă un sumar al compartimentelor tezei.

Capitolul 1, intitulat *Cadrul teoretic și istoriografic al tezei*, cuprinde analiza istoriografiei mobilierului țăranesc și evoluției acestuia până la mijlocul secolului al XX-lea. Sunt menționate cercetările anterioare și sursele bibliografice relevante, inclusiv lucrări de specialitate și documente istorice. De asemenea, se accentuează lipsa unor studii complexe care să abordeze evoluția mobilierului țăranesc în Republica Moldova din perspectivă istorică, funcțională și artistică.

Capitolul 2, *Mobilierul tradițional în contextul culturii naționale*, se concentrează pe clasificarea mobilierului țăranesc și descrierea acestuia în funcție de formă, funcție și material în perioada sfârșitul secolului al XIX-lea–mijlocul secolului al XX-lea. Sunt evidențiate caracteristicile specifice și particularitățile regionale ale mobilierului țăranesc, este analizată distribuirea mobilierului în interiorul locuinței țăranesti și modul în care era utilizat și integrat în viața cotidiană a comunităților.

Capitolul 3, *Caracteristicile artistice ale mobilierului tradițional*, se axează pe elementele artistice aplicate la mobilierul țăranesc, formele, motivele și compozițiile, semnificațiile ornamentului popular și utilizarea elementelor tradiționale în realizarea mobilierului modern. Sunt evidențiate materialele, tehnicile decorative, mijloacele artistice și structura decorativă a mobilierului. De asemenea, sunt analizate formele, logica dispunerii pe suprafețe, semnificațiile ornamentului tradițional și modul în care acestea reflectă valorile și tradițiile comunităților, este relevată tendința contemporană de utilizare a elementelor tradiționale în designul mobilierului.

Concluziile generale cuprind formulări ale rezultatelor științifice obținute în procesul soluționării sarcinilor pentru atingerea scopului asumat. Recomandările subliniază importanța mobilierului țăranesc ca element al patrimoniului cultural și artistic al Republicii Moldova. Este relevată contribuția tezei la înțelegerea și conservarea patrimoniului mobilier al țării, sunt formulate recomandări privind cercetările viitoare în care se subliniază importanța păstrării și promovării valorilor culturale și artistice ale mobilierului țăranesc.

În final, dicționarul de termeni oferă o clarificare a unor termeni dialectali sau de specialitate utilizați în teză și a lexicului popular, pentru a facilita înțelegerea de către cititorii mai puțin familiarizați cu subiectul cercetat.

Implementarea rezultatelor științifice. Am elaborat, prezentat și publicat lucrări, care și-au asumat probleme din cuprinsul tezei de doctor și au testat o anumită etapă din procesul scrierii ei. Rezultatele cercetării științifice au fost utilizate în procesul elaborării și implementării cursului istoria designului pentru studenții de la Facultatea de Design, Universitatea Tehnică din Moldova,

la coordonarea științifică a elaborării lucrărilor de licență ale studenților, au contribuit la îmbogățirea programului educațional, oferind o fundamentare științifică a proiectelor de studiu. Recomandările practice privind valorificarea mobilierului tradițional se pretează a fi utilizate în diverse proiecte de creație artistică și de dezvoltare muzeistică.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice ale cercetării au fost prezentate și aprobate sub formă de rapoarte și comunicări la 19 conferințe/simpozioane naționale și 14 conferințe/simpozioane internaționale (dintre care 27 s-au desfășurat la Chișinău, 1 – în Federația Rusă, 1 – în Ucraina și 2 – în România). Rezultatele științifice se regăsesc în 35 de materiale publicate: articole/teze în reviste de specialitate și materiale ale conferințelor/simpozioanelor internaționale și naționale editate în țară și peste hotare în volum de aproximativ 15 c.a.

Metodologia cercetării științifice. Am elaborat o viziune științifică de ansamblu, adecvată scopului și sarcinilor asumate. După alegerea temei, identificarea problemei și structurarea planului tezei, a urmat etapa selectării metodelor și metodologiei pentru realizarea obiectivelor propuse. Am utilizat în funcție de specificul problemei examinate *metoda dialectică, analiză istorico-comparativă, metoda complexității, corespondenței și diferenței, metoda inductivă, metoda deductivă, metoda analitică, metoda structural-funcțională, metoda observației directe, metoda morfologică, metoda formal-stilistică, metoda iconografică și iconologică* etc.

Metoda dialectică și metoda de analiză istorico-comparativă au fost utilizate în special în secțiunea dedicată istoriografiei, unde au fost analizate conceptele, ideile și argumentele din literatura de specialitate referitoare la mobilierul țăranesc, prin contrapunerea ideilor pentru stabilirea adevărului, prin reîntregirea tabloului la subiectul cercetat. *Metoda inductivă* (metoda în care se analizează de la particular la general, de la efect la cauză) a fost utilizată în întreaga cercetare, dar preponderent la descrierea etapelor de dezvoltare a meșteșugului în prelucrarea lemnului, unde au fost descrise modul în care unele momente istorice au influențat dezvoltarea sau declinul particularităților artistice în realizarea mobilierului din ansamblul locuinței țăranesti. *Metodele complexității corespondenței și diferenței* au fost aplicate la analiza pieselor de mobilier identificate în cadrul cercetărilor de teren, pentru a ajunge la unele concluzii generale. Similar, *metoda deductivă*, care se concentrează pe trecerea de la idei generale la detalii specifice, a susținut confirmarea unor ipoteze formulate inițial.

Metoda analitică și metoda structural-funcțională au stat la baza procesului de identificare a factologiei pe teren, iar ulterior, la clasificare a mobilierului țăranesc după formă, material și destinație. La fel, *metoda arealo-comparativă* a fost necesară pentru a obține o imagine completă asupra teritoriului Basarabiei.

Metoda morfologică a fost utilizată pentru a analiza formele și structurile mobilierului în contextul specific al locuinței tradiționale moldovenești.

Metoda formal-stilistică a fost aplicată pentru a studia stilurile și caracteristicile formale ale mobilierului, evidențiind aspectele estetice și stilistice.

Metodele iconografică și iconologică au fost utilizate pentru studierea motivelor decorative (geometrice, florale, zoomorfe etc.) și analiza semnificațiilor simbolice și iconografice ale elementelor de design și decor folosite în mobilierul tradițional moldovenesc.

În cadrul cercetării de teren efectuate, începând cu anul 2007 până în prezent, în diverse localități din Republica Moldova, au fost utilizate metode și tehnici de cercetare specifice cum ar fi: *observația directă, participativă*; chestionarele, întrebările semiformale pentru colectarea informațiilor relevante și înregistrarea discuțiilor la dictafon, documentarea vizuală prin fotografii și schematizarea detaliată a locuințelor și mobilierului specific zonal. Aceste abordări au permis elaborarea unei baze de date semnificative, în măsură să susțină problematica asumată, realizarea unei sinteze comprehensive a elementelor identificate cu scopul de a evidenția particularitățile artistice ale mobilierului țărănesc. Aceste metode au fost în măsură să asigure un cadru coerent de mijloace științifice mereu colaborate pentru a asigura obiectivitatea discursului cognitiv.

Sursele de documentare. Cercetarea noastră a debutat cu examinarea riguroasă a diferitelor surse documentare disponibile privind mobilierul țărănesc. Sursele cuprind monografiile, articole din reviste de specialitate și anuare naționale și internaționale (din România, Ucraina, Rusia), teze de doctorat, dicționare, enciclopedii, documente din arhive și surse online. De asemenea, am apelat la articolele tematice care abordează aspecte legate de mobilierul țărănesc și caracteristicile lui artistice.

Valorificând toate acestea, am acordat o importanță deosebită a fost acordată rezultatelor științifice obținute prin intermediul chestionarelor, interviurilor și materialelor fotografice colectate în cadrul cercetărilor noastre pe teren. Izvoarele respective au furnizat o perspectivă directă și autentică asupra mobilierului tradițional și a particularităților artistice.

Prin analiza atentă a tuturor acestor surse documentare am reușit să acumulăm o gamă variată de informații relevante și să obținem o perspectivă comprehensivă asupra mobilierului țărănesc și specificului artistic ale lor.

Cuvinte-cheie: mobilier țărănesc, patrimoniu cultural, particularități artistice, clasificare, funcție, material, formă, tehnici decorative, mijloace artistice, structură decorativă, valorificare.

1. CADRUL TEORETIC ȘI ISTORIOGRAFIC AL TEZEI

1.1. Relevarea surselor științifice și a problematicii de cercetare

Mobilierul țăranesc ocupă o poziție importantă în cadrul artei populare, reprezentând nu doar un aspect etnografic, ci și un domeniu profund înrădăcinat în expresia artistică, intrând în sfera culturii materiale a tradițiilor culturale. Prin intermediul acestor tradiții sunt transmise cunoștințele, moravurile și întreaga moștenire culturală acumulată, condiționând inovațiile care, bazându-se pe valorile culturale anterioare, generează noi valori culturale. Tradiția constituie punctul de plecare pentru o construcție culturală nouă, în timp ce inovația reprezintă o acțiune de perfecționare și completare a acestei tradiții. Cercetarea în cauză permite argumentarea concretă atât a descrierii și clasificării mobilierului, inclusiv forma și materialul folosit, cât și a particularităților artistice.

Investigațiile desfășurate în cadrul literaturii de specialitate, care cuprind materiale din secolul al XIX-lea și al XX-lea, sunt completate de piesele găsite în muzeele din sate, bazându-se pe studiile efectuate direct pe teren, acoperind întreg teritoriul Republicii Moldova: Centru, Sud și Nord. Analiza critică a surselor istorice, care au caracter divers, sporadic și inegal ca valoare științifică, a furnizat o bază importantă pentru înțelegerea mai profundă a subiectului. Datele cele mai vechi se conțin în mărturii arheologice, care atestă în vechile așezări prezența unor forme de mobilier. Cadrul temporal al continuității este susținut de informațiile cuprinse în documente istorice și relatări ale călătorilor, conținând descrieri ale interioarelor caselor din secolele XV-XVIII. Completează aspectele istorice prin informații sumare cărturarii care au descris interioarele caselor și documentele vremii, precum sunt foile de zestre, rapoartele de desproprietărire și confiscare a bunurilor din perioada deportărilor, fișiere ale patrimoniului muzeal, publicații de specialitate. Am menținut consecvența istorică a atestărilor prin investigații complexe de teren în scopul de a încadra cercetarea în limitele cadrului cronologic. Astfel, noile date au caracter inedit, sunt reprezentative căci acoperă întreg spațiul Republicii Moldova și au fost colectate în baza acelorași instrumente de cercetare, ceea ce le conferă gradul necesar de obiectivitate.

Fundamentarea științifică a lucrării s-a făcut corelând teoriile, conceptele și ideile privind studierea mobilierului dezvoltate în lucrările lui G. Kaesz [123], N. Sobolev [161], J. Baudrilard [8]. Astfel mobilierul a fost contextualizat între alte genuri ale creației, s-a definit importanța lui pentru viața oamenilor, s-a stabilit interdependența formelor lui cu reprezentările sociale, care conduc spre constituirea stilurilor.

Detalii privind cultura materială sunt menționate în lucrări de sinteză, studii și monografii tematice din secolele XIX-XX. Unele dintre acestea au fost analizate în studii și monografii sistematice elaborate de cercetători în diverse perioade. La întregirea viziunii de cercetare aplicate

temei am relevat și aportul cercetătorilor din spațiul cultural românesc. Ținem să menționăm lucrările precursorilor noștri, care au contribuit la înțelegerea dimensiunii culturale a mobilierului tradițional, oferind o bază pentru dezvoltarea cercetărilor ulterioare: Al.P. Arbore [7], Al. Tzigara-Samurcas [104, 105], L. Blaga [14], M. Eliade [40, 41], N. Iorga [46, 47].

Subiectul a fost scrutat, din perspectiva caracteristicelor care îl definesc, în lucrări fundamentale precum „Mobilierul țăranesc românesc” de R. Capesius [9], în cele care au vizat specificul lui local, ca exemplu B. Ștefănescu în „Mobilierul țăranesc din Crișana”, remarcabilă și prin clasificarea operată [97], „Mobilierul țăranesc din Oltenia” de V. Tătulea [101], care pune în valoare contribuția centrelor specializate în producerea mobilei și mijloacele tradiționale de obținere a decorului. Este important să luăm în seamă și contribuțiile cercetătorului A. Pănoiu [76], care în lucrarea „Mobilierul vechi românesc” arată legăturile dintre mobilierul popular și cel bisericesc. Însă trebuie să menționăm contribuțiile și altor autori precum Gh. și R. Țăranu [108], N. Dunăre [37], P. Petrescu [78-82], T. Bănățeanu [9, 10], G. Stoica [91, 92] și alții, care au analizat aspectele evoluției și prelucrării artistice a mobilierului țăranesc.

În timpul cercetării noastre am constatat că în prezent istoriografia națională nu dispune de studii complexe care să abordeze evoluția mobilierului țăranesc dintr-o perspectivă istorică, funcțională și artistică pe teritoriul Republicii Moldova, cu toată diversitatea sa. Cu toate acestea, lucrările specialiștilor din Republica Moldova, precum Z.V. Moiseenco [128], M.V. Marunevici [129], M. Livșiț [125], Z. Șofranksy [96], M. Ciocanu [24, 25], G. Remenco [136], V. Teslenko [138], V. Malcoci [67, 68] și alții, reprezintă o bază istoriografică și științifică pentru dezvoltarea percepției cercetătorului cu privire la mobilierul tradițional țăranesc.

Una dintre cele mai vechi piese de mobilier răspândită și cu durată în timp este lavița, cunoscută și sub numele local de „laiță”. Ea este menționată în relatările călătorilor și în documentele din secolul al XVIII-lea, iar existența ei este atestată și în descoperirile arheologice. De exemplu, în așezările din cultura Cucuteni A a fost descoperită o laviță din lut amestecat cu pleavă, construită pe o structură de lemn [32, p.63]. Există mărturii despre lavițe cu pari fixați în pământ în așezările din Moldova din secolele VI-VII [145, p.86-87]. În descrierea interioarelor locuințelor din secolele XV-XVII, în săpăturile arheologice din localitatea Hlincea s-a găsit o laviță (lejancă) plasată în apropierea sursei de încălzire, opusă intrării, care ocupa întregul perete din spatele casei (dimensiuni: L=100, l=90, h=25-35 cm) [117, p.120]. Pentru a completa imaginea au fost de ajutor descrierile făcute de cronicari și călătorii străini. Paul de Alep (1637-1667), de exemplu, descrie interioarele caselor din acea perioadă astfel: „Înăuntrul caselor sunt scaune de jur împrejur și o masă sprijinită la mijloc pe un picior ca în casele europenilor. În loc de mobilier sunt numai covoare și covorașe atârnați pe pereți” [21, p.27]. Alți cercetători, cum ar fi A.

Golopenția, I. Zamfirescu, P. V. Ștefănuță, I. Nistor, B. Malschi, V. Zelenciuc, M. Livșiț, I. Hîncu, M. Ciocanu și alții au descris, de asemenea, în lucrările lor, în care sunt menționate locuințele țărănești, lavițele sau mai apoi paturile și variantele lor, ca piese nelipsite în interiorul țăranesc.

Este evidentă conexiunea dintre arta populară a Moldovei și cea din România, Ucraina și Rusia. Se observă multe asemănări și cu arta populară din Ungaria, Bulgaria și Polonia. Acest fapt poate fi identificat prin comparația aspectelor artei decorative, dar și prin similitudinile în planificarea locuințelor și construcția caselor [121, p.82]. De fapt, mai mulți autori, precum M. Livșiț în lucrarea „Декор в народной архитектуре Молдавии”, menționează că decorul specific al caselor țăărănești din Moldova de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la începutul secolului al XX-lea are o identitate proprie, având și elemente comune cu arta populară a țărilor vecine. Analizând motivele ornamentale particulare, tehnicile specifice, se pot identifica analogii în arta rusă, ucraineană și românească [125, pp.53-54]. De asemenea, Nicolae Dunăre în lucrarea „Ornamentica tradițională comparată” [37, p.5] clasifică ornamentele tradiționale observate la alte popoare europene, oferind exemple din diferite surse care explorează aceste aspecte. Un alt autor care a abordat implicațiile axiologice ale monumentelor satești, Romulus Vulcănescu, în lucrarea „Coloana Cerului” [113, p.10], prezintă o abordare care integrează istoria carpato-balcanică și studiul comparativ al monumentelor extraeuropene și umane în scopul de a înțelege mai bine complexitatea fenomenului cultural. Paul Petrescu, în lucrarea „Motive decorative celebre” [80, p. 7], subliniază specificul ornamentelor tradiționale românești prin comparații cu cultul soarelui, pomul vieții, omul, calul și călărețul în alte culturi. El consideră că aceste motive de artă populară, care au circulație universală, trebuie interpretate în contextul structurilor decorative specifice fiecărui popor, regiuni sau zone etnografice [80, p. 7].

O interpretare a originii decorului este oferită de Nicolae Cucu în lucrarea „Mobilierul locuinței. Tradiție și modernitate”, în care subliniază legătura elementelor naturii cu o obsesie pe care acestea o exercită asupra omului într-un mediu simplu și geometric. Încercând mereu să se înconjoare cu imagini ale elementelor vii din natură (ca dovadă a dorinței de a introduce elemente din floră în interior), omul le-a transpus prin diferite stilizări și tehnici într-o varietate nesfârșită de figuri decorative, conform capacităților sale intelectuale [33, pp.5-38].

Un aport semnificativ în paleta cromatică tradițională a fost adus de cercetătoarea Z. Șofranksky în lucrarea „Geneza și evoluția cromaticii tradiționale în spațiul carpato-danubiano-pontic”. Aceasta a inclus esențele lemnoase în gama cromatică etnografică, deoarece pe lângă obținerea coloranților vegetali din ele (precum nuc, stejar, arin, dud, cireș etc.), acestea posedă culori și desene native excelente, care au fost folosite pe scară largă la confecționarea mobilei,

ornamentarea interioarelor locuințelor, bisericilor, mănăstirilor și ale altor piese decorative [96, p.9].

În lucrarea “Arta lemnului la români” semnată de C. Irimie, F. Dumitrescu, A. Paleolog se regăsește o sinteză a interiorului locuinței și artei mobilierului, se subliniază conexiunea dintre aspectul exterior și cel interior al locuinței, adică anumite elemente sau similitudini din arhitectura exterioară a locuinței sunt preluate și în interior. Această conexiune se poate observa chiar la grinzile casei: „Însăși grinzile au adesea creștături cu motive geometrice cu un conținut simbolic” [50, p. 11]. Autorii subliniază importanța soluțiilor simple în realizarea mobilierului, în care primează funcționalitatea: „O caracteristică dominantă a mobilierului țăranesc este abordarea simplă care duce la soluții constructive ingenioase și economice, în armonie cu funcționalitatea pieselor...” [50, p. 11].

Autorii menționează că chiar dacă piesele de mobilier au o funcționalitate predominantă, ele au totodată și valoare artistică. Ei oferă exemple concrete, inclusiv în ceea ce privește paturile. De exemplu, se menționează aspecte decorative specifice unor regiuni din România (marginea Sibiului, nordul Moldovei, sudul Transilvaniei, regiunea Bran, Bucovina etc.), evidențiind faptul că patul, în ciuda funcționalității sale inițiale, devine și un element decorativ. Exemplele includ paturi de lemn sculptat (precum paturile suspendate specifice Bucovinei sau paturile cu picioare înalte și tăblii late), ornate cu motive stilizate geometrice, cum ar fi roata și soarele. Elemente precum dintele de lup, sculptat în lemn, și picioarele terminate în forme rotunde sau chiar figurile antropomorfe sunt folosite pentru a adăuga elemente decorative. De asemenea, se menționează prezența culmii cu ștergare, plasată pe peretele deasupra patului, care amplifică efectul decorativ al acestei zone [50, p. 12].

Studiul în teren realizat în zilele noastre asupra caselor tradiționale în satele din Republica Moldova poate oferi doar o imagine aproximativă despre trăiul țăranilor între sfârșitul secolului al XIX-lea și mijlocul secolului al XX-lea. Timpul lasă urme asupra acestor locuințe, iar evoluția constantă schimbă percepția asupra modului în care ar trebui să arate interiorul casei. Astăzi, aceste interioare sunt amenajate cu televizoare, iar piesele de mobilier tradițional precum lavițele întâlnite la sfârșitul secolului al XIX-lea sau paturile de la începutul secolului al XX-lea au fost înlocuite de mult, rămânând doar în număr limitat. Au apărut noi elemente care nu erau caracteristice acelei perioade, iar pentru a înțelege mai bine aspectele de odinioară trebuie cercetată literatura de specialitate din acele vremuri, adică de la sfârșitul secolului al XIX-lea până în prima jumătate a secolului al XX-lea.

În lucrarea „Igienă țăranului”, anul ediției 1895, semnată de Dr. N. Manulescu [69], profesor de oftalmologie la Universitatea din București și distins cu Premiul Bene-Merenti al

Academiei Române, găsim o descriere a locuințelor țărănești de la sfârșitul secolului al XIX-lea, care acoperă multiple aspecte, inclusiv locuința, iluminarea, încălzirea, încălțăminte, îmbrăcăminte, alimentația țăranului etc., completată de 171 ilustrații. Lucrarea are caracter critic și își propune să amelioreze condițiile de viață ale țăranilor printr-o descriere cât mai reală a vieții lor și prin indicarea problemelor care le putea afecta sănătatea.

Această lucrare s-a dovedit deosebit de interesantă pentru cercetarea noastră, deoarece conține, deși într-un format concis, o descriere a mobilierului găsit în locuințele țărănești. Autorul evidențiază faptul că mobilierul era compus în principal din paturi, scaune și lavițe. În legătură cu patul specific țăranesc, acesta era realizat din două scânduri late, plasate de-a lungul peretelui, susținute la capete de elemente de lemn. Paturile erau ridicate de la sol cu aproximativ 50-60 de centimetri și aveau patru picioare sau două grindșoare stabilite fiecare în capătul a doi pari înfiți în pământ. Un tip obișnuit era patul lung care se întindea pe toată lungimea peretelui din fața ușii, iar în familiile mai numeroase puteau fi întâlnite câte două sau trei astfel de paturi dispuse pe lângă trei pereți. Însă lățimea restrânsă a paturilor permitea să doarmă doar unei persoane mature împreună cu un copil. Autorul subliniază că unul dintre capetele patului era ocupat de o ladă folosită de stăpân din momentul căsătoriei sale, iar pe ladă erau aranjate pernele de dormit împreună cu alte obiecte, precum scoarțele sau țoalele cu care se învelea. Celălalt capăt al patului putea fi ocupat de un tron, o ladă sau alte scule de acoperire. În încăperea destinată primirii oaspeților, în special când în casă locuia o fată mare, paturile și pereții erau acoperiți cu scoarțe atent lucrate și țesute cu migală. Pe lada aflată la capătul patului se aranja un teanc de zestre a fetei sau a gazdei încă tinere, alcătuit din scoarțe frumoase și perne cu fețe curate, bogat decorate. Pe scoarțele de pe pereți sau pe coloanele din casă mai erau expuse șervete alese și haine de sărbătoare. În ceea ce privește scaunele, autorul menționează că țăranii foloseau în principal scăunele mici, din bucăți de scândură cu o suprafață de aproximativ 30-40 cm² sau din lemn lătit sau scobit în formă rotundă, având patru ori trei picioare înalte de 30-40 cm. Scaunele cu spătar erau rar întâlnite, iar scăunelele mici erau folosite în special pentru a șede la gura sobei sau în jurul masei, când aceasta era așezată în mijlocul camerei. În ceea ce privește lavița, aceasta era definită ca un fel de pat făcut dintr-o scândură lată, sprijinită pe două capete de lemn cu patru picioare sau două grindșoare, fiecare fixate în capătul a doi pari înfiți în pământ. Lavița era de obicei plasată în apropierea ușii sau lângă peretele opus ușii, fiind folosită pentru depozitarea diverselor obiecte precum mămaliga rămasă, coafele cu apă în timpul iernii, putineiul cu lapte și diferite vase de bucătărie [66, pp. 39-42]. La sfârșitul descrierii, pentru a oferi o imagine completă a mobilierului menționat, era inclusă o figură ce reprezenta un interior simplu de casă (fig.1.1) [69, pp. 55].

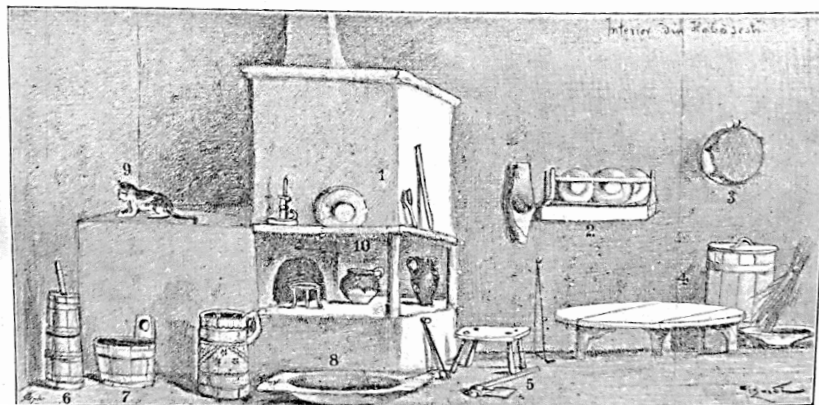


Fig.1.1. Secvență din interiorul unei case din comuna Hăbășești, districtul Roman [69, p. 55]

Au fost analizați factorii care au condus la producerea anumitor schimbări în sfera mobilierului. Aceștia sunt de ordin tehnologic, social și politic. Acestea vizează în principal proporțiile, formele și cromatica mobilierului. Timpul și-a lăsat amprenta asupra locuințelor țărănești, iar evoluția continuă a schimbat percepția oamenilor asupra modului în care ar trebui să arate interiorul casei și rolului rezervat mobilierului. În contextul procesului de urbanizare care acoperă cadrul cronologic, fiind mereu în creștere, mobilierul tradițional începe să fie influențat de tendințele urbane, observându-se schimbări în preferințele și aspirațiile comunității sătești.

Mihail Sadoveanu, în opera „Pe drumuri basarabene” [89, p. 35], prezintă o perspectivă diferită față de descrierea anterioară, analizată de Dr. N. Manulescu. Referindu-se la casele mazililor, menționează prezența unui ceasornic vechi cu greutatea sub ornice și a unui scrin din lemn lustruit, pe care erau așezate în ordine cărțile. În timp ce locuitorii din zonele urbane aveau preferință pentru mobilierul de pluș și mahon, cromolitografiile și oglinzile, covorul cu izvoadele vechi rămâneau a fi un element specific zonei moldovenești [24, p.243].

Într-un articol despre aspectele urbanizării satului Cornova, A. Galopenția descrie mobilierul în termeni simpli, menționând că acesta era „destul de sumar, constând aproape numai din „divanuri”, scânduri așezate în chip de laviță lângă pereți și acoperite de țesături”. Cu toate acestea, se observă o schimbare a lăzilor de zestre, care au evoluat în timp într-o formă numită „sofcă”, asemănătoare cu o canapea, cu linii ce reflectau rigiditatea stilului *Empire*. Lăzile de zestre sofisticate erau cumpărate în principal de la tâmplarii din târguri [44, p. 558]. Încep să se evidențieze diferențele sociale, iar straturile superioare ale societății încep să se distingă de cele inferioare. Galopenția subliniază că în jurul anului 1880, influența urbană a început să se manifeste mai puternic. Unele familii de mazili îmbogățiți și-au asumat stilul de viață și prestigiul urban, devenind astfel parte integrantă a mediului urban. Ei doreau să se diferențieze de straturile sociale

inferioare și să sublinieze legătura cu orășenii prin adoptarea obiceiurilor și mobilierului specific orașului. Cei mai înstăriți aleg să-și construiască case asemănătoare cu cele din oraș, cu șeminee și cuptoare mari pentru încălzirea tuturor încăperilor, mobilându-le cu piese achiziționate în timpul călătoriilor: dulapuri pictate, scrinuri, scaune și mese înalte [46, p. 564].

Această influență a urbanizării asupra aspirațiilor comunității din Cornova este observată și de cercetătorul I. Zamfirescu. El descrie mobilierul dintr-o locuință astfel: „Lângă peretele dinspre răsărit un cufăr din lemn din oraș, acoperit cu țol de cânepă, ... trei scaune cu tăblie de la oraș, o măsuță rotundă așezată în colțul dintre ferestre, cu sticlute, farfurioare, cutii goale – ca obiecte de podoabă – denotând un gust admirativ pentru viața de oraș” [114, p. 486-487].

P. Ștefănuță, în articolul „Pentru un muzeu etnografic al Basarabiei”, menționează că influența orașului se face simțită în sate sub diverse forme. Casa „cei mare” a moldovenilor impresionează prin ordine, curățenie și aranjamentul său. Pe lângă ușă, ferestre, icoane și oglinzi se observă prosoape atârinate. Laițele sunt acoperite cu țoluri cadrilate. În partea din spate a casei, pe perete, se remarcă un război de țesut cu fundal verde sau negru și flori geometrice. Pe capătul laiței, pe o ladă înflorită, se găsește zestrea în teancuri de veretcă, pânză de saci, țoluri, lăicere și perne. Sub influența orașului, în locul lăzii de zestre se observă scrinul sau camotulul. La ferestre apar perdele cu dantelă de oraș, iar pe perete se pot observa războaie țesute cu scene idilice sau de vânătoare. Însă tipul tradițional de „casă mare” mai este păstrat în câteva gospodării, iar salonul urbanizat a înlocuit în mare măsură acest model tradițional de casă [95, pp. 296-302].

Buletinele Institutului Social Român din Basarabia, publicate în două volume în anii 1937 și 1938 la Chișinău, reflectă o activitate rodnică a mai multor specialiști din diverse domenii care au cercetat satele Nișcani, Iurcenii și Stolniceni din județul Lăpușna. Aceste buletine oferă o imagine detaliată a vieții din acele timpuri în aceste localități. De exemplu, sunt detaliate aspecte precum geologia, solurile, aspectele naturale și umane, precum și plantele ornamentale specifice zonelor respective. Analiza detaliată a lor oferă o perspectivă mai apropiată a modului de trai din acea perioadă.

În observațiile antropogeografice ale lui P.I. Guja asupra satului Nișcani este descrisă relația dintre natură și om. Autorul subliniază că mediul fizic dintr-o anumită regiune, inclusiv așezarea geografică, clima și factorii naturali, determină modul în care oamenii își construiesc casele și își organizează activitățile. Mediul geografic influențează tipul de muncă, structura gospodăriei și caracteristicile individuale ale fiecărui om. Autorul face distincția dintre gospodăriile mazililor, răzeșilor și țăranilor simpli [45, pp. 39-40].

Confirmarea observațiilor lui P.I. Guja este susținută de formularele recensământului satelor din 1941, realizat de Președinția Consiliului de Miniștri și Institutul Central de Statistică.

Formularele oferă informații generale despre fiecare sat din județele Basarabiei. Datele includ denumirea satului, amplasarea geografică, aspectul satului, istoria, structura socială (clăcași, vecini iobagi, răzeși, moșneni, grăniceri, mazili etc.), teritoriul și subdiviziunile sale, ocupațiile locuitorilor, situația economică, măsurile locale de greutate, apă, alimentație, sănătate și nivelul de dezvoltare culturală. Formularele mai includ detalii despre casele din fiecare sat [4].

Arhitectul I. Antonovici, în Buletinul Institutului Social Român din Basarabia, Tomul I, 1937, menționat și anterior, descrie detaliat amenajarea interioarelor caselor mazililor din satul Nișcani, evidențiind semnele unei urbanizări avansate. El enumeră piesele de mobilier pe care le-a observat în aceste interioare: garderoba, un bufet masiv de stejar, până la 12 scaune comode, canapele cu arcuri, etajere cu cărți, comode și măsuțe cu multe fotografii așezate sub icoane, în colțuri, o măsuță triunghiulară cu candela și cărțile bisericești pe ea, precum și un patefon aflat pe o altă măsuță [6, pp. 334-336].

Într-un alt articol, semnat de profesorul I. Antonovici și inclus în materialele Institutului de Cercetări Sociale al României, în perioada 1939-1940, este ilustrată viața socială a locuitorilor din Basarabia. Studiul cuprinzător realizat în teren în mai multe sate reflectă succint și descrierile interioarelor locuințelor țărănești. De exemplu, despre satul Copanca se menționează că acesta nu dispunea de manifestări artistice bogate precum alte sate basarabene. Casele cu două odăi și mai rar cu trei erau cele mai comune. Referitor la mobilier, se subliniază că diferențele dintre aspectele interioarelor diverselor neamuri erau nesemnificative. Mobilierul era format din piese simple precum mese, scaune, blidare și câte un bufet, cu patul de lemn sau de fier mereu prezent, acoperit cu o cuvertură ornamentală cu chenar brodat. Pe pat erau așezate două-trei teancuri de perne nefolosite, având fețe frumos brodate sau dantelate. Pe masa acoperită cu „stricătoare” (față de masă) din două lățimi se afla un samovar, deseori redus la rol decorativ. În interiorul casei mari era prezent „drănișarul” sau „culmea” – un băț suspendat cu sfori de plafon pe care erau agățate toate obiectele de îmbrăcăminte festivă ale femeilor, precum broboadele, fustele, colanele ș.a. [5, p. 546]. După mai bine de 30 de ani, arhitectul Z. Moiseenco s-a referit la amenajarea interioarelor în contextul evaluării rolului compartimentării și a amenajării locuinței [128]. Iar în monografia „Поселения, жилище и усадьба гагаузов Южной Бессарабии в XIX–начале XX в.”, etnograful M. Marunevici a descris interioarele locuințelor găgăuzilor [128].

O lucrare de cuprindere a problematicii, referitoare la mobilierul tradițional din perioada secolului al XIX-lea până la mijlocul secolului XX a fost realizată de cercetătoarea M. Ciocanu inclusă în „Mobilierul tradițional din patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău în contextul interiorului locuinței din Basarabia”. În lucrare este examinat mobilierul din diverse perspective, fiind prezentate un scurt istoric al colecției muzeale; analiza

descriptivă a pieselor muzeale; relatări privind prezența mobilierului în locuințele țărănești; evoluția mobilierului țăranesc; elemente de mobilier țăranesc în imaginarul popular [23, pp. 233-264].

Etnologul E. Postolachi și-a centrat atenția pe elucidarea capacităților casei mari de a concentra cele mai expresive piese de mobilier și textile de interior, vechi și noi, bine integrate în logica spațială și dozate valoric din perspectivă artistică, economică simbolică [85].

Muzeul Bucovinei a publicat, un volum dedicat mobilierului tradițional, ce pune în valoare colecția de mobilier din cadrul Muzeului Istorie și Etnografie din Bălți, muzeelor din Suceava și Cernăuți, considerate adevărate piese de patrimoniu. Lucrările despre decorul în lemn și în piatră ale cercetătorului în studiul artelor V. Malcoci au atribuție directă la cunoașterea fondului simbolistic al domeniului [67, 68].

Este important să remarcăm o nouă tendință în cercetarea mobilierului, cea care îl situează în contextul protejării patrimoniului cultural. Mobilierul este încadrat în „Registrul Național al Patrimoniului Cultural Imaterial din Republica Moldova” [86].

În subcapitolul 1.1. sunt puse în valoare caracteristicile surselor care au stat la baza argumentării complexității și evoluției mobilierului țăranesc în contextul cultural și social al Republicii Moldova. Abordarea problemelor cuprinse în lucrările altor autori a demonstrat numărul mic și caracterul fragmentar al acestora, pe de o parte, și necesitatea dezvoltării științifice a domeniului, pentru a cuprinde în studiu totalitatea manifestărilor lui, pe de alta. Au fost evidențiate conexiunile sale cu tradițiile mai vechi și cu influențele externe, precum și schimbările survenite, determinate de urbanizare și modernizare. Au fost formulate problemele de studiu ale tezei care reies din nivelul actual al cercetărilor.

În subcapitolele ulterioare, care abordează evoluția mobilierului țăranesc până la mijlocul secolului XX, precum și descrierea activității dulgherilor și tâmplarilor în bresle, ateliere, fabrici și școli de meserii din secolele XIX până la mijlocul secolului XX, sunt inserate date dintr-o varietate de studii realizate de diferiți autori din domenii diverse. Studiile includ descrierile interioarelor realizate în timp de către călătorii străini, arheologi, istorici, cercetători ai culturii tradiționale, etnografi și artiști plastici. Abordarea amplă completează datele istoriografice menționate și oferă o perspectivă mai cuprinzătoare asupra mobilierului tradițional din acea perioadă.

1.2. Contribuții privind evoluția mobilierului tradițional

Incursiune detaliată în istoria și evoluția mobilierului rural, de la cele mai îndepărtate timpuri până la mijlocul secolului XX, este necesară pentru înțelegerea și aprecierea rolului pe care mobilierul l-a avut în viața cotidiană și de sărbătoare a comunităților rurale.

Studiul evoluției istorice și artistice a mobilierului din locuințele țărănești reprezintă un aspect semnificativ al patrimoniului cultural și necesită o investigație mai detaliată. Merită atenție atât piesele puțin conservate în locuințele tradiționale și muzee, cât și cele documentate în arhive și literatura de specialitate. O astfel de cercetare ar permite o mai bună înțelegere și apreciere a mobilierului care a făcut parte din viața cotidiană a țăranilor. Deși numărul acestor piese este relativ mic, ele au importanță funcțională și artistică semnificativă. Printre ele se numără lăzile de zestre și sofcele.

Regretabil, dar din cauza materialelor perisabile, în special a lemnului, și schimbărilor de atitudine față de mobilierul vechi odată cu apariția opțiunilor moderne de divertisment pe piață, multe dintre aceste piese au dispărut parțial sau complet. Acest lucru este confirmat de cercetările noastre pe teren efectuate în ultimii ani în întreaga Republică Moldova.

Deși au fost efectuate cercetări extinse de către arheologi, istorici, etnologi și cercetători în studiul artelor în ceea ce privește casele țărănești și decorul lor interior, mobilierul țăranesc a fost abordat doar tangențial și nu a fost încă subiectul unei investigații distincte. Această lacună în cunoaștere subliniază importanța și relevanța cercetării pe care o realizăm.

Încă din cele mai îndepărtate timpuri, lemnul a fost un material preeminent în civilizație, fiind accesibil și având proprietăți diverse care îl făceau potrivit pentru confecționarea unei varietăți de obiecte și pentru satisfacerea nevoilor fundamentale. Deși există puține dovezi concrete cu privire la prelucrarea lemnului în primele etape ale dezvoltării umane, datorită caracterului perisabil al materialului, obiectele artistice realizate din alte materiale care s-au păstrat oferă indici despre prezența și importanța obiectelor din lemn, inclusiv a mobilierului, de-a lungul evoluției lor istorice.

Deja în paleoliticul superior (între 35.000 și 10.000 de ani în urmă), în stațiunea de la Cosăuți au fost descoperite urmele unor locuințe de suprafață, de formă ovală sau circulară, care conțineau vetre de foc și ateliere de cioplire. Materialele arheologice relevă o bogată varietate de piese din silex și o mulțime de unelte. În același timp, se observă un interes crescut pentru obiectele de artă și mobilier, care erau confecționate din fildeș de mamut și piatră. Pandantivele, figurinele antropomorfe și zoomorfe, precum și alte obiecte decorative și de cult, sunt exemple elocvente [17, p. 29].

Primele date despre aspectul interiorului locuințelor provin din descoperirile arheologice, printre care se numără și replicile miniaturale din lut ars, ce reprezintă mese și scaune (fig.1.2). Experții consideră aceste obiecte ca având conotații cultice, fiind utilizate pentru a susține figurinele antropomorfe. Aceste minimese-altare oferă o imagine vizuală a mobilierului folosit în perioada eneolitică [32, p. 63]. Artefactele respective pot fi admirate la Muzeul Național de Istorie



*Fig.1.2. Scaunel-„tron”, lut ars, ceramic, culturile Precucuteni și Cucuteni-Tripolie, Muzeul Național de Istorie a Moldovei.
Foto Madan Elena (2020).*



*Fig.1.3. Vase și piese de cult. Eneolitic. Culturile Precucuteni și Cucuteni-Tripolie, mil. V-III î.Chr. Muzeul Național de Istorie a Moldovei.
Foto Madan Elena (2020).*

a Moldovei, prezentând culturile Precucuteni și Cucuteni-Tripolie, mil. V-III î.Ch. (fig. 1.3). De asemenea, aici se găsesc mai multe statuete antropomorfe, inclusiv două reprezentări ale "Gânditorului" modelate din lut, descoperite la Vulcănești și asociate culturii Gumelniță, datând de la sf.mil. V–mil. IV î.Hr., precum și o altă statueta a "Gânditorului" așezat pe un scaun, reconstituită din ghips de către autorul M. Gherasimov. Se presupune că această reconstituire, deși nu este identică, a fost inspirată de o lucrare artistică și științifică deosebit de fascinantă reprezentată de două statui neolitice descoperite la Cernavodă, înfățișând „Gânditorul” și „femeia sa”, datând din aproximativ 3500-4000 î.Hr. Figura iconică a „Gânditorului” ilustrează o persoană așezată pe un scaun, cu coatele sprijinite pe genunchi și mâinile susținându-i capul. Detaliile geometrice ale scaunului, cu picioarele evidențiate, sunt o replică fidelă a modelelor de scaune din piatră și lemn caracteristice acelei perioade. Această statueta este considerată a fi o remarcabilă capodoperă a artei neolitice universale (fig. 1.4) [90, p. 27].



Fig.1.4. „Gânditorul”, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

Perioada Hallstattului Tracic, prima perioadă a fierului, este cunoscută prin faptul că a stat la baza culturii geto-dacice care a existat în secolele VI-I î.Hr. Așezările și cetățile fortificate ale geților erau înconjurate de valuri și șanțuri defensive. Locuințele simple erau construite din pereți

de lemn pe fundații de piatră, iar exemple relevante sunt așezările de la Trebujeni, Butuceni, Saharna Mare și Mică, Stolniceni, Mașcați. În această eră, odată cu dezvoltarea tehnologiilor miniere și metalurgice, au apărut meșteșugari specializați, ceea ce a dus la o intensificare a prelucrării artistice a lemnului, însoțită de o diversificare a uneltelor și obiectelor confecționate din metal [146].

Cererea tot mai mare pentru obiectele confecționate din fier a stimulat schimburile comerciale. Există dovezi ale relațiilor culturale și economice cu populațiile coloniilor grecești nord-pontice începând cu mijlocul mileniului I î.Hr., confirmate de descoperirile de import, precum amfore, vase de lux și podoabe de aur în așezările și necropolele din acea perioadă. Aceste interacțiuni nu au putut să nu influențeze societatea din acele vremuri. Lemnul a avut o importanță deosebită în cultura geto-dacilor, fapt confirmat de poziția centrală pe care aceștia au acordat-o lemnului în economia lor, alături de metale, ceramică, lână și în. Datorită bogăției pădurilor din teritoriul Daciei, au putut fi confecționate o varietate de obiecte din lemn, unele dintre ele fiind menționate chiar în scrierile autorilor antici. De exemplu, Diodor din Sicilia relatează despre un banchet oferit macedonenilor de regele Dromichaïtes, menționând că pentru macedoneni s-au pregătit mâncăruri prețioase servite pe o masă de argint, în timp ce tracilor li s-au oferit legume și carne dispuse cu grijă pe niște tăblițe de lemn, folosite în loc de masă. Într-o sursă se menționează că în contrast cu macedonenii care foloseau cupe din argint și aur, regele Dromichaïtes și poporul său dacic preferau paharele din corn și lemn, conform tradițiilor getice [101, pp. 9-10]

Un exemplu convingător al artei traco-dacice este Rhytonul de la Poroina Mare, datând din secolele IV-III, î.Hr. Pe partea superioară a vasului este reprezentată o scenă de cult cu patru femei, dintre care două stau față în față pe un scaun fără spătar, ținând în mâini rhytonuri decorate cu nervuri dispuse în ovale alungite, iar celelalte două femei stau în picioare, cu mâna dreaptă ridicată [143].

Reprezentările stilistice menționate anterior reflectă similitudini cu alte artefacte. De exemplu, una dintre cnemidele din tezaurul de la Agighiol înfățișează un războinic așezat pe un scaun cu patru picioare, ținând un rhyton în mână. De asemenea, un coif din aur descoperit în situl arheologic Cucuteni-Băiceni prezintă imaginea unui războinic așezat pe un scaun cu spătar, ținând în mână un rhyton și o fială. Analiza stilistică și tehnicile artistice sugerează că rhytonul de la Poroina Mare reflectă influențe ale artei traco-getice, cu o combinație de influențe grecești și scitice, fiind probabil creat local, într-un stil autohton, cel mai probabil în secolele IV-III, î.Hr. [143].

Relieful Columnei lui Traian din Roma, ridicată în anul 113, d.Hr., pentru a celebra victoria asupra dacilor, furnizează dovezi semnificative privind prelucrarea lemnului și aplicarea lui în

construcții. Ornamentele lucrate în lemn la frontoanele caselor și frizele romboidale, reprezentate pe acest monument, dovedesc existența unei culturi dezvoltate a lucrului cu lemnul [67, p. 10]. Aceste reprezentări sunt mai concludente decât textele antice în ilustrarea obiectelor de lemn din viața cotidiană a geto-dacilor. Dovada cea mai concludentă a măiestriei în prelucrarea lemnului de către strămoșii noștri constituie numeroasele unelte de tâmplărie și dulgherie descoperite în așezările din acea perioadă prin săpături arheologice. Aceste artefacte nu doar dovedesc practica prelucrării lemnului de către geto-daci, ci sugerează că ei cunoșteau o gamă aproape completă de instrumente utilizate și în prezent de meșterii cioplitori în lemn [101, p. 10].

În regiunile locuite din Moldova se remarcă prezența unor urme semnificative provenite din perioada târzie a antichității (secolul IV, d.Hr.). De exemplu, în localitatea Zamciogi din raionul Strășeni, în timpul unui sondaj de salvare desfășurat în 2012, au fost identificate vestigii notabile. În cadrul acestui sondaj au fost scoase la iveală, printre alte artefacte, un complex cu caracter adâncit, inclusiv piese de mobilier și o unealtă din lemn, reprezentând un exemplu unic pentru arheologia Moldovei [141]. Au fost de asemenea descoperite dovezi ale utilizării laviței cu pari fixați în pământ, datând din secolele VI-VII, indicând o răspândire semnificativă a acestora în acea perioadă.

Despre abilitatea în prelucrarea lemnului, profesorul Gheorghe Postică, în lucrarea „Civilitația medievală timpurie din spațiul pruto-nistean (secolele V-XIII)”, dezvăluie că în perioada medievală timpurie locuitorii autohtoni au atins un nivel semnificativ în tehnologia lemnăritului. În așezările din acea vreme au fost găsite urme ale scândurilor, atestând cunoștințe și lucrul cu instrumente specializate. Lemnul a avut un rol esențial în construcții, incluzând locuințele, dependințele, atelierele meșteșugărești, gardurile și fortificațiile. La amenajarea interioarelor caselor, scândurile au fost folosite pentru confecționarea paturilor, meselor și scaunelor. Legarea lor se făcea în mod obișnuit cu cepuri de lemn sau prin metoda „cozii de rândunică”. În secolele X-XIII, în anumite așezări, au început să fie utilizate cuiele și șuruburile din fier [84, p.167].

În săpăturile arheologice efectuate în diverse localități precum Hansca, Molești, Rudi, Echimăuți, Alcedar și altele au fost descoperite instrumente specializate pentru prelucrarea lemnului, printre care topoare, tesle, răzuitoare, burghiuri, strunguri, dălți și cuțite, datând din secolele V-XIII [84, pp.167-168]. Cercetătorii Gh. Postică, I. Tentiuc, G.B. Fiodorov și alții au confirmat existența acestor instrumente în diverse lucrări.

Odată cu dezvoltarea economiei feudale, producția meșteșugărească a câștigat în importanță. Prelucrarea lemnului a avansat, fiind impulsionată de creșterea activității constructive și a nivelului de trai. S-a observat o separare a meșteșugurilor de agricultură, însă prelucrarea

lemnului a rămas în principal în mâinile meșterilor țărani. Producția de mobilier și obiecte din lemn a devenit un domeniu în creștere, iar meșterii țărani au început să producă pentru piață, asigurând necesarul de mobilier și obiecte de uz casnic atât pentru comunitățile rurale, cât și pentru orașe [101, p.11].

Activitățile meșteșugărești din acea perioadă reflectau economia naturală, fiind desfășurate în principal în mediul casnic atât în domeniile feudale, cât și în gospodăriile țărănești. În secolele XV-XVI, casele îngropate în pământ aveau, în general, o singură cameră, unde se găsea „lejanca” din pământ, folosită pentru odihnă și somn, adesea alături de sursa de încălzire. Dar, în acea perioadă au existat și variante de lavițe din lemn [127, p. 159]. Unele descoperiri arată că lavițele erau construite din scânduri și susținute de patru picioare, fiind îngropate în dușumeaua de pământ, în casele săracilor din oraș. În contrast, persoanele mai înstărite aveau dulapuri sau nișe-firide încorporate în zidurile caselor, dotate cu uși din lemn. De exemplu, în încăperile pârcălabului din Orheiul Vechi erau „lejanci” și lavițe lungi din chirpici plasate pe lângă pereți [134, pp. 58-59].

În secolul al XV-lea au avut loc progrese semnificative în principalele meserii, inclusiv prelucrarea metalelor, lemnului, pietrei, pielii, țesăturii, olăritului, morăritului și altele. Cu toate acestea, dezvoltarea manufacturilor a fost un proces mai îndelungat: producția manufacturieră a început să se dezvolte în Transilvania în secolul al XVI-lea, în timp ce în Muntenia și Moldova acest lucru s-a întâmplat cu aproximativ o sută de ani mai târziu [109, pp.135-136].

Dispariția multor obiecte lucrate în lemn limitează semnificativ sfera observațiilor asupra sculpturilor din secolele XIV-XV. Lucrările realizate în piatră sunt în mare parte asociate clădirilor religioase sau cultului morților [109, p.152].

Cu toate acestea, secolul al XVI-lea a conservat mai multe opere de înaltă valoare artistică executate în lemn. Acest context este deosebit de semnificativ când abordăm studiul mobilierului țărănesc tradițional. Într-adevăr, este esențial să înțelegem că meșteșugul prelucrării lemnului nu s-a limitat doar la realizările din sfera religioasă sau nobiliară. Un aspect important al acestei perioade îl reprezintă legătura dintre artefactele sculptate în lemn și mobilierul tradițional rural.

Trebuie să facem o paralelă între aceste opere de artă elaborate și mobilierul simplu, dar indispensabil, din gospodăriile țărănești. Mobilierul tradițional, cum ar fi scaunele, mesele, paturile și lavițele, constituia elemente fundamentale în viața de zi cu zi a comunităților rurale. Chiar dacă detaliile ornamentale ale acestui mobilier erau mai modeste în comparație cu lucrările efectuate de meșterii care înfrumusețau bisericile sau nobilarii, ele reprezentau totuși expresii ale aceleiași tradiții a prelucrării lemnului.

Legătura dintre arta lemnului în contextul nobiliar sau bisericesc și mobilierul tradițional țărănesc arată că prezența și influența meșteșugarilor specializați în sculptură a fost resimțită în

mai multe sfere ale societății. Astfel, se poate argumenta că nu doar aspectul funcțional, ci și cel artistic au fost priorități în prelucrarea lemnului în diverse medii culturale. Prin urmare, analiza detaliată a operelor sculpturale din acele timpuri, indiferent de mediul în care au fost create, oferă o imagine mai cuprinzătoare asupra evoluției și influențelor artei lemnului în perioada respectivă.

Secolul al XVI-lea a păstrat numeroase opere de înaltă valoare artistică realizate în lemn, cu un accent deosebit pe ornamentarea clădirilor de cult. Acestea includ uși, strane, jilțuri și iconostase, care au fost îmbogățite cu detalii geometrice sau florale, uneori prezentând figuri de animale sau antropomorfe [67, p.11]. Exemplul ușilor de la mănăstirea Cotmeana și a celor de la mănăstirea Tazlău subliniază semnificația artei sculpturii în lemn. Ușa realizată de meșterul Cosma pentru mănăstirea Tazlău în 1596 este într-adevăr impresionantă. Acest artist talentat a unit cu măiestrie stiluri gotice, renașcentiste și orientale, reflectând dorința epocii de a crea lucrări opulente și decorative [109, p.199]. În plus, față de ornamentele geometrice, precum rozetele și alte elemente decorative, sculptura include o reprezentare figurativă a stemelor Moldovei pe un scut, încadrate de un patrublab [67, p.11]. Aceste creații ilustrează abilitatea meșterilor de a îmbina aspectul estetic cu semnificația simbolică și istorică, reafirmând astfel rădăcinile culturale și artistice ale perioadei respective.

Prin eforturile comunităților monahale, numeroase mănăstiri, inclusiv Voroneț, au contribuit, de-a lungul secolelor, la crearea unui bogat tezaur artistic și cultural atât în ceea ce privește elementele eclesiastice, cât și cele culturale. Din patrimoniul voronețean, câteva expozate deosebite subliniază valoarea artistică a lucrului în lemn:

- Unul dintre aceste expozate este "Jilțul Domnesc" (fig.1.5), cunoscut și ca „Tronul Măriei Sale Ștefan cel Mare”. Confectionat din lemn (2,22 x 70 x 87 cm), datat în secolul al XVI-lea sau chiar de pe timpul lui Petru Rareș, acesta este o piesă prețioasă de sculptură în lemn cu accente renașcentiste. Detaliile geometrice și vegetale domină ornamentația, cu rare intervenții figurative umane. Scaunul domnesc are și porțiuni sculptate care înfățișează scene de vânătoare [42, p.64].

- „Jilțul Arhieresc” (fig.1.6), datat în secolul al XVI-lea și asociat mitropolitului Grigorie Roșca, ocupă un loc distinct în naos prin caracteristicile sale specifice. Confectionat din lemn de tisă, are nuanțe predominante de verde și roșu. Partea laterală este înfrumusețată cu baluștri și elemente decorative sculptate, inclusiv motive geometrice, în timp ce spătarul este decorat cu roza vânturilor cu diametrul de 47 cm. Structura cuprinde trei rânduri de baluștri dedesubt și câte patru rânduri lateral [42, pp.65-66]. Interesant este faptul că la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău sunt expuse două tronuri bisericești, aduse de la mănăstirea Dobrușa, realizate la începutul secolului al XX-lea de către meșterul Bogdanet după modelul tronurilor din

secolul al XVIII-lea de la mănăstirea Voroneț. Aceste tronuri sunt confecționate din lemn și prezintă decorații geometrice realizate prin crestare [42, p.241].

– Stranele din naosul bisericii Voroneț (fig.1.7) completează atmosfera artistică a mănăstirii. Fiecare pereche de jilțuri datează în secolul al XVI-lea reprezintă adevărate sculpturi în lemn de paltin (1,85 x 53 x 71 cm). Policromatice, acestea se disting prin roșu, galben și albastru. Detaliile ornamentale, inclusiv floarea și motivele geometrice, încadrează baluștrii de 14 cm înălțime de pe spătar și trei rânduri de baluștri pe lateral. Stilurile gotic, renescentist și oriental se îmbină într-o varietate de motive, de la cercuri încrucișate la elemente bizantine sau orientale. Această creație artistică împletește stiluri și simboluri diverse, subliniind rădăcinile și bogăția culturală a epocii [42, p.65].

– De asemenea, la mănăstirea Voroneț se regăsesc două cruci sculptate în lemn, date în anii 1542 și 1550, completând astfel diversitatea artistică și importanța lucrului în lemn din cadrul mănăstirii [42, p.65]. Aceste exponate reprezintă mărturii inestimabile ale meșteșugului prelucrării lemnului în contextul religios și cultural al secolului al XVI-lea, reflectând influențe stilistice variate și o profunzime artistică semnificativă.



Fig.1.5. Jilțul domnesc (după restaurare), Voroneț [42, p.64].



Fig.1.6. Jilțul arhieresc, Voroneț [42, p.65].



Fig.1.7. Jilțuri din strana bisericii „Sf. Gheorghe”, Voroneț [42, p.65].

Un interes aparte se concentrează asupra jilțurilor domnești de la Moldovița și Probota. Jilțul de la Moldovița, un exemplar somptuos, este acoperit în întregime de decorațiuni. Împrejur

se observă un ornament geometric complex, înfățișând împletituri și elemente ajur. Speteaza înaltă este împodobită cu o impresionantă rozetă, care domină compoziția întregii lucrări. Toate aceste componente contribuie la o ritmică bogată și la o expresivitate plastică, care denotă măiestria înaltă a meșterului. În mod similar, jilțul de la mănăstirea Probota împărtășește aceleași caracteristici stilistice și reprezintă o valoare artistică corespunzătoare [67, p.11].

Mobilierul artistic din reședințele domnești și casele boierești din Moldova și Țara Românească, presupus a fi datând din secolul al XVII-lea, nu a supraviețuit în forma sa originală. Totuși, este posibil să evaluăm prelucrarea artistică a lemnului în lăcașurile de cult. O piesă prezentă în mod frecvent din această categorie este iconostasul. Din prima jumătate a secolului al XVII-lea datează exemplele de la Buhalnița, Dobrovăț, Rădeana, Vânători-Neamț, Bistrița-Vâlcea, Crasna-Gorj și altele. Totuși, cele mai remarcabile sunt cele din a doua jumătate a secolului și mai ales cele realizate în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, așa cum sunt cele de la Filipeștii de Pădure (1688), Măgureni, Arnota și Hurez (1694), biserica domnească din Târgoviște (1697), precum și biserica mănăstirii Polovragi (1699). Atât icoanele aranjate în mai multe niveluri, cât și grinzile dintre ele, împreună cu coloanele dintre icoane, sunt decorate cu un rafinament aparte. Icoanele sunt pictate, iar grinzile și coloanele sunt ornamentate cu reliefuri, modele vegetale și reprezentări de animale. Arta prelucrării lemnului a atins culmi în realizarea ușilor de la iconostas și intrărilor în biserică. Ușile iconostasului sunt adesea decorate cu ornamentică sofisticată, chiar supraîncărcată. Motivele prevalente sunt cele vegetale și florale, dar ușile pot include și spații pictate. Ușile de intrare sunt de asemenea ornamentate cu elemente vegetale și florale, dar sub forma unor reliefuri plate, conferindu-le un aer de discreție și eleganță. Aceste elemente pot fi organizate în cadrul dreptunghiurilor de diferite dimensiuni, încrucișate de linii sau, mai des, de grinzile împodobite într-un alt registru decât zona decorată [109, p.237].

Aceste exemplare remarcabile de artă în lemn sunt dovezi elocvente ale nivelului înalt de meșteșug și talent artistic ce a caracterizat acea epocă, subliniind importanța prelucrării lemnului în contextul cultural și religios al secolului al XVII-lea.

Pentru a completa imaginea, sursele cronicarilor și călătorilor străini oferă descrieri prețioase. De exemplu, relatările lui Paul de Alepa (1637-1667) cuprind mai multe descrieri ale bisericilor și mănăstirilor din Țara Românească și Moldova. În acestea se regăsesc și descrieri ale jilțurilor. Despre biserica mănăstirii Golia menționează: „Jilțurile sunt realizate cu o măiestrie uimitoare, confecționate din chiparos, prelucrate la strung și sculptate ca o dantelă” [21, p.40]. La fel, descrie jilțul de la mănăstirea Galata: „În fața coloanei din dreapta este și jilțul aurit al răposatului domn (Petru Șchiopul), cu un baldachin ce poartă o cruce sus și doi vulturi de fiecare parte. Deasupra capetelor lor sunt două coroane aurite, în întregime din foi de aur” [21, p.51].

Paul de Alepa oferă și o imagine a interioarelor caselor din acea vreme: „În interiorul caselor există scaune dispuse pe margine și o masă sprijinită în mijloc pe un picior, asemănătoare caselor europene. Mobilierul era în principal reprezentat de covoare și covorașe atârdate pe pereți” [21, p.27]. Această descriere sugerează că piesele de mobilier erau puține în locuințe.

În secolul al XVIII-lea, putem observa o diversitate stilistică în prelucrarea artistică a lemnului cu influențe de factură orientală în interioarele caselor bogate. Articolele precum ușile bisericilor Cotroceni (1707), Antim (cca 1715), Stavropoleos, paraclisul de la Hurez și bisericile Surpatele și Tismana reprezintă tipice opere brâncovenești, cu compoziții simple ce abundă în motive vegetale. Elementele de ornamentație barocă sunt tot mai frecvent prezente în iconostase. Aceasta cerea meșterilor o pregătire calificată în lucrul cu lemnul, rezultând în apariția unor ateliere renumite în acea perioadă, cum ar fi cele din București, Craiova, Brașov, Iași, Suceava etc. Printre cele mai frumoase iconostase din acea epocă se numără cele de la biserica Bengești (jud. Gorj), *Sf. Gheorghe* a vechii Mitropolii din Iași, schitul Balamuci (jud. Ilfov), mănăstirea Antim și catedrala din Blaj, iar stilul baroc este evident în numeroase piese de mobilier, precum jilțurile arhieresti de la patriarhie, din muzeul Mogoșoaia, biserica *Sf. Gheorghe* din Iași, *Sf. Ilie-Rahova* (București) și altele [21, pp.51-52].

În același stil sunt executate multe analogioane și tetrapoduri. Mai târziu, devin evidente primele semne de tranziție către rococo, așa cum se poate observa în biserici precum Banu și Burdujeni-Târg sau în ale mănăstirilor Putna și Moldovița. Aceasta se manifestă prin prezența volutelor, scoicilor, liniilor sinuoase și abundența dantelărilor [109, p.291].

Biserica *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil* din Petrușeni, una dintre cele mai vechi biserici de lemn din Basarabia, construită în 1702, servește drept exemplu elocvent al arhitecturii de cult în stil popular. Meșterii rurali au păstrat tradițiile vechii arhitecturi medievale din lemn, iar biserica era compartimentată în mod tradițional în naos, pronaos și altar [98, p.43].

Amploarea folosirii lemnului în construcția bisericilor mai este evidentă și din faptul că în anul 1812, din cele 775 de biserici înregistrate în Basarabia, doar 40 erau construite din piatră, restul fiind din lemn. În prezent, în spațiul cultural local există peste 80 astfel de biserici, reprezentând un patrimoniu relativ modest în comparație cu tradiția veche și cu ceea ce țările vecine au păstrat. Din acestea, doar 17 biserici, construite între secolul al XVII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, reprezintă continuarea tradițiilor autohtone seculare. Pe parcursul a peste cinci secole de existență a Moldovei medievale, între Nistru și crestele munților Carpați, au fost construite și perindate aproximativ între 12-15 mii de biserici din bârne de lemn de stejar sau brad [12, p.78].

La Muzeul de Stat de Arte Plastice din Chișinău sunt expuse mai multe lucrări datate în intervalul secolului al XVIII-lea până la începutul secolului al XIX-lea. Acestea includ detalii de iconostas, cadre de icoane, frize decorative sau detalii ale troițelor, precum Apostolul Ioan și chipul Maicii Domnului. Aceste detalii sunt caracterizate de un decor expresiv, armonios și atrăgător [67, p.15].

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea se poate observa declinul artei sculpturale, acesta fiind anticipat de excesul formelor rafinate, în special în iconostase. Principiile clasiciste devin dominante, iar sculptura este redusă, nivelul artistic scăzând semnificativ [67, p.11].

În sec. XX, declinul în arta tradițională devine și mai evident. După cum afirmă V. Malcoci, „Datorită unor noi modalități de a gândi plastic, paralel cu declinul artei religioase tradiționale, este favorizată apariția și evoluția sculpturii laice modern” [67, p.16]. Această schimbare în peisajul artistic a deschis ușa pentru o reorientare către o sculptură cu noi implicații și expresii.

În ceea ce privește interiorul țăranesc, avem la dispoziție un material valoros realizat de Institutul de Cercetări Sociale al României: Regionala Chișinău, între anii 1939–1940, care face lumină asupra vieții sociale a basarabenilor din acea perioadă. Acest studiu multilateral realizat în teren, în câteva sate, oferă o perspectivă despre descrierile interioarelor din locuințele țărești, reprezentând un interes deosebit în contextul acestei lucrări.

De exemplu, într-un articol realizat de profesorul Ioan Antonovici se menționează că în satul Copanca manifestările de artă plastică nu sunt la fel de bogate ca în alte sate basarabene. Interiorul caselor cu două sau, mai rar, trei odăi au similitudini cu o mobilă sumară: mese, scaune, blidare, câte un bufet. Patul, fie din lemn, fie din fier, este mereu prezent, cu cuvertură ornamentală. Elementul mobilierului variază puțin între diferite neamuri. Pe masa acoperită cu „stricătoare” (fața de masă) din două lățimi, stă un samovar, adesea având și rol decorativ. În cazul interiorului caselor mai mari, găsim obiecte specifice, cum ar fi „drănițarul” sau „culmea” - un băț suspendat, pe care sunt expuse broboadele, fustele și alte articole de îmbrăcăminte festivă ale femeilor.

În timp ce mobilierul din lăcașele de cult în cadrul evoluției sale istorice oferă o imagine succintă, e firesc să afirmăm că prelucrarea lemnului și prezența sa în casele țărești, chiar și într-un număr restrâns de piese, era inevitabilă. Deși nu dispunem de documente ample despre mobilierul țăranesc, cercetările de teren efectuate de noi pe întreg teritoriul Republicii Moldova și prezența pieselor de mobilier în muzeele etnografice ale țării ne-au oferit acces la puținele exponate păstrate, datând de la sfârșitul secolului al XIX-lea și mijlocul secolului al XX-lea. Analiza comparativă a pieselor de mobilier, a permis elaborarea unei cronologii mai precise. Atunci când nu s-a putut identifica anul exact, s-au utilizat intervale de 10-20 de ani, iar pentru perioade mai generale, s-au folosit intervale de aproximativ 50 de ani, ținând cont de constanța

formelor mobilierului în timp. Astfel, au fost identificate trei mari perioade cronologice: a doua jumătate a secolului al XIX-lea; sfârșitul secolului al XIX-lea–începutul secolului al XX-lea; mijlocul secolului al XX-lea.

Aceste descoperiri contribuie semnificativ la înțelegerea evoluției și clasificării mobilierului tradițional moldovenesc, oferind o nouă perspectivă asupra aspectelor sale artistice, funcționale și contextului cultural. Ele evidențiază modul în care meșteșugurile tradiționale s-au adaptat și au evoluat de-a lungul timpului, reflectând atât influențele externe, cât și continuitatea tradițiilor locale.

1.3. Activitatea dulgherilor și tâmplarilor în bresle, ateliere, fabrici și școli de meserii până la mijlocul secolului XX

Piese din lemn, începând de la cele mai simple ustensile până la mobilier și componentele fundamentale ale construcțiilor caselor, datează din cele mai vechi timpuri. Cercetarea mobilierului țăranesc presupune și determinarea mediului și a celor care executau aceste piese. Principalii meșteri care confecționau mobilierul erau dulgherii și tâmplarii. Acești meșteri nu lucrau doar pentru gospodăriile lor personale, dar erau și lucrători ai breslelor, atelierelor și, ulterior, ai fabricilor. La fel, în această perioadă se dezvoltă semnificativ școlile de meserii, în special între sfârșitul secolului al XIX-lea și mijlocul secolului XX, unde meșterii puteau dobândi abilități profesionale.

De-a lungul timpului, piesele de mobilier au fost realizate cu mijloace simple și ușor disponibile. În unele cazuri, obiectele de mobilier prezente și astăzi în gospodăriile țărănești păstrează încă forme naturale, cu segmente și crengi de copaci (cum ar fi scaunele și mesele din bușteni sau prepeleacul). Acestea erau modelate cu unelte elementare, precum barda și toporul. Oricare gospodar putea produce minimul necesar într-o gospodărie, precum scaune, mese mici și lavițe. În timp, numărul și varietatea pieselor de mobilier au crescut, iar meșterii specializați au preluat producția acestora. În primă fază, dulgherii, adesea implicați și în construcția caselor, produceau mobilierul necesar, inclusiv lavițele încadrate în pereți, lăzile pentru zestre și mai târziu paturile ș.a.

Mobilierul dulgheresc, considerat și mobilier tradițional, „era executat din scânduri sau scândurele cioplite cu securea și cuțitoaia, încheiate în ulucuri, ca șindrilele de pe case, prinse cu cuie de lemn” [19, p.362]. Începând cu sec. XIX, iar în gospodăria țăărănească la sf. sec. XIX–începutul sec. XX, apare, pe lângă mobilierul dulgheresc, cel tâmplăresc (orășenesc). „Tâmplăritul s-a dezvoltat ca meșteșug specializat odată cu arhitectura tot mai frumoasă în lemn, cu

îmbunătățirea uneltelor de prelucrare și mai cu seamă după răspândirea joagărelor¹ și tot mai largă întrebuințarea scândurilor la pridvoare, fruntării, foișoare, pe lângă poditurile interioare. Dulgherii care înălțau construcții lăsau în seama tâmplarilor muncile tot mai pretențioase de finisare a acestora și de confecționare a mobilierului pentru organizarea interioarelor” [19, p.362].

Delimitarea meșterilor în categoriile de dulgheri și tâmplari se bazează pe uneltele utilizate, tehnicile de asamblare și ornamentarea specifică. Deși această diviziune este adesea convențională și fără linii clare, clasificarea mobilierului în funcție de meșterii care îl confecționau este menționată în numeroase lucrări de cercetare, precum cele ale lui V. Butură [19], R. Capesius [20] și V. Tătulea [101], oferindu-ne o imagine mai cuprinzătoare asupra acestui subiect.

O dovadă timpurie a meșteșugurilor în lemn și a circulației pe scară largă a produselor realizate este prezentată de etnograful V. Butură, care face referire la documentele din Moldova din secolele XIV-XV. În acest sens, în sursa "Documente, A. Moldova, veac. XIV-XV" (vol. I, p.342-343) se înscrie o însemnare relevantă: „La 1466, Ștefan cel Mare îi scutește pe 5 ani de dări și slujbe către domnie pe oamenii care se vor așeza în satul Negoești, stăpânit de mitropolitul din Roman” [19, p. 359]. Tot în același document este menționat faptul că acești meșteri nu plăteau vămi pentru mărfurile lor, indiferent dacă erau confecționate din fier, plute, oale sau chiar case de lemn. Aceste produse aveau posibilitatea să fie vândute oriunde, fie în târguri, la iezere, de-a lungul Nistrului, la Cetatea Albă, la Chilia, de-a lungul Dunării sau în oricare alt loc din țara lor, cu trecere liberă [19, p. 359]. Această mențiune istorică relevă importanța meșteșugurilor în lemn și a producției acestora într-un context mai larg, unde nu doar circulația liberă a produselor era facilitată, dar și măsurile luate de către domnie pentru a sprijini meșteșugurile în cauză. Atare fapt ilustrează contribuția semnificativă a dulgherilor și tâmplarilor la dezvoltarea economică și culturală a regiunii, precum și recunoașterea valorii muncii lor de către autoritățile vremii.

O breaslă de meșteșugari reprezenta o uniune cu caracter economic și social a meșteșugarilor care aveau aceeași ramură de activitate sau ramuri înrudite. Asociația avea drept scop apărarea intereselor comune și sprijinirea existenței meșteșugarilor [103, p.113]. În societatea medievală, activitatea breslei era guvernată de un set de reguli numit catastih sau statut, care era confirmat atât de autoritățile laice, cât și de cele bisericești [28, p.58]. În Moldova medievală, primele forme timpurii de breaslă au fost frățiile zugravilor din Suceava, în 1570, și cea a blănarilor și cojocarilor din 1591 [29, p.74].

¹ Jogarul – instalație la care pânza fereastrăului era fixată într-un jug, acționat pe verticală de o roată hidraulică, prin intermediul unui vârtej, cocărlă, crival de fier, fixat în capătul cepului fusului roții și al unei pârghii verticale prinsă în capătul lui, care trăgea și împingea jugul în jos și în sus. Pe cadrul de grinzi și scânduri, pe trei perechi de stâlpi solizi, avea un car, căruț etc, care trăgea bușteanul spre lama fereastrăului. Numărul instalațiilor a sporit odată cu cerințele pentru lemnul fasonat.

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus în 1812, sistemul de breaslă a fost menținut. În Chișinău, după stabilirea autorităților administrative regionale în a doua jumătate a anului 1817, s-a implementat un sistem de corporații/bresle în conformitate cu modelul stabilit de Imperiul Rus [25, p.163]. Acestea includ breasla croitorilor și pălărierilor, breasla cojocarilor, blănarilor și cizmarilor, breasla fierarilor, lăcătușilor și ceaunurilor, breasla pielarilor și hămurarilor, breasla aurarilor, argintarilor și arămarilor, breasla tencuitorilor, pietrarilor și sobarilor, breasla tâmplarilor, dulgherilor și sticlarilor și breasla brutarilor. Breslele aveau reprezentanți în organul de conducere al orașului [1]. Conform Regulamentului din 1818, în categoria de breslași intrau toți slujitorii sătești, cum ar fi morarii, grădinarii, livădarii, ciobanii, plugarii, pădurarii, prisăcarii, paznicii etc. Aceștia trebuiau să ajungă la înțelegeri privind condițiile de muncă cu moșierii, mănăstirile și funcționarii. Datele Comitetului Provizoriu arătau că în Basarabia erau 778 de familii de breslași în 1812, numărul crescând la 1260 de familii în 1816 [115, p. 43]. Organizarea breslelor în Basarabia se realiza prin adunări ale meșteșugarilor din aceeași specialitate, unde se adopta statutul breslei și se alegea starostele.

Conform istoricului Ion Țurcan, Guvernul țarist a luat măsuri pentru integrarea economică a Basarabiei în imperiu, cu principalele centre comerciale în orașele Chișinău, Bălți, Ismail, Soroca și Akkerman. Comerțul intern și-a găsit susținere în târgurile tradiționale și bazarele locale. Începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, erau organizate iarmaroace anuale în orașele și târgurile provinciei, de obicei în zilele de sărbătoare. Comercianții basarabeni aveau legături comerciale directe cu Principatele Române, Austria, Turcia, Grecia, Italia, Franța și Anglia. Mărfurile circulau în mare parte prin Odessa, care de la 1817 avea statut de porto-franco, și prin punctele vamale Ismail, Reni, Sculeni, Vaslui, Noua Suliță, Leova și Lipcani [109, pp.389-390].

În privința ramurii industriale a economiei, la începutul secolului al XIX-lea, mica industrie, în special meșteșugurile casnice, continua să domine. În documentele arhivistice din acea perioadă, istoricul Maria Maftei a înregistrat date statistice despre meșteșugarii din orașul Cahul. Astfel, în anul 1838, în Cahul, activau 10 meșteșugari: un lemnar, un fierar, un cizmar, doi croitori și cinci dulgheri. În 1848, situația se schimbă cu prezența a trei frizeri, un călăfătuitor și stivuitor, șaptesprezece brutari și franzelari, cinci croitori, opt cizmari, șapte fierari, cinci dogari și rotari, patru tâmplari și geamgii, un măcelar și mezelar, șase sobari și tencuitori, opt tinichigii și doisprezece dulgheri. Se poate observa că într-un deceniu numărul dulgherilor a crescut de la cinci la doisprezece și au apărut specializări noi, precum tâmplarii care nu erau menționați în 1838. Aceste date reflectă creșterea economiei și dezvoltarea localităților, precum și impactul migrației coloniștilor asupra numărului tot mai mare de meșteri specializați [66, p. 262].

Conform Recensământului din 1897, în Chișinău, aproximativ 9% din populația totală a orașului, adică 10.848 de persoane, erau angajate în activități meșteșugărești [119, p.60]. Acest segment cuprindea peste 100 de specializări, cum ar fi croitori, cizmari, lemnari, sobari, constructori, fierari, măcelari, brutari, blănari și altele. Dintre aceștia, 3,16% erau meșteșugari implicați în prelucrarea lemnului [133, pp.152-153]. În județul Chișinău, venitul din vânzarea mobilierului în anul 1897 s-a ridicat la 105 mii de ruble în cadrul gildei și 34 mii de ruble în afara gildei [120, pp.138-140].

La începutul secolului XX, în orașul Chișinău, care era cel mai important centru industrial din Basarabia, 70-80% dintre meșteșugari erau mici întreprinzători independenți [119, p 45]. În procesul de evoluție economică breslele au cedat treptat teren manufacturilor. În anul 1902, vechile bresle au fost transformate în corporații, iar în 1912, prin lege, au devenit sindicate. În cele din urmă, prin Legea din 12 octombrie 1938, breslele au fost relegalizate ca asociații meșteșugărești individuale [31, p. 104].

Pe parcursul timpului, unele dintre aceste asociații meșteșugărești au evoluat, conferindu-li-se statutul de fabrici. De exemplu, fabrica de mobilă cunoscută în prezent sub numele de *Stejaur* și-a început activitatea în 1912 sub forma unui mic atelier meșteșugăresc. În 1919, s-a transformat într-o fabrică de parchet, iar în 1940 a devenit un combinat de mobilă. În 1957, în concordanță cu specializarea producției, a fost redenumită Fabrica de mobilă nr. 2 (informație din arhiva Tatianeii Alexandru Busuioc). Aceasta reflectă evoluția și dezvoltarea industriei de mobilă în regiunea respectivă.

Concomitent cu termenul de „bresle” și mai târziu cu cel de „corporații”, în contextul evoluției industriale a fost utilizat și termenul de „artel” specializat, care a cunoscut o dezvoltare mai amplă în perioada sovietică, în special sub conducerea lui Lenin și Stalin, inclusiv în perioada Noii Politici Economice (NĂP), prin diverse facilități și sprijin [158]. În perioada anilor 1960, sub administrația lui Hrușciov, majoritatea artelurilor au fost desființate prin alipirea lor la fabrici [160].

Termenul de „artel” provine din Rusia și se referă la o asociație voluntară de oameni pentru muncă comună sau alte activități colective, deseori cu participarea la venituri comune și cu o responsabilitate comună [158]. Dicționarul de neologisme definește „artel”-ul ca fiind „o formă a cooperării socialiste de producție în fosta Uniune Sovietică, în special în sectorul agricol, bazată pe socializarea principalelor mijloace de producție” [139].

Drept exemplu concret servește fabrica nr.5 din Tiraspol, care a fost inițial constituită ca un mic artel specializat în confecționarea cuferelelor țărănești și a dulapurilor simple de bucătărie [156].

Menționăm și artelul „Промхудожник” (Promhudozhnik), documentat în pașaportul științific nr. 8686, unde se descrie o ladă de zestre aflată în patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și

Istorie Naturală din Chișinău (MNEIN), confecționată de acest artel în anul 1956. Aceste exemple subliniază contribuția și rolul artelurilor la producția și dezvoltarea industrială în contextul istoriei sovietice.

Mai târziu, în cadrul caselor de deservire socială, „Дом быта”, care se găseau în fiecare raion și adăposteau ateliere de prelucrare a lemnului, inclusiv pentru producția de geamuri, uși și mobilier, putem observa un pas important în dezvoltarea industrială a mobilierului tradițional. Un exemplu elocvent în acest sens era atelierul din Edineț, iar alt exemplu notabil – combinatul din Bălți și altele asemenea. În aceste ateliere, produsele erau însoțite de descrieri tehnice detaliate, supuse apoi aprobării pentru producție și vânzare de către Ministerul Serviciului de Bunuri producere experimentală. Majoritatea dintre acestea au fost înființate în perioada anilor '50-'60 ai secolului XX (fig. 1.8).

În continuare sunt prezentate primele fabrici din RSSM:

- Fabrica nr. 1 din Chișinău – specializată în mobilier moale;
- Fabrica nr. 2 din Chișinău – specializată în producția de scaune și dulapuri;
- Fabrica nr. 3 din Bălți – specializată în producția de dormitoare;

МИНИСТЕРСТВО МЕБЕЛЬНОЙ
И ДЕРЕВООБРАБАТЫВАЮЩЕЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ
МОЛДАВСКОЙ ССР
277001, г. Кишинев, пр. Ленина, 69, тел. 22-22-40



НПО «МОЛДАВПРОЕКТМЕБЕЛЬ»
277001, г. Кишинев, ул. Бендерская, 65, тел. 22-92-32



МЕБЕЛЬНАЯ ФАБРИКА № 1
277001, г. Кишинев, ул. Стефана Великого, 5, тел. 22-92-92



МЕБЕЛЬНАЯ ФАБРИКА им. М. В. ФРУНЗЕ
277012, г. Кишинев, пр. Ленина, 196, тел. 24-30-44



МЕБЕЛЬНЫЙ КОМБИНАТ № 3
279200, г. Бельцы, ул. Ленинградская, 128, тел. 2-31-04



МЕБЕЛЬНАЯ ФАБРИКА № 4
278000, г. Тирасполь, ул. Лермонтова, 1, тел. 3-56-45



МЕБЕЛЬНАЯ ФАБРИКА № 5
278000, г. Тирасполь, ул. Шевченко, 66, тел. 3-34-97



МЕБЕЛЬНАЯ ФАБРИКА № 6
277005, г. Кишинев, ул. Грибоедова, 13, тел. 24-33-87



МЕБЕЛЬНАЯ ФАБРИКА № 7 им. И. Ф. ФЕДЬКО
278100, г. Бендеры, ул. Дзержинского, 21, тел. 4-42-04



МЕБЕЛЬНАЯ ФАБРИКА № 8
278400, г. Оргеев, ул. Крупской, 75, тел. 2-92-49



ФАБРИКА ШКОЛЬНОЙ МЕБЕЛИ № 9
249400, г. Дрокия, ул. Комсомольская, 33, тел. 2-21-62



МЕБЕЛЬНО-ДЕРЕВООБРАБАТЫВАЮЩИЙ КОМБИНАТ
«КОДРЫ»
277029, г. Кишинев, ул. Мунчештская, 799, тел. 52-44-54

КИШИНЕВСКАЯ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНАЯ ФАБРИКА
НПО «МОЛДАВПРОЕКТМЕБЕЛЬ»
277036, г. Кишинев, промзона Новые-Чеканы, ул. Энтузиастов, 21,
тел. 47-10-14

Художник Н. МАКАРЕНКО.
АБ 04283. Издательство ЦК КП Молдавии.
Кишинев, 1983, зак. 1571, тир. 5000, изд. № 92.

Fig. 1.8. Mărcile de identitate a fabricilor de Mobilă din RSSM [131]

- Fabrica nr. 4 din Tiraspol – specializată în producția de scaune și mese;
- Fabrica nr. 5 din Tiraspol – specializată în producția de bucătării și mese;
- Fabrica nr. 6 din Chișinău – specializată în producția de scaune;
- Fabrica nr. 7 din Bender – specializată în producția de mobilier pentru corpuri;
- Fabrica nr. 8 din Orhei – specializată în producția de mobilier administrativ;
- Fabrica nr. 9 din Drochia – specializată în producția de mobilier școlar și dulapuri;

(Министерство по товар-обслуживанию) și de Asociația de Producție Științifică Moldavproiectmebeli (НПО Молдавпроектмебель), care exercitau supravegherea asupra acestui sector². În paralel cu casele de deservire socială, mobilierul specializat era fabricat la 9 fabrici de mobilă și un combinat de mobilă, precum și în cadrul a trei unități de

- Fabrica experimentală de mobilă "Moldavproiectmebel" din Chișinău;
- Asociația experimentală "Moldavproektmebel";
- Combinatul de Mobilă „Codru” din Chișinău;
- Combinatul experimental „Fanerodetal” din Bender [131]³.

E de menționat că fabricile de mobilă au existat și înainte de perioada respectivă, însă cea mai simplă formă de industrie rămânea cea casnică. Meseriile tradiționale din Basarabia nu doar că au supraviețuit, ci au continuat să joace un rol semnificativ în producția industrială de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la mijlocul secolului XX. Această evoluție subliniază faptul că tradiția meșteșugurilor a fost încorporată în contextul industrial, stabilind astfel o continuitate între trecut și prezent în ceea ce privește producția mobilierului tradițional moldovenesc.

Producția locală la scară mică a fost în principal destinată satisfacerii cererii populației locale, având în vedere nevoile de îmbrăcăminte, încălțăminte și articole de uz casnic. Totuși, în timp, producția s-a diversificat, incluzând materiale de construcție, instrumente de producție mai avansate și obiecte casnice din metal. Fabricile au apărut în mare parte ca extindere a meseriilor mici preexistente. Conform opiniei exprimate de membrii corespondenți ai Academiei de Științe a Uniunii Sovietice Ia.S. Grosul și I.G. Budak, aceasta a fost influențată de trei aspecte semnificative. În primul rând, cererea pentru produse adecvate specificului producției locale (grădinăritul, viticultura, cultivarea tutunului etc.) și pentru viața de zi cu zi (îmbrăcăminte și decorațiunile interioare) a contribuit la dezvoltarea acestor ateliere. Aceste produse nu erau în mod obișnuit fabricate în marile centre industriale sau importate din exterior.

² Din informațiile oferite în cadrul interviului realizat cu Victor Andreevici Antipov, care în 1958 era angajat la fabrica nr.2 (23.08.2020).

³ Din informațiile oferite de Victor Andreevici Antipov, care a activat în calitate de vicedirector, și Vladimir Ilici Șaşcov, care a activat în calitate de designer la APȘ Moldavproiectmebeli (30.06.2020 și 23.08.2020).

În al doilea rând, cererea insuficientă pentru forța de muncă calificată în sectorul producției casnice a limitat extinderea acestora la nivelul fabricilor. Oportunitățile limitate pentru formarea și specializarea forței de muncă calificate au avut un impact semnificativ în această direcție.

În al treilea rând, nivelul de trai scăzut al populației din mediul rural și dificultatea în achiziționarea produselor din oraș sau fabricate industrial a promovat continuarea producției locale și tradiționale. Aceste circumstanțe au condus la menținerea atelierelor meșteșugărești mici în sate.

Atelierele meșteșugărești din sate erau foarte mici, întrunind în jur de 3 meșteri. Acestea deseori nu erau înregistrate oficial, ceea ce a dus la absența sau incertitudinea datelor statistice relevante. De exemplu, în 1903, datele statistice înregistrează existența a doar 3 mici întreprinderi de tâmplărie și prelucrare a lemnului, cu o producție totală evaluată la 78.000 de ruble [118, p.452]. Aceste date sugerează că, deși informațiile specifice despre astfel de ateliere pot fi limitate, ele au jucat totuși un rol important în satisfacerea nevoilor locale și în dezvoltarea tradiției meșteșugărești în această perioadă.

În perioada de reforme din Basarabia coexistă o gamă variată de aspecte economice, inclusiv industria țărănească internă, producția la scară mică, meșteșugurile rurale și urbane, precum și fabricile centralizate și dispersate. Pe măsură ce se dezvoltă relațiile capitaliste, acestea au avut un impact semnificativ asupra structurii economiei țărănești naturale, atrăgând-o în sfera circulației mărfurilor. Ca urmare, ponderea producției interne a scăzut în favoarea creșterii importanței meșteșugurilor și a fabricilor.

Producția locală și la scară mică a avut în primul rând caracter local, fiind orientată spre satisfacerea nevoilor populației locale care se ocupa cu producția de haine, încălțăminte și articole casnice. Meșteșugurile specifice gospodăriei țărănești s-au dezvoltat în mod spontan, fără o centralizare sau organe de conducere pentru a le coordona [118, p.456].

Cu trecerea timpului, s-a observat o creștere a producției de materiale de construcție, instrumente de producție mai avansate și articole de uz casnic din metal. Fabricile au apărut, în mare parte, pe baza dezvoltării meseriilor mici, iar aceste întreprinderi prelucrau produse agricole, produceau materiale de construcții, unelte agricole etc. O parte din produsele fabricilor erau distribuite pe piața întregii Rusii și exportate în străinătate [118, p.456]. Datele statistice referitoare la „Concentrarea lucrătorilor la întreprinderile industriale în Basarabia din 1902” arată că în totalul de 118 întreprinderi înregistrate se regăseau: un atelier de mobilă cu 10 lucrători, dintre care 3 erau străini; o fabrică de mobilă curbată cu 25 de lucrători, dintre care 10 erau străini; o fabrică de mobilă din fier cu 10 lucrători, dintre care 3 erau străini [118, p.494]. Într-un alt context, în prezentarea „Situației întreprinderilor industriale (industria mare) din Regiunea VI Industrială, cuprinzând județele Chișinău, Orhei, Tighina, Cahul, Bălți, Hotin și Soroca, pe anul 1924” se

menționează că din totalul de 183 de întreprinderi înregistrate existau 4 întreprinderi specializate în mobilă, cu un capital investit de 115 000 lei aur, materie primă în volum de 1700 m³, iar valoarea producției totale era de 3 600 000 lei. De asemenea, în același tabel se evidențiază 6 întreprinderi de prelucrare a lemnului, cu un capital investit de 300 000 lei aur, materie primă în volum de 9000 m³, valoarea producției totale fiind de 17 000 000 lei, producând 12 000 m³ de cherestea, 20 000 bucăți de doage și 25 000 bucăți de lăzi [22, p.420].

Din scrierile lui Ștefan Ciobanu despre Basarabia la începutul secolului XX aflăm că principalele centre comerciale din regiune erau Hotin, Soroca, Otaci, Chișinău, Orhei, Tighina, Cetatea Albă, Chilia, Reni, Ismail, Bolgrad, Cahul, Leova, Căușeni, Criuleni, Cubei, Hâncești și Călărași [22, p.409].

Zemstva gubernială și cele regionale (Губернское и уездные земства) au depus eforturi pentru a sprijini dezvoltarea producției de meșteșuguri. În special, prin inițiativa și finanțarea zemstvelor au fost înființate clase și școli profesionale. În memoria a 25 de ani de domnie a țarului Alexandru al II-lea s-a decis instituirea claselor de meserii în întregul Imperiu Rus. Începând cu anul 1880, zemstvele Basarabiei au abordat problema înființării și susținerii unor astfel de școli. Adunarea a XI-a a zemstvei guberniale basarabene din ianuarie a aceluiși an a hotărât crearea a 7 clase de meserii, câte una în fiecare județ. De asemenea, adunarea zemstvei județului Bălți, în ședința din 25 octombrie 1880, a optat pentru înființarea unei clase de meserii la școala sătească din Copăcenii, ulterior fiind transferată la Râșcani [26, p. 28].

Școala de meserii din Râșcani și-a axat specializarea pe domeniile de fierărie-tâmplărie și rotărie-dulgherie. Absolvenții acestei școli și-au desfășurat apoi activitatea în sectorul economic, în diverse ateliere din orașe, inclusiv atelierele căii ferate, sau au înființat propriile ateliere. În perioada dintre anii 1880 și 1913, cheltuielile totale pentru școala din Râșcani au totalizat 64636,45 ruble, inițial 900 ruble și ulterior 1.200 ruble. Din această sumă, zemstva gubernială basarabeană asigura finanțarea școlilor, echiparea cu utilaje necesare, salarizarea instructorilor etc. În aceeași perioadă menționată, la școala din Râșcani au activat 48 de instructori, numărul absolvenților variind de la un an la altul, cum ar fi de exemplu 35 de absolvenți în anul 1913 [26, p. 28].

În anul 1889, la solicitarea locuitorilor din Mingir, județul Ismail, s-a înființat școala de meserii (училище), întrucât se simțea nevoia de meșteri în zonă. Dintr-un chestionar din 1889 completat de profesorii acestei școli aflăm că școala pregătea tâmplari și fierari, cu un număr de 16 elevi cu vârsta între 16 și 18 ani. Programul de studii dura între 2 și 4 ani, iar orele se desfășurau între 14:00 și 16:00. La finalul studiilor, elevii dobândeau abilități de confecționare a diverselor

obiecte, pe care le vindeau localnicilor. Banii obținuți din aceasta le permitea să-și achiziționeze unelte proprii⁴.

Este important de menționat că până în 1896, doar în județul Hotin au fost înființate 17 clase publice de tâmplărie, cizmărie și croitorie (столярно-токарные, сапожно-башмачные, рукодельческие классы). În anul 1902, în Basarabia existau 7 școli profesionale specializate în pregătirea specialiștilor pentru mediul rural. Potrivit prezentării generale a Provinciei Basarabiei pentru anul 1902, „elevii școlilor sunt pregătiți în special pentru piața muncii din mediul rural, unde există o cerere de meșteri”[118, p.439].

Potrivit datelor prezentate în raportul general al activității zemstvelor în industria meșteșugărească, publicat la Sankt-Petersburg în 1914, în fiecare județ din gubernia Basarabia, cu excepția județului Ismail, existau clase meșteșugărești în mai multe localități, cum ar fi: s. Taraclia, județul Bender; s. Cugurești, județul Soroca; s. Văsieni, județul Chișinău; s. Ivanovchi-Ruskoi, județul Akkerman; s. Clișcoveț, județul Hotin; s. Râșcani și s. Cornești, județul Bălți, precum și în orașul Orhei. În clasele meșteșugărești se studiau 2-3 meșteșuguri: fierar-lăcătuș, rotari, confecționarea trăsurilor, butnari, strungari, dulgheri și tâmplari etc. [132, p.140].

În aceeași sursă se menționează și exemple concrete de școli, precum cea din localitatea Rezina, județul Orhei, care a funcționat în perioada 1903-1912. Școala avea două secții de bază: lăcătușerie și tâmplărie. În total, școala au absolvit-o 66 de elevi în acea perioadă [132, p.141]. Astfel, eforturile zemstvelor în sprijinirea dezvoltării meșteșugurilor prin clasele meșteșugărești au avut un impact semnificativ asupra pregătirii și formării meșterilor în diferite domenii.

Începând din 1903, Școala de împletituri de răchită din orașul Soroca a devenit o inițiativă semnificativă în sprijinul dezvoltării acestei industrii. Zemstva, organizație locală de autoguvernare, a alocat fonduri pentru plantarea și creșterea răchitei, precum și pentru înființarea acestei școli. În acest scop a fost alocată suma de 1.000 de ruble, iar alte 800 de ruble au fost cheltuite pentru aducerea unui specialist în confecționarea corzinelor, Danco Painuța din Austria. El a fost angajat director al școlii de împletituri din răchită din Cervonaia Volea cu un salariu lunar de 50 de ruble. Sub conducerea sa a demarat un program amplu de plantare a puieților de răchită și dezvoltare a acestei industrii.

Cheltuielile școlii au fost susținute și din veniturile obținute din vânzarea produselor confecționate [18, pp.204-205]. . De asemenea, pentru școală au fost comandate instrumente și mostre de răchită din Austria. Inițiativa a avut succes rapid, iar în scurt timp școala a devenit

⁴ Informație oferită de Elena Mircus-Hantea, directoarea Muzeului ținutului natal și gloriei militare, s. Minjir, Hâncești, în baza copiei chestionarului aflat la muzeu ce indică Лаборатория микро фото документальных заказов описи 1998, Фонд описи 24044. (23.07.2020).

productivă. Cheltuielile școlii au fost susținute și din veniturile obținute din vânzarea produselor confecționate [18, pp.204-205]. Numărul elevilor școlii varia de la an la an. De exemplu, în anul 1906 frecventau școala 9 elevi, în 1907 numărul lor a crescut la 16, în 1908 rămânând la același nivel. Prima promoție de absolvenți cu trei meșteri-coșieri a avut loc în 1907 [18, p.205]. „Conform hotărârii școlii nu toți elevii absolveau cursul complet de 4 ani, ci numai cei mai talentați. Toți ceilalți mai puțin capabili absolveau un curs de 1-2 ani. Ei puteau să confecționeze lucruri simple: coșuri pentru fructe, pentru produse alimentare, iar din mobilă – mese și scaune. Elevii admiși la cursurile complete de 4 ani, puteau confecționa obiecte destul de complicate și aveau apoi dreptul să lucreze ca meșteri-instructori” [18, p.205]. Școala a existat și în perioada interbelică. În atestatul de absolvire din 1926, obținut de Druță Filip de la Școala de împletituri de mobilă și coșuri a prefecturii județului Soroca, se atestă



Fig.1.9. Atestatul din 1926 înmănat lui Druță Filip la absolvirea Școlii de împletituri de mobilă și coșuri a prefecturii județului Soroca⁵

nivelul înalt de pregătire obținut (fig.1.9)⁶. În fotografiile din figurile 1.10⁷ și 1.11 sunt prezentați elevii și profesorii în incinta Atelierului de împletit (poate fi observat mobilierul din răchită confecționat de elevii Școlii de împletituri de mobilă din răchită a prefecturii județului Soroca⁸, care la mai multe expoziții din Edineț, Soroca și Bălți au fost apreciate cu cele mai înalte distincții).

Școli de împletituri au existat și în alte județe. În județul Akkerman au avut o răspândire foarte largă. Atelierul de împletituri din s. Caplani, deschis în 1906, era mutat pe rând în s. Răileanu, s. Staruiu Țaricianu, s. Starocazaci, s. Tudora, dar meșterii-instructori continuau să viziteze localitățile de unde era mutat pe rând atelierul pentru a urmări procesul de confecționare de sine stătător al meșterilor. Așadar, atelierul avea caracter mobil, căci se afla în fiecare localitate nu mai mult de doi ani. La începutul anului 1913, atelierul a fost absolvit de 190 elevi. Aceștia, lucrând pe la casele lor, atrag atenția sătenilor. Observând că acest lucru nu este atât de complicat,

⁵ Din arhiva personală a lui Nicolae Bulat, care l-a primit de la Serghei Socolov, elev la Școala respectivă în 1926.

⁶ Din arhiva personală a lui Nicolae Bulat, care le-a primit de la Serghei Socolov, elev la Școala respectivă în 1926 (30.06.2020).

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

ei încep singuri să împletească coșuri. Astfel, în multe localități din județul Akkerman a început „autoînvățarea” acestei meserii, căpătând o răspândire largă.

La susținerea financiară a atelierului este atrasă Secția economiei satești cu suma de 500 ruble pe an, iar în 1908 aceasta a alocat 300 ruble pentru construcția în or. Akkerman a unui depozit pentru materialele meșterilor-împletitori și pentru producția lor, care era cumpărată de zemstvă. Depozitul vindea coșurile prin împrejurimi, dar în cea mai mare parte erau vândute în Odessa [132, p.142].



Fig.1.10. Elevi și profesori în incinta atelierului de împletit a Școlii de împletituri de mobilă și coșuri a prefecturii județului Soroca



Fig.1.11. Mobilier din răchită confecționat de elevii Școlii de împletituri de mobilă și coșuri a prefecturii județului Soroca

În „Scurt istoric al colecției muzeale” prezentat de M. Ciocanu, cercetător științific a MNEIN, sunt menționate mai multe școli de împletituri. Aici sunt detaliate câteva piese de mobilier și locațiile de proveniență ale acestora, prezentate la prima expoziție în noul sediu al Muzeului Zemstvei Basarabene (înființat în 1889) deschis pentru vizitatori în aprilie 1906. Printre exponatele menționate se numără: o masă și un scaun de grădină împletite din răchită aduse în anul 1902 din Sankt-Petersburg de către directorul Muzeului Zemstvei Basarabene, baronul Alexandr Stuart; o masă și două scaune în stil rusesc, aurite și acoperite cu lac, realizate de meșteri moscoviți; o măsuță și un scaun pentru copii împletite din lozie de elevii clasei de meserii "K. Kazimirski" din Cernoleuca; o masă și un scaun de la școala de meserii din Soroca, tot din lozie; un scaun achiziționat la Expoziția Agricolă și de Meșteșuguri din Chișinău; două mese din lozie, una albă și alta galbenă, transmise de școala din Akkerman. În aceeași listă apare și mențiunea unui cuier confecționat din corn de cerb [24, p. 308]. Observând atenția acordată școlilor de meserii din această perioadă, se poate remarca interesul crescut pentru mobilierul împletit din lozie sau răchită, explicându-se prin faptul că aceste piese de mobilier erau în vogă în casele cu situație materială bună. „La acea vreme, împletitul în fibre vegetale reprezenta un subiect actual, valorificat prin introducerea acestei activități, practică și decorativă în același timp, ca obiect în școlile primare” [24, p. 308].

Din amintirile lui Alexandru Ghelan, director al Muzeului de Istorie „D. Cantemir” din orașul Cantemir, despre tatăl său, Ghelan Mitrofan Alexandru, născut la 5 februarie 1913 în satul Leca, comuna Toceni, județul Cahul, aflăm că acesta și-a făcut studiile la Școala de meserii din orașul Leova, specialitatea tâmplărie. Școala a fost desființată în anii 1931-1932. Ulterior, în 1933, și-a continuat studiile în același domeniu la Liceul Industrial de Arte și Meserii din Turnu Severin, România, unde a învățat timp de 5 ani. A absolvit liceul cu premiul III și o notă de 8,15. În diploma sa scria: „Slavă și cinste celui care numai prin muncă se ridică la viață”. După absolvire a schimbat mai multe meserii, lucrând la șantierul naval din Galați și la fabrica de avioane SET din București. Mai târziu a deținut postul de director al școlii primare din satul natal, dar păstrând dragostea pentru tâmplărie. De-a lungul vieții a construit multe case, inclusiv acoperișuri, uși, geamuri, podele și mobilier. În Muzeul de Istorie „D. Cantemir” din orașul Cantemir sunt expuse câteva piese de mobilier realizate de Ghelan Mitrofan.

În Basarabia, școlile de meserii se confruntau cu provocarea de a satisface cerințele tehnice ale gospodăriilor țărănești din diverse județe. Sistemul socioeconomic din acea regiune nu beneficia suficient de mult în urma activității acestor școli [26, p.29]. Mulți dintre cei care lucrau în atelierele specializate nu aveau formare în meserie, învățarea se transmitea din tată în fiu sau sub forma uceniciei la un meșter din localitate.

De exemplu, conform Listei patronilor întreprinderilor individuale din anul 1930 care activau în Ocnița-Gara în acea perioadă, sub nr. 20 figurează numele patronului Mihail Obodciuc, care avea un atelier de tâmplărie. În atelierul său se confecționa mobilă pentru locuitorii din Ocnița-Gara și localitățile din împrejurime. În atelier se mai confecționau și alte obiecte de uz casnic din lemn necesare în gospodărie. Patronul avea ucenici, pe care îi învăța meseria de tâmplar, le transmitea secretele meseriei, deoarece era un meșter experimentat în domeniul tâmplăriei⁹.

Aproape în fiecare localitate existau meșteri specializați, printre care se numărau și tâmplarii, deși în informațiile oficiale nu sunt menționați. Astfel de detalii puteau fi aflate din amintirile localnicilor sau din scrieri despre activitățile lor. De exemplu, din monografia satului Sauca, astăzi raionul Ocnița, aflăm că tatăl poetului Petru Zadnipru, Ivănaș Iosub Zadnipru (cunoscut și ca Iosub Moscalu), care a trăit între anii 1900 și 1969, era tâmplar [88, p.223]. Unele dintre piesele de mobilier pe care le-a confecționat, precum patul și lada de zestre, pot fi văzute în Casa-muzeu a poetului Petru Zadnipru din aceeași localitate.

Din alte monografii, precum cea a satului Mateuți din raionul Rezina, aflăm despre cei mai cunoscuți tâmplari din perioada 1918-1940: Țurcan Vasile și fiii săi Ilie și Gheorghe, Ursachi

⁹ Informație oferită de Taraban Maia, directoare a Muzeului istorico-etnografic din orașul Ocnița (18.08.2020).

Radion și fiii săi Alexandru și Sofronie, Muntean Serghei și fiii săi Ion și Andrei, frații Amos și Vasile Știrbu, Ursachi Ion, Ursachi Nicolai, Hâncu Gheorghe, Hâncu Pantelei, Ursachi Nicolai Ion, Știrbu David, Dolghier Toma, Dolghier Alexandru. Acești meșteri confecționau o gamă variată de obiecte din lemn, de la uși, ferestre, mese, rame, scaune, dulapuri până la căruțe și sicrie, construind chiar și acoperișuri pentru case [100, p.86]. Din „Tabloul sociologic” al s. Tudora, astăzi raionul Ștefan-Vodă, în anul 1943 sunt indicați în rubrica profesiuni: „funcționari – 19, agricultori – 1580, comercianți – 5, fierărit – 4, lemnari – 3, cizmari – 4, croitori – 3” [34, 421]. După cum am observat din rândurile de mai sus, cât și din alte monografii despre localitățile de la noi, sunt menționați meșteșugarii care satisfăceau necesitățile localnicilor. Astăzi, puținii din meșterii în etate ne mai pot povesti cum au învățat meseria de tâmplar de la alți meșteri din localitate. De exemplu, din discuția cu tâmplarul Gheorghe Rață din s. Târnova, r-nul Edineț, care a activat în anii 1960-1996, aflăm că a lucrat împreună cu un alt tâmplar - Ion Boldurean, de la care a și învățat meseria, iar acesta la rândul său a învățat de la Andrei Sângureanu (care a fost deportat)¹⁰.

Valentin Colin din satul Pohoarna, raionul Șoldănești, se numără printre tâmplarii iscusiți, având o activitate de aproape 70 de ani în această meserie și continuând să creeze piese de mobilier deosebite și unice. În mahalaua numită Coliniști, din același sat, au activat mai mulți membri ai familiei Colin, care făceau parte dintr-o dinastie de lemnari. Printre aceștia se numără bunicul Toader Colin (decedat în 1917), frații săi Vasile Colin, Ion Colin, Gheorghe Colin, tatăl lui Valentin Colin și fratele său Ion Colin, precum și moșul Grigorie Colin, vărul Zenovii Colin. Acești meșteri lemnari au confecționat diverse piese - de la mobilier prelucrat artistic până la butoaie și obiecte de cult.

Familia Colin nu este singura din Pohoarna care s-a dedicat prelucrării lemnului. Un alt exemplu este Victor Andronache, tâmplar din aceeași localitate. El avea un atelier unde învăța ucenicii meseria de lemnar. În mod special, Andronache a selectat 6 tineri dornici să învețe tâmplăria, iar aceștia au învățat 3 ani, realizând diverse lucrări practice în atelier. La sfârșitul perioadei de învățare ucenicilor li se solicita realizarea unui „vârștac”, adică o masă de lucru specifică tâmplarilor, care era dăruită acestuia împreună cu încă câteva instrumente necesare (jelău, fereștrău, dălți ș.a), pentru a putea lucra de sine stătător ca meșteri tineri formați¹¹. Din aceste surse observăm că mulți dintre meșterii tâmplari și lemnari au învățat meseria de la alți meșteri din localitate. Aceste tradiții ale învățării și transmiterii meseriilor din generație în generație au contribuit la diversitatea și bogăția meșteșugurilor în comunitățile respective.

¹⁰ Informație de la Rață Gheorghe, tâmplar din s. Târnova, r-nul Edineț (29.07.2020).

¹¹ Informație oferită de Valentin Colin, meșter lemnar din s. Pohoarna, r-nul Șoldănești (20.06.2020).

Astăzi, datorită Asociației Obștești „Uniunea Meșterilor Popolari din Moldova” organizație non-guvernamentală de creație, fondată în 1992, putem valorifica și revigora arta meșteșugurilor populare. Această asociație își propune să încurajeze meșterii populari, printre care se numără Constandachi Dumitru, Vrînceanu Alexandru, Colin Ion, Murzuc Dumitru, Mihail Chicot și alții, creatori de opere autentice, permițând astfel tinerelor generații să se familiarizeze cu elementele tradiționale¹².

În concluzie, formarea tinerilor meseriași în cadrul breslelor și școlilor, includerea meșterilor specializați în confecționarea mobilei a ridicat acest meșteșug artistic la o nouă cotă valorică. Dulgherii și tâmplarii din Basarabia produceau piese de mobilier utilizând o varietate de forme și tehnici, care conturau un anumit stil. Mobilierul țăranesc era simplu și funcțional, realizat din lemn masiv și ornamentat cu motive tradiționale. Mobilierul orășenesc era mai rafinat, influențat de stilurile europene și realizat din materiale mai prețioase. Producția locală de mobilier și elemente de construcție din lemn satisfacea în mare parte nevoile populației locale.

1.4. Concluzii la Capitolul 1

În urma analizei și cercetărilor efectuate în Capitolul 1 se conturează o imagine complexă a existenței și evoluției mobilierului țăranesc în contextul istoric, funcțional și artistic până la mijlocul secolului al XX-lea.

1. Sursele istoriografice interdisciplinare, examinate în mod critic, completate și consolidate, au format un cadru complex pentru analiza problematicii formulate în obiectivele și scopul lucrării. Cercetarea a relevat prezența constantă, de-a lungul secolelor, a unui mobilier adaptat specificului funcțional al interioarelor, modului de viață al comunităților rurale și corespunzător statutului social al proprietarilor.

2. Apărute din necesitatea de a asigura confortul vieții omului, formele mobilierului au evoluat lent în strânsă legătură cu bogățiile naturale, nivelul de dezvoltare al forțelor de producție și relațiile sociale. Odată cu schimbarea acestor factori s-au produs schimbări și în sfera mobilierului.

3. Modernitatea a deschis noi posibilități pentru practicarea specializată a mobilierului. Școlarizarea tinerilor pentru a învăța diverse meserii, crearea unităților economice specializate în producerea mobilierului a facilitat dezvoltarea domeniului la un nivel mai înalt față de cel anterior.

¹² Asociația Obștească “Uniunea Meșterilor Popolari din Moldova” – <http://www.handicrafts.md/> accesat 05.04.2019.

2. MOBILIERUL TRADIȚIONAL ÎN CONTEXTUL CULTURII NAȚIONALE

2.1. Clasificarea mobilierului țăranesc după funcție, formă, material

Preocuparea omului pentru amenajarea spațiului locativ poate fi urmărită încă din cele mai vechi timpuri. Evoluția formelor de mobilier popular a fost un proces îndelungat în care funcționalitatea a fost îmbinată cu cerințele estetice, manifestându-se în funcție de posibilitățile economice și creativitatea celor care realizau aceste piese (atât gospodarii înșiși, cât și meșterii specializați, precum dulgherii sau tâmplarii). Pornind de la un set minim de elemente necesare vieții de zi cu zi, mobilierul a evoluat gradual, unele piese transformându-se în obiecte cu valoare artistică distinctă [54, p. 16].

Sunt cunoscute etapele evoluției interioarelor de curte sau de oraș din antichitate și până în zilele noastre, fapt care reprezintă un tezaur neprețuit pentru istoria culturii. Deși mobilierul rudimentar a existat în viața oamenilor încă din timpurile preistorice, studiarea organizată și documentată a acestuia a cunoscut perioade istorice semnificative, inclusiv stilurile popoarelor antice, greco-romane, medievale și moderne [108, p. 104]. Un interes aparte se concentrează asupra Stilului Românesc care „este caracterizat prin stilul românesc popular și stilul cult românesc” [108, p. 104]. Mai multe opere de o reală valoare artistică executate în lemn încă în secolul al XVI-lea au putut fi păstrate. De cele mai multe ori, aici e vorba de decorarea edificiilor de cult, în special ușile, stranele, jilțurile, iconostasele etc., care sunt bogat ornamentate și împodobite cu decor geometric sau floral, mai rar cu figuri de animale sau antropomorfe [67, p.11]. Cu toate acestea, modul de amenajare a caselor țăranesti rămâne în mare parte necunoscut.

Mobilierul reprezintă un domeniu semnificativ al prelucrării lemnului și contribuie esențial la caracterul decorativ al interiorului locuințelor rurale. Formele de mobilier popular s-au dezvoltat pe parcursul unui proces istoric îndelungat și fac parte din civilizația tradițională. Deși etapele acestei evoluții au fost numeroase, materialul perisabil utilizat a lăsat puține dovezi ale acestei evoluții. Descoperirile arheologice, documentele arhivistice, sursele grafice și literare oferă indici pentru a înțelege originea și vechimea unor piese de mobilier [92, p. 297].

Mobilierul din casa țăranescă îndeplinește în primul rând un rol funcțional distinct, iar elementele decorative sunt subordonate acestui scop, încercând să armonizeze confortul cu estetica. Atitudinea față de decorare, observată la majoritatea pieselor de mobilier, se reflectă și în funcție de destinația lor. Echilibrul dintre diversele categorii de obiecte în cadrul interiorului, dorința constantă de a crea ansambluri unitare și utilizarea eficientă a spațiului reprezintă caracteristici semnificative ale arhitecturii interioare a locuințelor țăranesti.

Repertorierea tuturor formelor de mobilă a făcut posibilă sistematizarea și clasificarea mobilierului țăranesc. Aceste operații științifice vin să ordoneze gradual fiecare domeniu al culturii și artei, pentru a înlesni o mai bună cunoaștere. Clasificarea mobilierului rustic a fost realizată pe baza mai multor criterii care vizează toate manifestărilor sale, urmărite în ansamblu, conturează imaginea generală a ceea ce înseamnă mobilierul țăranesc, cu accentuarea particularităților locale. Clasificarea aceasta se reprezintă în organigrama din figura 2.1, bazată pe cercetări de teren efectuate în întreaga țară,

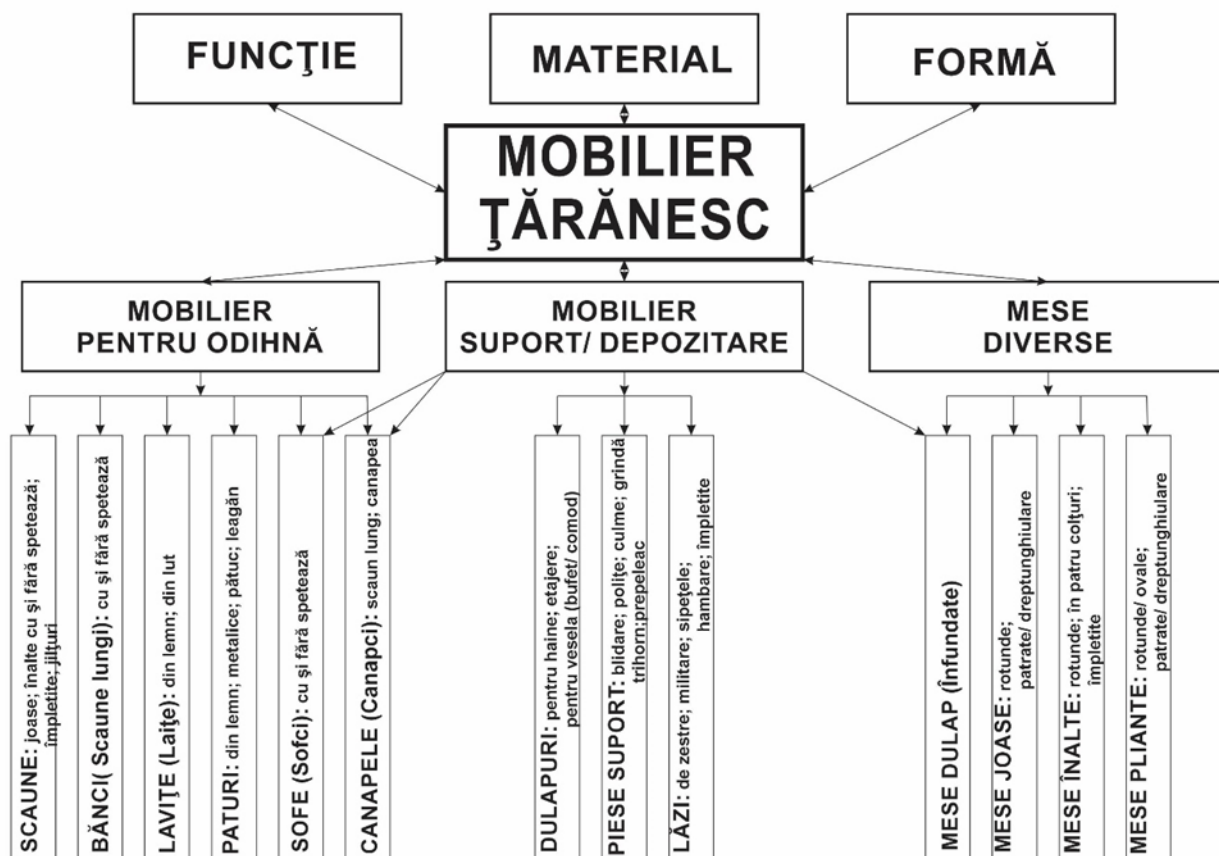


Fig.2.1. Clasificarea mobilierului după funcție, material și formă

În cadrul prezentei teze am adoptat o abordare sistematică pentru clasificarea și analiza mobilierului tradițional. Această metodă de clasificare se bazează pe criterii precise, care au fost dezvoltate în urma unei investigații amănunțite a diferitelor aspecte ale mobilierului tradițional. Principalele criterii de clasificare includ funcția, forma și materialele utilizate la fabricarea fiecărei piese de mobilier. Criteriile au fost stabilite pe baza unor întrebări-cheie, care au ghidat procesul de analiză și interpretare a pieselor de mobilier. Prin aplicarea acestor criterii am reușit să evidențiem diversitatea și complexitatea mobilierului tradițional, oferind o înțelegere mai profundă a evoluției sale și a influențelor culturale și sociale asociate. În continuare, sunt detaliate rezultatele

analizei, evidențiind conexiunile dintre criteriile de clasificare și caracteristicile specifice ale fiecărei piese de mobilier identificate.

Elementele de bază în clasificarea mobilierului sunt funcția, materialul și forma. Mobilierul poate fi împărțit în categoriile de mobilier pentru odihnă, mobilier suport/depozitare și mobilier pentru servit masa. Această abordare de clasificare a furnizat o perspectivă detaliată asupra evoluției construcției, funcționalității și elementelor artistice ale mobilierului. Piese de mobilier au adesea caracteristici artistice deosebite, manifestate prin tehnici decorative, mijloace artistice și structură decorativă aplicată [54, p. 16].

Pentru efectuarea unei clasificări cât mai exacte, s-a încercat mai întâi să se identifice răspunsurile la câteva întrebări-cheie care au ghidat stabilirea criteriilor de clasificare:

1. Locul confecționării și meșterii-executori:

a) Mobilier confecționat de gospodari - în această categorie intră mobilierul rudimentar alcătuit dintr-un număr limitat de piese confecționate în propriile gospodării.

b) Mobilier confecționat de dulgheri – acești meșteri specializați în lucrări din lemn, inclusiv construcții și mobilier, erau responsabili de proiecte mai ample, precum pardoselile și acoperișurile, dar și pentru mobilier. Dulgherii confecționau mobilierul în ateliere specializate, fiind meșteri recunoscuți în comunitatea sătească.

c) Mobilier confecționat de tâmplari - tâmplarii erau specializați în confecționarea pieselor de mobilier din lemn cum ar fi ușile, mesele și mobilele. Aceștia se ocupau cu lucrări mai delicate și detaliate cum ar fi scaunele și mesele. Atelierele de tâmplărie atât din mediul rural, cât și din orașe, erau locul unde se confecționa mobilierul de către meșteri.

2. Unelte și tehnicile de confecționare utilizate de către meșteri:

a) Gospodarul:

- unelte: bardă, topor, cuțit, mezdrea, sfredel și teslă;
- tehnici: despicarea lemnului prin tăiere și cioplire cu securea și cuțitul, fasonarea cu mezdrea, găurirea cu sfredelul, scobirea cu tesla, îmbinarea în icuri.

b) Dulgherii:

- unelte: fereștrău, bardă, secure, mezdrea/cuțitoaie, cuțit, sfredel, daltă și răzuitor de tâmplărie (reg. lup sau cal de tâmplărie);
- tehnici: despicarea lemnului cu fereștrăul, cioplirea cu securea și cuțitul, găurirea cu sfredelul, scobirea cu daltă, fasonarea cu mezdrea, încovoierea, îmbinarea în icuri, îmbinarea în cuie de lemn și metalice, îmbinarea prin îmbucare pe muchie, crestarea cu horjul, crestarea cu cuțitul, crestarea pe muchie, traforarea, pirogravarea, vopsirea, bălăuarea și afumarea.

c) Tâmplarii:

- unelte: fereastrău, secure, bardă, rindea, mezdrea/cuțitoaie, cuțite, sfredel, dălți, strung, răzuitor de tâmplărie și bancă de tâmplărie;
- tehnici: despicarea lemnului cu fereastrăul, fasonarea cu rindeaua, găurirea cu sfredelul, cioplirea cu securea și cuțitul, scobirea cu dalta, modelarea la strung, îmbinarea în icuri de lemn și în coadă de rândunică, înclaierea, îmbinarea în pană și uluc, precum și pictarea [97, pp.16-18].

Diversitatea de unelte și tehnici utilizate de meșteri în procesul de confecționare subliniază nivelul lor de pricepere și expertiză în creația de mobilier. Aceste tehnici au contribuit la rezultatele variate și complexe ale mobilierului tradițional moldovenesc, reflectând influențe stilistice și culturale distincte.

În perioada interbelică, cărțile de tâmplărie precum „Curs de tehnologia lemnului” (1935) de C. Veleanu [110], „Manualul tâmplarului” (1939) de P. Bellu [142] ș.a. au constituit resurse valoroase pentru tâmplari și elevii școlilor de meserii, deși nu erau atât de răspândite și accesibile pentru toți. Totuși, aceste cărți au oferit cunoștințe tehnice esențiale despre prelucrarea lemnului, instrumente și tehnici de bază. Ele au adus în prim-plan aspectele practice ale tâmplăriei, dar și modul în care meșteșugarii abordau aspectele artistice ale mobilierului.

Prin studierea informațiilor din cărțile de tâmplărie din perioada interbelică au fost dezvoltate cunoștințele esențiale legate de materialele, instrumentele și sistemele de îmbinare utilizate în construcția mobilei. Aceste resurse au jucat un rol important în conștientizarea și înțelegerea detaliilor tehnice ale mobilierului.

Ulterior, aceste cunoștințe au fost aplicate în analiza pieselor specifice de mobilier găsite în teren. Mobilierul descoperit avea multe asemănări cu cel descris în cărți, ceea ce a permis o mai bună înțelegere a modului în care aceste piese au fost realizate și a sistemelor de construcție folosite. Astfel, cercetarea a scos în lumină conexiuni semnificative între cunoștințele teoretice din cărți și practica reală a meșterilor tâmplari din trecut.

Tâmplarii din timpurile trecute aveau o atitudine pragmatică față de realizarea mobilierului. Conștienți de necesitatea obiectelor din gospodărie, precum mese, scaune, paturi, dulapuri și altele, aceștia se concentrau pe construirea pieselor în funcție de cerințele și posibilitățile financiare ale clienților. Mobilierul era împărțit în două categorii: mobile simple, care aveau o construcție robustă și durabilă, și mobile de lux sau fine, care puneau accent pe aspectul estetic.

În general, soliditatea și durabilitatea erau prioritare pentru mobilier, deoarece obiectele trebuiau să reziste în timp și să servească scopurilor practice ale gospodăriei. Cu toate acestea, în cazurile în care clienții își puteau permite, se opta și pentru obiecte estetice, care combinau funcționalitatea cu aspectul plăcut.

Alegerea între durabilitate și estetică depindea de nevoile individuale și de posibilități. Tâmplarii confecționau mobilierul în concordanță cu cerințele clienților, oferindu-le opțiuni pentru a-și satisface nevoile specifice [110, p.79].

3. Materia primă

1) Lemnul

a) *Lemnul din esențe tari*: printre cele mai des folosite esențe tari în mobilierul tradițional se numără stejarul și fagul. Acestea sunt cunoscute pentru rezistența și durabilitatea lor, făcându-le potrivite pentru crearea pieselor robuste și solide. Nucul, cireșul, frasinul și salcâmul sunt alte exemple de esențe tari utilizate. Mobila fină sau de lux era realizată din lemn masiv de stejar, nuc sau din lemn de brad căptușit cu foi subțiri de lemn (furnir) precum stejarul, nucul, mahonul, trandafirul, palisandrul etc. Această mobilă era mai grea și mai scumpă, fiind preferată pentru calitatea ei [110, p.79].

b) *Lemnul din esențe moi*: pentru mobilierul țăranesc se foloseau și esențe moi de lemn, precum bradul, salcia, paltinul și salcâmul. Acestea erau mai ușor de prelucrat și puteau fi folosite pentru piese subțiri sau detaliate. Mobilierul simplu era utilizat în masa mare a populației, fiind mai ieftin, deși servea aceluiași scopuri practice [110, p.79].

Era important ca lemnul utilizat pentru căptușirea mobilelor să fie bine uscat, deoarece lemnul verde putea să se curbeze și să distorsioneze formele mobilelor, dându-le un aspect urât.

2) **Papura și răchita**: în mobilierul specific perioadei de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX se utilizează frecvent papura și răchita. Aceste materiale sunt împletite manual pentru a crea structuri și forme ale pieselor de mobilier, cum ar fi scaunele împletite sau diferite coșuri și cutii de depozitare.

3) **Metalul**: utilizarea metalului în mobilierul țăranesc este predominantă în procesul de finisare a anumitor lucrări. De exemplu, se utilizează metal pentru mecanismele lăzilor cu lacăt și broaștele cu cheie, cuiere și pentru paturile în stil urban care încorporează elemente metalice.

4. Funcția și forma (sunt interdependente între ele).

a. Mobilier pentru odihnă (pentru așezat și dormit):

- *Scaune*: există diverse tipuri de scaune, inclusiv scaune joase și înalte, cu și fără spatează. De asemenea, se întâlnesc și scaune împletite sau jilțuri, care servesc atât scopului practic, cât și celui estetic.

- *Lavițe (lăițe/ canapă)*: reprezintă scaune lungi, ideale pentru odihnă și relaxare. Ele pot fi utilizate atât în interiorul casei, cât și în curte, adăugând un element decorativ.

- *Bănci (scaune lungi)*: acestea pot fi găsite cu și fără spatează și sunt adesea utilizate în încăperi comune sau în spațiile exterioare.

- *Canapele (canăpci)*: sunt scaune lungi, prevăzute cu spetează sau pot avea formă de paturi-ladă cu spetează și margini profilate, acestea oferă confort și relaxare.

- *Paturi*: mobilierul pentru odihnă include și paturi, care pot fi realizate din lemn sau metal. De asemenea, se întâlnesc și variante precum pătucul sau leagănul potrivite pentru odihnă și somn.

- *Sofe (sofci)*: cu și fără spetează, care servesc atât ca pat pentru odihnă, cât și ca ladă pentru depozitarea diferitor lucruri.

b. Mobilier pentru depozitare/suport:

- *Lăzi*: mobilierul de acest tip include lăzi de diverse categorii, cum ar fi cele de zestre, militare, sipețele, lăzi împletite, hambare etc. Acestea sunt folosite pentru păstrarea și organizarea diferitelor obiecte.

- *Piese-suport*: în această categorie se regăsesc blidarele, polițele, cuierile, culmele, grinzile, preperleacurile și trihornurile, care sunt utilizate pentru susținerea și depozitarea obiectelor diverse.

- *Dulapuri*: există diferite tipuri de dulapuri, inclusiv cele pentru haine, etajerele și cele destinate pentru veselă (bufet/comod). Acestea oferă spațiu de depozitare și organizare în gospodării.

c. Mobilierul pentru servit masa:

- *Mese joase*: mesele joase pot fi rotunde, pătrate sau dreptunghiulare. Acestea sunt utilizate pentru servirea mesei și aduc un plus de confort în timpul luării meselor.

- *Mese înalte*: se întâlnesc mese înalte rotunde, în patru colțuri sau împletite, ideale pentru servirea mesei în spații mai restrânse.

- *Mese pliante*: pot avea forme rotunde/ovale sau pătrate/dreptunghiulare și sunt ușor de pliat și depozitat, fiind ideale pentru economisirea spațiului.

- *Mese-dulap (înfundate)*: reprezintă mese-dulap compacte, care pot fi atât pentru servirea mesei, cât și pentru depozitarea obiectelor necesare în gospodărie, fiind astfel potrivite pentru multiple funcționalități.

Analizând piesele de mobilier găsite și făcând o paralelă cu modul, locul, uneltele și meșterul care a realizat acest mobilier, s-a ajuns la concluzia că gospodarii caselor singuri confecționau mobilier rudimentar (scaune joase, bănci, lavițe, măsuțe), ce avea ca scop îndeplinirea funcției pentru care era destinat. În schimb, dulgherii, care deseori erau implicați în construcția caselor, încercau să realizeze un mobilier care să îndeplinească nu doar funcționalitatea, ci și să țină cont de trăinicia obiectelor și de aspectul estetic, chiar dacă foloseau un spectru mai mic de instrumente (comparativ cu cel al tâmplarilor), ceea ce nu le permitea să

atingă o finețe în realizare. Remarcabile sunt puținele lăzi de zestre care au fost găsite în Republica Moldova, realizate în tehnica dulgherească. Mobilierul cel mai des întâlnit, caracteristic pentru sfârșitul secolului XIX–mijlocul secolului XX, este realizat în tehnica tâmplărească, având influența urbanizării multor localități. Acest mobilier poate fi considerat într-un fel lipsit de autenticitate, dar totuși are unele caracteristici zonale.

Pentru ordonarea materialului (pieselor de mobilier) într-o succesiune logică și științifică, care să permită încadrarea obiectului respectiv într-o serie tipologică bine definită și în același timp să se individualizeze în cadrul acestei serii, mobilierul a fost clasificat în dependență de funcție, formă și material. Am evidențiat trei clase principale de mobilier: ***mobilier pentru odihnă***, ***mobilier pentru depozitare/suport*** și ***mobilier pentru servit masa***. S-a observat că funcția mobilierului este strâns legată de forma și materialul utilizat în realizarea acestuia.

S-a constatat că gospodarii confecționau mobilier rudimentar, având în vedere doar funcționalitatea acestuia, în timp ce dulgherii căutau să creeze mobilier care să fie durabil și estetic plăcut, chiar dacă foloseau un spectru mai restrâns de instrumente. De asemenea, am remarcat prezența puținelor lăzi de zestre realizate în tehnica dulgherească.

Clasificarea mobilierului permite să înțelegem mai bine diversitatea și evoluția acestuia, precum și rolul diferitor categorii de piese în cadrul locuinței tradiționale. Formarea acestora a constituit o cale destul de lungă care, prin experiență împărtășită, a devenit un bun cultural al colectivităților. Studiul detaliat al criteriilor de clasificare și a caracteristicilor specifice ale fiecărei piese de mobilier oferă o perspectivă amplă asupra cunoașterii culturii și meșteșugurilor tradiționale din Republica Moldova.

2.2. Descrierea morfologică a mobilierului tradițional

În cadrul cercetărilor asupra culturii și tradițiilor populare, mobilierul țăranesc ocupă un loc distinct, reprezentând o expresie autentică a identității și modului de viață al comunităților rurale. Este un domeniu fascinant, în care funcționalitatea și estetica se împletesc armonios, iar materialele naturale și meșteșugurile tradiționale dau naștere unor piese de o frumusețe și originalitate aparte.

În perioada de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la mijlocul secolului XX, mobilierul țăranesc a cunoscut transformări semnificative, influențat de schimbările socioeconomice, tehnologice și culturale ale vremii. În această perioadă, comunitățile rurale din diferite regiuni au dezvoltat propriile lor stiluri și tehnici de confecționare a mobilierului, adaptate nevoilor și resurselor locale.

În cadrul acestei descrieri a mobilierului țăranesc vom explora în detaliu funcția, forma și materialul acestuia, aducând în prim-plan piesele reprezentative care au fost utilizate în

gospodăriile țărănești. Fiecare piesă din grupele de mobilier reprezentate în figura 2.1 va fi analizată în mod individual, evidențiindu-se caracteristicile distincte și evoluția lor în timp.

Prin studierea funcționalității vom descoperi cum a fost adaptat mobilierul nevoilor cotidiene ale țăranilor, fie că era vorba de piese destinate odihnei, depozitării, mesei sau activităților specifice gospodăriei. Forma mobilierului va fi analizată în contextul esteticii populare, cu influențe din mediul natural și cu elemente decorative specifice fiecărei regiuni. Materialul utilizat la confecționarea pieselor de mobilier va fi de asemenea un aspect important, evidențiindu-se utilizarea predominantă a lemnului, dar și alte materiale naturale precum paie, papura sau lână.

Pentru a facilita înțelegerea specificului fiecărui tip de mobilier în parte au fost create mai multe fișiere în care au fost colectate informații și fotografii realizate în teren pentru fiecare tip de mobilier, împărțite pe regiuni: nord, centru și sud. Acest material a permis analizarea asemănărilor și diferențelor zonale, oferind o imagine completă asupra diversității și particularităților mobilierului țăranesc.

Prin explorarea mobilierului țăranesc vom obține o perspectivă mai profundă asupra modalităților în care aceste piese de mobilă reflectă tradițiile și valorile comunităților rurale, precum și evoluția lor în contextul schimbărilor sociale și culturale. Cercetarea în cauză va permite să analizăm atent frumusețea și complexitatea artistică a acestor piese, care constituie o mărturie importantă a tradițiilor străvechi și continuă să fascineze și să inspire în prezent.

1. Mobilier pentru odihnă (pentru așezat și dormit)

Mobilierul pentru odihnă din locuința țăranescă cuprinde o varietate de piese, precum scaune, lavițe, bănci, canapele, paturi și sofe. Aceste piese reprezintă o combinație între funcționalitate și estetică, oferind un spațiu confortabil și relaxant pentru așezat și dormit. Mobilierul țăranesc pentru odihnă se caracterizează prin utilizarea materialelor naturale și meșteșugurile tradiționale, adăugând un plus de frumusețe și originalitate acestor piese. În continuare, vom analiza în detaliu fiecare tip de piesă pentru a evidenția caracteristicile lor distincte și evoluția în timp.

Scaunul. Mobilier pentru odihnă (pentru așezat și dormit), scaunul a fost prezent în gospodăriile țăărănești încă din cele mai vechi timpuri, alături de platformele fixe create special pentru odihnă, precum lavițele și paturile. În această mare grupă de mobilier există două tipuri distincte, care se diferențiază atât în funcție de dimensiuni, cât și de elementele componente:

- 1) Scaunul fără spătar susținut de trei sau patru picioare.
- 2) Scaunul cu spătar [20, p.45].

Deși specificarea acestor scaune găsește corespondențe în mobilierul european și chiar universal, ceea ce le diferențiază este modul specific de proporționare și, mai ales, de decorare a elementelor componente.

Pentru confecționarea scaunelor se folosesc tehnici simple de îmbinare. În toate cazurile, susținerea platformei de așezat este rezolvată prin metode arhaice, utilizând pene și cepuri, fără a fi necesară folosirea unui liant sau a cuielor de fier.

Atât sistemul de îmbinare, cât și concepția unitară de construcție, care derivă din amplasarea oblică a picioarelor, plasează aceste tipuri de scaune în categoria largă a mobilierului realizat de meșterii sătești. Meșterii confecționau scaunele atât pentru nevoile gospodărești, cât și pentru vânzare în alte sate [20, p.45]. Variația mare de forme, mai ales în ceea ce privește decorarea spătarelor, este rezultatul diferențierii stilistice specifice fiecărei zone.

1) *Scaune fără spătar, cu trei sau patru picioare* (fig.2.2, a-e)

Scaunele fără spătar, cu trei sau patru picioare, sunt piese de mobilier de dimensiuni mici și ușor transportabile, utilizate atât în interiorul casei, cât și în activități desfășurate în afara ei. Scaunele sunt folosite pentru diverse lucrări casnice, precum urzitul, depănatul firelor textile, scărmanatul lânii, curățatul grăunțelor de pe știuleți, împletitul în fibre vegetale sau mulsul vacilor etc. [23, p.248], ele prezentând uneori o gaură sau o formă specifică a șezutului, care permite fixarea furcii sau vârtelniței.

Sistemul de îmbinare al acestor scaune este simplu: într-o bucată de scândură pătrată, dreptunghiulară, rotundă sau emisferică se fac trei sau patru găuri în care se introduc țăruiși ascuțiți în partea superioară, având o formă conică. Țăruișii traversează întreaga grosime a platformei și sunt fixați în partea superioară cu ajutorul unor pene de lemn. Lungimea picioarelor variază între 20 și 40 de centimetri. Numărul picioarelor depinde de forma scândurii: în majoritatea cazurilor, pentru scândura pătrată, dreptunghiulară sau trapezoidală se folosesc patru picioare, iar pentru platforma rotundă sau semirotundă se folosesc trei picioare. Un alt sistem de îmbinare este cel în coadă de rândunică, care înlocuiește cele trei sau patru picioare cu două platforme ce se termină într-un sistem de coadă de rândunică, fiind unite între ele printr-o stinghie aflată sub tăblia șezutului. Unii meșteri personalizează aceste platforme în funcție de gustul lor artistic, menținând patru puncte de sprijin în partea inferioară [20, p.45].

Frumusețea acestor piese constă în forma lor simplă și în modul de prelucrare a lemnului, care diferă de la simpla fasonare cu barda până la ajustarea foarte îngrijită. Datorită utilizării, de obicei, a lemnului de esență tare, acestea capătă o nuanță specifică în timp (fig.2.2, a-d). Un scaun care prezintă elemente de decor incizat, reprezentând o rozetă solară și câteva elemente circulare

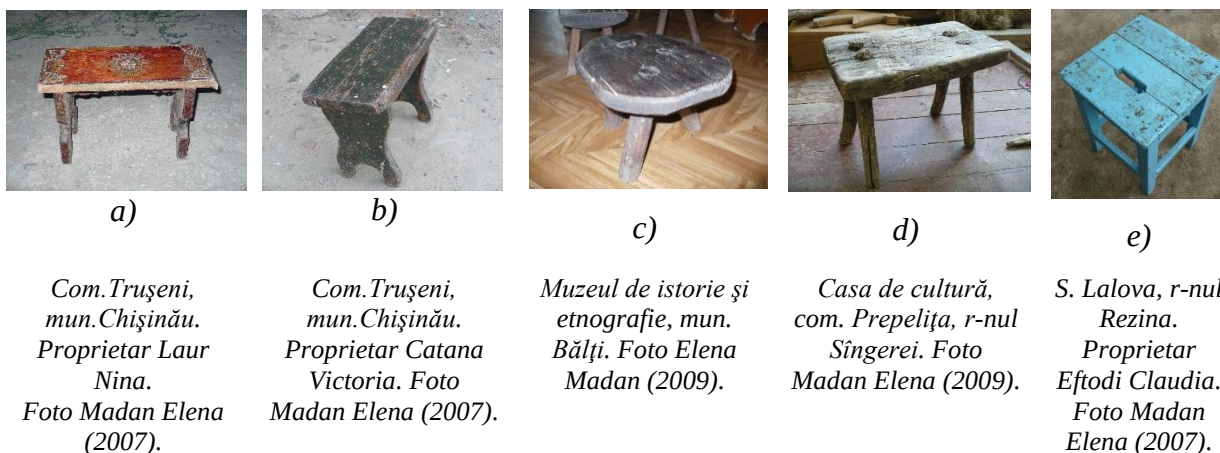


Fig. 2.2. Scaun fără spătar cu trei sau patru picioare

plasate pe șezutul scaunului, a fost descoperit în cercetările de teren din comuna Trușeni, proprietară –Laur Nina (fig.2.2, a).

De exemplu, un scăunel fără spătar cu trei picioare de formă trapezoidală, atestat în satul Țâpova din raionul Rezina, este folosit de către stăpân, care este meșter, pentru comoditatea de a șede în timpul prelucrării pielicelelor și instalării unui dispozitiv special pe marginea scaunului.

Un grup aparte îl constituie scaunele mici rotunde. Acestea sunt confecționate din rădăcini sau trunchiuri de copac, uneori folosindu-se și scânduri pentru a crea o emisferă îndreptată cu partea segmentată în sus. Partea superioară este ușor scobită, ceea ce conferă scăunelelor un plus de comoditate. Picioarele sunt montate în lemnul masiv, uneori fără a străpunge întreaga grosime a acestuia, fixarea făcându-se prin câteva pene mici, fără necesitatea unor procedee suplimentare.



Fig.2.3. Scaun mic rotund, s. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietară Moisei Ana. Foto Madan Elena, 2007.

De exemplu, în comuna Trușeni, municipiul Chișinău, a fost atestat un scaun fără spătar, cu trei picioare, rotund și cu suprafața scobită. Conform spuselor posesorilor, în această scobitură se așeza ceaunul pentru comoditatea de a amesteca mămăliga (fig.2.3).

În cercetarea noastră am găsit și câteva scaune de dimensiuni mai înalte, aproximativ de 45 cm, fără spetează, numite taburete. Acestea au un șezut pătrat de aproximativ 35-40 cm, iar unele au o gaură în șezut pentru a le deplasa mai ușor și pentru a putea fi susținută o furcă sau alt instrument (fig. 2.2, e).

2) Scaunul cu spătar

Scaunul cu spătar din Basarabia este caracterizat de forma sa distinctă și de materialele utilizate în construcție. Scaunul cu spătar este compus dintr-o platformă pătrată, dreptunghiulară

sau trapezoidală, adesea cu partea centrală mai proeminentă și baza mică spre spetează, susținută de patru picioare fixate. Înălțimea spătarului poate varia, fiind proiectat pentru a oferi susținere și confort utilizatorului. Scaunul poate fi realizat din diferite tipuri de lemn, precum fag, pâr, cireș sau stejar. Aceste tipuri de lemn sunt alese datorită rezistenței și durabilității lor.

Deși pe teritoriul Republicii Moldova nu s-au păstrat exemplare cu speteze deosebite, precum cele cu figuri antropomorfe găsite în România, scaunele din Basarabia au o estetică simplistă, dar armonioasă. Stinghiile utilizate pentru a asigura stabilitatea scaunului sunt dispuse într-un mod simetric sau accentuează partea centrală a spetezei. De asemenea, scaunele pot fi capitonate cu material textil sau piele, mai ales în zona centrală a șezutului sau a spetezei. Unele scaune pot avea elemente decorative, precum pioane cu cap rotund/bombat ce asigură un decor în plus, plasate în jurul șezutului și spetezei. Pe unele scaune, în special cele din Ceadâr-Lunga, pot fi găsite picturi florale abstracte. De asemenea, există scaune cu elemente florale specifice începutului secolului al XX-lea și unele cu traforaj în formă de coroană mică cu petale sau inimă. Unele exemplare au picioarele și marginile spetezei strunjite (fig.2.4, a-g).



Fig. 2.4. Scaune cu spătar

În Moldova, se observă apariția unei noi forme de scaune, cu origini ce pot fi atribuite atât inventivității meșterului local, cât și influențelor stilurilor urbane. Tehnica de a îndoi nuiele sau crengi subțiri, fie prin expunerea la foc sau prin uscarea lentă, este familiară în arta tradițională, motiv pentru care este ușor de înțeles adaptarea ei în mobilierul rural. Această procedură nu presupunea ca nuielele să fie supuse neapărat direct flăcării, ci mai degrabă expunerea lor la

căldura de la foc pentru a le îndoi într-o formă dorită. Uneori, nuiiele sau crengile erau încălzite sau umezite, apoi modelate manual în funcție de nevoile proiectului sau ale produsului finit. Astfel, procesul implica adesea un amestec de încălzire controlată și modelare manuală pentru a obține forma dorită. Scaunele-fotolii (jilțuri) din împletitură de nuiiele reprezintă o evoluție a mobilierului împletit din secolul trecut, care era prezent în saloanele caselor bogaților. Împletitura se făcea din trestie răsucită, iar modelele variau, amintind tehnicile similare folosite în împletiturile din paie sau papură. De asemenea, scaunele cu una sau două nuiiele drepte ca spătar au corespondențe în stilul de mobilier vienez al "Jugendstilului" de la începutul secolului XX.

Este, de asemenea, evidentă influența mobilierului curbat și împletit, precum cel produs de compania austriacă Thonet. Mobilierul vienez a avut un impact semnificativ în Basarabia în perioada 1900-1940, fiind importat de firmele de mobilier de lux din Viena și Budapesta și popularizat în întreaga Europă. Stilul mobilierului vienez se caracterizează prin influențele barocului, rococo și Empire. Meșteri celebri, cum ar fi Michael Thonet, au contribuit la popularizarea acestui stil, inventând tehnica curbelor din lemn, care a facilitat producția în masă a scaunelor vieneze. O prezentare detaliată a mobilierului vienez poate fi găsită în cartea "Принцип Тонета. Мебель из гнутой древесины и стальных трубок" (Principiul Thonet. Mobilier din lemn curbat și țevi de oțel), care explorează istoria și designul mobilierului curbat din secolul al XIX-lea, concentrându-se pe compania austriacă Thonet și inovațiile lor tehnologice care au revoluționat producția de mobilier curbat în masă [158].

Aceste piese de mobilier erau recunoscute pentru calitatea lor superioară și pentru designul estetic distinctiv. De exemplu, dacă analizăm structura scaunelor Thonet, vom observa următoarele componente: cadrul spate și picioarele din spate, partea interioară a spătarului, picioarele din față, torul legătorului și structura scaunului. Designul acestor scaune este caracterizat de o ușurință și eleganță distincte. Cadrul spate și picioarele din spate sunt realizate dintr-un singur profil de lemn de fag aburit, conturând o curbă delicată care se îngustează în zona scaunului, fiind vizibilă din față și din lateral. Scaunul are formă de inel acoperit cu ratan sau lemn. Unele variante includ și un al doilea inel mai jos, conectat la cele patru picioare. Totuși, principala caracteristică care diferențiază modelele constă în designul zonei spătarului. Aceasta este realizată cu ajutorul unei sau a două profile din lemn de fag îndoit în forme ovale sau în formă de „S”, fiind conectate la cadrul spate, picioarele din spate, spătar și scaun, precum și între ele. Scaunele Thonet sunt funcționale și se disting prin simplitatea structurii, lipsind decorurile, concentrându-se exclusiv pe aspectul structural [144, p.183].

Un exemplu notabil al abordării sale în designul de mobilier este reprezentat de scaunul numărul 14, fabricat în anul 1858, alcătuit din șase elemente structurale, fără a lua în considerare elementele de conectare, conform prezentării din figura 2.5. Datorită simplității, ușurinței și capacității de a fi ambalat în cutii plate sau cubice pentru transport individual sau colectiv, scaunul numărul 14 a devenit unul dintre cele mai populare scaune la nivel mondial, fiind produs și utilizat până în prezent [144, pp.183-184].



Fig. 2.5. Scaunul Thonet nr.14



Fig. 2.6. Scaune vieneze de pe teritoriul R. Moldova

În urma investigațiilor extinse desfășurate pe întreg teritoriul Republicii Moldova au fost identificate numeroase exemplare de mobilier vienez în locuințele locale, cu precădere în muzeele din sate. De asemenea, au fost identificate mai multe companii care produceau mobilier vienez, cum ar fi Tohnet Mundus Borlova, FISCHER, VIENNA PANCOTA, Заведение гнутой мебель С. Б. СТЫРТ, ст. Рудня, м. Пулинъ, Жит. Уезда, Волын. губ., MUNBUS. În unele situații, piesele de mobilier nu aveau marcajul firmei, sugerând că acestea au fost fabricate în atelierele locale. Exemple specifice ale acestor piese de mobilier sunt reprezentate în figura 2.6, a)-e).

Astfel, scaunele cu spătar țărănesc din Basarabia au început să integreze elemente tradiționale locale, cum ar fi împletitura din trestie, cu caracteristici specifice stilului vienez, cum

ar fi formele curbe și detaliile decorative. Această influență a condus la crearea unor scaune unice, care îmbină eleganța și rafinamentul stilului vienez cu autenticitatea și rusticitatea mobilierului tradițional basarabeian (fig. 2.6, f).

Deși principiul de construcție este uniform atât pentru scaunele joase, cât și pentru cele înalte, aspectul lor general diferă prin ajustarea proporțiilor. Astfel, ornamentarea lor se încadrează în viziunea artistică a creatorilor. Pe lângă decupajele siluetelor, un rol semnificativ îl au și formele realizate în plinul spătarului. În unele cazuri, aceste decupaje sunt evident funcționale, ușurând ridicarea și transportul, în timp ce în altele, funcția lor principală este decorativă.

Lavița, mobilă țărănească denumită local și „laiță”, este una dintre cele mai vechi piese de mobilier, care a avut cea mai mare răspândire și durată în timp. Ea se întâlnește în descrierile călătorilor și documentele din sec. al XVIII-lea, existența lor fiind atestată și în săpăturile arheologice. De exemplu, în locuințele culturii Cucuteni A a fost găsită o laviță din lut amestecat cu pleavă, construită pe o carcasă de lemn [32, p.63]. Mărturii de răspândire a laviței cu pari fixați în pământ sunt găsite în așezările din Moldova în secolele VI-VII [145, pp.86-87]. În descrierea interioarelor locuințelor din secolele XV-XVII, în săpăturile arheologice din localitatea Hlincea, a fost descoperită o laviță (lejancă) care era plasată lângă sursa de încălzire, opusă intrării, ce ocupa tot peretele din spatele locuinței (dim.: L=100, l=90, h=25-35 cm) [117, p.120]. Pentru întregirea tabloului, ne vin în ajutor descrierile făcute de cronicari și călătorii străini. De exemplu, relatările făcute de Paul de Alep (1637-1667) oferă o imagine a unui interior din casele din acele timpuri: „Înăuntrul caselor sunt scaune de jur împrejur și o masă sprijinită la mijloc pe un picior ca în casele europenilor. În loc de mobilier sunt numai covoare și covorașe atârinate pe pereți” [21, p.27]. Alți cercetători, precum Anton Golopenția, Ion Zamfirescu, Petre V. Ștefănuță, Ion Nistor, Boris Malschi, Valentin Zelenciuc, Matius Livșiț, Ion Hîncu, Maria Ciocanu ș.a., de asemenea, în lucrările lor, în care e menționată locuința țărănească, au descris lavițele sau paturile și derivatele acestora, ca piese nelipsite în interiorul țărănesc.

Apariția lavițelor se datorează necesităților fiziologice ale omului – de a se odihni. Funcția pe care o deținea, folosită pentru așezat și dormit, în timp, a condus la apariția derivatelor acesteia care aveau aceleași funcții. Aici putem menționa băncile numite mai des scaune lungi cu și fără spetează, paturile, canapelele (răspândite în regiunea de sud-est, numite „canapcă”) sau sofele (răspândite în regiunea de centru și nord, numită „sofcă”) ș.a.

În „Micul dicționar academic” găsim următoarele definiții: „LAVIȚĂ – 1. Scândură lată, fixată pe țărui de-a lungul unui perete al caselor țărănești, pe care se stă, se doarme sau se țin diverse obiecte. 2. Bancă fixată la poarta unei case țărănești. 3. Bancă fără spătar Si: (reg) oslon, talpă. 4. (Trs; șis ~ înfundată) ladă mare și lungă. 5. (Pop.) Catafalc. 6. (Pop.) Vedea-te-aș întins

pe laiță - se spune cuiva căruia îi dorești moartea. 7. (Reg.) Poliță. 8. Boier de ~ți Titlu boieresc. 9 Scândură pe care se stă în căruță, în sanie” [145]. Definițiile date denotă metoda de confecționare a lavițelor, funcțiile pe care le are, locul de amplasare, regionalismele folosite, cât și expresiile utilizate cu acest cuvânt. Toate acestea au fost confirmate și completate de cercetările noastre în teren pe întreg teritoriul actual al Republicii Moldova.

În „Dicționarul de artă populară românească”, în una din descrierile laviței este indicat: „Lavița se înfățișează sub forma unor bănci lucrate în diferite feluri. Cele mai simple lavițe sunt formate dintr-o scândură lungă așezată pe doi butuci sau dintr-o scândură despicată dintr-un copac căruia i s-au lăsat pentru a servi drept picioare, patru crengi laterale” [92, p.270]. Datorită simplității sale și faptului că nu necesita cheltuieli, lavița era întâlnită în toate interioarele țărănești. De cele mai dese ori, în podeaua de lut se băteau niște țărui deasupra cărora se așezau scânduri. Drept exemplu ar putea servi lavița din satul Tătărești, r-nul Strășeni, într-o casă construită la începutul sec. XX, proprietară – Șchiopu Ana (a.n. 1912) (fig. 2.7, a, b).



a



b

Fig. 2.7. Laviță cu țărui bătui în podeaua de lut, s. Tătărești, r-nul Strășeni. Proprietară Șchiopu Ana (a.n.1912), casă de la înc. sec. XX. Foto Madan Elena (2008).



Fig. 2.8. Lavița din s. Pojăreni, r-nul Ialoveni. Proprietară Cazacu Paraschiva. Foto Madan Elena (2008).



Fig. 2.9. Laviță din or. Vulcănești. Proprietar Malcev Vasile. Foto Madan Elena (2008).

Astăzi au rămas puține case cu podea de lut, dar au putut fi identificate mai multe lavițe în diferite localități, susținute în pari din lemn, dar deja nu erau fixați în podeaua din scânduri de lemn, lavițele fiind la necesitate și mobile. Drept exemplu poate servi lavița din satul Pojăreni, r-nul Ialoveni, proprietară – Cazacu Paraschiva (fig. 2.8) sau lavița din or. Vulcănești, proprietar – Malcev Vasile (fig. 2.9).

Vechimea laviței este confirmată și prin faptul că făcea parte din structura casei, uneori având capetele integrate în pereții construcției [92, p.270]. Acest tip de lavițe au fost identificate în casa menționată anterior, din satul Tătărești, raionul Strășeni. În figura 2.10 se pot observa câțiva stâlpi încadrați în pereții casei, care serveau ca suport pentru platforma laviței, iar în figura 2.11 este reprezentată o laviță de lut așezată de-a lungul peretelui. Lavițe similare sunt menționate în monografia etnografei Maria Marunevici „Поселения, жилище и усадьба гагаузов Южной Бессарабии в XIX–начале XX в.”, unde sunt prezentate câteva schițe realizate de autoare (fig. 2.12, 2.13). La fel, se mai menționează că mobilierul tradițional din camera de locuit, din locuințele vechi ale găgăuzilor, se limita la o eminență din lut, numită regional „pat-dolma”, care adesea avea formă de «Г» rusc, fiind amplasată în colțul din spatele camerei. Maria Marunevici susține ideea conform căreia paturile de lut din interiorul locuințelor găgăuze au fost influențate de tradiția basarabeană, preluată în secolul al XIX-lea sub influența interiorului locuințelor de tipul bordeielor [129, p.99-100]. Drept confirmare au fost aduse câteva citate din călătoriile din secolul al XIX-lea în care se descriu locuințele găgăuzilor și ale bulgarilor [129, p.137].



Fig. 2.10. Stâlpi-suport pentru laviță, s. Tătărești, r-nul Strășeni. Proprietară Șchiopu Ana (a.n. 1912), casă de la înc. sec.al XX-lea. Foto Madan Elena (2008).



Fig. 2.11. Laviță de lut din s. Tătărești, r-nul Strășeni. Proprietară Șchiopu Ana (a.n. 1912), casă de la înc. sec. XX-lea. Dim.: L=264, l=55, h=50 cm. Foto Madan Elena (2008).



Fig. 2.12. Interiorul bucătăriei. Desen realizat de Maria Marunevici [12, p.137].



Fig. 2.13. Interiorul locuinței cu sobă. Desen realizat de Maria Marunevici [12, p.138].

În zonele din sud, în unele localități din raioanele Cahul, Cantemir, Căușeni și Ștefan-Vodă, conform mai multor intervievați, se găsea un tip de construcție numit „tandâr”, similară cu lavițele

de lut, care era amplasat în apropierea cuptorului sau era construit de-a lungul pereților. Potrivit afirmațiilor Mariei Marunevici, tandărul are originea în locuințele tătărăști [145, p.109]. Descrierea tandărului este expusă de Valentina Izbaș, responsabilă la muzeul „La casa părintească” din satul Copceac, raionul Ștefan-Vodă, care menționează că acesta era de obicei amenajat în „chimnat” - o încăpăre mică unde se găsea gura sobei, și își amintește că pe tandăr se depozitau sacii cu făină, tăvile pentru copt pâinea și alte obiecte. În același muzeu, există un model al cuptorului cu tandăr (fig. 2.14). În mare parte, acesta seamănă cu vetrele din jurul cuptorului, denumite conform *Dicționarului explicativ al limbii române* „Partea cuptorului unde se face focul; (în vechile case țărănești) suprafață plană care prelungește cuptorul în afară și pe care se poate sta sau dormi” [20, p.34]. Astfel de vetre au fost identificate în mai multe localități. Un exemplu poate servi vatra din satul Horodiște, raionul Rezina, proprietară – Pascal Nina Dorofei (fig. 2.15).



Fig. 2.14. Cuptor cu tandăr, model din incinta muzeului „La casa părintească”, s. Copceac, r-nul Ștefan-Vodă. Foto Ciobanu Fedora (2020).



Fig. 2.15. Vatra cuptorului, s. Horodiște, r-nul Rezina. Proprietară Pascal Nina Dorofei (a.n. 1936). Foto Madan Elena (2008).

În această ordine de idei, nu putem să nu menționăm însăși cuptoarele care, în afară de destinația lor primară, pentru copt pâinea și alte produse alimentare, adesea aveau o platformă zidită în prelungirea vetrei care era folosită ca spațiu de dormit. Roswith Capesius, în lucrarea sa despre mobilierul țăranesc românesc afirmă: „Dacă patul din piatră neîncălzit poate fi atribuit unor influențe turcești, cel încălzit pe dedesubt este legat de sistemul cuptoarelor destinate în parte pentru dormit, specifice interioarelor rusești de veche tradiție. Tot în această categorie se încadrează și paturile amenajate în dosul cuptoarelor, specifice pentru Moldova Centrală și de Nord, constituind granița de sud a acesteia..., mai ales iarna, ...familia se retrăgea în camera mică unde se afla cuptorul care acoperea mai mult de jumătate din spațiu, dormind în spatele hornului” [20, p.34]. La noi, acestui spațiu dintre sobă și peretele din spatele ei, unde adesea dorm copiii și

bătrânii, i se spune „după cuptor” sau, cel mai des, „lejancă” (de la rusescul „лежать” – a fi culcat). În urma cercetărilor în teren au putut fi identificate mai multe platforme încălzite pentru dormit în diferite localități, mai des în regiunile de centru și nord ale R. Moldovei. Exemple pot servi cuptoarele cu lejancă din or. Camenca, r-nul Camenca (fig. 2.16), și cel din s. Chișcăreni, r-nul Sângerei (fig. 2.17).

În familiile mai mari, unde era necesar un spațiu de dormit suplimentar, se adăuga o platformă/laviță din scânduri în spațiul rămas, între sobă/cuptor și peretele alăturat, de obicei de formă mai apropiată de pătrat, care se mai numeau în Țara Lăpușului „prepiic” [92, p.270], iar în unele sate ucrainești – „pripecică” (informator Madan Zinaida, a.n. 1948, or. Camenca). Asemenea lavițe au fost identificate în s. Alexeevca, r-nul Ungheni, proprietară – Evdochia Vasile (fig.2.18) și în s. Milești, r-nul Nisporeni, proprietar – Marian Ion (fig.2.19).



Fig. 2.16. Cuptor cu lejancă, or. Camenca, r-nul Camenca. Proprietară Șpac Maria.
Foto Madan Elena (2010).



Fig. 2.17. Cuptor cu lejancă. Pensiune turistică, s. Chișcăreni, r-nul Sângerei. Proprietară Pupăză Raisa.
Foto Maria Prisăcaru (2020).



Fig. 2.18. Laviță în fața sobei, s. Alexeevca, r-nul Ungheni. Proprietară Evdochia Vasile.
Foto Madan Elena (2008).



Fig. 2.19. Laviță în fața sobei, s. Milești, r-nul Nisporeni. Proprietar Marian Ion.
Foto Madan Elena (2009).

Cum am observat din cele expuse mai sus, lavițele se deosebeau după formă, lungime, amplasare și destinație. Lavițele de formă pătrată erau amplasate între sobă și perete și serveau

pentru dormit. Lavițele lungi erau amplasate de-a lungul pereților și urmau configurația lor, servind atât ca scaun de șezut, cât și pat de dormit. Existau și lavițe care nu erau fixate în pământ și puteau fi ușor demontate: în loc de țăruiși aveau niște suporturi „capre” (căpriori) de formă trapezoidală sau picioare în formă de X, așezate la cele două capete ale scândurilor, care ulterior erau acoperite cu lăicere, scoarțe sau țoluri, iar de-a lungul peretelui erau atârnată păretarele. Drept exemple ar putea servi lavițele găsite în com. Trușeni, mun. Chișinău, proprietară – Moisei Nina Vladimir (fig. 2.20, a, b) și lavița din s. Căinari Vechi, r-nul Soroca, proprietară – Cornei Evdochia (fig. 2.21). La Roswith Capesius sunt prezentate sisteme de paturi (fig. 2.22), reprezentând cele mai răspândite sisteme de îmbinare la lavițe și paturi.



a)



b)

Fig. 2.20, a. Sistem de „capră” la susținerea lavițelor;
b. Sistem de „capră” cu întărire în formă de X,
com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietară Moisei Nina
Vladimir. Foto Madan Elena (2007).



Fig. 2.21. Sistem de „capră” cu întărituri,
s. Căinari Vechi, r-nul Soroca. Proprietară Cornei
Evdochia. Reg. – „laiță pe capre”; dim.: L=290;
l=90; h=60 cm. Foto Madan Elena (2008).

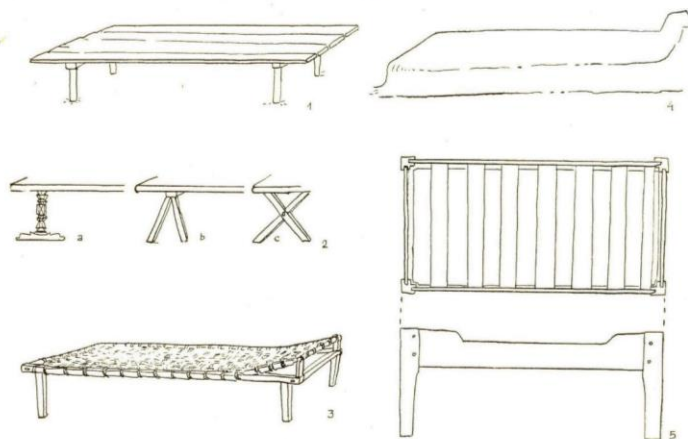


Fig. 2.22. Sisteme de paturi: 1. Pat sau laviță cu picioare înfipte în pământ; 2. Sisteme de susținere a lavițelor:
a) picior sculptat; b) sistem de „capră”; c) picioare în formă de X; 3. Pat împletit; 4. Pat de pământ; 5. Pat construit în
sistemul cunoscut sub denumirea „în pană și uluc” [20, p.135].

Băncile (scaune lungi) cu sau fără spătar erau caracteristice pentru Moldova. Inițial, în locuințele din Moldova erau specifice lavițele care înconjurau camera pe trei laturi și care, treptat, s-au îngustat, fiind înlocuite cu bănci [20, p. 31]. Aceste bănci erau cunoscute sub diverse denumiri, precum "laiță", "scaune lungi" (utilizat pe scară largă), "scăunoaie" (utilizat mai rar), iar în regiunea de nord erau numite "oslon". Dacă comparăm dimensiunile lavițelor destinate pentru somn (~ dim.: lungime L=260-300 cm, lățime l=55-90 cm, înălțime h=50-60 cm) cu cele ale

băncilor (~ dim.: lungime L=80-200 cm, lățime l=30-40 cm, înălțime h=30-40 cm), se poate observa o micșorare a celor trei dimensiuni în cazul băncilor.



Fig. 2.23. Bancă (reg. scaun lung) cu patru 4 picioare.
Muzeul de istorie și etnografie,
s. Negureni, r-nul Telenești. Dim.: L=80; h=37 cm.
Foto Zaporojan Tatiana (2020).



Fig. 2.24. Bancă (reg. scaun lung) cu picioare în coadă
de rândunică, fixate lateral prin stinghii,
com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietară Popa Ana.
Foto Madan Elena (2007).

Băncile erau utilizate mai des în exteriorul locuințelor și erau aduse în interior la necesitate, în special la serbări care se desfășurau în Casa Mare. Unele bănci de dimensiuni mai mici erau plasate în cămară pentru a servi drept suport pentru găleți și alte obiecte. Construcția băncii era simplă, similară scaunelor mici. Era confecționată dintr-o scândură cioplită cu barda, pe care erau montate patru picioare sau țaruși înclinați spre mijlocul băncii și fixați cu pene pentru găleți ș.a. Într-o scândură cioplită cu barda se întăreau patru picioare/ țaruși înclinați spre mijlocul băncii și fixați cu pene (fig.2.23). La unele bănci se puteau întâlni și picioare în formă de coadă de rândunică, întărite cu câteva colțare în interior sau câte două stinghii, câte una de fiecare parte a băncii, care uneau picioarele cu șezutul (fig.2.24).

Banca cu spetează este o altă piesă care derivă din laviță. Modul de executare și decorare variază de la cele mai simple, asemenea băncilor fără spetează, unde pe 4 picioare, cu o lungime de 30-60 cm, este așezată o scândură lungă de aproximativ 200 cm și lățimea cca 40 cm, iar vârfurile picioarelor trec prin planșeu și sunt fixate sus cu pene din lemn. Spătarul constă dintr-o singură scândură, mai subțire și mai îngustă, fixată de bancă la o distanță de cca 20-30 cm cu ajutorul a două console mici. Multe bănci identificate au picioarele cioplite în patru fețe, fiind întărite între ele de un cadru pe care se fixează șezutul, iar picioarele din spate sunt mai lungi și de la mijloc în sus prezintă un unghi, ceea ce e necesar pentru a fixa una sau două scânduri ce servesc ca reazăm pentru spate. Un alt mod în construcția băncilor sunt consolele ce se termină în coadă de rândunică, la băncile mai lungi fiind în număr de 3, una aflându-se în mijloc care are rol de susținere centrală. Acestea sunt întărite cu câteva colțare în interior sau câte 2 stinghii, de o parte și alta a băncii, care unesc picioarele cu șezutul (fig.2.25). Consolele laterale sunt profilate și înălțate, servind în calitate de suport pentru spetează. Legătura dintre piesele componente se face

în „pană” și „uluc”. Adesea, între banca și scândura de sus a spetezei sunt fixate zăbrele fasonate, ce servesc în calitate de element de decor, cu profiluri mici și variate (fig.2.27). Scândurile spetezei, cât și scândura îngustă ce se aplică uneori pe fața băncii, sunt traforate (fig.2.26), iar decorul de decupaj, cum este menționat și la Roswith Capesius, prezintă un ritm de semicercuri, de V-uri sau dinți pătrați, practicați în una sau la toate liniile orizontale ale băncii [22, p.41].



Fig. 2.25. Bancă cu console profilate. Muzeul de istorie și etnografie, s. Petrunca, r-nul Glodeni. Foto Madan Elena (2008).



Fig. 2.26. Bancă cu decor prin traforare și decupaj. Proprietară Dabija Viorica, com. Trușeni, mun. Chișinău. Foto Madan Elena (2007).



Fig. 2.27. Bancă cu zăbrele decorative. Muzeul de istorie, etnografie și artă, Cimișlia. Foto Matei Angela (2020).

Canapele (canăpci): băncile cu spetează mai evolute, în afară de denumirea „scaun lung cu spetează” adesea se numesc „laiță” sau „oslon” în partea de nord, iar în partea de sud-est a R. Moldovei, în unele localități din regiunea Căușeni și Ștefan Vodă poartă denumirea de „canapcă”. Acestea au forme mai complexe față de cele descrise mai sus. Ele, în afară de capetele înălțate și profilate, adesea cu elemente prelucrate la strung, mai au și o spetează închisă, care este evidențiată prin decorul său. Speteaza uneori este împărțită în 3, 4 sau 5 compartimente pătrate sau dreptunghiulare, evidențiate prin rame sau jocul de suprafețe, iar unele sunt pictate cu motive florale. Aceste scaune lungi erau dăruite în calitate de zestre la nunți, exemplu servind canapca din s. Copceac, r-nul Ștefan Vodă, aflată azi în Muzeul „La casa părintească” din aceeași localitate (fig. 2.28). Având un aspect decorativ mai pronunțat, ele erau plasate în Casa Mare și presupunem că erau asamblate pe loc, luând în considerație dimensiunile pe care le aveau. În calitate de exemplu poate servi lavița din Muzeul de istorie și etnografie din s. Molovata Nouă, r-nul Dubăsari, cu L=342; l=52; h=102; h (spetează)=38 cm (fig.2.29).

Denumirea de „canapcă” are și o altă bancă cu spătar, regăsită în partea de sud-est a republicii. Aceasta se aseamănă mai mult cu canapelele în stil *Empire*, de influență occidentală, folosite în interioarele orășenești în sec. XIX-lea. Specifice pentru aceste piese sunt brățelele ondulate în formă de S și S inversat, la care, în unele cazuri, linia curbă continuă până jos la picioare. Spătarul, de asemenea, prezintă profile ondulate în partea de sus [20, p.108].



Fig. 2.28. Laviță evoluată (reg. „canapcă”).
Muzeul „La casa părintească”,
s. Copceac, r-nul Ștefan Vodă. Anul ~ 1960,
exec. de moș Simion (Chioru); donată de fiica Maria.
Foto Ciobanu Fedora (2020).



Fig. 2.29. Laviță evoluată (reg. „laiță”).
Muzeul de istorie și etnografie,
s. Molovata Nouă, r-nul Dubăsari.
Dim.: L=342; l=52; h=102; h (spetează)=38 cm.
Foto Beșleagă Alexandra (2020).

Atât brațele, cât și speteaza canapcei sunt pline, împărțite în câteva registre cu profile evidențiate. Un exemplu în acest sens poate fi canapca de la Centrul de artizanat „Țărăncuța” din s. Carahasani, r-nul Ștefan Vodă (fig. 2.30). Decorul poate fi completat și cu motive liniare sau florale pictate pe fondul negru sau cafeniu al lemnului, cum este canapca din anul 1879 de la Casa-muzeu „Alexei Mateevici”, Căinari, r-nul Căușeni (fig.2.31). La acest exemplar, cât și la alte câteva din cele identificate, se regăsește și lada în partea inferioară. Astfel, acest mobilier putea servi atât ca spațiu de odihnă, cât și ca spațiu de depozitare.



Fig. 2.30. Bancă cu spătar (reg. canapcă).
Centru de artizanat „Țărăncuța”,
s. Carahasani, r-nul Ștefan Vodă.
Foto Cociu Dorel (2020).



Fig. 2.31. Bancă cu spătar (reg. canapcă).
Casa-muzeu „Alexei Mateevici”,
or. Căinari, r-nul Căușeni, anul 1879.
Foto Rotari Feodora (2020).

Informații despre lavițe putem găsi aproape în toate scrierile despre interiorul țăranesc, deoarece era o piesă de nelipsit în orice gospodărie, dar acestea se referă mai mult la aspectul funcțional și mai puțin la particularitățile artistice, pe care am putea să le identificăm îndeosebi la lavițele mai evolute și la derivatele acestora.

O etapă în dezvoltarea lavițelor este legată de apariția spetezei sau a capetelor înălțate, care au servit ca o tranziție de la laviță la pat. În lucrarea „Igiena țăranului” de Dr. N. Manolescu, profesor de oftalmologie la Universitatea din București, se găsește o descriere a locuințelor țăărănești de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Pentru noi această lucrare prezintă interes, deoarece

conține, deși în mod succint, o descriere a mobilierului din locuința țărănească, în care se menționează: „Acesta se compune din paturi, scaune și lavițe. Patul săteanului este construit din scânduri late, în general doar două, lungi cât peretele în lungul căruia este plasat și așezat la o înălțime de 50-60 cm pe capete de lemn, având fiecare cap câte 4 picioare, sau mai bine-zis pe două grindase, ținute fiecare în capul a doi pari înfiți în pământ. În majoritatea caselor sătești există un pat în toată lungimea peretelui care vine în fața ușii” [69, p.39]. Aceste tipuri de paturi lungi pot fi găsite, câte două sau trei, amplasate de-a lungul a trei pereți, în familiile numeroase. Iar cu privire la lățimea paturilor se menționează: „... abia încap să doarmă un om mare cu un copilăș în brațe” [69, p. 39]. Un exemplu poate servi lavița din satul Găuzeni, raionul Șoldănești, care a aparținut Anastasiei Ceban (n. 1901). Datorită dimensiunilor sale (lungime=300; lățime=50; înălțime=60/înălțimea spetezei=110 cm), piesa corespunde unei lavițe obișnuite, care varia și în funcție de lungimea peretelui la care era așezată, dar are și o înălțime diferită la capete, asemănătoare cu a unui pat, având capetele înălțate (fig. 2.32). O altă laviță, la care capetele seamănă cu cele ale unui pat, se găsește la Muzeul de Istorie și Etnografie din municipiul Bălți, dar aici capetele și picioarele sunt lucrate cu atenție la strung, arătând interesul pentru aspectul decorativ al laviței (fig. 2.33).



Fig. 2.32. Laviță cu capete înfundate, s. Găuzeni, r-nul Șoldănești (reg. laiță). A aparținut Ceban Anastasiei Ion (a.n. 1901). Dim.: L=300; l=50; h=60/ h (speteaza)=110 cm. Foto Madan Elena (2007).



Fig. 2.33. Laviță cu capete strunjite (reg. laiță). Muzeul de Istorie și Etnografie, mun. Bălți. Datarea: sec. XX, nr. inv. 18523. Dim.: L=237; l=55; h =82 cm. Foto Madan Elena (2009).

Patul, ca piesă de mobilier cu o formă distinctivă, își face apariția în locuințele rurale din secolul al XIX-lea inițial în familiile mai înstărite, iar o răspândire mai largă capătă în perioada interbelică și după cel de-al doilea război mondial. Paturile din lemn de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX semnalizează, în primul rând, o trecere la un nivel mai avansat de civilizație. Importanța patului în cadrul decorului era maximă datorită și textilelor plasate în această parte a interiorului locuinței țărănești. Patul servea ca o delimitare între spațiul de dormit

și cel de șezut, fiind amplasat de-a lungul peretelui opus sobei, iar în casele mai mari, adesea, de-a lungul peretelui din spate.

Clasificarea paturilor în funcție de sistemul de îmbinare a părților componente poate fi divizată în două categorii principale: paturi îmbinate în „pană și uluc”; paturi îmbinate cu „cep și scobitură” (are diverse variante) (fig. 2.34).

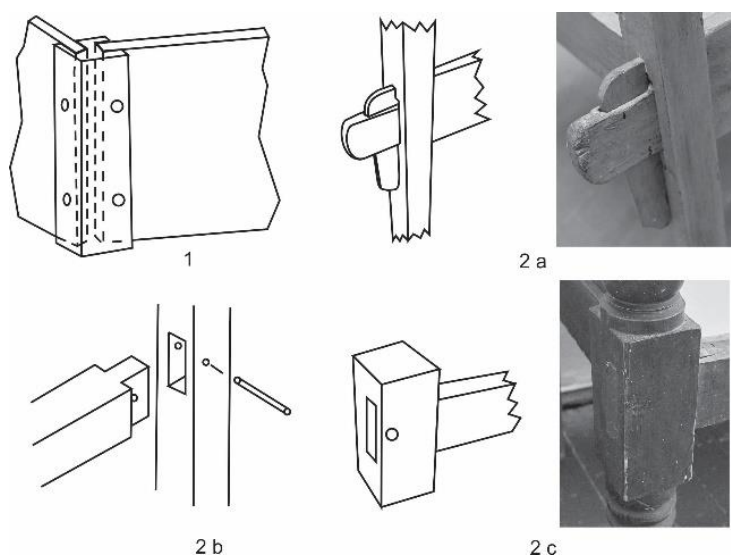


Fig.2.34. Sisteme de asamblare utilizate la confecționarea paturilor: 1- îmbinarea în „pană și uluc”; 2, a – îmbinare cu „cep și scobitură” - îmbinarea liberă cu pană; 2, b, c – îmbinarea cu „cep și scobitură”- îmbinare deschisă. Desene Elena Madan. Foto Aida Bondari (2020).

Asamblarea paturilor prin îmbinare a celor patru picioare și a cadrului, în „pană și uluc”, seamănă cu tehnica de asamblare utilizată în mobilierul vechi (cum ar fi lăzile dulgherești). Aceste tipuri de paturi au fost întâlnite rar în cercetările noastre de teren. Conform descrierii găsite în lucrările lui Roswith Capesius, ele sunt caracterizate astfel: „Patru picioare sculptate manual, iar scândurile laterale, de asemenea, făcute manual, sunt îmbinate în „pană și uluc” (fig. 2.34). Platforma inferioară este fixată la rama patului, fără a folosi cuie sau alte elemente de legătură. Pentru a asigura stabilitatea picioarelor, se utilizează cuie de lemn” [20, p.35]. Aceste paturi sunt, în general, mai mici ca dimensiuni, având în jur de 180 cm lungime, 100 cm lățime și 40 cm înălțime. Părțile laterale pot prezenta unele decorațiuni, sugerând o formă incipientă de tăblie. Aceste paturi reprezintă un pas în evoluția ulterioară a paturilor.

Cel de-al doilea mod de îmbinare, cu „cep și scobitură”, este întâlnit la majoritatea paturilor studiate în cercetarea noastră de teren. Această metodă de îmbinare este simplă și foarte rezistentă, folosită în special pentru a uni elementele sub un unghi de 90 de grade. Îmbinarea constă într-un „cep” realizat la capătul unei bucăți de lemn care se potrivește perfect cu o „scobitură” realizată într-o altă bucată de lemn, iar piesele componente sunt unite prin introducerea unui segment de

scândură între stâlpii de susținere. Există mai multe variante ale acestei tehnici de îmbinare, cum ar fi: *îmbinarea liberă cu pană* (fig. 2.34, 2, a), în care „cepul” trece prin partea opusă și are o gaură, iar după îmbinare, în acea gaură se introduce o „pană” pentru a preveni desfacerea; *îmbinarea închisă*, în care „scobitura” nu străbate complet lemnul, „cepul” fiind ascuns în interior; *îmbinarea deschisă* (fig. 2.34, 2, b, c), în care „scobitura” străbate complet lemnul, iar „cepul” este vizibil din exterior [147, p.1]. Aceste paturi pot fi considerate un pas intermediar de utilizare a metodelor tradiționale ale tâmplăriei.

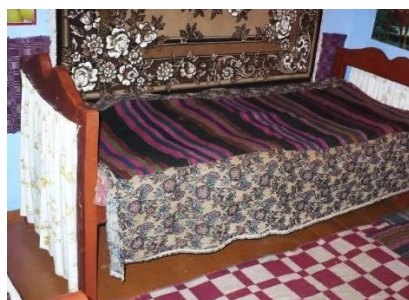


Fig.2.35. Pat meșterit de Barbăneagră D. Proprietar Barbăneagră Dumitru, s. Alexeevca, r-nul Ungheni. Executat din lemn de tei
Dim.: L=212, l=60, h=51/h (capete)=91 cm.
Executat ~1960.
Foto Madan Elena (2009).



Fig.2.36. Pat executant de tâmplarul Ghelan Mitrofan Alexandru. Muzeul de istorie “D. Cantemir”, or. Cantemir. Datare - prima jum. a sec. XX.
Foto Ghelan Alexandru (2020).



Fig.2.37. Pat cumpărat la târgul din Staro-Cazaci, azi în Ucraina, Muzeul de etnografie, s. Crocmaz, r-nul Ștefan-Vodă. Proprietar Ganenco Moisei, donat de feciorul Ionel (1989).
Dim.: L=220; l=107; h=50/H (capete)=110 cm; Datare – 1938.
Foto Bondari Aida (2020).

În cutia alcătuită din ramă se plasa salteaua umplută cu paie sau pănuși de porumb, iar uneori cu lână, cunoscută sub numele de „străjac” sau „mindir”. Originalitatea acestui aranjament este evidențiată prin forma și ornamentarea sa. „Spre deosebire de patul simplu din camera de zi, făcut de gospodar cu barda, patul din camera principală, apărut ulterior, se remarcă prin elementele decorative lucrate la strung, dar și prin dimensiunile mai reduse. Patul din lemn era ornamentat și avea clinuri pentru a desface salteaua învelită cu șuvar (rogoz) sau cu pănuși de păpușoi mărunțiți” [23, p.247].

Apariția tăbliilor la pat este considerată a fi influențată de stilul urban. Patul cu capete înălțate are o varietate de forme, de la cele mai simple realizate de către gospodar (fig. 2.35), la forme mai rotunjite, cu tranziții mai delicate, cu variante de planuri prelucrate de către dulgheri și tâmplari cu unelte specializate în cadrul atelierelor meșteșugărești (fig. 2.36) până la formele mai complexe ce implică elemente sculptate sau pictate (fig. 2.37), realizate în ateliere specializate din târguri, și care, presupunem noi, erau rar întâlnite chiar și la țăranii mai înstăriți.



Tăblii de pat

Fig.2.38.

Fig.2.39.

Fig.2.40.

Fig.2.41.

Fig.2.42.

Fig.2.38. Muzeul satului Giurgiulești, Cahul. Foto Cazacu Aurica (2020).

Fig.2.39. Muzeul de Istorie și Etnografie, s. Sadaclia, Basarabeasca, anul 1940. Dim.: L=190; l=95; h=105. Foto Suman Nina (2020).

Fig.2.40. Casa-muzeu "Alexei Mateevici", Căinari, r-nul Căușeni, anii '40-50 ai sec. XX. Foto Rotari Feodora (2020).

Fig.2.41. Muzeul de etnografie, s. Corcmaz, Ștefan-Vodă. Proprietari Ganenco Andronii și Hana, cumpărat la târgul din Cazaci (Staro-Cazaci, Ucraina). Donat de nora lor Ganenco Grăchina (1986). Datare până la 1940. Dim.: L=220; l=100; h=60; h (capete)=105. Foto Bondari Aida (2020).

Fig.2.42. Muzeul „La bunici”; s. Tudora, r. Ștefan-Vodă. Proprietari Trifan și Dorea Timoșenco. Donat de fiul Timoșenco Ion, anul 1928. Dim.: L=181; l=109; h=56; h (spetează)=115. Foto Malancea Liliana (2020).

Tăbliile situate la ambele capete ale patului puteau avea dimensiuni egale sau varia în înălțime; în acest caz, tăblia mai înaltă arată capătul unde va fi poziționat capul. Aceste tăblii reprezintă principalul element decorativ al patului prin variate profile ondulate, variații ale planurilor, părți strunjite, iar în unele cazuri, decorațiuni simple sau imitații de furnir (fig. 2.38-2.42).

Leagănul, un element de mobilier întâlnit în gospodăriile rurale, ce constă într-un pat mic, conceput pentru a fi un spațiu de odihnă pentru copiii mici, fiind lejer de pus în mișcare pentru a-i ajuta să adoarmă mai ușor. De obicei, se folosea albia sau covata ca leagăn, datorită accesibilității sale, iar forma rotunjită a fundului permitea să fie așezată pe un suport plat (cum ar fi un pat sau o prispă), unde putea să fie legănat sau putea fi agățat cu niște frânghii suspendate de grindă pentru o mișcare mai ușoară (fig. 2.43).



Fig. 2.43. Chersin, înc. sec.XX, Muzeul de istorie și etnografie, Criuleni.

Foto Madan Elena (2009).

În urma investigațiilor pe teren putem identifica în mare două tipuri principale de leagăne, cu unele variații:

1) Leagănul suspendat, realizat din împletitură de nuiele, pânză sau scânduri, având forma unui coș alungit care se agață cu frânghii de barele tavanului, în apropierea vetrei sau a patului (fig. 2.44-2.47).



Fig.2.44. Leagăn suspendat, Muzeul „La casa părintească”, s. Copceac, r. Ștefan Vodă. Proprietar Iacob Izbaș, donat de fiul Dumitru. Anii ~ 1940-1950. Foto Ciobanu Fedora (2020).



Fig.2.45. Leagăn suspendat, Muzeul de istorie și etnografie, s. Sadaclia, Basarabeasca. Proprietar Suman V., anul 1951. Dim.: L=95; l=60. Foto Suman Nina (2020).



Fig.2.46. Leagăn suspendat, Muzeul de istorie și etnografie, s. Târnova, Edineț. Leagăn din corzi de salcie; dim L=120; l=60. Foto Sircovschi Eugenia (2020).



Fig.2.47. Leagăn suspendat, Proprietar Eftodie Claudia, s. Lalova, r-nul Rezina, anul 2007. Foto Madan Elena (2007).

2) Leagăn așezat pe podea cu diverse variante:

- leagăn în care cutia-suport pentru așternut poate fi plasată pe podea, deoarece este formată dintr-o cutie de scânduri fixată pe un suport în formă de semicerc, permițându-i să se legete dintr-o parte în alta [20, p.105], (fig. 2.48);
- leagăn în care cutia-suport pentru așternut este susținută de doi stâlpi prin cuie sau inele metalice ce asigură leagănul. Stâlpii de susținere sunt fixați orizontal între două structuri din scânduri, iar între acestea sunt prinși cu una sau două stinghii pentru a asigura stabilitatea leagănului;



Fig.2.48. Leagăn așezat pe podea, Muzeul de istorie și etnografie, Ciadâr-Lunga. Foto Madan Elena (2008).



Fig.2.49. Leagăn, Muzeul de etnografie a satului Văleni, r-nul Cahul. Proprietar Vodă Gheorghe, anul 1961. Dim.: L=100; h=120. Foto Balusca Mariana (2020).



Fig.2.50. Leagăn. Muzeul de istorie și etnografie, s. Sadaclia, Basarabeasca. Proprietar Baciuc Feodos Dions, anul 1961. Dim.: L=100; l=50; h=120. Foto Suman Nina (2020).



Fig.2.51. Leagăn. Muzeul de istorie și etnografie, s. Slobozia Mare, r-nul Cahul, anul 1970, executat de meșterul Vasile Nichita. Foto Maria Chiciuc (2020).

- altă variantă este leagănul cu talpă, construit din patru picioare care serveau ca suport pentru cutia-suport. Picioarele sunt conectate prin două tălpi arcuate (fig. 2.52-2.55).



Fig.2.52. Leagăn cu talpă, Biblioteca Publică Bursuceni, r-nul Sângerei.

Foto Ciolpan Alexandra (2020).



Fig.2.53. Leagăn cu talpă, Muzeul de Istorie, Etnografie și Artă, Cimișlia.

Foto Matei Angela (2020).



Fig.2.54. Leagăn cu talpă, Muzeul „La bunici”, s. Tudora, r. Ștefan Vodă. Donat de Iuraș Feodor, anul 1955. Dim.: L=83;

l=46; h=85. Foto Malancea Liliana (2020).



Fig.2.55. Leagăn cu talpă, Muzeul de istorie și etnografie, or. Taraclia.

Foto Nechit Tatiana (2020).

Regretabil, dar exemplarele găsite caracteristice pentru Basarabia de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la mijlocul secolului XX nu au elemente artistice deosebite (prin incizie sau pirogravură), spre deosebire de alte piese similare găsite în România, deși tipurile de leagăne sunt aproximativ aceleași. Cu toate acestea, fiecare leagăn are un caracter și un interes distinct [57, p.41].

Sofca a apărut la mijlocul secolului al XIX-lea, piesă care a devenit foarte uzuală la ceremoniile de nuntă, înlocuind treptat lada de zestre. Sofcele, fiind scumpe, se transmiteau din generație în generație și donate ca zestre fetelor. Sofcele sunt găsite în centrul și nordul țării, în partea sudică, practic, nu se regăsesc. Majoritatea populației din sudul țării nici măcar nu au auzit de sofcă [57, p.78]. Bâzgu Eugen, cercetător științific la Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei (MNEIN), la fel afirma că sofcele sunt niște lavițe evolute confecționate cu mijloace tâmplărești care au intrat în mediul țărănesc tradițional spre finele sec. al XIX-lea prin intermediul târgurilor și al păturilor înstărite [13, p.46].

Aceste mobile au preluat rolul social al lăzilor de zestre de altădată. Fata care nu avea sofcă, de nevoie, se mărita cu sunducul mamei [24, p. 317]. Originea sofcelor răspândite în spațiul dintre Prut și Nistru a fost stabilită de Anton Golopenția la începutul sec.XX: „Scriinuri simple, chiar și la dvoreni, acum 4 generații au devenit cam de 40-50 de ani sofce – un fel de sofale cu linii care au rigiditatea clasică a stilului *Empire* prin aplicarea a două rezemătoare laterale și prin mărirea continuă a dimensiunilor... Sofca – mărturie a unei culturi străine, apropiate de țările occidentului, adusă de familiile de ucraineni și polonezi așezați în Cornova” [44, pp. 558-559].

De asemenea, sofa este menționată de Maria Bâtcă în lucrarea *Dimensiunile spirituale ale Basarabiei*: „Lada a fost înlocuită, la rândul ei, cu sofa de mari dimensiuni, întâi la dvoreni și la mazili, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, pătrunzând mai târziu în interiorul locuințelor răzeșești și țărănești” [11, p.30].

Sofca are o dublă funcționalitate. În interiorul ei se află o ladă în care se păstrau o mulțime de lucruri. O astfel de piesă îndeplinea funcția de odihnă și în același timp de depozitare a lucrurilor. Ele erau executate de strungari sau tâmplari profesioniști și mai rar de gospodar în condiții de casă. Sofca reprezintă un pat de lemn care are grinda de sus și picioarele lucrate la strung. De cele mai multe ori, sofcele au brațe la ambele capete. Barele brațelor și picioarele au formă fasonată, împodobite cu combinații ale diferitor sfere, brâuri, inele, rânduite întotdeauna proporțional și ritmic. Mai rar sunt întâlnite sofce care au și spătar, după construcție amintind canapeaua. Compozițiile ornamentale sunt aplicate pe planul frontal. Aici se poate observa proporționarea decorului aplicat în trei registre. Motivele decorative în toate cele trei registre reprezintă același element sau poate prezenta o simetrie cu un centru evident, adică registrul central poate să difere ca dimensiune, fiind mai mic sau mai mare decât celelalte două registre laterale, sau însăși elementul central să difere ca formă sau decor decât în celelalte registre. În urma cercetărilor în teren au fost analizate mai mult de 100 de sofci, la care în afară de brațele laterale strungite, ce caracterizează sofcele, s-au observat următoarele tehnici de decorare: sofci cu elemente sculptate aplicate (ex.: bastonașe decorative, puncte de diamant, forme geometrice, profile decorative ș.a.) (fig.2.56); sofci cu forme de contur gravat (fig.2.57); sofci cu panouri plate nedecorate, fiind prelucrate doar canturile (fig.2.58); sofci cu suprafețe pictate (ex.: romb, rozeta solară, ornamente tablă de șah, motive florale, rar peisaje) (fig.2.59).



Fig.2.56. Sofcă cu elemente sculptate aplicate (puncte de diamant). Muzeul de istorie și etnografie, mun. Bălți. Dată ~ 40 ai secolului al XX-lea, dim.: 174/67/80. Foto Elena Madan (2008).



Fig.2.57. Sofcă cu forme de contur gravat. Proprietar Nagornaia Elizaveta, s. Țipova, r-nul Rezina. Foto Madan Elena (2007).



Fig.2.58. Sofcă cu panouri plate nedecorate, fiind prelucrate doar canturile, Biblioteca Publică "Borosenii Noi". Foto Tibuleac Zinaida (2020).



Fig.2.59. Sofcă cu suprafețe pictate, Casa-muzeu Grigore Vieru, s. Pererâta, r-nul Briceni. Motive geometrice – rozeta solară, romb. Foto Ciutac Veceslav (2020).

Descrierea mobilierului, inclusiv a sofcelor din cadrul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei (MNEIN), o regăsim la Maria Ciocanu, colaborator științific MNEIN:

„Sofcele au brațe la ambele capete. Barele brațelor și picioarele au forma fasonată, rotunjite la strujniță. Compozițiile ornamentale din elemente de lemn, aplicate pe planul frontal, oferă piesei un decor modest. Mobila este acoperită cu vopsea în tonalități de cafeniu, dar pot fi întâlnite în unele case sofce colorate în roșu, alb sau albastru. Trebuie menționat că în satele noastre poți găsi modele de sofcă care, în afară de brațe, au și spetează. Interesant de semnalat picturile de pe unele exemplare. Din completările anului 2010 se remarcă sofca cu spetează și brațe de la Dondușeni. Speteaza este decorată în partea de sus, în centru are rame pentru oglinzi și un soare pictat. Cea mai veche sofcă din patrimoniul muzeal a fost confecționată în a doua jumătate a sec. al XIX-lea de meșterii din județul Hotin și a aparținut unei familii de ucraineni, strămutată din acest județ în satul Stolniceni, Edineț. Se deosebește prin culoarea lemnului lăcuit, brațele și picioarele fasonate, sculptate cilindric la strung. Atrage atenția partea din față prin decorul organizat în trei registre cu compoziții de triunghiuri vopsite în maro și dispuse în casete albe” [24, p.311].

Din materialele colectate în investigațiile noastre de teren, cât și cele realizate de Maria Ciocanu, aflăm că sofcele erau procurate de rând cu alte piese de mobilier de la meșterii din Ungheni, Călărași, Nisporeni, Pârlița, Hâncești, Costești (Râșcani), Rezina, Botoșani (România), Telenești, Cârpești (Florești), Râbnia, Rașcov etc. [24, p.311]. Autorii acestor lucrări nu sunt cunoscuți, dar cert este faptul că au existat meșteri locali, cunoscuți în mediul rural, iar meșterii tâmplari și-au comercializat produsele de mobilă în satele din împrejurimile târgurilor. Mai târziu, în perioada sovietică, tâmplarii angajați în cadrul *artelurilor* și al Caselor de deservire socială, produceau la comanda populației rurale mobilier, inclusiv *sofce* [24, p.310]. În urma analizei mobilierului pentru odihnă (pentru așezat și dormit) în Republica Moldova, s-au identificat în total 521 de piese, conform tabelului 2.1. Acestea au fost investigate și clasificate în cadrul cercetărilor efectuate în teren. Analiza statistică a fost realizată pe baza divizării pe regiuni: nord, centru și sud. Principalele concluzii ale analizei sunt următoarele:

1. Lavițele din lut și alte forme de lavițe au fost prezente în proporții aproximativ egale în toate cele trei regiuni.
2. Spațiul de dormit în apropierea sobei sau cuptorului (lejancă) a fost identificat predominant în regiunea de nord.
3. Denumirea de "canapcă" este specifică regiunii de sud.
4. Sofa (sofca) este specifică regiunilor de centru și nord ale Republicii Moldova.

Analiza mobilierului pentru odihnă (pentru așezat și dormit) a condus la o mai bună înțelegere a evoluției sale constructive, funcționale și artistice. Am identificat particularități artistice remarcabile ale anumitor piese, care merită a fi prezentate și înțelese în contextul lor cultural și istoric. Mobilierul pentru odihnă nu doar îndeplinește funcții practice, ci și adaugă

valoare estetică și confort în spațiile de locuit. Prin explorarea diverselor tipuri de mobilier pentru odihnă, putem înțelege preferințele și nevoile oamenilor din diferite perioade și regiuni. Mai multe informații cu privire la numărul de piese și localitățile în care acestea au fost identificate sunt inserate în tabelul 2.1 și anexa 1.

Rezultatele obținute prin analiza comparativă și cercetarea de teren au furnizat informații valoroase despre evoluția mobilierului pentru odihnă în Republica Moldova. Aceste descoperiri pot fi utile atât pentru comunitatea științifică, cât și pentru publicul larg interesat de istorie și cultură. Prin păstrarea și studierea acestor piese de mobilier putem promova și proteja patrimoniul mobilier al țării noastre.

Tabelul 2.1. Mobilier pentru odihnă (pentru așezat și dormit)

Tipul de mobilier / Regiunea	Scune	Lavițe	Bănci/ scaune lungi cu spetează	Bănci/ scaune lungi fără spetează	Spațiu de dormit pe lângă sobă sau cuptor (lejancă)	Canăpci	Sofci	Paturi	Total
Nord	97	5+2 din lut	10	9	12	-	75	22	232
Centru	64	8+3 din lut	10+1 laiță	9	5	1	27	14	142
Sud	71	8+3 din lut	6+3 laițe+ 5 canăpci	5	3	4	1	38	147
Total	232	29	35	23	20	5	103	74	521

2. Mobilier pentru depozitare/suport

Mobilierul țăranesc destinat depozitări oferă suport și posibilități de sistematizare, fiind foarte important pentru organizarea și păstrarea obiectelor în gospodării. În această categorie se încadrează lăzile de tot felul, piesele-suport și dulapurile. Lăzile sunt mobile cu un spațiu delimitat în interiorul cărora se pot păstra obiecte, iar în caz de necesitate și transporta. Piesele-suport, cum ar fi blidarele, lingurarele, polițele și cuierile, asigurau structurarea diferitor obiecte într-un spațiu concret. Dulapurile, cu rol de ordonare și protejare a hainelor sau a veselei, constituie un alt grup important de mobile. Examinând fiecare tip de piese, pentru a le determina caracteristicile esențiale, se va putea înțelege mai bine rostul lor în contextul mobilierului țăranesc.

Lăzile de zestre sunt piesele de mobilier care au ocupat un rol important la toate popoarele încă din cele mai vechi timpuri. Respectiv, și în spațiul nostru, de pe teritoriul actual al Republicii Moldova, lăzile de zestre au avut un loc de cinste, și anume, cel de la capătul patului sau a laiței, de cele mai multe ori care se afla în Casa Mare. În timp, ele au căpătat, în afară de rolul lor funcțional, un rol simbolic, care în timpul nunții demonstau avuția și hărnicia fetei și a familiei acesteia. Căci de la o vârstă fragedă începea agonisirea zestreii fetei, care se depozita în ladă sau sunder (cum cel mai des i se spunea în părțile locului), moștenit de la mama, bunica sau cumpărat în preajma nunții.

Într-o familie puteai găsi mai multe lăzi, fiecare având rolul său. În privința numărului de lăzi care se găseau în casă, am atestat următoarea afirmație la cercetătoarea Maria Ciocanu: „... Pentru că un tată avea obligativitatea să cumpere la fiecare fată câte o ladă, dar să rămână și în casă două, una cu comăndul lui de moarte și alta cu comăndul soției. Era și mai bine dacă în familie se aflau lăzi de diferite mărimi – cele mari își aveau locul bine stabilit în interiorul locuinței, la capătul patului, lăzile mai mici erau comode de purtat și de schimbat cu locul. Deseori lada mică își afla locul pe pat ori pe alt suport pentru a fi apreciată frumusețea ei. De obicei, lăzile învechite serveau în continuare la păstrarea lucrurilor cotidiene sau erau urcate în pod ori șopron. Să nu uităm lăcrițele, niște lăzi mici prevăzute pentru a păstra în ele diverse obiecte de podoabă sau hârtii de valoare” [24, p.320].

Primele lăzi apar odată cu necesitatea de a păstra diferite obiecte, îmbrăcăminte, cereale. Acestea sunt prezentate ca fiind confecționate dintr-un trunchi de copac care era scobit înăuntru sau chiar era ars mijlocul trunchiului până se căpăta un spațiu de depozitare. Astfel de lăzi sunt menționate în lucrarea lui Roswith Capesius *Mobilierul țăranesc românesc* în care afirmă: „O atenție deosebită se acordă lăzii dintr-un trunchi de copac, care se spune că a stat la baza lăzii de zestre de mai târziu, mai ales în zonele de pădure” [20, pp.23-24], făcând referință și la Hermann Schmitz în *Das Möbelwerk, Berlin*, „în care confirmă prezența lăzii scobite din trunchi de copac „Einbaumtruche” în Germania și Anglia” [20, p.124].

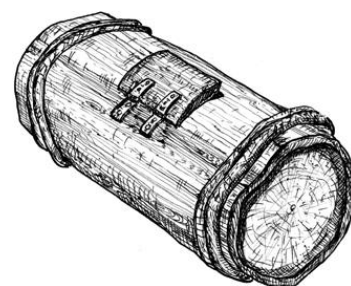


Fig.2.60. Kadovbi. Schiță de Vasile Sivac [154, p. 321].

Un alt autor, Vasile Sivac din Ucraina, de asemenea menționează lăzile din trunchi de copac, care purtau denumirea de „kadovbi” («кадовби»/ «довбанки»). Autorul a redat și o schiță a acestor lăzi (fig.2.60). Cu referire la o altă piesă pentru păstrarea hainelor, același autor prezintă un vas, care era numit „bodnya” («бодня») - un butoi cilindric realizat din pin, împrejmuit cu câteva cercuri din stejar în exterior. Acesta era acoperit cu un capac și adesea avea lacăt. Aici autorul face trimitere la etnologul din Lvov M. Glușca, care a fotografiat în 1996 un asemenea vas găsit în s. Velyki Minki, r-nul Narođițhii, Ucraina, și care datează cu sfârșitul secolului al XVIII-lea –începutul secolului al XIX-lea (fig.2.61), [162, p. 321].



Fig.2.61. „Bodnya” [154, p. 321] în s. Velyki Minki, r-nul Narođițhii, Ucraina, sf. sec. XVIII-înc.sec.XIX. Foto M. Glușca.

Aceste tipuri de vase nu au fost găsite în cercetările noastre de teren, dar nu excludem faptul că ele puteau fi prezente și la noi, luând în considerație mai multe recipiente, cum sunt covețile, banița, ciubărul ș.a., care se găseau în locuințele țărănești și prezentau vase scobite în trunchiuri de copac.

Lada de zestre, ca obiect de cercetare, o putem găsi la mai mulți autori, luând în considerație valoarea artistică și semantică în locuința țărănească. Astfel, în lucrările de etnografie, în mai mică sau mai mare parte, lăzile sunt regăsite. În calitate de ghid privind clasificarea lăzilor de zestre au servit lucrările cercetătorilor R. Capesius, V. Butura, V. Tătulea, G. Stoica, V. Zelenciuc, M. Livșiț, M. Ciocanu ș.a., precum și cercetărilor în teren efectuate, ce cuprind toate raioanele din Republica Moldova (câte 2-3 sate în fiecare raion), cât și analiza comparativă a lăzilor de zestre din România, Ucraina, Rusia care au tangențe cu lăzile de la noi. Clasificarea lăzilor este descrisă în continuare.

Clasificarea lăzilor este determinată, în mare parte, de destinația lăzii, ceea ce influența forma și dimensiunea lăzii, forma capacului, sistemul constructiv, decorul lăzilor care merită o atenție aparte, deoarece în decor se observă cel mai mult influența externă și specificul zonal (fig.2.62).

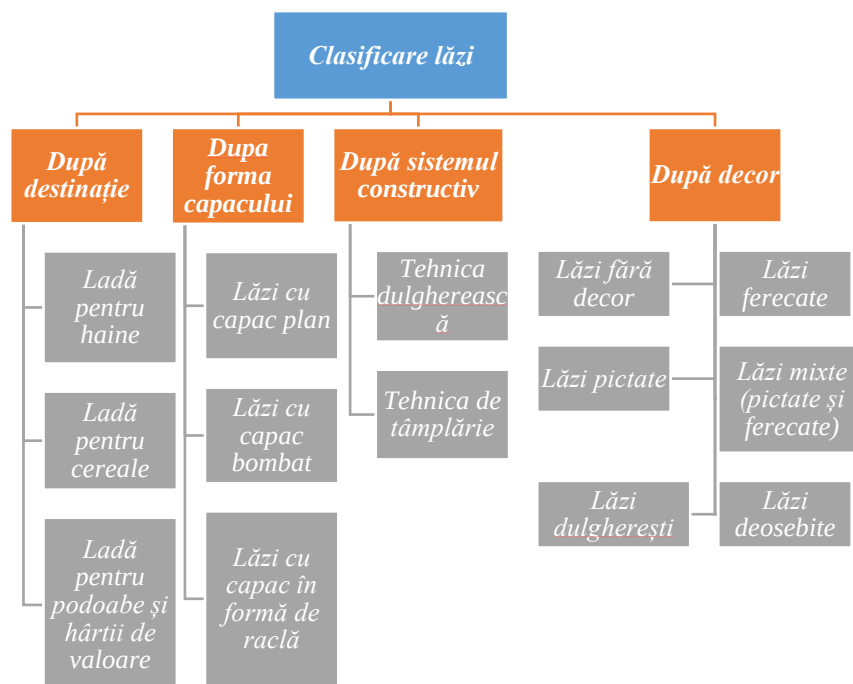


Fig.2.62. Clasificare lăzi

1) Clasificarea lăzilor după destinație: acestea se împart în trei grupe mari:

a) lada pentru haine, denumită ladă de zestre, sunduc (în reg. de centru și nord), sandâc (în reg. de sud), cufăr, scrin etc. La acest tip de ladă s-ar putea referi și lada de companie (de obicei

folosită de militari) și lada portativă care servea puțin altui scop, comparativ cu lăzile de zestre și derivatele acesteia;

b) lada pentru cereale - în care se păstra făina, mălaiul, grâul ș.a., denumită hambar, săcrie etc. Lăzile cu făină erau amplasate în tinda casei;

c) lada de dimensiuni mici pentru podoabe și hârtii de valoare, denumită scrin, cufăraș, criță sau lăcriță [62, pp. 185-192].

2) Clasificare după forma capacului: lăzile de zestre pot fi împărțite în trei grupe: **lăzi cu capac plan; lăzi cu capac bombat; lăzi cu capac în formă de raclă (sicriu)** (ultimele, practic neîntâlnite pe teritoriul Republicii Moldova).

3) Clasificare în funcție de sistemul constructiv, care diferă în dependență de tehnica de asamblare a pereților, forma capacului și a picioarelor, baza de sprijin, dimensiuni.

Tehnica dulgherească. Pereții și fundul lăzii sunt încadrați în 4 piloni lați, care au și rolul de picioare. Fundul lăzii este puțin ridicat de la sol, capacul are două margini mai late, se deschide și se închide cu ajutorul a două pivoturi fixate în spatele lăzii, în față se închide cu lacăt. Materia primă utilizată este lemnul de esențe tari, de obicei, stejarul.

Tehnica de tâmplărie. Spre deosebire de lada dulgherească, lăzile de tâmplărie sau de factură orășenească au pereții îmbinați unul în altul prin tehnica în coadă de rândunică. Materia primă utilizată este lemnul de esențe moi, de obicei, bradul.

4) Clasificarea în dependență de decor - se caracterizează prin ornamente pictate, uneori pictura este asociată cu aplicații metalice, alteori lăzile sunt învelite în foi de metal cu ornamente în relief executate prin presare. Analiza comparativă a mai mult de 200 de exemplare de lăzi din cele trei regiuni ale R. Moldovei a condus la următoarea delimitare a lăzilor: **lăzi fără decor** sau **neornamentate; lăzi ferecate; lăzi pictate; lăzi mixte** (pictate și ferecate); **lăzi dulgherști** (lăzi decorate în tehnica scrijelării și inciziei); **lăzi deosebite** ce se referă la lăzile împletite, valize, sipețele, hambare (lăzi mari pentru cereale).

- **Lăzile fără decor sau neornamentate** în care sunt incluse lăzile de zestre, cât și lăzile de companie:

Lăzile de zestre se caracterizează prin picioare profilate; capac de cele mai multe ori curbat; majoritatea au buzunar interior; culorile cele mai frecvente: nuanțe de cafeniu, verde, albastru; cu dimensiunile: L= 86-130 cm; l = 47-70 cm; h = 52-60 cm. Perioada de execuție: sf.sec. XIX– mijlocul sec.XX (fig.2.63-2.65).



Fig.2.63. Ladă neornamentată,
Casa de Cultură,
s. Grimăncăuți, r-nul Briceni.
Foto Nina Dumitraș (2020).



Fig.2.64. Ladă neornamentată,
Muzeul de istorie și etnografie,
s. Malovata Nouă, Dubăsari.
Foto Beșleagă Alexandra (2020).



Fig.2.65. Ladă neornamentată.
Proprietar Eabanji Ivan Vasile,
s. Bașcalia, r-nul Basarabeasca.
Foto Madan Elena (2009).



Lăzile de companie (militare). Este esențial să subliniem că lăzile de companie nu reprezintă în mod strict lăzile tradiționale ale țăranului, ele au pătruns în spațiul basarabean prin intermediul Ucrainei și Rusiei, fiind realizate în perioada de la sfârșitul secolului al XIX-lea și mijlocul secolului al XX-lea. Contrar unei presupuse asocieri cu Primul Război Mondial, se pare că ele au apărut chiar mai devreme, sugerând o istorie mai lungă. Aceasta o demonstrează datarea indicată cu sfârșitul secolului XIX, pe unele lăzi. Ele au fost găsite în toate regiunile țării, având aspecte specifice. Se caracterizează prin fundul plat, lipsa picioarelor; capac plat sau cu o curbură nesemnificativă; majoritatea au un buzunar interior destinat instrumentelor de ras și documentelor importante, cum ar fi hârtiile de preț, pentru accesul mai ușor la acestea când era nevoie. Culoarea cea mai frecventă: nuanțe de cafeniu; dimensiunile: L = 54-60 cm; l = 29-40 cm; h = 26-40 cm (fig.2.66-2.68).



Fig.2.66. Ladă de companie.
Proprietar Cornei Evdochia,
s. Căinari Vechi,
r-nul Soroca,
Foto Madan Elena (2007).



Fig.2.67. Ladă de companie,
Muzeul de istorie și etnografie,
s. Recea, r-nul Strășeni.
Foto Iovu Mihai (2020).



Fig.2.68. Ladă de companie,
Muzeul de istorie și etnografie,
s. Sadacalia, Basarabeasca, anul
1894. Dim.: L=60; l=40; h=40.
Foto Suman Nina (2020).

Lăzi ferecate - ferecarea avea ca rol primar consolidarea lăzilor, ulterior a început să fie utilizată și în scopuri decorative. Astfel, în afară de întărirea ferecată de bază la încheieturi a început să fie utilizate elemente ferecate pe capac, pe părțile laterale și pe partea frontală a lăzii

(de obicei, din fâșii metalice drepte sau oblice ce formau la îmbinare pătrate, dreptunghiuri sau romburi). Decorul esențial îl ocupa partea frontală a lăzii, împărțită în 2, 3, 4 sau 5 registre, care includeau fâșii metalice oblice ce formau romburi, în rare cazuri s-a întâlnit pomul vieții, rozeta solară. Unele lăzi erau acoperite cu staniu, care era decorat prin reliefuri realizate prin presarea sau embosarea unei matrice prefabricate în tabla de staniu. Lăzile acoperite cu staniu sunt caracteristice pentru sfârșitul secolului al XIX-lea–începutul secolului al XX-lea. Fabricarea lor nu a durat foarte mult timp, deși erau frumoase, tabla de staniu se uza repede, de aceea, în scurt timp nu au mai fost confecționate. La lăzile ferecate se observă influența rusească foarte mare. Presupunem că multe din aceste lăzi erau aduse în Moldova sau fabricate după modelele rusești (posibil chiar de tâmplarii venetici), deoarece mai multe lăzi identificate se aseamănă întocmai sau în mare parte cu lăzile prezente pe siturile de mobilier de anticariat din Rusia.

Lăzile ferecate se caracterizează prin fundul plat, de cele mai dese ori fără picioare; capac, de cele mai dese ori curbat; majoritatea au buzunar interior; repartizarea în 2-5 registre a decorului din fâșii metalice; culorile cele mai frecvente: nuanțe de cafeniu, verde, roșu; dimensiunile: L= 100-120 cm; l = 54-65 cm; h = 44-60 cm. Perioada de execuție: sfârșitul secolului al XIX-lea–prima jumătate a secolului al XX-lea (fig.2.69-2.71).



Fig.2.69. *Ladă ferecată*,
Muzeul satului,
s. Cernoleuca,
r-nul Dondușeni.
Foto Madan Elena (2009).



Fig.2.70. *Ladă ferecată*,
Muzeul de istorie și etnografie, Criuleni.
Achiziționat de la Guzun Petru, anul 1916.
Foto Madan Elena (2008).



Fig.2.71. *Ladă ferecată*,
Muzeul de istorie și etnografie,
s. Slobozia Mare, r-nul Cahul.
Foto Maria Chiciuc (2020).

Lăzi pictate – pictarea lăzilor de zestre începe să fie o tendință de la jumătatea sec. al XIX-lea. Această tendință era caracteristică pentru mai multe țări, având în special prezente motive florale (lalele, trandafiri ș.a.), liane, păsări. Dar deosebirile încep de la încadrarea elementelor în registre, culoarea de fundal, cât și compoziția în ansamblu.

Lăzile pictate se caracterizează prin picioare profilate și capac plat; picturi cu motive florale plasate în partea frontală a lăzii, repartizate în 2-3 registre simetrice pe fundalul negru sau cafeniu-închis al lăzii, încadrate în cercuri sau pătrate roșii, oranj, galbene, verzi caracteristic pentru sudul Moldovei (fig.2.73). Iar pentru centrul și nordul Moldovei este caracteristică lipsa picioarelor, respectiv fundul și capacul erau plate. Culoarea de fundal a lăzii asemenea, ca și la sud, este

închisă, doar registrele au culori de fon oranj, roșu, galben a două registre plasate simetric prin părți și nuanțe de verde a registrului central de dimensiuni mai mici și cu o proeminență în partea superioară centrală a registrului. Motivele florale pe registrele laterale deseori sunt plasate pe verticală sau oblic; dimensiunile: L= 95-115 cm; l = 53-65 cm; h = 50-60 cm. Descrierea lăzilor în cauză este caracteristică pentru lăzile de la sfârșitul sec.al XIX-lea–începutul sec. al XX-lea (fig.2.72).



Fig.2.72. Ladă pictată,
Muzeul de istorie și etnografie,
Florești, anul 1876,
achiziționată (2020) de la Galina
Slusari din s. Cotiușeni Mari.
Foto Gutim Mihail (2020).



Fig.2.73. Ladă pictată
Muzeul satului,
s. Boșcana, r-nul Criuleni.
Dim.: L=100 cm; l=60 cm;
h=68 cm.
Foto Samoila Elena (2020).



Fig.2.74. Ladă pictată,
Casa-muzeu "A. Mateevici",
s.Zaim, Căușeni, anul 1899.
Dim.: L= 95 cm; l=55 cm; h=60 cm
Foto Găină Ion (2020).

Motivele florale sunt caracteristice și pentru perioadele de mai târziu, dar compoziția în ansamblu devine mai săracă, picioarele sunt profilate și de cele mai deseori capacul este curbat. La unele lăzi este utilizat traforajul și elementele strunjite aplicate. Aceste lăzi sunt caracteristice anilor 1930-1960. Lăzile de zestre pictate și găsite pe întreg teritoriul Republicii Moldova sunt din anii 1950-1960, având picioare profilate și capac deseori curbat, culori în nuanțe de roșu, cafeniu, cu valuri și la multe lăzi erau adăugate flori stilizate plasate central pe partea din față și capac. Se utiliza placajul la capac, majoritatea lăzilor aveau buzunar interior, cu dimensiunile: L= 98-108 cm; l = 47-68 cm; h = 46-75 cm (fig.2.73).

Lăzi mixte (pictate și ferecate) – unele dintre cele mai interesante lăzi, cu exemplare în care se îmbină tradiția cu tehnologiile timpului respectiv. Ele se aseamănă în mare parte cu lăzile ferecate, dar apare pictura care îmbogățește lada compozițional. La exemplarele de la sfârșitul sec. al XIX-lea–începutul sec. al XX-lea, ca motive distincte apare romb, pomul vieții, rozeta solară, motive florale. Lăzile din această perioadă, prin analiza comparativă, față de lăzile din țările învecinate, sunt distincte pentru spațiul nostru. Alte lăzi mixte, caracteristice pentru anii ~1920-1940, unde începe să fie utilizat traforajul (fig.2.76), deja pot fi găsite și în magazinele online de anticariat din Rusia.

Lăzile mixte se caracterizează prin fundul plat, doar la rare lăzi apar picioarele profilate, dar de dimensiuni mai reduse față de lăzile prezentate anterior; capac, deseori cu o mică curbă; majoritatea lăzilor au buzunar interior; partea frontală a lăzii este cea mai decorată, fiind repartizată

în 2-3 registre; îmbinarea elementelor pictate cu elementele de feronerie; culorile frecvente: nuanțe de roșu, cafeniu, verde, negru; dimensiunile: L= 85-90 cm; l = 42-45 cm; h = 32-44 cm. Perioada de execuție: sfârșitul sec. XIX ~ '40 ai sec. XX (fig.2.75-2.77).



Fig.2.75. Ladă mixtă,
Muzeul de istorie și etnografie
Rezina. Donat de Bejenar Aliona,
s. Bușăuca, Rezina.
Foto Liuba Godonoaga (2020).



Fig.2.76. Ladă mixtă,
Muzeul raional de istorie și
etnografie „Anatol Candu”,
s. Văsieni, Ialoveni.
Foto Candu Diana (2020).



Fig.2.77. Ladă mixtă,
Muzeul de istorie și etnografie,
s. Slobozia Mare, Cahul,
anul 1896.
Foto Maria Chiciuc (2020).

Lăzile dulgherști (lăzi decorate în tehnica scrijelării și inciziei) – acestea se deosebesc de toate lăzile descrise prin tehnica de construcție și decor, fiind utilizată tehnica dulgherească. Ele reprezentau elementele distincte în arta populară prin multiple simboluri cum sunt: rozeta solară, pomul vieții, romburi ș.a. Cu părere de rău, la noi în țară astfel de lăzi, în urma cercetărilor au fost găsite, până la moment, doar 4.



Fig.2.78. Ladă dulgherească,
Muzeul istorico-etnografic,
or. Ocnîța. A aparținut Agafiei
Vasile (a.n.1910) din s. Dângeni,
r-nul Ocnîța. Datare ~ sf. sec. XIX –
înc. sec. XX. Dim.: L= 89 cm;
l= 46 cm; h= 46 cm.
Foto Taraban Maia (2020).



Fig.2.79. Ladă dulgherească,
Muzeul de istorie și etnografie,
mun. Bălți. Datare – sec. XIX-
înc. sec. XX.
Foto Elena Madan (2009).



Fig.2.80. Ladă dulgherească,
Muzeul de istorie și etnografie,
s. Recea, Strășeni.
Proprietar Corobceanu Pavel.
Datare ~ 1810-1820.
Dim. L=90cm; l=40,5 cm; h=42 cm.
Foto Iovu Mihai (2020).

Lăzile dulgherști se caracterizează prin capac drept, pereții lăzii sunt încadrați în picioarele ce formează întreg cadrul lăzii; decorul este efectuat în tehnica scrijelirii cu ajutorul unei dălți curbe și a compasului. Procedul de incizie este asociat cu cel al colorării în nuanțe de maro. Punctul atractiv la 3 lăzi din cele găsite îl formează o rozetă cu 6 petale, dispusă pe partea frontală a lăzilor, dar care poate fi găsită și pe părțile laterale. Iar la a patra ladă din s.Recea, r-nul Strășeni,

sunt prezente pe partea frontală două arcade. Suprafața capacului are un ornament hașurat. Picioarele au decorul alcătuit din linii drepte și zigzaguri înclinate oblic în câteva frize; dimensiunile: L = 89-90 cm; l = 40,5-46 cm; h = 42-46 cm. Perioda de execuție: sec. XIX ~ începutul sec. XX (fig.2.78-2.80).

Lăzi deosebite, ce se referă la lăzile împletite, valize, sipețele, hambare (lăzi mari pentru cereale) – variază după dimensiuni, decor și necesită o analiză aparte (fig. 2.81-2.83).



Fig.2.81. Ladă împletită,
Muzeul de istorie și etnografie,
Soroca. Datare - prima jum. sec.XX.
Foto Bulat Nicolae (2020).



Fig.2.82. Sipețel.
Proprietar Corghencea Ana
Carp, com.Trușeni,
mun. Chișinău.
Foto Madan Elena (2007).



Fig.2.83. Valiză,
Muzeul de istorie și studiere a
ținutului, s. Etulia, Vulcănești.
Foto Sofia Mihail (2020).

Analiza detaliată a lăzilor, în special a lăzilor de zestre, a fost realizată printr-o statistică comparativă, având ca bază clasificarea lăzilor după decor, căci această caracteristică este cea mai distinctivă. Din tabelul 2.2 se poate observa tipul de lăzi caracteristice unei zone anumite, de exemplu, lăzile ferecate au fost identificate mai mult în regiunea de centru și nord, lăzile pictate sunt mai mult în regiunea sudică, iar în regiunea de centru au fost găsite mai multe lăzi mixte (ferecate și pictate). Aceste detalii evidențiază specificul zonal. S-au putut determina unele aspecte ale evoluției lăzilor de zestre, rolul influenței externe care și-au lăsat amprenta asupra tipului de decorare a lăzilor. Locul și modul de execuție a acestora, factorul economic și starea socială a țăranului au condus la un număr diferit și calitate diferită a lăzilor confecționate de meșterii locali sau procurate în târguri și orașe. Modelele de lăzi de factură tâmplărească sau dulgherească difereau după modul de îmbinare și tehnicile de decorare (crestare, pictare, ferecare ș.a.), fiecare în felul său prezentând un artistism aparte [65, pp.185-192].

Tabelul 2.2. Date statistice privind numărul de lăzi

Tip lăzi Zona	Lăzi neornamentate	Lăzi de companie (militare)	Lăzi ferecate	Lăzi pictate	Lăzi mixte	Lăzi dulgherești	Lăzi deosebite	Total
Nord	14	17	23	10	6	2	4	76
Centru	5	8	18	17	10	2	9	69
Sud	19	4	7	38	5	-	6	79
Total	38	29	48	65	21	4	19	224

Blidarul (reg. lingurar) reprezintă o piesă tradițională de mobilier folosită în gospodăriile țărănești pentru depozitarea blidelor, vaselor și tacâmurilor. Acesta a avut un rol important în organizarea bucătăriei și a încăperilor de locuit, iar confecționarea lor a demonstrat o mare inventivitate și măiestrie.

Blidarul constă într-un sistem de rafturi suprapuse, care permite depozitarea unor obiecte de bucătărie într-un spațiu restrâns. În general, blidarul era amplasat în tindă sau în camera de locuit, în funcție de prezența vetrei sau a locului de gătit mâncarea. El era conceput să se integreze în colțul casei și, deși nu avea o atenție deosebită în ceea ce privește decorarea, era lucrat cu aceeași măiestrie ca și celelalte piese de mobilier.

Blidarele țărănești se remarcă prin sistemul lor ingenios de îmbinare, care conferă stabilitate piesei fără a fi nevoie de cuie sau alte elemente de fixare. De obicei, un blidar avea două sau trei rafturi, însă existau și variante mai complexe, cu mai multe scânduri transversale. Piesele erau relativ mici, având o înălțime și lățime sub un metru. Pentru a evita pericolul de cădere a vaselor, uneori se monta un parapet din scânduri sau baghete, iar unele blidare aveau chiar un perete de lemn plin.

Blidarul reprezenta una dintre piesele de bază în interiorul unei gospodării țărănești, asigurând un spațiu de depozitare funcțional și practic. Cu trecerea timpului și apariția dulapurilor moderne, blidarul se întâlnește tot mai rar în casele de la țară. Totuși, în prezent, mulți designeri de interior propun amenajări în stil rustic, iar blidarul și alte piese de mobilier tradiționale sunt apreciate pentru a completa un astfel de decor. Evoluția blidarului de-a lungul timpului poate fi urmărită în detaliu, deoarece reflectă transformările în stilul de viață.



Fig.2.84. Blidar, Informație oferită de Secția de Cultură și Turism din or.Briceni. Muzeul satului Trebisăuți, r-nul Briceni. Proprietar Dumitraș Valentina. Foto Diglean Lidia (2020).



Fig. 2.85. Blidar, Muzeul ținutului Edineț. Foto Preașca Adriana (2020).



Fig.2.86. Blidar, Muzeu Petru Zadnipru, s. Sauca, r-nul Ocnița. Foto Popovici Nelea (2020).



Fig.2.87. Blidar, Muzeul ținutului natal și gloriei militare, s. Minjir, Hâncești. Foto Mircus Elena (2020).

Blidarul era confecționat în principal din lemn masiv și reprezenta un dulap sau un stelaj cu forme și dimensiuni variate. Unele blidare aveau rafturi cu stinghii decorative, iar altele erau acoperite cu perdele sau uși. Acestea puteau fi agățate de perete, sprijinite pe un suport sau încadrate în perete. Deși blidarele întâlnite în cercetările de teren nu se evidențiază prin decor, există numeroase exemplare în muzeele din România decorate pronunțat, fiind realizate prin tehnici tradiționale precum incizia, decuparea și crestația. Cu toate acestea, câteva piese descoperite găsite în Basarabiei se remarcă prin prezența profilurilor superioare ondulate sau a traforajelor, adăugându-le un plus de eleganță și frumusețe. Unele blidare au laturile laterale tăiate într-o linie ondulată, astfel încât să se potrivească cu bara de sprijin pentru farfurii, ceea ce determină forma acestora în dependență de funcția pe care o îndeplinesc (fig.2.84-2.87).

Dulapurile au avut o evoluție interesantă în casele țărănești, comparativ cu familiile mai înstărite. În secolul XX, mobilierul țăranesc era destul de sumar, iar funcția de depozitare, susținere și păstrare era îndeplinită de alte piese precum lada, prepeleacul sau masa înfundată.

Primele dulapuri au apărut sub forma celor încastrate în perete, cum ar fi trihornul și altele asemănătoare. Blidarele, utilizate în principal pentru păstrarea vaselor și obiectelor casnice, au evoluat și au început să îmbine masa înfundată cu partea superioară a dulapului, care era mai îngustă și partea inferioară mai mare. Treptat, tâmplarii au început să confecționeze și alte tipuri de dulapuri, cum ar fi comodele, servantele sau bufetele.



Fig. 2.88. Dulap, s. Sadaclia, Basarabeasca, anul 1938. Dim.: l=120; h=195.
Foto Suman Nina (2020).



Fig. 2.89. Dulap, Muzeul Ținutului Cahul. Proprietar T. Cotoi, Cahul sec.XX, România. Dim.: L=105, l=60, h=200. Foto Prepeliță Maria (2020).



Fig. 2.90. Dulap, Muzeul de istorie și etnografie, or. Nisporeni. Foto Ionel Angela (2020).



Fig. 2.91. Dulap, Muzeul de istorie și etnografie a s. Mateuți, r-nul Rezina. Proprietar Gușan Elena. Foto Știrbu Ion (2020).



Fig. 2.92. Dulap, Muzeul de istorie, etnografie și artă, Cimișlia. Foto Matei Angela (2020).

Dulapurile pentru haine au intrat în casele țărănești relativ târziu. Înainte de apariția lor se foloseau lăzile, apoi sofcele, care erau paturi-lăzi de dimensiuni mai mari. Cu toate acestea, au fost descoperite mai multe exemplare de dulapuri de la începutul secolului XX decorate în stil Art

Nouveau prelucrate cu mare dibăcie. Se presupune că acestea erau importate și au fost mai întâi răspândite în rândul celor mai înstăriți.

Dulapurile înalte se întâlnesc în interioarele țărănești sub diferite forme, dintre care cele lucrate după sistemele tradiționale sunt cele mai interesante. Ele ocupă locul pe care îl dețineau în trecut blidarele, fiind așezate în tindă, fie în colțul de după ușă. Uneori apar și sub formă de colțare înalte incluse în construcția casei și reprezentau un sistem de rafturi închise, executat prin metode tradiționale de tâmplărie. Cu timpul, s-a dezvoltat și o mobilă înaltă, compusă dintr-un dulap cu ușă, care era lucrat împreună cu un blidar mai îngust, închis și el cu geamuri. Însă în acest caz mobilierul nu mai era de factură tradițională, ci avea influențe orășenești.

Așadar, evoluția dulapurilor în casele țărănești a fost influențată de nevoile și posibilitățile materiale ale locuitorilor. Pe măsură ce s-au dezvoltat tehnici de prelucrare a lemnului cu noi influențe artistice și culturale, dulapurile au devenit piese tot mai rafinate și decorative în interiorul locuințelor, îmbinând elementele tradiționale cu influențele orășenești (fig. 2.88 -2.92).

Polița, specifică zonei Moldovei, este o scândură fixată pe cuie de lemn între grinzile plafonului. Ea este amplasată de obicei deasupra ferestrei, pe perete sau la vatră și servește ca suport pentru diferite obiecte casnice (fig.2.93).

Această piesă simplă și practică are rolul de a oferi un spațiu de depozitare suplimentar și de a organiza obiectele într-un mod accesibil și ordonat. Pe poliță pot fi așezate diverse obiecte precum cărți, obiecte de decor, vase, ustensile de bucătărie sau alte obiecte mici necesare în gospodărie.

În anumite zone din Moldova, marginea poliței este decorată cu traforuri, adăugându-i un aspect estetic și îmbunătățindu-i frumusețea. Aceste traforuri pot fi realizate manual, prin decuparea artistică a lemnului, creând modele sau motive ornamentale specifice regiunii.

Existau și polițe de dimensiuni mici amplasate în apropierea icoanelor din casă. Aceste polițe erau destinate să susțină opaițul, candela sau lumânarea, precum și chibritele necesare pentru aprinderea lor. Ele reprezentau un loc special dedicat obiectelor religioase și erau plasate strategic pentru acces facil și în scopul păstrării unei atmosfere sacre în încăpere (fig.2.94).

În unele locuințe moldovenesti erau instalate și polițe deasupra cuptorului, cunoscute sub denumirea de „prichici”. Ele erau amplasate de-a lungul cuptorului și serveau ca suport pentru



Fig.2.93. Poliță, s. Găuzeni, r-nul Șoldănești. Proprietară Botezat Larisa, a aparținut lui Rezmeriță Anatol. Foto Madan Elena (2007).



Fig. 2.94. Poliță suport pentru candelă. Proprietară Daria Eugenia (a.n. 1940), s.Alexeevca, r. Ungheni. Foto Madan Elena (2008).

obiecte mici, cum ar fi chibritele necesare pentru aprinderea focului în cuptor sau pentru alte scopuri gospodărești. Prichiciul era util în organizarea eficientă a obiectelor și asigurarea accesului rapid la acestea în timpul proceselor de gătit sau coacere.

Polița era o piesă funcțională și totodată decorativă în amenajarea interioară tradițională din Moldova. Ea nu doar oferea un loc pentru depozitare, ci și adauga un element estetic în încăpere. Polița poate fi considerată unul dintre elementele de mobilier tradiționale care dă un aspect autentic și specific locuințelor din Moldova.

Trihornul nu este considerată piesă mobilă în sensul tradițional al termenului, dar reprezintă un tip de dulap de perete ce se caracterizează prin faptul că este amplasat între horn și perete, ceea ce îi conferă denumirea specifică. Acesta reprezintă o soluție ingenioasă și practică pentru închiderea spațiului de depozitare fără a utiliza balamale sau alte mecanisme complexe (fig. 2.95, 2.96).

Inițial, forma primară a trihornului consta într-o simplă nișă construită în pereții groși ai casei în care erau fixate una sau două scânduri transversale. Această nișă servea drept spațiu de depozitare deschis. Cu timpul s-a adăugat o ramă de lemn simplă sau decorată, care era prevăzută cu una sau două uși. Prin această adiție, nișa se transforma într-un dulap închis, oferind astfel un spațiu securizat pentru depozitarea diferitelor obiecte.

Trihornul reprezintă o soluție eficientă și estetică pentru organizarea și depozitarea obiectelor în interiorul unei locuințe tradiționale. Forma sa specifică, amplasarea între horn și perete demonstrează atât creativitatea, cât și practicitatea în amenajarea spațiilor de locuit.

Culmea, cunoscută și sub denumirea de drănițar în sudul Moldovei, este o piesă simplă, dar care a avut un impact semnificativ asupra aspectului interior al locuințelor pentru o perioadă lungă de timp. Ea constă într-o stinghie fixată sub tavan, în fața unuia sau mai multor pereți, în dreptul patului sau al vetrei, având un rol semnificativ în configurarea interiorului. Termenul cel mai răspândit al acestei piese în țară este "culme".

Inițial, scopul principal al piesei era să servească drept suport pentru haine, iar mai târziu și pentru țesături decorative. În majoritatea zonelor, culmea este o stinghie simplă, nefasonată, susținută de două scânduri de lemn găurite sau de două cârlige fixate în bârnele tavanului la o distanță de aproximativ 15-20 cm de perete. Culmea era confecționată dintr-un trunchi de brad



Fig. 2.95. Trihorn,
s. Țipova, r-nul Rezina.
Proprietară Nagornai
Elizaveta.
Foto Madan Elena (2007).



Fig. 2.96. Trihorn,
com. Trușeni,
mun. Chișinău.
Proprietară Popa Ana.
Foto Madan Elena
(2007).

tânăr, având un diametru de aproximativ 10 cm. Cârlișele folosite pentru a o prinde de tavan inițial erau făcute din lemn, unele având profile decorative lucrate artistic. Apoi, în special în casele cu tavan tencuit, aceste piese ornamentale au fost înlocuite cu cârlige simple din fier (fig.2.97-2.99).

Diferențele dintre culmea din Casa Mare și cea din casele obișnuite constau în dimensiuni și calitate. În camerele de locuit, culmile erau suspendate și scurte, adesea prin intermediul unei sfori bine întinse. Culmea din Casa Mare era mai lungă și mai bine prelucrată. Piese de vestimentație așezate pe culme erau acoperite cu o țesătură de calitate superioară, decorată cu motive croșetate și cusute.

I. Antonovici, descriind interioarele din satul Copanca, scria despre culme „(...) *drănișarul* sau culmea – un băț suspendat de cele două capete cu sfori de plafon. Pe acest băț-garderobă stau înșirate toate broboadele, fustele, colanele și alte obiecte de îmbrăcăminte festive ale femeilor” [5, p. 546]. Culmea poate fi considerată un element specific al interiorului românesc, având un rol distinct față de funcția strict utilitară întâlnită în alte țări.



Fig. 2.97. Culme, Muzeul de istorie și etnografie, Criuleni.
Foto Madan Elena (2009).

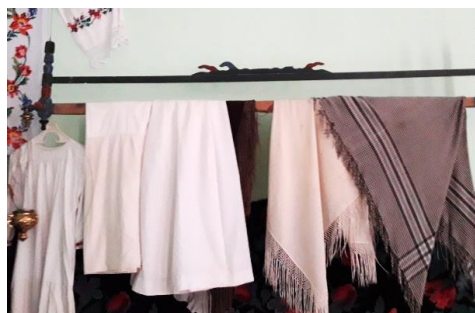


Fig. 2.98. Drăniș, Muzeul de etnografie și studiere a ținutului natal, sat. Răscăieți, r-nul Ștefan-Vodă, donat de Mironova Tamara în 1988.
Dim.: L=200 cm.
Foto Doncila Svetlana (2020).



Fig. 2.99. Drăniș, Muzeul „La bunici”; s. Tudora, r-nul. Ștefan Vodă, donat de Timošenco Ion.
Proprietari Timošenco Trifan și Dorea (părinți), anul 1941;
L – 149 cm; h – 38 m.
Foto Malancea Liliana (2020).

Cuierul. Cuierul ocupau un rol important în locuința tradițională, fiind amplasate în spațiile de intrare. Aceste piese de mobilier erau proiectate pentru a servi drept suport pentru haine și îndeplineau funcția practică de a păstra și organiza îmbrăcămintea într-un mod accesibil. În același timp, ele aveau și o valoare estetică, adăugând un element decorativ în încăpere.

Cuierul era atașat pe perete, cu scândura fixată de latura lată, iar pe aceasta se băteau cuiele de lemn sau metal, pe care se puteau agăța hainele. Existau și alte variante de cuier, care includeau o mică platformă cu balustradă deasupra cuierului propriu-zis, având un scop predominant decorativ.

Dimensiunile cuierelor erau în general cuprinse între 15 și 25 cm în lățime, fiind rar depășite aceste limite. De-a lungul timpului, piesele de lemn utilizate la confecționarea cuierelor au fost înlocuite treptat cu materiale precum fierul, conferindu-le un aspect mai durabil și modern. Cuierele din fier erau adesea decorate cu forme florale din benzi de tablă, adăugându-le un element artistic distinctiv.

Uneori, meșterii specializați în lucrul cu fierul, inclusiv țigani fierari, interveneau în procesul de confecționare a cuierelor, adăugând dungi de culoare pentru a anima aspectul sobru al materialului de bază. Existau și cuiere realizate din corn de animal decorate cu piese de metal, reprezentând veritabile capodopere ale artei tradiționale (fig. 2.100-2.104).

Cuierele, deși se diferențiau stilistic de restul mobilierului, reprezentau unul dintre elementele definitorii ale interiorului tradițional. Amplasate în locuri-cheie în încăpere, acestea aveau nu doar un scop practic, ci contribuiau și la crearea unei atmosfere autentice și tradiționale în locuința rurală.



Fig. 2.100. Cuier, Muzeul de istorie și etnografie, s. Tigheci, r-nul Leova. Foto Madan Elena (2008).



Fig. 2.101. Cuier, Muzeul de istorie și etnografie, s. Limbenii Vechi, r-nul Glodeni. Foto Madan Elena (2009).



Fig. 2.102. Cuier, s. Hăsnășenii Mari, r-nul Drochia. Proprietar Capcelea Toader (tâmplar, 1925). Foto Madan Elena (2007).



Fig. 2.103. Cuier, s. Țipova, r-nul Rezina. Proprietar Cobasai Ion Dionis. Foto Madan Elena (2007).



Fig. 2.104. Cuier, Muzeul de istorie și etnografie, s. Tigheci, r-nul Leova. Foto Madan Elena (2008).

Grinda reprezintă un element esențial al casei tradiționale din Moldova, având importanță practică și estetică în amenajarea interioarelor. În Moldova, termenul „grindă” este utilizat pentru a desemna toate grinzile care susțin structura șarpantei sau a căpriorilor podului.

Grinzile în Moldova pot avea multiple întrebuințări în gospodărie. Ele pot fi folosite pentru agățarea și susținerea diverselor obiecte și unelte de uz casnic. De exemplu, pe grindă se pot atârna cuțite, fuse, linguri, foarfeci ș.a. Aceste obiecte și unelte erau astfel păstrate la îndemână și organizate într-un mod practic.

Grinda mai îndeplinea și funcția de uscare a plantelor medicinale și a busuiocului. Prin agățarea cu grijă a acestor plante de lemnul grinzi se asigura o ventilație bună și un mediu propice pentru uscare. Astfel, grinda avea un rol practic, dar și contribuia și la crearea unui ambient plăcut și parfumat în interiorul casei (fig. 2.105).



Fig. 2.105. Grindă, s. Țipova, r-nul Rezina. Proprietar Nagornai Elizaveta. Foto Madan Elena (2007).

În ceea ce privește aspectul estetic, grinda nu era ornamentată sau lucrată artistic în mod specific în Moldova. Cu toate acestea, prin simpla sa prezență, grinda adăuga un farmec rustic și autentic casei tradiționale moldovenești. Ea era realizată din lemn și păstra aspectul natural al materialului, conferind un caracter cald și autentic întregului interior. Grinda, datorită înfrumusețării cu „horboțică” iscusit lucrată, îndeplinea și funcția de delimitare de spațiu: împărțea camera în zone.

Așadar, grinda în Moldova reprezenta un element practic și estetic important în amenajarea interioarelor tradiționale. Ea susținea structura casei, oferind suport pentru obiecte și unelte de uz casnic, precum și pentru uscarea plantelor. Prin aspectul său simplu și natural, grinda contribuia la crearea unei atmosfere autentice și tradiționale în casa moldovenească.

Prepeleacul (olarul) – prepeleacul este un element caracteristic al gospodăriilor tradiționale utilizat pentru agățarea obiectelor de uz gospodăresc. În locuințele de vară ale oierilor sau în casele vechi, prepeleacul era reprezentat de un dispozitiv format dintr-o tulpină de copac cu ramuri scurtate sau un stâlp de lemn. În acesta erau înfipte cuie lungi de lemn, pe care se agătau oalele spălate pentru a se scurge și a se usca la soare.



Fig. 2.106. Prepeleac, pensiune turistică, s. Chișcăreni, r-ul. Sângerei. Proprietară Pupăză Raisa. Foto Maria Prisăcaru (2020).



Fig. 2.107. Olar, s. Izvoare, r-nul Florești. Proprietară Capcelea Liza. Foto Madan Elena (2007).



Fig. 2.108. Olar, s. Hăsnășenii Mari, r-nul Drochia. Proprietar Capcelea Toader (tâmplar, 1925). Foto Madan Elena (2007).



Fig. 2.109. Prepeleac, Muzeul de istorie și etnografie, Ciadâr-Lunga. Foto Madan Elena (2009).

În unele cazuri, prepeleacul putea fi înlocuit cu un gard josuț din preajma casei, care îndeplinea și el funcția de a susține oalele și recipientele mai adânci. Gardul era făcut dintr-o grindă de lemn orizontală, la care se adăugau niște țărui. El era susținut de doi piloni și se amplasa în exteriorul casei, oferind un spațiu practic pentru depozitarea obiectelor de uz gospodăresc (fig.2.106-2.109).

Prepeleacul și alte dispozitive similare erau esențiale în gospodăriile tradiționale, contribuind la organizarea și eficientizarea activităților casnice. Aceste elemente reprezentau o

parte integrantă a vieții rurale și a tradițiilor locale, aducând un sentiment de autenticitate și istorie în locuințele vechi.

Analiza mobilierului pentru depozitare și suport, bazată pe lucrări de specialitate și cercetări efectuate în teren, oferă o perspectivă cuprinzătoare asupra evoluției sale constructive, funcționale și artistice. Aceasta permite să apreciem diversitatea și calitatea pieselor de mobilier, precum și să înțelegem rolul lor în contextul istoric și cultural în care au fost create.

Prin analiza comparativă am obținut informații orientative cu privire la răspândirea mobilierului pentru depozitare și suport pe întreg teritoriul actual al Republicii Moldova. Datele statistice referitoare la acest tip de mobilier sunt incluse în tabelul 2.3. În anexa 2 sunt inserate detalii și fotografii relevante despre diverse categorii de mobilier pentru depozitare și suport, precum lăzi, piese-suport și dulapuri, de asemenea, informații statistice despre numărul de piese și localitățile cercetate.

Tabelul 2.3. Date statistice privind mobilierul-suport/depozitare

<i>Tipul de mobilier / regiunea</i>	<i>Lăzi</i>	<i>Blidare</i>	<i>Bufete, comode</i>	<i>Dulapuri pentru haine</i>	<i>Dulapuri încadrate în perete, trihorn</i>	<i>Cuiere</i>	<i>Culme, drainițe</i>	<i>Rafturi polițe</i>	<i>Prepeleac</i>	<i>Diferite dulapuri / etajere</i>	<i>Bufete, comode fabricate în perioada sovietică (în jurul anilor 1960)</i>	<i>Dulapuri fabricate în perioada sovietică (în jurul anilor 1960)</i>	<i>Total</i>
Nord	76	17	12	14	9	27	4	12	7	17	7	15	217
Centru	69	4	9	6	5	9	2	-	1	1	10	9	125
Sud	79	5	12	13	-	16	5	2	1	7	4	10	154
Total	224	26	33	33	14	52	11	14	9	25	21	34	496

Informațiile și datele statistice aduc o contribuție importantă la înțelegerea evoluției și distribuției mobilierului pentru depozitare și suport în Republica Moldova. Ele oferă o imagine mai completă asupra acestei componente esențiale a patrimoniului cultural și artistic al regiunii. Consultarea anexelor permite explorarea în detaliu a fiecărei categorii de mobilier menționate și înțelegerea contextului în care au fost identificate piesele. Astfel, vom putea aprofunda cercetarea și aprecia în mod corespunzător patrimoniul mobilier al Republicii Moldova.

3. Mobilierul pentru servit masa

Masa, una dintre piesele nelipsite în interiorul gospodăriilor țărănești, reprezintă un element central în contextul servirii mesei. La început, mesele erau joase și se distingeau prin formă și silueta picioarelor, dar mai târziu, aproximativ de la mijlocul secolului al XIX-lea, au apărut mesele înalte, cu formă tradițională în „patru colțuri”, având patru picioare drepte sau în

formă de X. Această piesă de mobilier a ocupat un loc important în locuințele țărănești, având multiple întrebuințări, de la pregătirea și consumul alimentelor până la ceremonii și sărbători.

Mobilierul pentru servit masa în stil țăranesc cuprinde o varietate de piese adaptate nevoilor și tradițiilor comunităților rurale. Acesta include mese joase rotunde și dreptunghiulare, mese înalte rotunde și dreptunghiulare, mese-dulap (înfundate) și mese deosebite, cum ar fi cele împletite, băncile și mesele-suport. Fiecare tip de masă are caracteristicile sale distincte și contribuie la experiența servirii mesei confortabil și eficient. Vom examina în continuare fiecare tip de masă în detaliu, evidențiind caracteristicile specifice și modul în care se încadrează în contextul tradițiilor și valorilor comunităților rurale.

Mesele joase rotunde numite și „mese țăărănești” erau cunoscute pentru versatilitatea lor, oferind o comoditate deosebită în locuințe. Acestea erau păstrate în poziție verticală și erau așezate la locul destinat doar când erau necesare. Masa putea fi transportată ușor și era practică pentru a fi folosită în diferite locuri, inclusiv pe câmpul de lucru sau în curte. Funcționalitatea acestor mese era diferită, fiind ideale pentru pregătirea mâncărurilor, întinderea aluatului pentru plăcinte sau răsturnarea mămăligii.

Construcția mesei asigura stabilitatea și soliditatea prin intermediul încheieturilor și traverselor cu cepuri, picioarele fiind îmbinate solid cu fața mesei, astfel încât să poată menține planul. Existau și variante de mese cu alte tipuri de picioare, fiecare cu propriile lor caracteristici distincte:

Mesele cu 3 picioare: 1) se fixează trei țăruși într-o scândură; 2) se fixează partea de sus a picioarelor în platforma mesei, în care preventiv se face un șanț prin scobire. Acestea sunt considerate cele mai stabile pentru a menține masa plană (fig.2.110).

Fața sau planșa ei circulară era traversată în partea de desubt în curmezișul fibrelor de două chingi, îndoite pe două din muchii în formă de coadă de rândunică. Chingile erau mai late la unul din capete, pentru a permite o încheiere solidă cu fața, pe măsură ce erau introduse și fixate în scobiturile feței. Scândurile din care se făcea fața erau din lemn de brad sau tei, unite între ele prin șanțuri și cepuri, care se întindeau de-a lungul scândurilor. Masa avea trei picioare plasate în trei puncte egale distanțate una de cealaltă. Aceste puncte trebuiau să coincidă cu locurile unde fibrele scândurilor care alcătuiau fața mesei se întâlneau, pentru a asigura stabilitatea încheieturilor. Încheierea picioarelor cu fața mesei se realiza, de asemenea, prin intermediul cepurilor și ale scobiturilor în formă de coadă de rândunică, similar cu modul în care se făceau cele două chingi ale feței [110, p.80].

Mesele cu 4 picioare - platforma mesei era susținută de un cadru format din patru picioare, întărite cu stinghii pentru stabilitate (fig.2.111). În rest, procedeul de realizare se aseamăna cu al meselor cu 3 picioare.

Mesele cu 1 picior (cunoscute în regiunea de sud ca sofa sau sinie în Taraclia, partea veche). Acestea erau construite dintr-o singură bucată de lemn, având platforma superioară unită cu o platformă de sprijin mai mică printr-un picior gros cilindric, scobit în interior. Acest picior servea și ca vas pentru supă (fig.2.112, a, b).

Platforma meselor rotunde era făcută dintr-o scândură lată sau din mai multe scânduri înguste unite prin una sau două stinghii. Diametrul meselor varia între 50-100 cm, în funcție de numărul de persoane din familie, iar înălțimea era de aproximativ 25-40 cm.

Picioarele meselor, în afară de rolul lor funcțional, aveau și o valoare decorativă, având profilări sub formă de semicerc sau forme mai complexe.



Fig. 2.110.
Masă joasă rotundă,
Muzeul raional de
istorie și etnografie
„Anatol Candu”,
s. Văsieni, Ialoveni.
Dim.: D=77, h=34.
Foto Candu Diana
(2020)



a)
Fig. 2.111. Masă joasă rotundă,
Muzeul „La bunici”,
s. Tudora, r. Ștefan Vodă.
Donată de Palancean Nadejda,
anul 1937; D=78; h=44 cm.
Foto Malancea Liliana (2020).



b)



a)
Fig. 2.112. Masă – sofa sau sinie –
tava (masă p/u mămligă – farfurie),
Muzeul de istorie și etnografie,
s. Cairaclia, Taraclia.
Donată de Peroncova Stepana Iv.
Foto Casapov Valeriu (2020).

b)

Mese joase dreptunghiulare

Partea constructivă a acestor mese se aseamăna cu a meselor rotunde cu 4 picioare, respectiv platforma mesei se fixează pe un cadru din patru picioare, întărite prin stinghii, unica ce le diferențiază fiind forma platformei. În cazul dat, are formă dreptunghiulară sau mai rar pătrată. În unele cazuri, platforma mesei poate fi scoasă de pe cadrul mesei, servind ca tavă; exemple – mesele din s. Pârlița și s. Alexeevca, r-nul Ungheni (fig.2.113-2.114).

Din analiza comparativă a răspândirii meselor rotunde și meselor dreptunghiulare în raioanele Republicii Moldova poate fi observat că mesele rotunde se regăsesc în toate regiunile țării, dar în mod deosebit în regiunile de centru și sud, iar mesele dreptunghiulare erau întâlnite cel mai mult în regiunea de nord. Acest fapt este reflectat în tabelul 2.3 care include nu numai numărul de mese după categorii găsite, localitățile unde au fost identificate, dar și localitățile unde s-a făcut cercetarea și identificarea lor. În anexa 3.5 pot fi urmărite toate localitățile unde au fost găsite astfel de mese în urma cercetării de teren.



Fig.2.113. Masă joasă dreptunghiulară cu tablă portativă, Muzeul satului Pârlița, Ungheni Anul 1923. Foto Basarov Mariana (2020).



Fig.2. 114. Masă joasă dreptunghiulară, s. Alexeevca, r-nul Ungheni, proprietar Barbăneagră Dumitru. Foto Madan Elena (2008).

Masa înaltă de factură țărănească reprezintă una dintre categoriile de mobilier tradițional în Republica Moldova. Această categorie include mai multe tipuri de mese înalte, amplasate, de obicei, lângă geamuri. Printre acestea se regăsesc mese înalte dreptunghiulare și mese înalte rotunde.

Mesele înalte dreptunghiulare

În categoria mobilierului tradițional se includ și mesele înalte dreptunghiulare, care erau amplasate lângă geamuri, fiind susținute de două capre sau de patru picioare confecționate din două scânduri fixate în formă de X și legate între ele printr-o scândură transversală. Ambele sisteme sunt răspândite în diferite țări europene, deci, mesele din Republica Moldova nu au un specific zonal distinct.

Execuția mesei înalte dreptunghiulare variază de la un caz la altul. Suprafața mesei se strângea din bucăți care se îmbinau prin cepuri și șanțuri longitudinale sau prin șanțuri și cepuri separate. La încheierea ei, bucățile se așezau în același sens cu fibrele, la fel și cercurile inelare. Aceasta se făcea pentru a se putea lucra cu ușurință la rândeș și a nu se deteriora în timp. Picioarele mesei erau lucrate cu barda și cioplite în mod primitiv, existând și altele, fasonate de tâmplari speciali. Picioarele se încheiau prins scobituri și cepuri, iar scobiturile corespundeau una cu alta, însă nu ieșiau în afară ca să nu-i dea un aspect urât. Ele aveau forma pătrată sau dreptunghiulară a căror muchii se teșeau sau se rotungeau pentru a-i da obiectului un aspect frumos. Partea liberă a picioarelor se putea fasona și la strung. Sistemul de îmbinare și execuția mesei erau de factură țărănească, deși acest sistem se apropia foarte mult de sistemele de îmbinare folosite la mesele meșterite în oraș. Legăturile mesei din partea de sus a scheletului se faceau cu mult mai late decât cele de jos, pentru că puterea de acțiune se manifestă mai mult spre partea de sus a mesei decât spre cea de jos și în afara ei; între legăturile de sus se obișnuia întrebuințarea cutiilor sau sertarelor, care sereveau pentru păstrarea diferitor ustensile mărunte necesare în bucătărie [110, pp. 81-82].

Mesele înalte dreptunghiulare aveau dimensiuni variate. Lungimea varia între aproximativ 145 cm și 276 cm, lățimea între aproximativ 68 cm și 175 cm, iar înălțimea între aproximativ 73 cm și 90 cm. Aceste valori denotă că mobilierul era adaptat nevoilor și preferințelor individuale, în funcție de spațiul disponibil și scopul utilizării.

Mesele înalte dreptunghiulare se împărțeau în două categorii principale, în funcție de locul în care erau amplasate în casă. Cele din „casa de locuit” erau de dimensiuni mai mici, fiind destinate utilizării de zi cu zi și se potriveau bine în spațiile mai restrânse ale locuințelor obișnuite. La aceste mese familiile mâncau zilnic și se bucurau de confortul și funcționalitatea cotidiană. Cele din Casa Mare erau mai mari, pentru a putea găzdui un număr mare de oaspeți în timpul sărbătorilor și evenimentelor speciale. Ele erau concepute pentru a crea un spațiu de primire și ospitalitate generoasă.

Mesele înalte dreptunghiulare au caracteristici distincte. Unele erau mici, dar puteau avea două sau chiar trei sertare pentru depozitare. Altele erau pliante, cu deschidere sau prelungire, ceea ce le permitea la necesitate să fie extinse, mai ușor de depozitat și transportat. Masa cu prelungire avea cadrul fix, iar masa cu deschidere avea cadrul care se desfăcea odată cu masa în două părți, susținute de piese articulate numite culise [110, p.84].



Fig. 2.115. Masă dreptunghiulară, s. Țipova, r-nul Rezina. Proprietar Strugulea Mihail Cozma, anul 1915, cumpărată de la evrei, or. Rezina. Foto Madan Elena (2007).



Fig. 2.116. Masă dreptunghiulară, s. Frumușica, r-nul Florești. Proprietar Zamăneagră Valentina, anul 1968, cumpărată de la Soroca. Foto Madan Elena (2009).



Fig. 2.117. Masă dreptunghiulară, Muzeul de istorie și etnografie, s. Malovata Nouă, Dubăsari. Foto Beșleagă Alexandra (2020).



Fig. 2.118. Masă dreptunghiulară, Muzeul satului, s. Boșcana, r-nul Criuleni. Dim.: L=147, l=73, h=73 cm. Foto Samoila Elena (2020).



Fig. 2.119. Masă dreptunghiulară, com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietar Ionașcu Dunea. Foto Madan Elena (2007).

Pentru a-i asigura stabilitatea, multe mese aveau tije sau stinghii în partea de jos. Unele mese aveau ornamente decorative pe întreaga lungime a picioarelor și pe cele patru scânduri fixate în partea superioară a mesei. Motivele ornamentale erau florale, gravuri sau ornamente în formă de valuri, specifice perioadei de la mijlocul secolului XX (fig. 2.117, 2.118).

Uneori mesele înalte dreptunghiulare erau meșterite chiar de către gospodari sau meșterii locali, reflectând abilitățile lor în prelucrarea lemnului și tradițiilor artizanale locale. Mesele lucrate manual împrumutau caracterul rustic și unicitatea artistică prin detaliile și finisajele lor specifice.

Pe de altă parte, unele mese erau achiziționate de la târguri sau de la alți comercianți. De exemplu, Strugulea Mihail din satul Țipova, raionul Rezina, a relatat că în anul 1915 a procurat o masă și câteva scaune de la evrei din orașul Rezina (fig.2.115). Aceasta exemplifică obiceiul de a achiziționa mobilier de la vânzători sau producătorii specializați.

De asemenea, Zamăneagră Valentina din satul Frumușica, raionul Florești, a povestit că masa pe care o are a fost procurată în anul 1968 din orașul Soroca (fig.2.116).

E de menționat că în perioada sovietică mesele înalte dreptunghiulare, cât și cele rotunde/ovale erau produse la fabrici specializate. Fabrica nr. 1 din Chișinău și Fabrica nr. 4 din Tiraspol erau cunoscute pentru producția de mobilier, inclusiv de mese (fig.2.119). Mesele aveau un design mai standardizat, iar picioarele nu erau strungite, ci drepte. Comparativ cu mesele făcute manual de către meșterii tâmplari, mesele fabricate în serie aveau detalii mai simple și erau mai puțin ornamentate.

Așadar, proveniența meselor înalte dreptunghiulare varia – de la cele realizate manual de către gospodari sau meșterii locali la cele cumpărate de la târguri sau produse la fabricile specializate. Aceasta reflectă diversitatea și disponibilitatea mobilierului tradițional în diferite perioade și contexte. O varietate mai mare de mese înalte dreptunghiulare este reprezentată în anexa 3.2.1.

Mesele înalte rotunde, în contrast cu cele dreptunghiulare, au formă care poate fi legată de stilul meselor romane. Totuși, în contextul în care în interiorul țărănesc au intrat mai devreme forme orășenești, se presupune că aceasta este influența unei forme mult mai târzii, cum ar fi masa *Empire*, foarte răspândită la mijlocul secolului al XIX-lea în Rusia. Interioarele caselor boierești din Moldova, dezvoltându-se sub influența estică, au preluat această formă, reluând astfel forme străvechi prin influența artei culte (fig.2.120).

Anume pentru a-i da mesei un aspect mai plăcut, ea putea fi făcută cu suprafețe de formă ovală sau rotundă, iar în acest caz, se cerea ca și legăturile care consilidează partea de sus să fie curbate după forma feței. Legăturile de jos, în afară de cazul când mesele puteau fi prelungite, aveau forme încrucișate, deoarece legăturile drepte nu i-ar fi dat un aspect frumos.

Pe lângă aceste tipuri de mese, existau și alte variante construite de meșterii populari, ale căror forme pot fi deduse cu certitudine prin comparație cu mobila orășenească. În a doua categorie se încadrează și masa cu sertare, cunoscută sub denumirea de „masă gotică”, o construcție medievală care a influențat în mare parte evoluția meselor din Moldova [20, p.45].

În ceea ce privește dimensiunile meselor înalte rotunde, acestea variază în funcție de specificul fiecărei mese și de nevoile utilizatorilor. Dimensiunile lor au în diametru aproximativ 110 cm, iar înălțimea 76 cm. În privința provenienței, de exemplu, în satul Cernoleuca, raionul

Dondușeni, Domnica Plotnic are o masă procurată în anul 1984 de la Edineț (fig.2.121). La Muzeul satului Giurgiulești, Cahul, există o masă procurată de la Galați, situat la aproximativ 7 km distanță, care a fost donată de Tornea Ana și datează aproximativ din anul 1940 (fig. 2.122). În Muzeul de etnografie din satul Crocmaz, raionul Ștefan-Vodă, se găsește o masă procurată de Evgraf Clășevici, în anii'40, de la Cazacii Vechi (fig. 2.123). Aceste exemple ilustrează diversitatea provenienței meselor și faptul că ele erau achiziționate din diferite locuri, în funcție de accesibilitate și preferințele individuale.

Varietatea motivelor decorative și a compozițiilor ornamentale este îmbinată cu diferențierea suprafețelor decorate prin culoare – nuanțe de brun, negru și roșu, precum și formele picioarelor care adesea erau strunjite, părțile laterale ale meselor fiind pliate (fig. 2.124). O varietate mai mare de mese înalte rotunde este reprezentată în anexa 3.2.2.



Fig. 2.120. Masă rotundă, com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietar Lupașcu Alexandru. Foto Madan Elena (2007).

Fig. 2.121. Masă rotundă s. Cernoleuca, r-nul Dondușeni. Proprietar Domnica Plotnic, anul 1984, procurată de la Edineț. Foto Madan Elena (2009).

Fig. 2.122. Masă rotundă, Muzeul satului Giurgiulești, Cahul, procurată de la Galați ~7 km depărtare, donată de Tornea Ana Anul ~ 1940. Foto Cazacu Aurica (2020).

Fig. 2.123. Masă rotundă, Muzeul de etnografie, s. Crocmaz, Ștefan-Vodă. Proprietar Evgraf Clășevici, donat de Aida-nepoata, anii 1940, cumpărată de la Cazacii Vechi. Dom.: D=110, h=76. Foto Bondari Aida (2020).

Fig. 2.124. Masă rotundă, com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietar Madan Andrei. Foto Cheianu Carolina (2020).

Masa-dulap, cunoscută și sub denumirea de masă înfundată, reprezintă un tip de mobilier confecționat de meșterii rurali. Aceasta are în locul peretelui din față două uși și unul sau două mici sertărașe în partea de sus. Dimensiunile acestui tip de masă sunt relativ constante, cu o înălțime de aproximativ 75-85 cm, lungimea de aproximativ 60 cm și lățimea de 45-50 cm. Platforma mesei depășește dulapul cu aproximativ 10-20 cm.

Masa-dulap este împărțită în interior în două compartimente utilizate pentru așezarea vaselor și a alimentelor. De obicei, are unul sau două sertare mici în partea superioară, având funcția principală de dulap, fiind utilizată pentru depozitarea obiectelor și alimentelor. În cameră, masa-dulap era amplasată fie sub fereastra peretelui îngust, orientată spre exterior, fie lângă sobă,

fiind atașată de peretele mic dinspre tindă. Cu trecerea timpului, acest tip de masă a fost înlocuit de masa tâmplărească orășenească.

Un exemplar de masă înfundată întâlnit mai rar poate am atestat în satul Găuzeni, raionul Șoldănești, proprietatea lui Cuculescu Semion Ion. Masa are picioare mai lungi, strunjite artistic, în locul ușilor având două sertare de dimensiuni mai mari, oferind astfel un spațiu generos de depozitare. Un element distinctiv al mesei este marginea profilată cu linii ondulatorii, mai îngustă în centrul mesei (în partea de jos, între cele două sertare), lărgindu-se către picioarele ei (fig. 2.125).

Dacă analizăm decorul meselor înfundate, putem observa că decorarea se concentrează în principal pe fațada mesei, în timp ce lateralele rămân nedecorate. În multe cazuri, ușile sunt relativ simple, prezentând doar adâncituri profilate pe întreg perimetrul, deși în unele exemplare mai complexe putem găsi aplicări volumetrice ale ornamentelor, precum baghete, stelute sau motive în formă de pești. În cazuri rare, decorarea poate include picturi cu flori sau motive în linii văluroase.



Fig. 2.125. Masă dulap/înfundată, s. Găuzeni, r-nul Șoldănești, proprietar Cuculescu Semion Ion. Foto Madan Elena (2007).



Fig. 2.126. Masă dulap/înfundată, Muzeul de etnografie a satului Văleni, r-nul Cahul. Proprietar Burcă Gh., anul 1935. Dim.: l=130, h=140. Foto Balusca Mariana (2020).



Fig. 2.127. Masă dulap/înfundată, s. Frumușica, r-nul Florești. Proprietar Munteanu Ana. Foto Madan Elena (2009).



Fig. 2.128. Masă dulap/înfundată, s. Alexeevca, r-nul Ungheni, proprietar Barbăneagră Dumitru, anul 1956. Dim.: L=89, l=60. Foto Madan Elena (2008).

Culorile cel mai frecvent utilizate pentru decorarea meselor sunt alb, albastru și cafeniu. Culorile subliniază frumusețea și tradiția mobilierului, contribuind la crearea unei atmosfere autentice în încăpere. Câteva exemplare le putem observa în figurile 2.125-2.128, dar mai multe exemplare – în anexa 3.3.

În cadrul cercetărilor de teren s-au identificat și alte tipuri de mese care se remarcă prin funcție, formă și materialul folosit. Acestea includ:

Bănci de școală: au fost concepute pentru a servi ca suprafețe de lucru în școli, fiind utilizate de elevi în timpul orelor de învățământ. Ele au formă specifică, având o suprafață plană înclinată și un spațiu sub aceasta pentru a permite școlarilor să-și așeze cărțile și caietele. Mesele erau conectate cu scaunele, astfel încât acestea să fie fixate.

Mese de birou: destinate utilizării în spațiile de lucru, precum birouri sau cabinete. Ele sunt proiectate pentru a oferi o suprafață de lucru confortabilă, cu spațiu suficient pentru documente sau alte obiecte necesare activității profesionale.

Mese-suport: au fost create cu scopul de a susține alte obiecte, flori sau aparate. Ele reprezintă în general un blat mic, rotund, pătrat sau în formă de hexagon, susținut de un picior central care se lărgeste în partea inferioară pentru a asigura stabilitatea și aspectul plăcut.

Mese împletite din răchită: reprezintă o opțiune mai decorativă și sunt împletite din răchită. Ele erau populare în casele mai înstărite la începutul secolului XX și adăugau eleganță și rafinament interioarelor locuințelor.

Figurile din anexa 3.4 oferă o imagine concretă asupra formei, aspectului și detaliilor acestor mese pentru o mai bună înțelegere și o vizualizare mai detaliată.

Tabelul 2.4. Date statistice privind numărul de mese

	<i>Mese joase rotunde</i>	<i>Mese joase dreptunghiulare</i>	<i>Mese înalte rotunde / ovale</i>	<i>Mese înalte dreptunghiulare</i>	<i>Mese-dulap (înfundate)</i>	<i>Mese deosebite (împletite, bănci, mese-suport)</i>	Total
Nord	9	17	11	36	17	7	97
Centru	23	4	6	24	10	5	72
Sud	34	-	4	9	3	6	56
Total	66	21	21	69	30	18	225

Masa a avut o importanță deosebită în casa țărănească, fiind folosită nu doar pentru activitățile obișnuite de preparare și consumare a alimentelor, ci și ca element central al ceremoniilor și sărbătorilor. Mesele în interiorul caselor mai vechi erau poziționate în colțul format de cele două lavițe sau sub geam, lângă pat/paturi în casele de mai târziu. Colțul cu masa era amenajat cu grijă, deoarece toți cei care intrau în casă își îndreptau atenția spre el și erau invitați să ia loc. Mesele din Casa Mare se deosebeau de cele din cămăra prin diversitatea motivelor decorative. De multe ori, acestea aveau picioarele sculptate, pictate sau ornamentate. Masa adesea îndeplinea și rolul de spațiu de depozitare pentru alimente sau obiecte necesare pentru servire, astfel a apărut conceptul de „masă ladă” sau „masă înfundată”, care includea o ladă, un dulap sau un sertar sub blatul mesei. S-au observat similitudini între mesele din diferite culturi, în special în ceea ce privește ornamentele și forma. Detalii mai precise și o analiză statistică a meselor identificate în cadrul cercetărilor sunt inserate în tabelul 2.4, care oferă date relevante despre diversele tipuri de mese și numărul de exemplare identificate în diferite zone geografice din Republica Moldova [57, pp.73-83].

În anexa 3 putem observa o serie de fotografii care ilustrează fiecare tip de masă în parte. Aceste imagini oferă detalii vizuale despre forma, aspectul și caracteristicile distinctive ale meselor respective, informații suplimentare despre numărul total de piese și distribuția acestora în diferite localități.

Analiza lucrărilor de specialitate în raport cu cercetările efectuate în teren au contribuit la o clasificare a meselor după formă și înălțime, ce a permis să observăm arealul de răspândire al lor, identificând unele aspecte regionale, aspectele artistice ale meselor. Toate acestea au ca scop valorificarea și promovarea mobilierului tradițional din habitatul țăranesc.

În baza investigațiilor complexe au fost identificate și analizate peste 1000 de piese. Imaginile multora se conțin în „Anexele” la lucrare, clasificate după aceleași criterii folosite și în analiză. Documentarea era necesară pentru a caracteriza complex mobilierul.

1. Cele mai vechi și mai răspândite obiecte de mobilier sunt cele din bucătărie sau aferente ei: scăunelele mici, fără spetează, pentru o singură persoană, mesele joase cu trei sau patru picioare, polițele, blidarele, lingurarele, dar și lavițele. Tot ele sunt cel mai modest decorate.
2. Obiectele mai voluminoase și mai elaborate din perspectivă tehnică și artistică precum erau scaunele lungi, paturile, sofalele, „canapele”, dulapurile, mesele înalte, lăzile de zestre, cuferele etc. completau și structurau spațiul casei mari.
3. Unele obiecte de mobilier au avut o răspândire teritorială limitată: sofaua (sofca) este răspândită mai mult în partea de centru și de nord, „canapele” sunt specifice regiunii de sud-est, mesele joase dreptunghiulare sunt mai mult caracteristice părții de nord-vest a Republicii Moldova.
4. Cele mai vechi lăzi de zestre aveau cuie de lemn și erau decorate prin creștături. Ulterior s-au răspândit lăzile pictate și vopsite, asociate cu ferecături. La sfârșitul secolului al XIX-lea, la centru și la nord erau frecvente lăzi având fondul părții frontale împărțit în trei registre sub forma unor dreptunghiuri și conțineau, cel mai adesea, motive florale, capacul plat și nu aveau piciorușe. În aceeași perioadă, cele de la sud aveau trei medalioane de formă rotundă, cu compoziții florale și picioare profilate.
5. După Al Doilea Război Mondial pretutindeni au fost în uz lăzi înalte, cu capacul ușor bombat și piciorușe profilate. Ele aveau pereții exteriori vopșiți în diverse nuanțe de la cafeniu până la roșietic, iar motivele decorative erau trasate în timp ce vopseaua era udă. Și mesele din această perioadă au un decor realizat în același mod.
6. În spațiul casei mari se disting scaunele lungi cu spetează care îmbină funcțiile scaunului și al laviței. Meșterii au investit multă dibăcie variind aspectul artistic al mobilierului prin diverse tehnici de prelucrare a lemnului. O formă dezvoltată a acestor obiecte o prezintă

scaunele lungi din perioada interbelică, având speteaza înfundată, decorate prin pictură cu motive vegetale și avimorfe, întâlnite în satele de pe ambele maluri ale Nistrului.

7. Din categoria obiectelor care au influențat tradiția locală fac parte lăzile ferecate și cuferele din Imperiul Rus, scaunele vieneze și dulapurile în stil Art Nouveau, din Austro-Ungaria.

2.3. Distribuirea mobilierului în interiorul locuinței țărănești

Locuința a evoluat în timp de la formele simple la cele compuse, trecând de la case cu o singură cameră la cele cu două sau trei și mai multe. Această evoluție este menționată de mai mulți autori, fiind confirmată și de cercetările noastre în teren

Utilizarea diferitelor materiale în construcția caselor în diverse regiuni nu a influențat organizarea încăperilor, astfel, fiind folosit un plan aproximativ similar pe întreg teritoriul țării (cămara-tinda-casa mare).

Cel mai simplu plan al unei locuințe era cel cu o singură încăpere, fără tindă. În secolul al XIX-lea, locuințele cu o singură cameră erau rare, fiind întâlnite în special în construcțiile destinate familiilor sărace de țărani, care nu își permiteau să construiască o a doua încăpere. Uneori, aceste case erau locuite de tineri care nu reușiseră încă să își construiască o casă proprie [137, p. 125].

Funcțiile încăperilor ce depind de planul casei au o importanță deosebită pentru studiul interiorului, deoarece determină conținutul și modul de organizare atât a obiectelor cu caracter funcțional, cât și a celor cu caracter decorativ.

În multe zone, dezvoltarea planurilor de casă a inclus apariția unei încăperi de trecere, neîncălzite, alături de camera de locuit. Camera inițială, numită „casă”, își păstrează multiplele funcții, în timp ce a doua cameră preia doar rolul de cămară. Accesul în casă se făcea prin tindă, iar de acolo în camera de locuit [91 p. 11].

În cămara tradițională de obicei se găsea cuptorul, care ocupa o parte semnificativă din spațiul încăperii și era amplasat în peretele din fund al camerei. Această practică de organizare a spațiului era comună și pentru alte regiuni, precum Ucraina și Belarus [137, p. 126]. Tinda nu era încălzită.

O evoluție semnificativă în structura locuințelor noi a constat în apariția unei a doua încăperi pe partea opusă a tindei, marcând o tendință de decentralizare a funcțiilor încăperii originare. În această nouă încăpere, destinată oaspeților și denumită adesea „odaie curată”, „casa curată”, „casa mare”, „casa bună”, „odaia de sus” sau „casa de paradis”, se păstrau cele mai frumoase obiecte din gospodărie, conferindu-i un aspect festiv [91, p. 11].

Această structură a fost confirmată și de studiile anterioare realizate de D. Rodnin, G. Stoica, Z. Moiseenco și alții.

Indiferent de categoria planurilor, din punct de vedere funcțional, principalele tipuri de încăperi ale casei țărănești includ:

1. **Tinda** - folosită ca încăpăre de trecere. În unele zone, tinda era delimitată, formând o încăpăre mică numită „clădaucă” sau „căsuță”, uneori chiar o cămăruță utilizată pentru depozitarea obiectelor de uz gospodăresc sau a proviziilor. În tinda simplă, mobilierul ar fi fost minim, poate doar o bancă, un cuier sau un scaun simplu pentru așteptare sau păstrarea căldărilor cu apă.

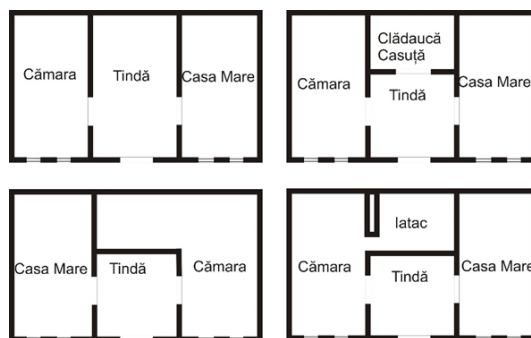


Fig.2.129. Tipuri de repartizări ale încăperilor în diferite regiuni ale țării, conform cercetărilor de teren efectuate.

2. **Camera de locuit, numită în unele localități și cămara** - utilizată pentru locuit și desfășurarea evenimentelor. Uneori cămara era divizată printr-o vatră, formând o nouă încăpăre numită „iatac”, unde se pregătea mâncarea. În această încăpăre, mobilierul principal ar fi fost lavița, ulterior și patul, blidarul, masa și scaunele pentru servitul mesei și pentru primirea oaspeților. De asemenea, puteau încadra și lazi pentru depozitarea hainelor sau a altor obiecte personale.

3. **Camera curată sau casa mare** - spațiu destinat sărbătorilor și primirii oaspeților. Aici erau păstrate cele mai frumoase obiecte din gospodărie, conferindu-i un aspect festiv. Această încăpăre ar fi fost decorată cu mobilier mai elegant, precum lavițe mai deosebite, bănci, paturi, sofci, scaune și mese mai mari și mai mult decorate. Mai puteau fi prezente și lada de zestre, culmea pentru depozitarea hainelor și textilelor de casă, precum și dulapuri. La amenajarea acestui spațiu erau îmbinate atât valorile spirituale, cât și cele materiale și artistice.

În figura 2.129 sunt reprezentate schematic mai multe tipuri de repartizări ale încăperilor în diverse regiuni ale țării, cu mici variații față de planul tradițional - cămara, tinda, casa mare. În figura 2.130 sunt ilustrate principalele scheme constructive și planuri ale locuințelor din Moldova de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la începutul secolului al XX-lea, după cum a prezentat Moiseenco Z. în lucrarea „Архитектура сельских жилых домов Молдавии” [128, p. 42].

Studiul efectuat de Moiseenco Z., în concordanță cu cercetările de teren desfășurate în localitățile din centrul, nordul și sudul Moldovei (Briceni, Soroca, Drochia, Florești, Telenești, Rezina, Nisporeni, Călărași, Orhei, Strășeni, Chișinău, Căușeni, Basarabeasca, Cahul, Leova, Comrat, Ștefan Vodă etc.), evidențiază unitatea aspectului de integritate a Casei Mari și specificul zonal al acesteia. Prin reidentificarea ontologiei spațiului respectiv s-a constatat o continuitate a tradiției simbolice a casei mari.

Casa mare reprezintă simbolul bunăstării spirituale și materiale. În casa mare, elementele precum icoana, masa, covorul, oglinda, proscopul și busuiocul se află într-o armonie perfectă. Aceasta este emblema spirituală a casei țărănești, fiind o reflectare a sufletului gospodinei și a gospodarului, precum și a întregului popor.

În secolul al XIX-lea, conform statisticilor vremii, planurile locuințelor cuprindeau în medie una, două sau trei camere, acestea fiind preponderente față de alte tipuri de planuri. De-a lungul epocilor, dominanța acestora a variat, casa cu o singură încăpere fiind mai răspândită până la începutul secolului al XIX-lea, în timp ce cele cu două și trei încăperi au devenit mai frecvente spre sfârșitul secolului [91, p. 10]. Aceste constatări sunt confirmate și de alte surse, precum *Альманахъ «Бессарабѣя»* [116, pp. 105-107]. Interesant este că lucrarea „Interiorul locuinței țărănești” semnată de G. Stoica și publicată în 1973 la București, apărută cu 70 de ani mai târziu decât *Альманахъ «Бессарабѣя»*, editată în 1903, nu menționează această din urmă sursă, însă cercetările de teren realizate de noi confirmă ambele afirmații.

Pe scala evoluției planurilor de casă, în literatura de specialitate se recunoaște în general că locuința monocelulară este cel mai vechi tip [135, p.6].

În lucrarea „Interiorul locuinței țărănești” de Georgeta Stoica sunt descrise tipologiile caselor, precum casa cu două și trei încăperi în Banatul secolului al XVIII-lea, iar la începutul secolului al XX-lea în Năsăud, unde 73,8% dintre case aveau tindă și cameră, iar 14,9% aveau tindă centrală și două camere pe fiecare parte. Comparând aceste date cu cele din Muntenia, Moldova, Oltenia și Dobrogea, se ajunge la o situație uniformă pentru întregul teritoriu românesc [91, p.10].

Funcțiile încăperilor, care depind de planul casei, sunt esențiale pentru studiul interiorului, deoarece determină organizarea și conținutul obiectelor atât funcționale, cât și decorative.

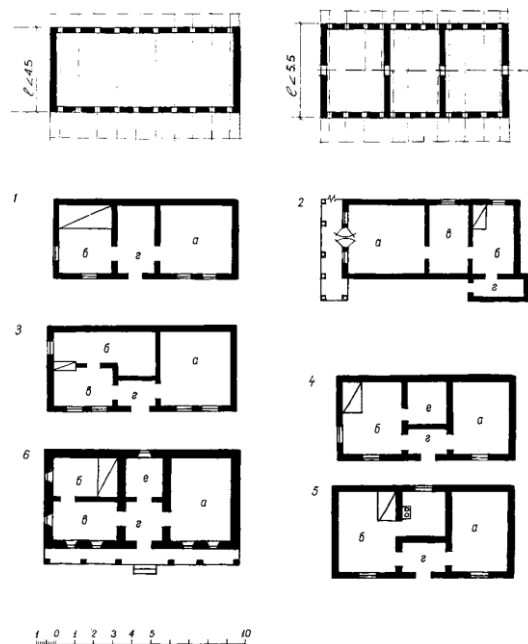


Fig.2.130. Principalele scheme constructive și planuri ale locuințelor din Moldova de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la începutul secolului al XX-lea: 1 - schemă constructivă cu o singură deschidere; variante de planuri în schemele constructive corespunzătoare (1, 2, 3, 4, 5, 6): II - schemă constructivă cu doi pereți transversali interni. a - sufragerie, b - bucătărie-sală de mese, c - dormitor, d - intrare, e - bucătărie de vară, f - cămară. Prezentate de MOISEENCO Z. în "Архитектура сельских жилых домов Молдавии" [123, p. 42].

Un alt plan care urmează imediat după casa cu încăpere de locuit și tindă este cel cu camera de locuit, tindă și cămară. Această structură este confirmată de studiile anterioare realizate de D. Rodnin [135], Z. Moiseenco [128], G. Stoica [91].

Apariția unei a doua încăperi în partea opusă a tindei, marcată de o tendință de descentralizare a funcțiilor încăperii originale, este evidentă în casele mai noi. În noua încăpere, destinată oaspeților - evidențiată prin diverse denumiri cum ar fi „odaie curate”, „casa curate”, „casa mare”, „casa bună”, „odaia de sus”, „casa de paradis” - sunt păstrate cele mai frumoase obiecte din gospodărie, conferindu-i un aspect festiv. În legătură cu numele acestei încăperi, Del Chiaro menționează că și încăperea unde se servea masa în casele boierești era numită „casa mare”, sugerând că dezvoltarea caselor țărănești a fost influențată și de casele urbane sau conacele boierești [91, p.10].

În timpul când casele aveau doar o singură cameră, un colț al casei era considerat sacru prin prezența unei icoane. Odată cu apariția celei de-a doua și mai multor camere, acest colț sfânt, esențial pentru viața spirituală, s-a extins, devenind casa mare, o manifestare a determinismului ontologic.

În unele localități, amplasarea casei mari pe partea dreaptă sau stângă a intrării este determinată de o explicație pur simbolică. De exemplu, în satul Horodiște din raionul Rezina localnicii explică amplasarea casei mari pe stânga astfel: „Intrând în tinda casei, stăpânul își face semnul crucii, arătând cu mâna dreaptă casa unde trăiesc, iar cu mâna stângă se indică casa mare”.

Stilul de amenajare al întregii case și modul specific de organizare a diferitelor obiecte din casa mare variază și ele de la o regiune la alta. Un studiu comparativ între localitățile din raionul Soroca și raionul Rezina evidențiază o unitate specifică în amplasarea și aranjarea icoanei între perne. De asemenea, un studiu similar între raionul Drochia și raionul Florești arată o tradiție similară în aranjarea pernelor, chiar dacă fețele acestora nu sunt brodate manual, ci confecționate la fabrici. Aceasta demonstrează continuitatea tradiției în timp, chiar și în contextul caselor moderne. Asemenea diferențe sunt evidente și în comparația dintre raionul Rezina și raionul Briceni atât în ceea ce privește amplasarea casei mari pe partea dreaptă sau stângă a intrării, cât și în tradiția de amenajare.

Casa mare era un colț sacru și distinct al casei în care se afla icoana hramului. Dacă inițial curățenia casei mari era un semn de apreciere pentru gospodină, ulterior acest spațiu a devenit un simbol al mândriei, unde se depozitau covoare, oglinzi și alte obiecte de preț. Potrivit tradiției, pețitorii găseau mireasa în casa mare.

Moș Ion din „Casa Mare” a lui Ion Druță oferă o definiție profundă a Casei Mari: „Un lucru mare este când omul își are casa mare a sa. Aici gospodina își păstrează cele mai dragi cantece, iar

gospodarul glumele sale de spirit. Aici se sărbătoresc nunțile și cumătriile... Și vii chiar doar ca să te odihnești – treci pragul și viața de îndată ți se pare mai dragă, iar tu însuși îți pari mai tânăr și puternic” [39, p.8].

Valorile spirituale, parte din ritualurile legate de casa mare, sunt reflectate în obiectele materiale plasate în acest spațiu, având o valoare artistică și spirituală.

În perioada sovietică, în orașe, în apartamente, unii au continuat tradiția casei mari, însă aceasta era denumită „zal” sau „gostinnaia”, păstrând esența acestei tradiții. Analizând fiecare element din casa mare, se poate observa imbinarea valorilor spirituale, materiale și artistice. Lavița, inițial formată din câteva scânduri, apoi înlocuită cu paturi și sofe, era decorată cu cele mai frumoase lăicere, scoarțe și prosoape pentru a reda un aspect decorativ. La fel, în lucrarea „Interiorul locuinței țărănești” de G. Stoica se confirmă acest aspect – „... cele mai vechi piese de mobilier sunt lavițele simple confecționate dintr-o schândură, frecvente și în casele boierești din sec. XVII și XVIII, cum remarcă și Jean-Louis Carra: „În Moldova, mobilierul obișnuit se compune din 2 lavițe așezate în unghi, ridicate la un picior sau un picior și jumătate de la pământ...” [91, p.22].

Ulterior, când lavițele au fost înlocuite cu paturi și sofe iscusit ornamentate, cele mai frumoase și ornamentate, evident, erau amplasate în casa mare [91, p.22]. Lavițele și paturile erau meșterite fie de gospodarul casei, fie de tâmplarii din sat, iar sofele erau cumpărate la târguri sau iarmaroace, având un decor deosebit de frumos și bine executat.

Masa, un element indispensabil, era plasată de obicei lângă geam, fiind întotdeauna așternută cu o față de masă lucrată cu iscusință, o tradiție comună în regiunile Moldovei [128, p.5].

Lada de zestre, de diferite dimensiuni, uneori era utilizată ca scaun și ca pat. Pe lângă funcția propriu-zisă de mobilier, lada de zestre era legată și de întreaga ceremonie a nunții. În ladă și deasupra ei se așeza cu ocazia nunții zestrea fetei, dusă în căruță prin sat până la casa mirelui. Era lada pe care mireasa o aducea în casă mirelui, menită să demonstreze hărnicia ei. De aceea, în interiorul camerei i se rezerva un loc deosebit, și anume, cel de la capul patului sau la capătul laviței, așezată pe aceasta. Lada se decora prin ornamentare sau pictură [135, p.72].

Grinda – decorată uneori cu diferite ornamentații sau erau prinse perdele pentru înfrumusețarea ei. Pe grindă se puneau flori uscate și nelipsitul busuioc. Cele mai frumoase lăicere, covoare și țoluri îmbrăcau camera, fiind aranjate pe pereți, lavițe, paturi și pe podea. Pernele de diferite mărimi erau aranjate una peste alta pe pat în mod specific regiunii date. Acești „munți” de perne, datorită broderiei iscusite, deveneau adevărate podoabe spirituale. Ele serveau nu doar ca indicator al bunăstării familiei, ceea ce favoriza fata de măritat, dar întruchipau hărnicia și aspectul spiritual [135, p.72].

Broderii și prosoape îmbrăcau icoanele, iar uneori portretele, fotografiile rudelor, deseori pur și simplu, sevind ca piese cu elemente decorative pe perete, evidențiau iscusința gospodinei, având cea mai profundă demonstrare spirituală a ceea ce se numește casa mare.

Actualmente, cercetând casa mare la Briceni, Cahul, Rezina, Drochia, Orhei, Călărași, găsim aceeași necesitate a casei mari și azi, mai mult ca atât, acum, în modernitatea în care trăim, și casa mare a devenit modernă, dar esența rămâne aceeași. Deși elementele de mobilier și detaliile s-au schimbat, esența acestei tradiții persistă.

Un aspect deosebit menționat în lucrarea „Geneza și evoluția cromaticii tradiționale în spațiul carpato-danubiano-pontic” de Șofranksy Zinaida este „ungherul icoanei”, găsit în toate casele țărănești și ornamentat într-un mod specific. „Femeile de la țară ne-au relatat cu multă evlavie despre înfrumusețarea interiorului caselor și a lăcașelor sfinte cu piese decorative cu cromatică tradițională, cu precădere la sărbătorile Crăciunului și ale Paștelui, precum și despre importanța tradițiilor, datinilor, obiceiurilor laice și bisericești. Ne-au atras atenția asupra semnificației și importanței „ungherului icoanei”, care realmente este prezent în toate casele țărănești și are un anumit mod de ornamentare (icoana, „ștergarul de colț”, Biblia, candela, busuiocul etc.)” [96, p.58].

În concluzie, organizarea spațiului în interiorul locuințelor țărănești s-a modificat de la case simple cu o singură încăpere la case mai complexe, cu mai multe camere. În general, planurile caselor au fost aproximativ aceleași în întreaga țară, indiferent de materialele utilizate în construcție. Un plan simplu al locuinței era cu o singură încăpere, iar în secolul al XIX-lea, planurile cu o singură cameră erau mai rare și erau construite de către țăranii săraci sau de tinerii care încă nu își construiseră propriile case.

Apariția celei de-a doua încăperi, numită și casa mare, a marcat o tendință de descentralizare a funcțiilor și a devenit un loc special pentru oaspeți și pentru păstrarea obiectelor valoroase și decorative. Această structură a fost observată în mai multe regiuni ale țării și a fost influențată de situația economică și de condițiile istorice.

Chiar dacă în trecut casele tradiționale erau spații modeste, mobilierul juca oricum un rol foarte important în organizarea și confortul acestora. În acest sens, sunt explorate tipurile de mobilier adaptate la nevoile și spațiile limitate ale locuințelor tradiționale, precum și influența introducerii treptate a mobilierului urban în mediul rural.

Aceste încăperi reflectau nu doar organizarea spațiului, ci și modul de viață și valorile comunității tradiționale. Mobilierul specific era adaptat necesităților de viață și de muncă a oamenilor, reflectând funcționalitatea și estetica specifică a locuinței rurale [25, pp.224-236].

2.4. Concluzii la Capitolul 2

Analiza detaliată a categoriilor funcționale, materialelor și formelor mobilierului țăranesc în Republica Moldova expusă în Capitolul 2, explorarea în profunzime a evoluției și rolului mobilierului oferă o perspectivă complexă asupra acestui aspect cultural și istoric, relevând modul în care mobilierul a fost integrat în viața cotidiană a comunităților rurale.

1. La clasificarea mobilierului după principiul funcționalității s-au delimitat trei categorii principale: pentru odihnă, depozitare/suport și pentru servit masa. Această clasificare a oferit o perspectivă asupra modului în care mobilierul a fost conceput pentru a servi nevoilor specifice familiei.

2. Cele mai vechi și mai răspândite obiecte de mobilier sunt cele folosite în bucătărie sau în spațiile aferente ei. Acestea au puțin decor, iar obiectele mai voluminoase și mai elaborate din perspectivă tehnică și artistică completeau și structurau spațiul casei mari.

3. Lăzile de zestre fiind încadrate sistemului obiceiurilor au oferit posibilitatea de a urmări evoluția acestui grup, începând cu sfârșitul secolul al XIX-lea și încheind cu mijlocul secolului XX. Scaunele lungi cu spetează, având o suprafață mare au oferit mai multe posibilități pentru decor și ornamentație.

4. Unele obiecte de mobilier au avut o răspândire teritorială limitată, precum sofaua (sofca) în partea de centru și de nord ale Republicii Moldova, iar „canapele” sunt specifice regiunii de sud-est, mesele joase dreptunghiulare sunt mai mult caracteristice spațiului de nord-vest a Republicii Moldova.

5. S-a demonstrat în ce mod tradițiile locale au fost consolidate de alte tradiții culturale (din Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Rus) și stiluri artistice (Baroc, Art Nouveau).

6. Analiza materialului folosit la fabricarea mobilierului a arătat predominanța esențelor tari ale lemnului cum ar fi stejarul și fagul, iar din esențele moi era utilizat bradul și teiul, precum și îmbinarea ingenioasă a altor materiale cum ar fi papura și răchita.

7. S-a constatat că forma mobilierului era strâns legată de destinație și materialul folosit la realizare, fiecare piesă fiind adaptată scopului pentru care a fost creată. Iar abordarea creativă a formei a contribuit la diversitatea și autenticitatea mobilierului.

8. Investigația distribuției mobilierului în casele de locuit a oferit o înțelegere mai profundă a modului în care piesele au fost integrate în viața cotidiană a comunităților rurale, relevând particularitățile culturale și sociale.

3. CARACTERISTICILE ARTISTICE ALE MOBILIERULUI TRADIȚIONAL

3.1. Elemente artistice aplicate pe mobilierul țăranesc

Cultura unei comunități este reflectată prin valorile materiale și spirituale care domină într-o anumită regiune și care contribuie la identitatea națională. În lucrarea „Ornamente populare moldovenești”, S.N. Șaranuța subliniază legătura strânsă dintre arta tradițională și viața cotidiană a poporului, oferind o dovadă a bogăției talentului său [95, p.5]. De asemenea, în albumul artistic „Din ornamentica română” realizat de D. Comșa, se menționează că arta reprezintă o reflectare a naturii, oglindind perspectiva și sensibilitatea artistului prin prisma geniului său [30, p.4]. Această viziune artistică este evidentă în arta tradițională chiar și în obiectele aparent funcționale, care sunt concepute cu proporții armonioase, demonstrând prezența unui simț estetic dezvoltat în rândul comunităților rurale.

Mobilierul tradițional de la țară deține un rol semnificativ în cadrul artei populare. Prin examinarea pieselor de mobilier descoperite în gospodăriile rurale putem aprecia priceperea și talentul deosebit al tâmplarilor sau al gospodarilor care le-au creat. Deși mobilierul era conceput în principal pentru funcționalitate, folosind structuri simple și ingenioase, ornamentele erau prezente doar în cazuri excepționale. Cu toate acestea, se urmărea să se obțină un echilibru între componentele mobilierului, iar proporționarea corectă a elementelor era esențială.

În ceea ce privește aspectul decorativ al mobilierului, se remarcă o abordare minimalistă, cu accent pe integrarea organică a ornamentelor în suprafețele disponibile. Simplificarea formelor și predominanța motivelor geometrice sunt preferate în crearea viziunii estetice [20, p.121]. Caracteristicile constructive ale mobilierului tradițional sunt evidențiate prin proporționalitatea și armonizarea atentă a diferitelor elemente într-un ansamblu unitar. Ornamentația era plasată cu precizie pe suprafețele vizibile ale pieselor de mobilier, fiind mai densă în zonele principale, mai puțin evidentă pe cele laterale și lipsind complet pe părțile considerate a fi mai puțin vizibile. De exemplu, paturile aveau detalii ornamentale doar la nivelul picioarelor, în timp ce scândurile lungi erau adesea acoperite cu țesături. Se observă o diminuare graduală a densității ornamentale la lăzile de zestre, acestea având o importanță artistică deosebită, cu suprafețe multiple expuse: fațada principală, cele două laterale și capacul. De asemenea, se fac distincții în ceea ce privește ornamentarea elementelor componente, astfel încât decorul aplicat pe suprafețele mari și plane să difere de cel aplicat pe elementele mai subțiri, cum ar fi picioarele sau marginile pieselor de mobilier [83, p.39].

Pe piesele de mobilier se întâlnesc frecvent elemente decorative precum figuri geometrice, cum ar fi romburi sau linii drepte în diferite planuri. Aceste motive ornamentale sunt adesea inspirate din viața cotidiană și din mediul înconjurător, fiind adoptate și stilizate, în funcție de

tehnici precum incizia, sculptura, pictura sau traforajul. Aceste elemente sunt plasate într-un mod logic și armonios pe suprafețele stabilite, fiind în armonie perfectă cu tehnica fibrelor de lemn [50, p.11].

Fiecare popor are particularități artistice ce caracterizează stilul său popular. Deși unele elemente și motive ornamentale pot fi influențate de popoarele vecine sau de cotropitori, stilul popular se dezvoltă adesea independent, având totuși caracteristici comune cu alte culturi. Ceea ce diferențiază stilul popular este compoziția de ansamblu. Prin studierea mobilierului țăranesc în întregul areal basarabean și prin analiza comparativă în literatura de specialitate putem evidenția particularitățile artistice ale mobilierului țăranesc, în special cel din Basarabia de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la mijlocul secolului al XX-lea.

Simțul artistic al țăranului sau al meșterului care realizează mobilierul, fie pentru nevoile proprii, fie la comandă, face ca o parte din mobilierul țăranesc să manifeste particularități artistice deosebite. Aceste manifestări artistice se regăsesc în alegerea *materialului* din care este confecționat mobilierul, în *tehnicele decorative* și *mijloacele artistice* alese și în *structura decorativă* a mobilierului [59, p.98].

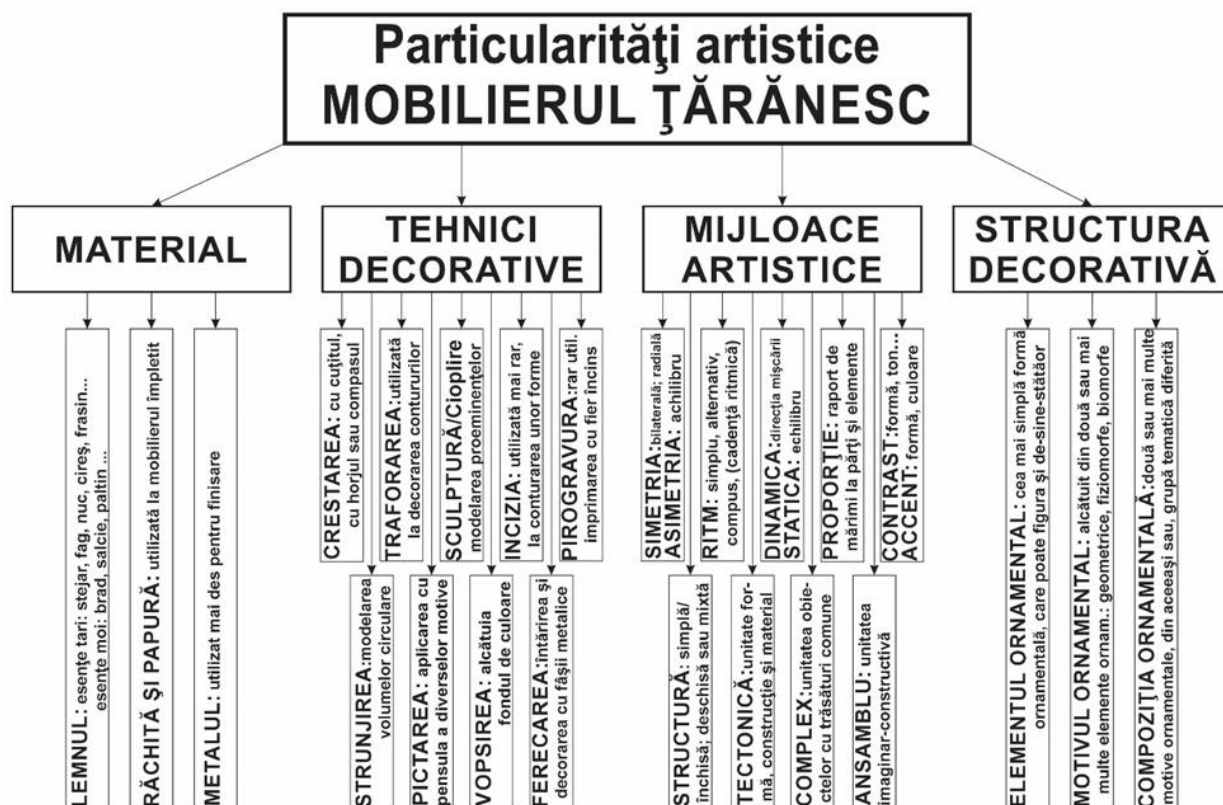


Fig. 3.1. Particularitățile artistice ale mobilierului țăranesc

Distribuția distinctă a particularităților artistice ale mobilierului țăranesc poate fi observată în figura 3.1. În continuare, vom analiza cu atenție fiecare componentă în parte pentru a înțelege mai bine aspectele specifice ale acestui mobilier.

1. Materialele utilizate în mobilierul țăranesc. Mobilierul țăranesc se deosebește prin utilizarea diverselor tipuri de materiale, fiecare conferindu-i un aspect distinct și durabil. Lemnul, metalul și răchita sunt cele mai frecvente materiale utilizate, fiecare având propriile sale caracteristici și calități estetice.

Lemnul este un material larg utilizat în mobilierul țăranesc datorită disponibilității și rezistenței sale. Este utilizat într-o varietate de specii, inclusiv stejar, fag, nuc, ulm, cireș, tei și altele. Fiecare specie de lemn are propriile sale caracteristici în ceea ce privește textura, durabilitatea și aspectul. De exemplu, stejarul este recunoscut pentru duritate și aspectul nobil, în timp ce fagul este apreciat pentru rezistență și textura uniformă. În figura 3.2 este reprezentată o masă joasă rotundă meșterită din lemn de stejar, expusă la Muzeul satului Tomai, Leova. Această piesă de mobilier datează aproximativ din anul 1940 (fig.3.2).

Dăm mai jos o descriere sumară a caracteristicilor câtorva specii de lemn utilizate în mobilierul tradițional.

1) Stejarul: lemn durabil și rezistent, cu textură distinctă și nuanțe variate de maro. Este cunoscut pentru duritatea și aspectul nobil. Datorită proprietăților sale, stejarul este frecvent utilizat în mobilierul tradițional, conferindu-i acestuia rezistență și stabilitate.

2) Fagul: lemn tare și durabil, cu textură uniformă și nuanțe variabile de maro. Este apreciat pentru rezistență și stabilitate dimensională, ceea ce îl face potrivit pentru construcția pieselor de mobilier. Fagul poate fi ușor prelucrat și oferă un aspect cald și natural.

3) Nucul: lemn cunoscut pentru frumusețea și varietatea de nuanțe, care variază de la maro închis la maro deschis. Are textură fină și aspect distinctiv, fiind apreciat pentru calitățile sale estetice. Nucul este utilizat adesea la confecționarea mobilierului de înaltă calitate, adăugând o notă elegantă și sofisticată.

4) Ulmul: lemn durabil și rezistent, cu textură medie până la aspră și nuanțe variate de maro. Este apreciat pentru rezistența la umiditate și insecte. Ulmul poate avea aspect rustic și natural, ceea ce îl face potrivit pentru mobilierul tradițional.

5) Cireșul: lemnul de cireș este apreciat pentru culoarea caldă și atractivă, care variază de la roșu-marونیu intens la roz pal. Are textură fină și uniformă, ceea ce îl face ușor de prelucrat și potrivit pentru finisaje detaliate. Cireșul are, de asemenea, rezistență bună și durabilitate moderată. Este utilizat în mod obișnuit în construcția de mobilier de înaltă calitate și adaugă o notă de eleganță și rafinament în designul pieselor de mobilier.

6) Teiul: lemnul de tei este cunoscut pentru culoarea deschisă și nuanțele ușor galbene. Are textură fină și uniformă, fiind ușor de prelucrat și modelat. Teiul are proprietăți ușoare și este relativ flexibil, ceea ce îl face potrivit pentru sculptură și modele decorative complexe. Este lemn durabil, dar mai puțin dur decât alte specii, cum ar fi stejarul sau fagul. Lemnul de tei este folosit în special în mobilierul tradițional datorită aspectului plăcut și ușurinței de prelucrare.

7) Bradul: lemn mai puțin durabil decât cele menționate, dar este apreciat pentru culoarea luminoasă și textura uniformă, folosit adesea în construcția de piese de mobilier mai ușoare sau pentru detalii decorative. Bradul poate adăuga o notă de prospețime și lumină în designul mobilierului.

Acestea sunt doar câteva caracteristici generale ale fiecărei specii de lemn menționat. Caracteristicile exacte pot varia în funcție de specia de lemn și de condițiile de creștere [108, pp. 29-31].

Metalul: mobilierul tradițional rural se remarcă prin varietatea de materiale utilizate, printre care se numără și metalul, care adaugă atât aspecte decorative, cât și funcționalitate pieselor de mobilier. Balamalele, mânerele sau cheile sunt confecționate din metale precum fierul forjat, cuprul sau staniolul, fiind prelucrate manual și integrate în structura mobilierului, oferindu-i un aspect rafinat și o durabilitate sporită.

Un exemplu elocvent al utilizării metalului în mobilierul țăranesc este reprezentat de lada de zestre din figura 3.3. Lada, expusă la muzeul de istorie și etnografie a satului Mateuți din raionul Rezina, este confecționată din lemn, fiind acoperită cu staniol, un material metalic subțire. Staniolul sau foaia de staniu este decorat prin reliefuri realizate prin presarea sau embosarea în tabla de staniu a unei matrice prefabricate.

Lada de zestre este un exemplu concret al modului în care metalul adaugă o dimensiune estetică și funcțională mobilierului tradițional. Acoperirea lemnului cu staniol conferă lăzii un aspect decorativ, iar reliefurile realizate în tabla de staniu adaugă un detaliu artistic deosebit. Prin utilizarea metalului, în acest caz staniolul, lada de zestre devine nu doar o piesă pentru păstrarea obiectelor de preț, ci și una de mobilier impresionantă și durabilă.

Așadar, prin includerea metalului în procesul de confecționare a mobilierului țăranesc se obține o combinație armonioasă între lemn și metal, aducând astfel beneficii atât din punct de vedere estetic, cât și funcțional. Elementele metalice, precum balamalele, mânerele și cheile conferă rezistență și stabilitate pieselor de mobilier, în timp ce adaugă și un farmec aparte designului acestora.

Răchita este un material specific utilizat în mobilierul țăranesc, recunoscut pentru flexibilitatea și ușurința de prelucrare. Aceasta este utilizată în special la împletituri și decoruri,

adăugând pieselor de mobilier un aspect distinctiv și o notă de autenticitate. În mobilierul tradițional, răchita este folosită pentru a crea diverse detalii decorative, cum ar fi împletiturile sau ornamentele, contribuind la frumusețea și autenticitatea pieselor.

Exemplificarea directă a utilizării răchitei în producția mobilierului poate fi observată în figura 3.4. În această imagine se reprezintă o masă din răchită expusă la muzeul de istorie și etnografie din orașul Soroca. Imaginea detaliază modul în care răchita este integrată în mobilierul tradițional și subliniază priceperea meșteșugarilor din școala de împletituri de mobile și coșuri care a activat în cadrul prefecturii județului Soroca.



Fig.3.2. Utilizarea lemnului la confecționarea mobilierului, Muzeul satului Tomai, Leova, an. - aprox. 1940, donată de Gumenita Terenti. Foto Uncu Ana (2020).



Fig.3.3. Ladă de zestre acoperită cu staniol, Muzeul de istorie și etnografie a satului Mateuți, raionul Rezina. Foto Știrbu Ion (2020).



Fig.3.4. Masă din răchită, Muzeul de istorie și etnografie, or. Soroca. Detaliu, foto 1926, Școala de împletituri de mobile și coșuri a prefecturii județului Soroca. Foto Bulat Nicolae (2020).

2. Tehnicile decorative: reprezintă un aspect important al mobilierului țăranesc, conferindu-i unicitate și valoare artistică. Iată câteva dintre acestea:

1) *Crestarea*: în această tehnică se utilizează cuțitul, horjul sau compasul pentru a decora contururile obiectelor prin tăieturi pe suprafață sau pe margine. *Crestătura* este un termen care nu înseamnă nici sculptură, nici cioplire, ci o tăiere puțin adâncă în masa lemnoasă, dând naștere unei ornamentici caracterizată prin geometrismul său. Obișnuit se întâlnește la împodobirea lăzilor de zestre, meselor, scaunelor, băncilor, patului, polițelor, blidarelor ș.a. Un exemplu relevant al utilizării acestei tehnici poate fi observat în figura 3.5 - scuanul lung, utilizarea tehnicii prin crestare. Scuanul este proprietatea Vioricăi Dabija din comuna Trușeni, mun. Chișinău. În figura 3.6 putem observa o ladă de zestre în care se folosește tehnica de crestare, expusă la Muzeul de istorie și etnografie din mun. Bălți, datată în secolul al XIX-lea—începutul secolului al XX-lea.

2) *Traforajul*: tehnica constă în decuparea plăcilor de lemn pentru a crea forme delicate și decorațiuni sofisticate. Accentuarea tehnicii în ultimul timp atât ca mod de lucru diferențiat, cât și privitor la spațiul ei de răspândire, ajută să o deosebim încă cel puțin din veacul trecut în ornamentica tradițională a interiorului țăranesc, cu motive de o reală frumusețe. În mobilier se

utilizează la speteze de scaun, polițe de colț, blidare, paturi, dulapuri de colț, lavițe, cuiere. Un exemplu relevant este reprezentat în figura 3.6 – utilizarea procedeului de traforare la o piesă expusă în Muzeul de etnografie din s. Cania, r-nul Cantemir.

3) *Sculptura sau cioplirea*: în arta populară a derivat din creștătură. Această tehnică implică modelarea proeminențelor pentru a crea detalii tridimensionale sau în relief. Obișnuit s-au folosit în acest scop esențe lemnoase moi – plop, tei, dar și stejar, fibrele de foioase fiind în general mai puțin sensibile la așchiere. Sculptura este utilizată într-o perioadă mai târzie, odată cu apariția instrumentelor mecanizate, și se utilizează la confecționarea picioarelor meselor, scaunelor, spetezelor de la sofa, cu un profil decorativ variat. Un exemplu relevant poate fi observat în figura 3.7 – utilizarea sculpturii/cioplirii la o piesă expusă în Casa-Muzeu a artistului Igor Vieru din s. Cernoleuca, r-nul Dondușeni.

4) *Incizia*: tehnică mai rar întâlnită în care se fac zgârieturi adânci pentru conturarea formelor. Un exemplu poate fi observat în figura 3.8 – utilizarea procedeului prin incizie la o sofă, proprietatea Anei Munteanu din s. Frumușica, r-nul Florești.



Fig.3.5. Scaun lung, utilizarea tehnicii prin crestare. Proprietar Dabija Viorica, com. Trușeni, mun. Chișinău. Foto Madan Elena (2007).



Fig.3.6. Ladă de zestre, utilizarea tehnicii prin crestare, Muzeul de istorie și etnografie, mun. Bălți. Datare – sec. XIX-înc. sec. XX. Foto Madan Elena (2009).



Fig.3.6. Blidar, utilizarea procedeului de traforare, Muzeul de etnografie din s. Cania, r-nul Cantemir. Foto Andronov Raisa (2020).



Fig.3.7. Blidar, utilizarea sculpturii, Casa-Muzeu a artistului Igor Vieru, s.Cernoleuca, r-nul Dondușeni. Proprietar și executat de Roland Vieru. Foto Madan Elena (2009).



Fig.3.8. Sofcă, utilizarea procedeului prin incizie. Proprietar Munteanu Ana, s.Frumușica, r-nul Florești. Foto Madan Elena (2008).

5) *Pirogravarea*: tehnica constă în utilizarea instrumentelor specializate și imprimarea cu fier încins pentru a crea motive ornamentale. Un exemplu relevant poate fi observat în figura 3.9 – utilizarea procedeului prin pirogravare la o piesă expusă în muzeul de istorie și etnografie din s. Slobozia Mare, r-nul Cahul, realizată de Brovenco Grigorii Fedoseevici în anul 1910.

6) *Vopsirea și pictarea*: aceste tehnici sunt utilizate pentru a adăuga culori și motive decorative pe suprafața mobilierului. Un exemplu relevat de vopsire este redat în figura 3.10 – ladă de zestre vopsită într-un ton de cafeniu-roșiatic. Este expusă în Muzeul satului Giurgiulești, Cahul. În figura 3.11 este expusă o ladă de zestre pictată din Muzeul ținutului Edineț. În această tehnică

se aplică cu pensula diferite motive decorative pe suprafața mobilierului, adăugând detalii artistice și expresive.

Prin pictare, meșterii își exprimau creativitatea și talentul în realizarea unor motive ornamentale variate, precum flori, frunze, animale sau motive geometrice. Motivele erau aplicate cu migală și atenție pentru a adăuga o notă distinctivă și un farmec aparte mobilierului țăranesc. Pictarea mobilierului se făcea cu culori de apă, ulterior cu vopsele de ulei, cu decorul predominant floral sau linii abstracte. În acest fel sunt lucrate multe lăzi de zestre, mese înfundate, mese înalte, sofe ș.a. Fiind o tehnică mai târzie, a fost răspândită pe larg datorită execuției rapide și ieftine și cu posibilitatea de redare a unei variații mari decorative. Această tehnică s-a păstrat în toate regiunile cercetate ale republicii noastre.

7) *Strunjirea*: tehnica se referă la modelarea volumelor prin zgâriere sau tăiere superficială cu un instrument ascuțit. Un exemplu reprezentativ este dat în figura 3.12 – masă cu picioare strunjite deținută de Ciofu Olga din s. Hăsnășanii Mari, r-nul Drochia.

8) *Ferecarea*: tehnica constă în întărirea și decorarea pieselor de mobilier cu fâșii metalice. Un exemplu poate fi observat în figura 3.13 – ladă de zestre ferecată expusă în Muzeul satului din s. Boșcana, r-nul Criuleni.

Aproximativ aceeași delimitare a tehnicii decorative o putem găsi la mai mulți autori: Nicolae Cojocaru în lucrarea *Casa veche de lemn din Bucovina* [29] în capitolul despre decorația interioară; la Vitalie Malcoci în lucrarea *Decorul arhitectural în piatră din arta populară moldovenească (sfârșitul sec. al XIX-lea–sec. XX)* [68], care se referă la procedee de cioplire și tehnici ornamentale ș.a.

Acestea sunt doar câteva exemple de utilizare a tehnicilor decorative în mobilierul țăranesc ilustrate prin imagini specifice în teză. Atare tehnici adaugă unicitate și valoare estetică pieselor de mobilier, contribuind la frumusețea și bogăția designului lor.



Fig.3.9. Sipețel pirogravat, Muzeul de istorie și etnografie, s. Slobozia Mare, Cahul, anul 1910, lucrată de către Brovcenco Grigorii Fedoseevici. Foto Maria Chiciuc (2020).



Fig.3.10. Ladă de zestre vopsită, Muzeul satului Giurgiulești, Cahul. Foto Cazacu Aurica (2020).



Fig.3.11. Ladă de zestre pictată, Muzeul ținutului Edineț. Foto Preașca Adriana (2020).



Fig.3.12. Masă cu picioare strunjite, s. Hăsnășanii Mari, r-nul Drochia, proprietar Ciofu Olga (a.n.1924). Foto Madan Elena (2007).



Fig.3.13. Ladă de zestre ferecată, Muzeul satului, s.Boșcana, r-nul Criuleni. Foto Samoila Elena (2020).

3. Mijloacele artistice. Mijloacele artistice utilizate în mobilierul țăranesc contribuie la crearea unei estetici armonioase și expresive. Printre acestea se numără:

1) *Proporția*: reprezintă raportul de mărimi dintre părți și elemente (fig.3.14). Această tehnică este exemplificată prin patul expus în Casa-muzeu „A. Mateevici”, s.Zaim, Căușeni, datat cu sfârșitul secolului al XIX-lea.

2) *Simetria*: poate fi bilaterală sau radială (fig.3.15). Un exemplu este lada de zestre expusă la Muzeul de istorie și etnografie din s. Recea, Strășeni, proprietatea lui Corobceanu Pavel Alexandru, datată aproximativ în perioada 1810-1820, cu dimensiunile: L= 90 cm, l = 40,5 cm, h = 42 cm.

3) *Ritmul*: se manifestă prin forme repetitive și modele ritmice, adăugând dinamism pieselor (fig.3.16). Un exemplu relevant este scaunul lung găsit în s. Tătăraști, r-nul Strășeni, proprietatea lui Coropcean Dumitru.

4) *Contrastul și accentul*: adaugă efecte vizuale interesante și atrăgătoare prin evidențierea unui element, fie prin formă, fie prin culoare (fig.3.18). O ladă de zestre dulgherească din Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Trebujeni, Orhei, sfârșitul secolului al XIX-lea [25, p.263], ilustrează utilizarea contrastului și accentului ca mijloc artistic.

5) *Structura*: se referă la modul în care elementele componente ale mobilierului sunt integrate în ansamblu, asigurând atât o construcție solidă, cât și o estetică coerentă (fig.3.19). Un exemplu reprezentativ este dulapul expus în muzeul de istorie și etnografie a s. Mateuți, r-nul Rezina, proprietatea Elenei Gușan.

6) *Tectonica*: acest mijloc artistic se referă la modul în care elementele componente ale mobilierului sunt organizate și conectate între ele (fig.3.20). Un exemplu relevant este sofa expusă în muzeul de istorie și etnografie din mun. Bălți, datată aproximativ din anii '40 ai secolului al XX-lea, cu dimensiunile 174/67/80.

7) *Complex*: unitatea obiectelor cu trăsături comune (reprezentând o piesă de mobilier cu mai multe elemente care sunt comune) (fig.3.21). Un exemplu notabil este dulapul/bufetul expus în Casa memorială „Constantin Stamati” din s. Ocnița, r-nul Ocnița.

8) *Ansamblu*: unitate imaginar-constructivă (există câteva piese de mobilier cu care au aspecte comune) (fig.3.22). Un exemplu reprezentativ este dulapul și scaunul lung expuse la Muzeul ținutului Cahul, proprietatea lui N.S. Conoval din s. Semionovca, Codâma, regiunea Odesa, cu dimensiunile L= 89 cm, l =145 cm, h = 200 cm.

Aceste mijloace artistice contribuie la valoarea și semnificația mobilierului țăranesc, adăugându-i unicitate și expresivitate.



Fig.3.14. Pat, exemplu de proporționare ca mijloc artistic, Casa-muzeu "A. Mateevici", s.Zaim, Căușeni. Datare sf. sec.XIX
Foto Găină Ion (2020).



Fig.3.15. Ladă de zestre, exemplu de utilizare a simetriei ca mijloc artistic, Muzeul de istorie și etnografie, s. Recea, Strășeni. Proprietar Corobceanu Pavel Alexandru. Datare ~ 1810-1820. Dim. L= 90; l=40,5; h=42 cm.
Foto Iovu Mihai (2020).



Fig.3.16. Scaun lung, exemplu de utilizare a ritmului ca mijloc artistic, s. Tătărăști, r-nul Strășeni. Proprietar Coropcean Dumitru. Foto Madan Elena (2009).



Fig.3.17. Dulap, exemplu de utilizare a staticii ca mijloc artistic, Muzeul de istorie și etnografie, or. Taraclia, anul 1930. Realizat de Aflatarli Apostol, meșter Bolgrad. Proprietar Aflatrli Raisa. Foto Nechit Tatiana (2020).



Fig.3.18. Ladă de zestre, exemplu contrastului și accentului ca mijloc artistic, Muzeul Național de etnografie și istorie naturală, Trebujeni-Orhei. Sfârșitul secolului al XIX-lea (MNEIN)[25, p.263].



Fig.3.19. Dulap, exemplu de utilizare a structurii ca mijloc artistic, Muzeul de istorie și etnografie, s. Mateuți, r-nul Rezina. Proprietar Gușan Elena. Foto Știrbu Ion (2020).



Fig.3.20. Sofcă, exemplu de utilizare a tectonicii ca mijloc artistic, Muzeul de istorie și etnografie, mun. Bălți. Datare ~ 40 ai sec. XX, dim.: 174/67/80. Foto Elena Madan (2008).



Fig.3.21. Dulap/ bufet, exemplu de utilizare a complexului ca mijloc artistic, Casa Memorială „Constantin Stamati”, s. Ocnița, r-nul Ocnița. Foto Elena Madan (2008).



Fig.3.22. Dulap și scaun lung, exemplu de utilizare a ansamblului ca mijloc artistic, Muzeul ținutului Cahul. Proprietar N.S.Conoval, s.Semionovca, Codâma, reg Odesa, dim.: L=89, l=145, h=200. Foto Elena Madan (2009).

4. Structura decorativă. Structura decorativă a mobilierului țăranesc se concentrează pe organizarea și compoziția ornamentelor și elementelor decorative. Aceasta este evidențiată prin următoarele aspecte:

1) *Elementele ornamentale:* reprezintă cea mai simplă formă ornamentală, constituie partea indivizibilă care poate fi utilizată și de sine stătător în decorație (de ex.: o frunză, o petală,

o ramură, o tulpină, un fruct etc.). Un exemplu este elementul ornamental "pește și hulub" găsit în detaliul unei sofe din Țipova, r-nul Rezina (fig.3.23).

2) *Motivele ornamentale*: sunt alcătuite din două sau mai multe elemente ornamentale. Un exemplu ilustrativ este scaunul ornamentat, proprietatea Ninei Laur din Trușeni (fig.3.24).

3) *Compoziția ornamentală*: se referă la modul în care motivele ornamentale sunt dispuse într-o compoziție estetică și plăcută, rezultând din combinarea a două sau mai multe motive ornamentale. Acestea nu sunt obligatoriu din aceeași grupă tematică sau stilistică. Un exemplu semnificativ este compoziția ornamentală de pe o ladă de zestre dulgherească în colecția Muzeului istorico-etnografic al orașului Ocnița, care aparține lui Capmoale Dumitru și Agafiei Vasile din satul Dângeni, raionul Ocnița (fig.3.25) [37, p.20].

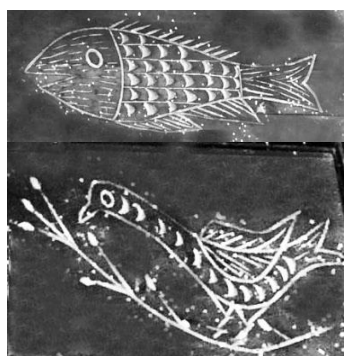


Fig.3.23. Element ornamental - pește și hulub, detaliu sofa, Țipova, r-nul Rezina. Foto Madan Elena (2008).

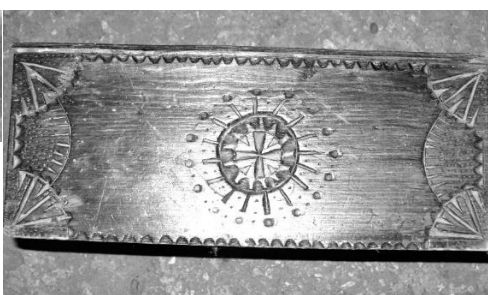


Fig.3.24. Motiv ornamental, scaunul ornament. proprietar Laur Nina, Trușeni Foto Madan Elena (2007).

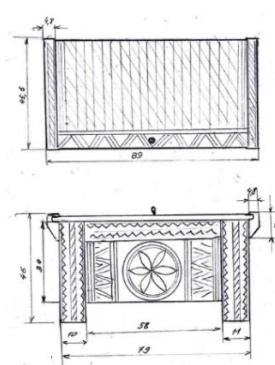


Fig.3.25. compoziție ornamentală, ladă de zestre dulgherească, Muzeul istorico-etnografic, Ocnița. Proprietar Capmoale Dumitru (a.n. 1907) și Agafia Vasile (a.n.1910), satul Dângeni, r-nul Ocnița. Foto Taraban Maia (2020).

Aceste elemente și compoziții ornamentale conferă un aspect plăcut și echilibrat mobilierului țăranesc, adăugându-i detalii artistice remarcabile și semnificație estetică.

Prin analiza detaliată a materialelor, tehnicilor decorative, mijloacelor artistice și structurii decorative putem înțelege mai bine particularitățile artistice ale mobilierului țăranesc și contribuția acestuia la valorile noastre naționale. Fiecare componentă adaugă o notă distinctivă și expresivă mobilierului, reflectând simțul artistic al țăranului sau al meșterului care l-a creat. Materialele alese sunt prelucrate cu pricepere, tehnicile ornamentale utilizate și mijloacele artistice aplicate dau viață unor piese de mobilier deosebite. Structura decorativă contribuie la armonia și coerența mobilierului, evidențiind talentul și creativitatea meșterilor.

Prin valorificarea și promovarea acestor particularități artistice, mobilierul țăranesc devine un simbol al identității noastre culturale și o mărturie a talentului și creativității poporului nostru.

3.2. Plastica și semnificația ornamentelor tradiționale

Studiul ornamentului în mobilierul tradițional, care reprezintă una dintre expresiile culturii noastre, ar contribui la o mai profundă înțelegere a artei populare.

Casele tradiționale din trecut ofereau spații de locuit destul de modeste, unde locuitorii trebuiau să facă față tuturor aspectelor legate de adăpost, prepararea hranei și păstrarea alimentelor. În organizarea acestor spații, modul în care piesele de mobilier erau categorisite și aranjate juca rolul principal în asigurarea unui confort armonios.

Datorită faptului că casele tradiționale aveau de obicei doar una până la trei încăperi, tipurile de mobilier erau adaptate acestei realități. De exemplu, erau abundente piesele de mobilier pentru agățat pe pereți, cum ar fi cuierele, polițele, blidarele și podișoarele. De asemenea, mobilierul era amplasat în jurul pereților, iar introducerea treptată a mobilierului urban s-a produs mai întâi în regiunile cu planuri de casă mai complexe. Observațiile despre planurile caselor tradiționale și aranjarea mobilierului sunt confirmate de mai mulți autori, precum Stoica G. [91], Butura V. [19], Moiseenco Z. [128] și alți autori care s-au preocupat de locuițele țărănești.

Mobilierul constituie o componentă esențială a interiorului și, în același timp, reprezintă un domeniu specific al artei populare. Caracteristicile mobilierului popular includ simplitatea formelor și subtilitatea decorului, fiecare piesă fiind o operă distinctă ce se integrează perfect în interior, fără a fi parte din ansambluri. Aceste piese, uneori realizate în gospodărie, alteori de către meșteri specializați, și provenind din diferite generații, se combină armonios datorită simplității lor. Ele sunt puse în evidență de culorile vii ale țesăturilor de interior, o altă componentă omniprezentă în casele tradiționale [91, pp.26-27].

Atât din perspectiva tehnicii de realizare, cât și a sistemului ornamental, mobilierul tradițional poate fi împărțit în două categorii principale: prima categorie include mobilierul confecționat de meșterii-țărani în centre specializate, realizat din lemn de fag horjit sau chiar din lemn de stejar cu decorații crestate sau incizate; a doua categorie include mobilierul realizat din scânduri de brad, mai ales de către meșteri din centrele urbane, cu decorații pictate. În această categorie se încadrează lăzile de zestre, prezente în mod obișnuit în casele tradiționale de odinioară; acestea se pot împărți în lăzi cu capac plat și lăzi cu capac bombat. De asemenea, în categoria de mobilier vechi intră băncile lungi și groase așezate de-a lungul pereților, precum și alte piese cum ar fi paturile, mesele rotunde sau dreptunghiulare, dulapurile și dulăpioarele, fiecare cu forme variate adaptate regiunii în care erau utilizate, precum și alte piese – blidarele, polițele, lingurile și colțarele.

Studiul funcției sociale a obiectelor de artă populară realizat de Nicolae Dunăre în lucrarea „Ornamentica tradițională comparată”, împreună cu observațiile făcute în teren, au condus la

concluzia că mobilierul reprezintă obiecte de utilitate practică în care, pe lângă funcția lor utilitară, creatorii au inclus și elemente decorative, manifestând anumite intenții decorative. În fiecare caz, aspectul estetic este subordonat celui practic, luat în considerare într-o manieră foarte amplă.

Arta populară îndeplinește – în strânsă corelație cu funcțiile concrete ale obiectelor – și funcția de artă decorativă. Este evidentă legătura artei populare din Moldova cu cea din România, Ucraina și Rusia, având multe elemente comune și cu arta populară din Ungaria, Bulgaria și Polonia. Acest lucru poate fi observat prin compararea unor aspecte ale artei decorative, deși există numeroase puncte de convergență în planificarea locuințelor și în construcția caselor [121, p. 82].

Comparațiile dintre arta populară sunt evidențiate de mai mulți autori, cum ar fi N. Dunăre în lucrarea „Ornamentica tradițională comparată”, precum și prin exemplele aduse de diverși autori care au abordat atare aspecte. De asemenea, R. Vulcănescu în lucrarea „Coloana Cerului” [113], a explorat implicațiile axiologice ale monumentelor sătești, aducând în discuție atât aspecte integrate istorico-carpătice, cât și materiale comparativ-istorice extraeuropene și general-umane, evidențiind că fără comparație și analogie cu alte monumente similare nu ar fi fost posibilă redarea întregii complexități a fenomenului cultural urmărit. P. Petrescu în lucrarea „Motive decorative celebre” [76], pentru a sublinia specificul ornamentelor tradiționale românești, a ales calea comparativă cu cultul soarelui, arborele vieții, omul, calul și călărețul din alte culturi, evidențiind astfel o mentalitate specifică trecutului și semne ale unor înțelegeri ale lumii și vieții caracteristice unor anumite etape de dezvoltare ale societății umane [80, p.7].

Ornamentele populare parcurg un proces de reedificare morfologică, structurală și chiar semantică, întrucât la fiecare treaptă de evoluție exprimă, „într-o formă corespunzătoare mentalității epocii respective, necesitățile practice ale vieții cotidiene” [80, p.9].

Fenomenul instabilității denumirilor ornamentele populare este evident în diverse locuri și epoci. În arta populară există un număr considerabil de motive ornamentale cu semnificații tematice similare, care pot fi regăsite atât la nivel regional, cât și la nivel transnațional și în perioade istorice diferite. Printre acestea se numără motivele reprezentând soarele, cu răspândire universală, și arborele vieții, întâlnit la diverse popoare europene și asiatice. De asemenea, elemente ornamentale precum zigzagul au aceeași semnificație în diversele arte populare, inclusiv în cea românească, demonstrând legătura cu activitățile agrare și simbolismul asociat celor patru anotimpuri și soarelui [80, p.24].

Ornamentica populară este caracterizată de patru aspecte principale: materialul utilizat, tehnicile decorative, funcția socială și semantica ornamentației.

Mobilierul popular este în principal confecționat din lemn, adesea completat cu alte materiale precum osul, metalele, țesăturile și pielea. Lemnul se utiliza în funcție de duritatea și

structura sa, bradul și pinul fiind cele mai frecvente. Foioasele precum stejarul, salcâmul sau fagul sunt utilizate mai rar din cauza dificultății prelucrării.

Tehnicile decorative includ incizia, crestatul, horjirea, pictura, sculptura și traforajul. Ornamentația populară îndeplinește funcții sociale, satisfăcând nevoi materiale și intelectuale și transmițând mesaje culturale și semnificații. Semantica ornamentației se referă la conținutul tematic, mesajul și semnificația elementelor ornamentale, care pot fi simple elemente, motive sau compoziții realizate prin combinarea a două sau mai multe motive. Acestea pot lua forme geometrice, geometrizzate sau libere desenate.

Din perspectiva formei sau a stilizării, se disting trei categorii de elemente ornamentale: în primul rând: a) motivele geometrice, geometrizzate prezentate pe axe sau contururi; b) motivele libere desenate sau negeometrice, predominant redată prin contururi; și în al doilea rând, o categorie ce le combină pe cele două, formată din c) compoziții ornamentale mixte, ce includ atât motive geometrice, cât și negeometrice (desenate liber), și reprezentări prezentate în aceste două modalități de tratare, dar din domenii diferite de inspirație.

Motivele și elementele ornamentale sunt adesea inspirate din viața rurală, reflectând adesea mediul înconjurător și fiind transmise din generație în generație până în prezent.

Vitalie Malcoci a adus o contribuție semnificativă în clasificarea motivelor ornamentale în lucrarea „Decorul arhitectural în piatră din arta populară moldovenească (sfârșitul sec. al XIX-lea –sec. XX)” [65]. Lucrarea oferă o detaliere a motivelor ornamentale într-o manieră accesibilă, furnizând numeroase exemple care permit identificarea mai multor similarități cu clasificarea motivelor ornamentale utilizate în mobilierul tradițional.

Motivele ornamentale folosite în mobilier pot fi clasificate, similar altor domenii ale artei populare, în funcție de gradul lor de asemănare morfologică și semantică, în următoarele categorii: motive geometrice, motive fiziomorfe și motive biomorfe.

Formele și semnificațiile ornamentului tradițional în mobilier

Motivele geometrice: constituie un aspect fundamental în ornamentica mobilierului tradițional, fiind prezente în toate domeniile artei populare. Printre principalele elemente ornamentale se numără linia dreaptă, romb, triunghiul, pătratul și cercul, care pot fi aranjate în diverse moduri, oferind o varietate de compoziții și posibilități de utilizare. Aceste motive geometrice pot dobândi semnificații simbolice, cum ar fi reprezentarea soarelui, a dintelui de lup sau a șarpelui, în funcție de structura și aranjamentul lor. Ele formează un alfabet simbolic, respectând principiile simetriei, ritmului și repetiției, și reflectă o viziune specifică asupra lumii legată de reprezentarea soarelui, a omului și a altor aspecte mitologice.

Linia dreaptă este un element decorativ utilizat în diverse compoziții ornamentale, putând fi prezentată sub formă de linii paralele, încrucișate sau suprapuse, umplând suprafețele desemnate și conferindu-le un aspect plăcut estetic. Ea poate fi utilizată atât în relief, cum se observă la pat (fig.3.26), cât și în compoziție plană, precum la lada de zestre (fig.3.27). De asemenea, linia dreaptă poate fi folosită pentru delimitarea spațiilor sau ca element de încadrare a compozițiilor ornamentale. O variantă a liniei drepte este forma răsucită, cunoscută sub denumirea de „funie” sau „frânghie”, care poate fi utilizată singură sau în combinație cu alte motive ornamentale (fig.3.28).

Triunghiul și pătratul sunt figuri des întâlnite în compozițiile ornamentale, fiind adesea combinate între ele sau cu alte forme, precum cercul. Triunghiul poate obține semnificații antropomorfe în anumite tehnici de creștătură, iar pătratul poate îndeplini funcția de încadrare a compozițiilor ornamentale (fig.3.29). Rombul este asociat simbolului soarelui și simbolizează fertilitatea solului și începutul vieții pe pământ. În mobilierul tradițional, rombul poate fi întâlnit în tehnica ferecării (fig.3.27; 3.30) sau în pictură, cum este cazul unei sofe (fig.3.31). Cercul ocupă un loc important în ornamentica populară, simbolizând regenerarea și mișcarea veșnică pe o traiectorie infinită. Deși a pierdut în mare măsură semnificația sa inițială, cercul rămâne un element decorativ frecvent întâlnit în mobilierul tradițional, precum la bănci (fig.3.32) și în compoziții cosmogene, cum este un detaliu de la o masă înfundată din satul Alexeevca, raionul Ungheni (fig.3.33). Motivele geometrice sunt utilizate pe scară largă în mobilierul tradițional, inclusiv în obiecte precum patul, lada de zestre, banca și altele. Acestea conferă pieselor de mobilier un aspect distinctiv și valoros din punct de vedere estetic și cultural.



Fig.3.26. Pat, utilizarea liniilor drepte paralele, com. Frumușica, r. Florești. Proprietară Munteanu Ana Foto Madan Elena (2008).



Fig.3.27. Ladă de zestre, utilizarea liniilor drepte paralele și încrucișate, com. Trușeni, mun. Chișinău. Foto Madan Elena (2007).



Fig.3.28. Masă înfundată, utilizarea linilor drepte răsucite, numită "funie" sau "frânghie", s. Frumușica, r-nul Florești. Proprietară Munteanu Ana. Foto Madan Elena (2009).



Fig.3.29. Ladă de zestre, utilizarea pătratelor, rombului, cercului, pomului veții, s. Alexeevca, r-nul Ungheni. Foto Madan Elena (2008).

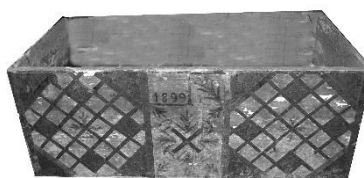


Fig.3.30. Ladă de zestre, datată cu 1899, utilizarea romburilor asociate cu simbolul soarelui, icom. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietară Dabija Viorica. Foto Madan Elena (2007).



Fig.3.31. Sofă, utilizarea romburilor, elementelor florale, s. Căinari Vechi, r-nul. Soroca. Proprietară Burlac Nadejda. Foto Madan Elena (2009).

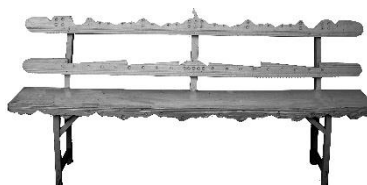


Fig.3.32. Bancă, utilizarea creștăturilor și cercurilor, com. Trușeni, mun. Chișinău. Proprietară Dabija Viorica. Foto Madan Elena (2007).



Fig.3.33. Detaliu de masă înfundată, utilizarea stelei, cercului, s. Alexeevca, r-nul Ungheni, proprietar Barbăneagră Dumitru, anul 1956, Dim.: L=89, l=60. Foto Madan Elena (2008).

Motivele fiziomorfe: în ornamentica mobilierului acestea includ două tipuri distincte de ornamente: cosmomorfe și geomorfe. Ornamentele cosmomorfe sunt simboluri care reprezintă elemente ale universului, cum ar fi soarele, stelele și vârtelnița, împreună cu motivele zoomorfe. Simbolul solar este adesea reprezentat prin cruci sau rozete solare cu diferite configurații de raze și este întâlnit frecvent în ornamentica mobilierului tradițional (fig. 3.30, 3.29, 3.34). Stelele sunt asociate, de obicei, cu simbolurile solare și pot fi observate, de exemplu, pe mesele înfundate (fig.3.29, 3.28). Vârtelnița, o reprezentare mai avansată a rozetei solare, este asociată cu imaginea soarelui și are o semnificație importantă în redarea conceptelor de timp și spațiu, un exemplu servind scăunelul din com. Trușeni, mun. Chișinău (fig.3.35). Motivele geomorfe sau toponimice au forme ale reliefului, cum ar fi râuri, poteci și căi, fie create de om, fie generate de procesele naturale.



Fig.3.34. Detaliu pat, utilizarea simbolului solar, s. Alexeevca, r-nul Ungheni, proprietar Barbăneagră Dumitru. Foto Madan Elena (2008).

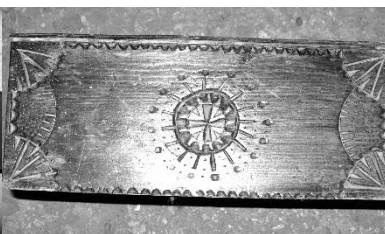


Fig.3.35. Scăunel, utilizarea vârtelniței asociată cu imaginea soarelui, com. Trușeni, mun. Chișinău, proprietară Laur Nina. Foto Madan Elena (2007).

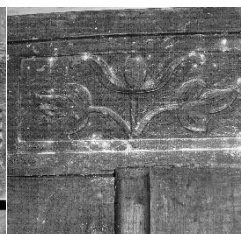
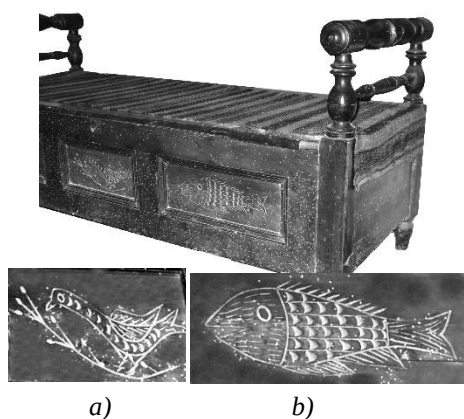


Fig.3.36. Detaliu dulap, utilizarea motivului floral, or. Camenca, proprietară Maria Șpac. Foto Madan Elena (2009).



Fig.3.37. Ladă de zestre, utilizarea motivului floral, com. Trușeni, mun. Chișinău. Foto Madan Elena (2007).

Motivele biomorfe: în ceea ce privește motivele biomorfe, acestea sunt împărțite în trei subcategorii: motive fitomorfe, motive zoomorfe și motive antropomorfe. Motivele fitomorfe reprezintă forme stilizate ale plantelor și sunt adesea numite și motive vegetale. Un exemplu reprezentativ în acest sens este pomul vieții, simbol al tinereții fără bătrânețe și al vieții veșnice. Pomul vieții poate fi reprezentat sub diverse forme, precum floarea sau frunza și poate fi întâlnit pe mobilierul tradițional (fig.3.36, 3.37). Motivele zoomorfe și aviomorfe sunt reprezentate prin animale, cum ar fi peștii, păsările sau păsările mesagere și sunt asociate cu simbolismul religios și spiritual. Aceste motive sunt observate și pe piesele de mobilier, cum ar fi mesele înfundate sau sofele din satele Țipova și Lalova (fig.3.38, 3.39, 3.40). Motivele antropomorfe reprezintă figuri umane și au avut inițial semnificații magice și mitice, simbolizând forțe ocrotitoare și apotropeice. Aceste motive sunt adesea reprezentate geometric, având forme precum cercuri și triunghiuri.



*Fig.3.38. Sofa:
a – motiv aviomorf - pasărea mesajer,
b - motiv zoomorf – pește,
s. Țipova, r-nul Rezina.
Foto Madan Elena (2008).*



Fig.3.39. Sofa, utilizarea motivului zoomorf - pește, com. Lalova, r-nul Rezina, proprietară Eftodie Claudia. Foto Madan Elena (2008).

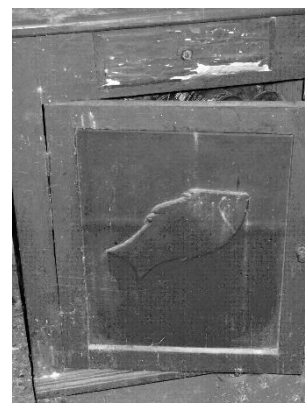


Fig.3.40. Detaliu masă înfundată, utilizarea motivului zoomorf – pește, or. Camenca, proprietară Maria Șpac Foto Madan Elena (2009).

Interpretarea formelor și a conținutului ornamentelor în urma repertoriere a fondului ornamental și a principiilor de încadrare a acestora pe suprafețele obiectelor de mobilă, a relevat că mobilierul utilizează resurse artistice din tezaurul artei populare, ce include o diversitate de forme și semnificații, pornind de la motive geometrice, fiziomorfe și biomorfe, pe care le-a adaptat, ținând cont întâi de toate de utilitatea lucrurilor pe care sunt aplicate. Aceste motive reflectă credințe, simboluri și înțelesuri profunde, contribuind la aspectul estetic și la valoarea culturală distinctivă, evidențiind legăturile dintre acestea și viața, cultura și tradițiile comunităților tradiționale.

3.3. Valorificarea elementelor tradiționale în mobilierul modern

Analizând direcțiile actuale în crearea mobilierului modern, se poate observa o creștere a interesului pentru integrarea elementelor tradiționale, oferind astfel mobilierului o identitate culturală distinctă. Această tendință devine din ce în ce mai evidentă, chiar și în contextul globalizării, deoarece oamenii încep să conștientizeze riscul pierderii patrimoniului cultural acumulat de-a lungul secolelor. O soluție pentru această preocupare este să se efectueze studii detaliate, de exemplu ale mobilierului tradițional, pentru a adapta parțial elementele cele mai valoroase din trecut și a le aplica în mobilierul contemporan.

Mobilierul este selectat în principal pentru funcționalitatea sa, dar nici aspectul decorativ nu poate fi ignorat, deoarece acesta influențează în mod semnificativ atmosfera încăperii, fiind adesea un element dominant. De aceea, se acordă o atenție deosebită aspectului mobilierului, începând de la stilul propus într-un spațiu și continuând cu alegerea culorii, formei, materialului, texturii și finisajului.

Fiecare stil de mobilier are caracteristici distincte care îl diferențiază de celelalte. În timp ce elementele specifice ale stilurilor precum barocul, rococo sau clasicismul au fost intens studiate și încă sunt utilizate frecvent, elementele specifice ale stilurilor naționale au fost adesea neglijate și mai puțin cercetate. Odată cu apariția fabricilor de mobilă, accentul s-a pus pe mobilierul tipizat, ceea ce a dus la o uniformizare a mobilierului și la o pierdere a diversității stilistice și a identității culturale în mobilierul casnic. Totuși, în ultimele decenii, există o tendință către individualizare, iar tot mai mulți consumatori optează pentru mobilierul realizat la comandă. Mulți doresc să aibă mobilier într-un stil național modernizat, utilizând doar elementele specifice acestui stil. În această situație, designerii sunt nevoiți să efectueze cercetări extinse privind acest stil, dar se confruntă cu o lipsă de informații, deoarece au fost elaborate puține studii în acest sens.

Arta populară din Moldova are legături evidente cu arta populară din România, Ucraina, Rusia, dar și cu artele populare din Ungaria, Bulgaria și Polonia. Acest lucru poate fi observat prin compararea aspectelor artei decorative și a planificării locuințelor și construcției caselor [117, p.82]. Nicolae Dunăre, în lucrarea „Ornamentica tradițională comparată” [39, p.5], a contribuit la clasificarea ornamentelor tradiționale ale altor popoare europene, aducând exemple relevante. De asemenea, Romulus Vulcănescu, în „Coloana Cerului”, a evidențiat implicațiile axiologice ale monumentului sătesc, utilizând comparații cu alte monumente similare pentru a reda complexitatea fenomenului cultural. Paul Petrescu, în „Motive decorative celebre” [76, p.7], a subliniat specificul ornamentelor tradiționale românești prin comparația cu cultul soarelui, pomul vieții și alte simboluri, considerându-le semne ale înțelegerii lumii și vieții în diverse etape de dezvoltare a societății umane. Este important să analizăm motivele de artă populară în contextul artelor populare naționale, deoarece ele reflectă structuri decorative specifice unor popoare sau zone

etnografice distincte. În articolul „Promovarea identității naționale în stilistica arhitecturii și designului interior contemporane”, Angela Munteanu evidențiază importanța încorporării elementelor tradiționale în designul interior contemporan. Autoarea subliniază că mobilierul tradițional, realizat manual și sculptat, joacă un rol semnificativ în crearea unei atmosfere autentice și în promovarea identității naționale. Articolul subliniază, de asemenea, că este crucial să se realizeze o armonizare între mobilierul tradițional și interiorul contemporan, menținând în același timp confortul. Prin combinarea mobilierului contemporan cu ornamentele tradiționale se poate obține un design unic și valoros pentru interioarele contemporane [72, pp.97-99].

Practic, fiecare individ, când examinează un obiect, încearcă să identifice o logică în toate componentele acestuia. De exemplu, liniile sau motivele decorative, el caută să le organizeze într-un mod sau altul, căutând o coerență sau o continuitate între ele. La fel și tâmplarii când construiau mobilierul, chiar fără a cunoaște toate regulile compoziției, instinctiv căutau să găsească o legătură între elementele folosite - fie prin repetiție, fie prin simetrie - pentru a obține o armonie estetică. În timp, simțul estetic s-a dezvoltat, ajungându-se să se creeze adevărate opere de artă. În monografia „Stiluri de mobilă și tehnica executării decorațiunilor”, redactată de prof. Gh. Țăranu și Ing. Romeo Țăranu, se discută despre importanța echilibrului în asigurarea stabilității obiectelor atât dintr-o perspectivă funcțională, cât și estetică. Se subliniază că stabilitatea conferă omului o stare de siguranță și liniște, iar instabilitatea este întotdeauna respinsă de om, acesta căutând să elimine nesiguranța și să o înlocuiască cu siguranța ca o necesitate obiectivă a vieții [108, p.15]. Nevoia de siguranță determină căutarea unei logici în armonizarea elementelor la producerea obiectelor.

Elementele de bază ale unui mobilier care pot să îi sporească valoarea artistică sunt alegerile constructive, care influențează forma sa ulterioară, precum și elementele decorative implicate sau aplicate pe suprafața mobilierului.

Prin examinarea materialelor, elementelor și asamblărilor constructive, precum și a ornamentelor aplicate pe mobilierul tradițional în trecut, putem descoperi acele „elemente-cheie” care, aplicate cu pricepere astăzi, pot să îmbine armonios tradiționalul cu modernul.

Elementele constructive necesită o atenție specială, deoarece ele sunt esențiale pentru funcționalitatea și stabilitatea mobilierului, având și un potențial artistic. Printre acestea se numără *cornișa* (poziționată în partea superioară a piesei de mobilier), *socul* (aflat în partea inferioară), *picioarele* (prezente la majoritatea mobilei și adesea formând un corp comun cu soclul), *panourile* (elementele principale în structura mobilierului - uși, pereți laterali, plăci etc.), *plăcile* (utilizate pentru mese, rafturi etc.), *bordurile* (folosite pentru protejarea marginilor), *ramele cu tăblii* (înlocuind plăcile la uși, pereți etc.), *ramele profilate* (unde tăbliile sunt înlocuite cu sticlă, țesături sau oglinzi), *cadrul și centura* (folosite în construcția meselor și a pieselor de mobilier de ședere),

spătarele (componente ale scaunelor, fotoliilor și canapelelor), *brațele de scaun și fotolii* (pentru susținerea corpului în timpul șederii), *legăturile picioarelor* (pentru consolidarea lor și creșterea rezistenței), *capetele de pat* (pentru paturi și susținerea suprafeței de dormit) și *șipcile de acoperire* (pentru fixarea tăbliilor). Toate acestea servesc scopului principal de susținere, dar fiecare în parte are și aspecte decorative specifice care contribuie la definirea stilului [108, p.15].

Vom examina acum câteva exemple de preluare a acestor elemente constructive menționate și vom compara modelele de mobilier din trecut cu cele actuale.

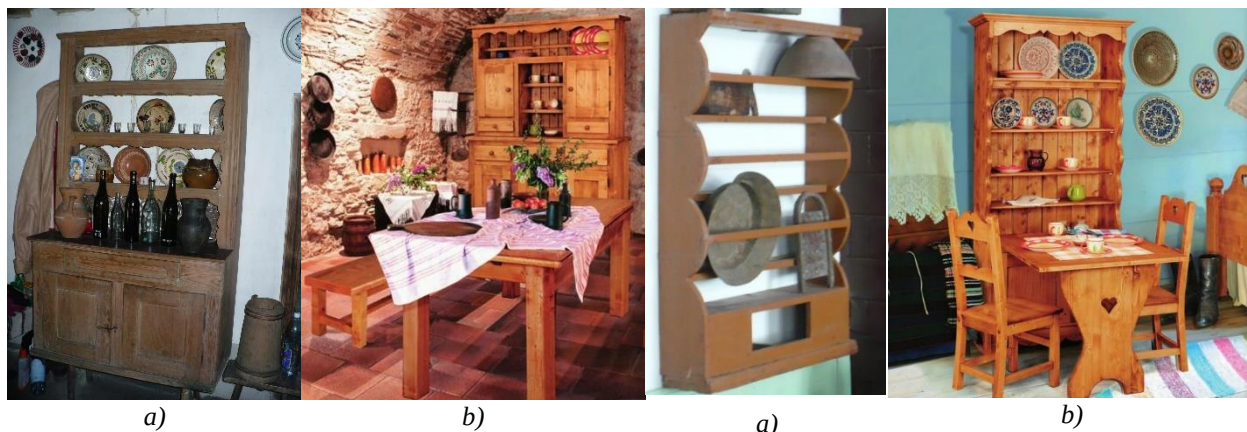


Fig. 3.41. Bufet:
a) bufet - începutul sec. XX, Muzeul satului din Cernăuți, Ucraina; b) bufet modern în stil tradițional realizat de „Transilvania Production”, jud. Alba, Câmpeni, România,

Fig. 3.42. Bufet:
a) blidar, înc. sec. XX, s. Cernoleuca, r-nul. Dondușeni, R.Moldova; b) bufet modern în stil tradițional realizat de „Transilvania Production”, jud. Alba, Câmpeni, România.

În figura 3.41, a) este reprezentat un bufet de la începutul secolului XX, în care cornișa este ornamentată cu o bară cu elemente ondulate. Același tip de elemente ondulate se regăsesc și în barele care acoperă plăcile ce susțin vesela în partea superioară. În partea inferioară, tăblia ușilor este încadrată într-o ramă, fără decorațiuni. Deasupra ușilor se află un sertar cu o tăblie încadrată într-o ramă. Observăm că partea superioară a bufetului este mai îngustă decât cea inferioară. Aceleași caracteristici sunt prezente și la bufeturile reprezentate în figurile 3.41, b) și 3.42, b), executate la fabrica „Transilvania Production” din județul Alba, România [152], cu mici variații. De asemenea, panoul ondulat observat la blidarul din figura 3.42, a) se regăsește și la bufetul din figura 3.42, b).

Similarități pot fi observate și între scaunele reprezentate în figurile 3.43, a) și b) și cele din figura 3.42, b), în special în ceea ce privește forma trapezoidală a șezuturilor, cu baza mai mică către spătar și legătura picioarelor.

O altă piesă comună era lada de zestre, ulterior transformându-se în pat-ladă sau „sofca”, în centrul și nordul Moldovei. Lada avea patru panouri care alcătuiau cadrul cu picioarele și două plăci în partea superioară și inferioară, panoul frontal fiind adesea decorat și reprezentând o ramă cu tăblie împărțită în trei registre (figura 3.44, a, b). Deși lada și sofca au căpătat o funcționalitate mai puțin relevantă în timp, ele mai pot fi întâlnite astăzi sub forme adaptate, utilizate în principal

pentru depozitare și cu un caracter mai mult simbolic. Un exemplu este reprezentat în figura 3.44, c), care păstrează cele patru panouri ce alcătuiesc corpul cu picioarele și același panou frontal împărțit în două registre. Aceleași caracteristici pot fi întâlnite la diverse piese de mobilier, deoarece majoritatea elementelor constructive, cu fețe și contururi drepte, sunt decorate prin crestare pe canturi și muchii, tăiate în zigzag și alternate cu alte curbe repetate sau grupate [108, p.200].

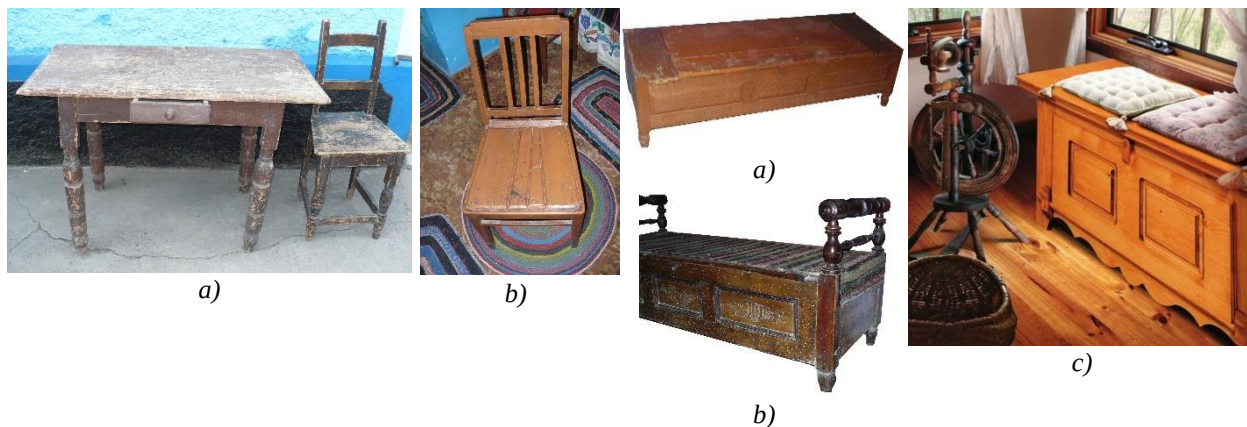


Fig. 3.43. Masă și scaun:

a) masă și scaun, înc. sec. XX, s. Țipova, r-nul. Rezina, R.Moldova; b) scaun, înc. sec. XX, s. Găuzeni, r-nul Șoldănești, R. Moldova.

Fig. 3.44. Pat-ladă:

a) pat-lada (sofcă), înc. sec. XX, s. Găuzeni, r-nul Șoldănești, R. Moldova; b) pat-ladă (sofcă), înc. sec. XX, s. Frumușica, r-nul Florești, R. Moldova; c) ladă modernă în stil tradițional realizată de "Transilvania Production", jud. Alba, Câmpeni, România.

De fiecare dată când oamenii au simțit nevoia unei schimbări în ambientul lor, datorită evoluției, au căutat mai întâi structurile sau formele constructive și, de multe ori, le-au găsit în arta populară. În ceea ce privește mobilierul, acest produs popular este caracterizat de structuri simple și ingenioase, iar decorul său reflectă aspecte profunde și permanente ale spiritului uman cum ar fi echilibrul.

O explicație a originii decorului este oferită și de Cucu Nicolae în lucrarea „Mobilierul locuinței. Tradiție și modernitate”, unde evidențiază influența elementelor vii ale naturii și obsesia pe care acestea o exercită asupra omului când el se află în fața unui mediu simplu și geometric. În căutarea constantă de a se înconjura cu imaginea elementelor vii din natură, omul le-a transpus, în limitele capacităților sale intelectuale, prin stilizări și tehnici diverse, într-o varietate infinită de figuri decorative. [33, p.12]

În continuare, vom enumera câteva elemente caracteristice ale mobilierului cu aspect național.

1) Ornamentația specifică din mobilierul țăranesc are cel mai puternic impact asupra interpretării stilului național. Motivele ornamentale în mobilier pot fi clasificate, asemenea altor domenii ale artei populare, în funcție de gradul lor de asemănare morfologică și semantică în următoarele categorii: geometrice (linia dreaptă, rombul, triunghiul, pătratul și cercul), fiziomorfe (reprezentări cruciforme sau rozete solare), biomorfe (motive vegetale, zoomorfe, avimorfe și antropomorfe).

Alfabetul simbolurilor este, în principal, geometric. Principalele elemente ornamentale care compun ansamblul decorativ sunt linia dreaptă, romb, triunghi, pătrat și cerc, combinațiile acestora oferind numeroase posibilități de aranjare și compoziție. Compoziția este supusă regulilor repetiției, simetriei și ritmului, pe care meșterul popular le utilizează. În decor se reflectă o anumită concepție despre lume, iar motivele de pe mobilier sunt mai mult decât simple linii; ele au legătură cu reprezentările antice ale soarelui, ale omului și cu întreaga lume mitologică. Mobilierul oferă un teren bogat pentru exprimarea semnelor solare: lăzi de zestre, dulapuri, cuiere, mese - toate acestea sunt împodobite cu cercuri, rozete și diverse combinații ornamentale, având un efect puternic datorită varietății tonurilor și formelor.

Cele mai frecvente elemente decorative ale ornamentației mobilei populare includ crestele canturilor, creșturile de pe muchii, rozetele crestate, colțșorii și stelutele crestate, crestele arcuite și cele în zigzag, gulerele crestate, împletiturile, torsadele etc. [108, p.203].

2) Forme și decorații – transformarea elementelor constructive într-o expresie decorativă. Aspectele principale ale unui mobilier care îi pot accentua valoarea artistică sunt alegerile privind elementele constructive ce modelează viitoarea formă, precum și detaliile decorative implicate sau aplicate pe suprafața acestuia. Elementele constructive, precum cornișă, soclul, picioarele, panourile, plăcile, bordurile, ramele cu tăblii, lezina, ramele profilate, cadrul și centura, spătarele, brațele de scaun și fotolii, legăturile picioarelor, capetele de pat, ramele de oglinzi, șipcile de acoperire, inclusiv îmbinările [108, pp.20-27] sunt concepute în primul rând pentru a asigura funcționalitatea, dar fiecare dintre ele are caracteristici decorative specifice care contribuie la definirea stilului. Se poate observa că pentru mobilierul tradițional, proporționalitatea și armonizarea perfectă a diferitelor elemente într-un tot unitar sunt caracteristici dominante. Ornamentul este aplicat cu măsură și echilibru, fiind mai dens în zonele frontale vizibile și mai rar distribuit în alte părți ale mobilierului. Părțile nevizibile sunt lăsate fără decor.

3) Materialul utilizat pentru confecționarea pieselor de mobilier este lemnul masiv prelucrat sau brut. Lemnul a fost prelucrat artistic încă din cele mai vechi timpuri, ținându-se cont atât de structura, cât și de duritatea sa naturală. Coniferele, cum ar fi bradul și pinul, sunt cel mai frecvent utilizate, în timp ce esențele tari precum stejarul, salcâmul, teiul, fagul, cireșul sau vișinul sunt folosite pentru duritatea și aspectul decorativ al fibrelor lor. Utilizarea esențelor tari este limitată din cauza costurilor mai ridicate de prelucrare. Această observație este susținută de diversitatea lemnului folosit pentru fabricarea aceluiași tip de mobilier, astfel încât paturile sunt mai des realizate din brad, în timp ce cele din stejar sau cireș sunt mai rare. Aceeași tendință este observată și în cazul altor piese de mobilier.

4) Accesorii constructive de asamblare și funcționare. Accesorii constructive, precum mânerele trăgătoare, balamalele, rozetele pentru chei, cheile, butonii trăgători, saboții și cuiele decorative au fost alese și integrate pentru a armoniza cu restul ornamentației [108, p. 28].

5) Tapițeriile – studiile actuale la nivel mondial vizează determinarea formei optime a tapițeriilor sau identificarea soluțiilor constructive care să ofere confortul dorit [108, pp. 35-36]. Pentru tapițarea mobilierului pot fi utilizate textile cu imprimeuri și ornamente tradiționale, dar trebuie să se țină cont de forța lor vizuală și să se limiteze numărul acestora.

Mobilierul este esențial în definirea aspectului interiorului și reprezintă un domeniu distinct al artei populare. Caracteristica definitorie a mobilierului popular constă în simplificarea formelor și în subtilitatea ornamentației, fiecare piesă fiind în sine o creație distinctă, perfect integrată în contextul interior, fără a fi concepută în ansambluri predefinite. În domeniul artei populare, fie că vorbim despre sculptură și decor în piatră sau lemn, fie despre detaliile decorative de pe covoare sau țesături, sau chiar în arhitectură putem observa numeroase similarități în ceea ce privește ornamentația, decorul și structura compozițională a interiorului și mobilierului tradițional. De asemenea, se pot identifica similitudini între diferite popoare în ceea ce privește ornamentele și elementele artistice plastice, cum ar fi simetria/asimetria, dinamica/statica, elementele ritmice, contrastul/accentul sau proporția. Ceea ce distinge aceste creații este modul în care este compus ansamblul și varietatea ornamentelor.

Pentru a exemplifica modul în care meșterii tradiționali aduc în prezent tradiția prin crearea mobilierului contemporan cu elemente similare celor tradiționale, adăugăm câteva imagini ale meșterului popular Dumitru Costândache. Aceste imagini ilustrează cum sunt reinterpretate și integrate în mobilierul modern valorile tradiționale, menținându-se astfel legătura cu moștenirea culturală (fig. 3.45).

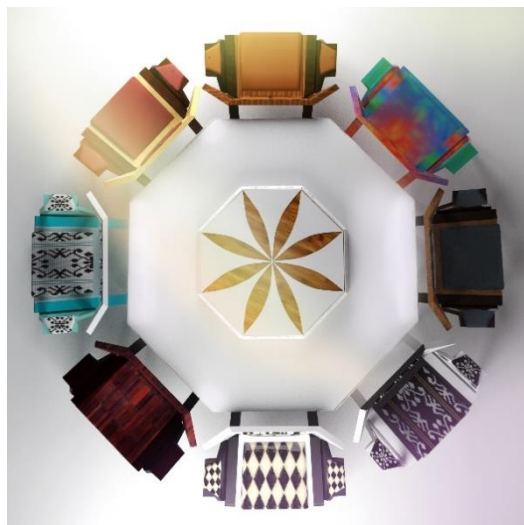


Fig.3.45. Lucrări executate de meșterul popular Dumitru Costândache.

Foto Madan Elena (2019).

Studenții care studiază designul industrial și de produs, precum și designul interior, arată un interes tot mai mare pentru temele care vizează includerea elementelor naționale în proiectele lor de licență și în proiectele de an. Această tendință reflectă dorința lor de a promova valorile naționale prin intermediul mobilierului. Prin studierea atentă a mobilierului tradițional, studenții pot obține informații și materiale care să le inspire și să le influențeze proiectele de design contemporane. Un exemplu reprezentativ în acest sens este proiectul de licență intitulat „Design-concept: Mobilier cu elemente tradiționale” elaborat de Carp Nona-Ramona, gr. DI-101 (fig. 3.46).

Proiectul oferă o vedere de sus și o vedere în ansamblu a mesei și scaunelor cu elemente tradiționale integrate în designul lor.



1, a)



1, b)

Fig. 3.46. Design-concept „Mobilier cu elemente tradiționale”, Carp Nona-Ramona, gr. DI- 101:
1, a – vederea de sus, 1, b – vederea perspectivă masă și scaune cu elemente tradiționale.

Prin intermediul acestor proiecte, studenții își exprimă dorința de a îmbina tradiția cu inovația în designul mobilierului, evidențiind astfel legătura dintre valorile naționale și designul contemporan. Aceste implementări creative și inspirate din mobilierul tradițional adaugă originalitate și autenticitate în interiorul spațiilor, contribuind la promovarea și conservarea patrimoniului cultural. Astfel, prin includerea elementelor tradiționale în proiectele de design, studenții reușesc să creeze mobilier modern, care menține o puternică legătură cu moștenirea culturală, și să ofere soluții inovatoare și estetice în designul interior contemporan.



a)



b)



c)

Fig. 3.47. Colecția „Quintessence”, proiect realizat de Mihai Stamati în colaborare cu Maria Bubuioc.
Foto Igor Rotari [84].

Colecția „Quintessence”, Bienala Internațională de Design Saint-Étienne 2017, fiind expusă în secțiunea Rue de la République în perioada 9-26 martie 2017.

Poofuri.

Materiale: țesătură de cânepă, pene, structură din lemn.
Dimensiuni: 640 x 450, H 400 mm, masă pentru cafea. Materiale: lemn de frasin. Dimensiuni: 600 x 600, H - 400 mm.

Laița (canapea).

Materiale: țesătură din cânepă, stuț, lemn de salcâm. Dimensiuni: 1200 x 500, H 600 mm.

Proiectele inspirate din mobilierul tradițional aduc o notă de originalitate și autenticitate în interiorul spațiilor, contribuind la promovarea și conservarea patrimoniului cultural. Un alt

exemplu semnificativ este colecția „Quintessence”, dezvoltată de Mihai Stamatî în colaborare cu Maria Bubuioc (fig. 3.47). Colecția de mobilier contemporan este inspirată din moștenirea tradițională prin reinterpretarea structurilor croșetate și a țesăturilor, utilizând materiale naturale și promovând tehnicile tradiționale. Prin intermediul acestor proiecte, studenții și designerii reușesc să creeze mobilier modern ce menține o strânsă legătură cu tradiția culturală și să ofere soluții inovatoare și estetice în designul de interior contemporan [150].

Prin aceste proiecte creative și inovatoare, designerii contemporani contribuie la perpetuarea și adaptarea tradiției în designul mobilierului, aducând astfel o plusvaloare și o semnificație culturală în industria designului. În ceea ce privește volumul, se remarcă o armonie naturală cu spațiile în care sunt plasate. Casele tradiționale, în general, au dimensiuni reduse, iar piesele de mobilier sunt relativ mici, adaptându-se înălțimii omului și evitând să domine spațiul. Această abordare poate fi observată în locuințele tradiționale din nordul Europei [20, p.119].

În cadrul decorului mobilierului tradițional se evidențiază o tendință spre sobrietate în utilizarea ornamentelor, având în vedere integrarea organică pe suprafețele disponibile. Designerii preferă să opteze pentru simplitatea formelor, folosind suprafețe gravate cu motive predominant geometrice [20, p.121]. Caracteristicile constructive ale mobilierului tradițional includ proporționalitatea și armonizarea perfectă a diferitelor piese într-un ansamblu unitar.

Una dintre cele mai frecvente greșeli în amenajarea unui interior rustic este tentativa de a imita un stil tradițional prin acumularea excesivă de elemente specifice. Este important să se găsească accente de mobilier și decor tradițional care să evidențieze un interior modern. Nu este recomandat să se asocieze un covor românesc cu o masă rustică din lemn masiv și scaune tradiționale sculptate, deoarece acest lucru poate crea o atmosferă încărcată. Textilele, fiind bogate în culori și motive, pot fi integrate cu succes într-o cameră pentru a sugera o atmosferă tradițională (fig. 3.48), [153].



Fig.3.48. Interior tradițional românesc, trecut – prezent:
a – interior tradițional românesc, b – scaune tradiționale românești, c – șemineu rustic [153].

În prezent, în procesul de finisare a mobilierului se utilizează diverse tehnologii pentru a imita aspectul "veteran", începând de la pregătirea suprafețelor - crearea găurilor de insecte,

eliminarea lemnului moale de la suprafața lemnului prin periere până la aplicarea unor uzuri artificiale etc. și până la finisarea propriu-zisă care să confere mobilei un aspect vechi, dar totodată atractiv. Pentru a accentua efectul se recurge la asamblări tradiționale, cum ar fi cele în cep și scobitură sau coadă de rândunică. În designul mobilierului se întâlnesc forme, contururi, decorațiuni și motive tradiționale, iar finisajul poate fi uniform, în culori care să se potrivească cu alte elemente din interiorul locuinței. Toate aceste aspecte permit menținerea unei linii tradiționale.

În concluzie, integrarea elementelor tradiționale în mobilierul modern reprezintă o modalitate de a crea legături între tradiție și inovație, de a conserva și a promova valorile culturale și de a adăuga o plusvaloare și o semnificație în designul de interior contemporan. Prin intermediul unor proiecte creative și inovatoare se reușește perpetuarea și adaptarea tradiției în designul mobilierului, contribuind la evoluția industriei designului și la promovarea patrimoniului cultural.

3.4. Concluzii la Capitolul 3

În Capitolul este subliniată importanța elementelor artistice a decorului mobilierului țăranesc, fiind evidențiată tranziția de la simpla funcționalitate la o expresie distinctă a artei și tradițiilor. Integrarea materialelor variate, tehnicilor decorative și a mijloacelor artistice în designul mobilierului adaugă nu doar frumusețe, ci și autenticitate. Această abordare încurajează inovația în domeniul designului interior, contribuind la valorificarea și promovarea patrimoniului cultural.

1. Analiza particularităților artistice a demonstrat că meșterii populari au valorificat din plin posibilitățile materialelor utilizate la crearea mobilei, au utilizat și promovat cele mai eficiente tehnici de prelucrare a materialelor și au folosit mijloace artistice specifice atât pentru a păstra caracterul utilitar al obiectelor cât și a le conferi un aspect agreabil.

2. S-a întreprins o repertoriere a fondului ornamental și a principiilor de încadrare a acestora pe suprafețele obiectelor de mobilă. Interpretarea formelor și a conținutului ornamentelor a relevat că mobilierul utilizează resurse artistice din tezaurul artei populare, pe care le-a adaptat, ținând cont, întâi de toate, de utilitatea lucrurilor pe care sunt aplicate.

3. Au fost specificate anumite principii care stau la baza procesului de asimilare a esteticii mobilierului tradițional în noile creații de design. Ele țin de specificul formelor, caracterul ornamentelor, materialelor și accesoriilor constructive de asamblare și funcționare. La fel, s-a accentuat raportul dintre mobilier și spațiul încăperilor în care este încadrat, necesitatea de a se relaționa mobila cu alte materiale, spre exemplu cele din domeniul tapițeriei. Pentru a evita ca încăperea să pară încărcată, este importantă selectarea cu grijă a obiectelor și asortarea cu celelalte elemente de design. De asemenea, finisajele speciale pot contribui la crearea unei atmosfere calde și primitoare, amintind de farmecul mobilei vechi.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Teza „Particularități artistice ale mobilierului țăranesc din ansamblul locuinței tradiționale moldovenești (sfârșitul secolului al XIX-lea–mijlocul secolului al XX-lea)” a relevat importanța mobilierului țăranesc drept componentă esențială a interiorului tradițional și element remarcabil al patrimoniului cultural și artistic al Republicii Moldova. Mobilierul țăranesc, analizat în complexitatea manifestărilor sale, cu relevarea celor artistice, prin corelarea metodelor interdisciplinare, a oferit un cadru de cercetare prolific pentru a cunoaște mai aprofundat din perspectivă științifică acest domeniu mai puțin cercetat anterior. Problemele examinate în capitolele și subcapitolele ei, începând cu sistematizarea faptelor culturale, continuând cu analiza caracteristicilor definitorii ale mobilei, cu accent pe cele artistice, elucidarea tendințelor comune și specifice, determinarea relațiilor lor cu ambientul, cu modul de viață al comunităților, au pregătit terenul pentru generalizarea rezultatelor științifice și a recomandărilor.

Rezultatele științifice

1. Sursele istoriografice, examinate în mod critic, au fost completate cu rezultatele obținute în cadrul investigațiilor tematice realizate prin satele Republicii Moldova, ceea ce a asigurat caracterul obiectiv al cercetării. Contribuțiile predecesorilor la studiul temei au fost apreciate, luate ca reper în formularea obiectivelor și a scopului pentru dezvoltarea științifică a domeniului. (Subcapitolul 1.1.).
2. Apărute ca rezultat al creativității tehnice și artistice din necesitatea de a asigura confortul vieții omului în diverse medii, agreeate și adaptate unor funcții și spații concrete, formele mobilierului au evoluat lent în strânsă legătură cu bogățiile naturale, nivelul de dezvoltare al forțelor de producție și relațiile sociale. Odată cu schimbarea unuia dintre acești factori, s-au produs schimbări și în sfera mobilierului. (Subcapitolul 1.2.).
3. Obiceiurile și tradițiile autohtone au stat la baza perpetuării acestor creații și a contribuit la afirmarea stilului tradițional. Modernitatea, care a deschis noi posibilități pentru practicarea specializată a mobilierului, datorită creării unităților economice specializate în producerea mobilierului – de tip ateliere meșteșugărești, bresle, arteluri și a școlilor de meserii, a facilitat dezvoltarea domeniului la un nivel mai înalt față de cel anterior. (Subcapitolul 1.3.).
4. Clasificarea mobilierului după funcție, material și formă a delimitat trei categorii principale: de odihnă, depozitare/suport și de servit masa, fiecare cuprinzând mai multe forme corespunzătoare nevoilor de viață. Analizând capacitatea fiecărei categorii de a fi utilă respectivelor necesități, s-a ajuns la ideea că funcționalitatea a stat la baza îmbogățirii și dezvoltării domeniului. Repertorierea și analiza din diverse perspective a pieselor de mobilier au scos în prim

plan prioritatea funcționalității care subordonează aspectele artistice, oferindu-le roluri variate în corespundere cu valoarea simbolică a acestor obiecte. S-a constatat că forma mobilierului era strâns legată de destinația ei, de materialul folosit la realizare, în principal lemnul sau răchita, încât fiecare piesă era adaptată cerințelor pentru care a fost creată. Totodată, abordarea creativă a formei a contribuit la diversitatea și autenticitatea mobilierului. (Subcapitolele 2.1. și 2.2.).

5. Cele mai vechi și mai răspândite obiecte de mobilier sunt cele care au satisfăcut necesitățile vitale ale omului în viața de zi cu zi. Obiectele mai voluminoase elaborate la un nivel mai avansat tehnic și artistic completau și structurau spațiul casei mari. Obiectele care aveau roluri strict determinate în timpul ceremoniilor erau lucrate cu mai multă măiestrie și sârguință. În acest context, exemplificăm, în mod special lăzile de zestre, scaunele lungi cu spetează sau „canapcele” și mesele înalte. (Subcapitolele 2.2. și 2.3.).

6. Existența unor meșteri, a atelierelor de producere și a factorilor sociali a contribuit atât la configurarea unor trăsături specifice în cadrul grupului de obiecte, cât și la răspândirea teritorială limitată a acestora, precum sofaua (sofca) în partea de centru și de nord ale Republicii Moldova, a „canapcelor” în sud-estul ei, meselor joase dreptunghiulare caracteristice mai mult spațiului de nord-vest a Republicii Moldova. Tradițiile locale au fost influențate atât de alte aluviuni culturale venite din Imperiul Austro-Ungar și Imperiul Rus, cât și de stiluri artistice precum Baroc, Art Nouveau, ceea ce a contribuit la îmbogățirea acestora. (Subcapitolele 2.1. și 2.2.).

7. Analiza particularităților artistice a demonstrat faptul că meșterii populari au valorificat din plin posibilitățile materialelor utilizate la crearea mobilei, au utilizat și promovat cele mai eficiente tehnici de prelucrare a materialelor și au folosit mijloace artistice specifice atât pentru a păstra caracterul utilitar al obiectelor cât și un aspect estetic corespunzător. (Subcapitolul 3.1.).

8. Particularitățile artistice ale mobilierului sunt determinate de material, diversitatea tehnicilor decorative aplicate, mijloacelor artistice utilizate și structurilor decorative. Studiul a evidențiat că mobilierul dulgheresc a păstrat mai multe elemente tradiționale regionale și reprezintă, o valoare artistică mai mare, de cât cel tâmplăresc (orășenesc). (Subcapitolul 3.1.).

9. Interpretarea formelor și conținutului ornamental relevă faptul că mobilierul utilizează resurse artistice din tezaurul artei populare, pe care le-a adaptat, ținând cont, de utilitatea obiectelor. (Subcapitolul 3.2.).

10. Au fost apreciate principiile care stau la baza procesului de asimilare a esteticii mobilierului tradițional în noile creații de design. Ele țin de specificul formelor, caracterul ornamentelor, structura materialelor și accesoriilor constructive de asamblare și funcționare. (Subcapitolul 3.3.).

11. Examinarea caracteristicilor tuturor categoriilor de mobilier **au confirmat ipoteza de lucru**, demonstrând că ele sunt parte integrantă a creației artistice populare comunicând cu alte structuri

ale ei, au îmbinat în mod reușit funcționalitatea și decorul, au asigurat oamenilor confortul necesar în viața de toate zilele și în cele de sărbătoare, pentru ordonarea spațiului și a lucrurilor, pentru odihnă, activități de muncă, alimentație, încât datorită acestei largi corelări, s-a afirmat în mostre edificatoare de creativitate artistică, care reflectă modul de viață al comunităților și viziunea lor asupra lumii.(Capitolele 2 și 3).

Pe baza rezultatelor obținute facem următoarele recomandări:

1. Continuarea cercetărilor asupra mobilierului tradițional din Republica Moldova în raport comparativ cu tradițiile din statele vecine, pentru a lărgi spectrul problemelor de studiu.
2. Dezvoltarea cercetărilor interdisciplinare, pentru a releva legăturile dintre mobilierul tradițional și alte genuri de artă populară, urmărind similitudinile, influențele, simbolurile.
3. Aplicarea rezultatelor cercetării în predarea cursurilor de specialitate și la elaborarea proiectelor de design interior, cu scopul de a îmbunătăți înțelegerea și aprecierea mobilierului tradițional, precum și a stimula interesul în domeniul conservării designului interior.
4. Colaborarea cu muzeele din teritoriu pentru a le oferi asistență metodologică la descrierea pieselor, facilitând astfel o mai bună înțelegere și apreciere a valorilor culturale și istorice.
5. Promovarea și consolidarea colaborărilor cu alte instituții de învățământ superior și de cercetare atât la nivel național, cât și internațional, pentru a împărtăși și disemina cunoștințele și rezultatele cercetării cu o audiență mai largă.

Rezultatul obținut: *contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante, elucidând complex particularitățile artistice ale mobilierului țărănesc din ansamblul locuinței tradiționale moldovenești, înlesnind patrimonializarea moștenirii culturale, având ca rezultat completarea lacunelor în studiul acestei componente a culturii.*

BIBLIOGRAFIE

În limba română:

1. ANRM, F. 75, inv. 1, d. 2, f. 1-3.
2. ANRM, F. 2, inv.1, d. 2815, f. 90-98.
3. ANRM, F. 2069, inv. 1, d. 939.
4. ANRM, F. 2069, inv. 1, d. 276a.
5. ANTONOVICI, I. Împodobirea interioarelor din Copanca. In: *Buletinul Institutului de Cercetări Sociale al României*, vol. 2. Chișinău: Ed. Tiparul Moldovenesc, 1938. pp. 545-548.
6. ANTONOVICI, I. Ornamentarea interioarelor în satul Nișcani. In: *Buletinul Institutului Român din Basarabia*, vol. 1. Chișinău: Ed. Tiparul Moldovenesc, 1937. pp. 329-336.
7. ARBORE, Al.P. *Însemnătatea cercetărilor etnografice pentru cunoasterea poporului român*. Bucuresti: Ed. Institutul de arte grafice „Alexandru Vlahuță”, 1930. 56 p.
8. BAUDRILLARD, J., *Sistemul obiectelor*, Trad. și postf. de : Horia Lazar. Cluj: Ed. Echinox, 1996. 148 p. ISBN: 973-9114-44-7.
9. BĂNĂȚEANU, T., STOICA, G. *Zona etnografică Vrancea*. București. Ed. Sport-Turism, 1988. 124 p.
10. BĂNĂȚEANU, T. *Arta populară bucovineană*. București: Ed. Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă a județului Suceava, 1975. 501 p.: il.
11. BÂTCĂ, M. *Dimensiunile spirituale ale Basarabiei*. București: Ed. Fundația Culturală Libra, 1998. 194 p. ISBN 973-98909-0-3.
12. BÂZGU, E. Restaurarea și punerea în valoare a bisericii de lemn din satul Palanca: probleme de reconstituire a formelor originale. In: *Materialele conf. șt.-practice „Protejarea patrimoniului bisericesc – imperativ al timpului” (5 apr. 2011) și ale conf. „Patrimoniu bisericesc – recuperarea trecutului” (3 mai 2012, ed. a 2-a)*. Chișinău: Ed. Tipogr. "Elan Poligraf", 2013. pp. 78-92.
13. BÂZGU, E. Terminologia construcțiilor populare la românii de la Est de Prut. In: *Buletin Științific*. vol. 1(14). Chișinău: Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie, 2004. pp. 57-92. ISSN: 1857-0054
14. BLAGA, L. *Trilogia culturii*. București: Ed. Humanitas, 2011. 502 p. ISBN 978-973-50-2953-1.
15. BOGA, L.T. *Documente basarabene I. Foi de zestre (1734-1844)*. Chișinău: Ed. Tipogr. centralei cooperativelor de producție și consum, 1928. 64 p.
16. BOGA, L.T. *Documente basarabene III. Testamente și danii (1672-1858)*. Chișinău: Ed. Tipogr. Eparhială Cartea Românească, 1929. 94 p. ISSN 1857-0240.
17. BORZIAC, I., CHIRICA, V. Paleoliticul superior din spațiul Carpato-Nistrean: Aspecte culturogenetice și cronostratigrafice. In: *Tyragetia. Serie nouă*. 2008, vol. III [XVIII], nr. 1: Arheologie. Istorie antică. Chișinău: Ed. [s.n.], 2008. pp. 9-36. ISSN 1857-0240.
18. BULAT, N. *Județul Soroca: file de istorie*. Chișinău: Ed. ARC, 2000. 350 p. ISBN 9975-61-139-7.

19. BUTURĂ, V. *Etnografia poporului român: cultura materială*. Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1978. 465 p.
20. CAPESIUS, R. *Mobilierul țărănesc românesc*. Cluj: Ed. Dacia, 1974. 140 p.
21. *Călători străini despre țările române*. Vol VI. Partea I (Paul de Alep). Îngrijit de M.M. Alexandrescu Dersca-Bulgaru. Partea a II-a (Evlia Celebi). Îngrijit de M. Ali Mehmet. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1976. 820 p., pp.27-51.
22. CIOBANU, Ș. *Basarabia: Monografie*. Chișinău: Ed. Imprimeria Statului, 1926. 473 p.
23. CIOCANU, M. Mobilierul tradițional din patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău în contextul interiorului locuinței din Basarabia. In: *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei*. Iași: Editura Palatul Culturii, 2011, pp. 233-264. ISSN 1583-6819.
24. CIOCANU, M. Mobilierul tradițional din patrimoniul MNEIN. In: *Buletin Științific*. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie (Serie nouă), nr. 11(24). Chișinău. 2009. pp. 308-325. ISSN 1857-0054.
25. CIOCANU, S. *Orașul Chișinău. Începuturi. Dezvoltare urbană. Biserici (secolele XV-XIX)*. Chișinău: Ed. Cartdidact, 2017. 280 p. ISBN 978-9975-3180-0-6.
26. COADĂ, L. Zemstva județului Bălți: Repere Istorice: The Zemstvo of Baltsy Uezd: Historical Outlines. In: *History and Politics. Revistă de Istorie și Politică*, 2011, nr. 1. Chișinău: Ed. ULIM, 2011. pp. 22-32. ISSN 1857-4076.
27. COCÂRLĂ, P. *Târgurile sau orașele Moldovei în epoca feudală, sec. XV-XVIII*. Chișinău: Ed. Universitas, 1991. 188 p. ISBN 5-362-00787-4.
28. COCÂRLĂ, P., ȚUGULSCHI, R. Breasla ciubotarilor din Bender (1816). In: *In memoriam professoris. Mihail Muntean. Studii de istorie modernă*. Chișinău: Ed. Cartdidact, 2003. p. 58. ISBN: 9975-940-52-8
29. COJOCARU, N. *Casa veche de lemn din Bucovina*. București: Ed. Meridiane, 1983. 140 p.
30. COMȘA, D. *Din ornamentica română: Album de broderii și țesături românești (40 planșe color cu 284 modele)*. Sibiu: Ed. Transilvania, 1976. 16 p.
31. CONDRATICOVA L., *Arta metalelor din Basarabia (secolul al XIX-lea - prima jumătate a sec. XX)*. Chișinău: Ed. Grafema Libris, 2017. 384 p. ISBN 978-9975-52-204-5.
32. CRĂȘMARU, A. *Drăgușeni. Contribuții la o monografie arheologică*. Botoșani: Ed. Muzeul Județean de istorie Botoșani, 1977. 190 p.
33. CUCU, N. *Mobilierul locuinței. Tradiție și modernitate*. București: Ed. Meridiane, 1974. 83 p.
34. CULEA, Ș. *Candela neuitării: Tudora - ani și destine*. Chișinău: Ed. Pontos, 2011. 494 p. ISBN 978-9975-51-298-5.
35. DAGHI, Ion. *Compoziția decorativă frontală*. Chișinău: Ed. Editerra-Primm SRL, 2010. 240 p. ISBN 978-9975-4126-0-5.

36. DAGHI, Ion. *Compoziția decorativă volumetrică*. Chișinău: Ed. Tehnica-Info, 2013. 176 p. ISBN 978-9975-63-352-9.
37. DUNĂRE, N. *Ornamentica tradițională comparată*. București: Ed. Meridiane, 1979. 159 p.
38. DRÂMBĂ, O. *Istoria culturii și civilizației*. Vol. 1. București: Ed. științifică și enciclopedică, 1985. 870 p.
39. DRUȚĂ, I. *Casa Mare*. Chișinău: Ed. Cartea Moldovenească, 1962. 104 p.
40. ELIADE, M. *Imagini și simboluri: Eseu despre simbolismul magico-religios*. București: Ed. Humanitas, 1994. 235 p. ISBN 973-28-0480-7.
41. ELIADE, M. *Istoria ideilor și credințelor religioase*. Vol. 1–3. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981. 162 p.
42. EȘANU, A., EȘANU, V. *Mănăstirea Voroneț: Istorie, cultură, spiritualitate*. Chișinău: Ed. Phontos, 2010. 384 p. ISBN 978-9975-51-171-1.
43. FIODOROV G.B., *Gorodiște Echimăuți*, C.S. IIMC, 1953. 50 p.
44. GOLOPENȚIA, A. Aspecte ale orășenizării satului Cornova. In: *Arhiva pentru știință și reformă socială*, an X, nr. 1-4. București: [s.n.], 1932. pp. 544–572.
45. GUJA, P. I. Natura și Omul la Nișcani (observări antropogeografice). In: *Buletinul Institutului Social Român din Basarabia*. vol. 1. Chișinău: Ed. Tiparul Moldovenesc, 1937. pp. 39-407.
46. IORGA, N. *Istoria românilor prin călători*. București: Ed. Eminescu, 1981. 702 p.
47. IORGA, N. *O gospodărie moldovenească la 1777, după socotelile cronicarului Ioniță Canta*. București: Ed. Cultura Națională, 1928. 12 p.
48. IONESCU, G. *Arhitectura populară în România*. București: Ed. Meridiane, 1971. 98 p.
49. IONESCU, G. *Arhitectura populară românească*. București: Ed. Tehnica, 1957. 244 p.
50. IRIMIE, C., DUMITRESCU, F., PALEOLOG, A. *Arta lemnului la români*. București: Ed. Meridiane, 1975. 58 p.
51. MACREA, D. *Dicționarul limbii române moderne*. București: Ed. Academiei Republicii Populare Române, 1958. 961 p.
52. MACREA, D. et al (coord.). *Dicționarul limbii române literare contemporane*. București: Ed. Academiei Republicii Populare Române, 1955-1957. 781 p.
53. MADAN, E. Activitatea dulgherilor și tâmplarilor în bresle, ateliere și fabrici în sec. XIX–mijlocul sec. XX. In: *Studii culturale: materialele Simp. naț. de Studii Culturale dedicat Zilelor europene ale patrimoniului. Ed. 3, Chișinău, 28 septembrie 2021*. Chișinău: Ed. UNU, 2021, vol.3, pp. 141-150. ISBN 978–9975–84–166–5.
54. MADAN, E. Clasificarea mobilierului țărănesc din Basarabia (sfârșitul sec. al XIX-lea–mijlocul sec. XX). In: *Valorificarea artelor plastice și arhitecturii naționale - un imperativ al vremii: Conferința științifică națională, Chișinău, 25 noiembrie 2021*. Chișinău: Ed. Fox Trading, 2021. pp. 16-17. ISBN 978-9975-3513-8-6.

55. MADAN, E. Dimensiunea estetică a ornamentului în mobilierul tradițional. In: *Științele socioumanistice și progresul tehnico-științific: Conferința științifică interuniversitară, 1 aprilie 2011*. Chișinău: Ed. Tehnica-UTM, 2011. pp. 173-179. ISBN 978-9975-45-162-8.
56. MADAN, E. Etapele de dezvoltare a mobilierului tradițional moldovenesc până la mijlocul sec. XX. In: *Cercetarea, inovarea și dezvoltarea din perspectiva eticii globale: Conf. șt. interuniv., Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, 26 iunie 2020*. Chișinău: Ed. Tehnica-UTM, 2020. pp. 138-151. ISBN 978-9975-45-654-8.
57. MADAN, E. Leagănele copiilor din Basarabia (sfârșitul sec. al XIX-lea–mijlocul sec. XX). In: *Simpozionul de Etnologie: Tradiții și procese etnice: Programul și rezumatele Simpozionului internațional de Etnologie, ed. a 3-a, 31 martie 2022*. Chișinău: Ed. Institutul Patrimoniului Cultural, 2022. p. 41. ISBN 978-9975-84-157-3.
58. MADAN, E. Mobilierul locuinței țărănești. In: *Diversitatea expresiilor culturale ale habitatului tradițional: Conferință internațională, Chișinău 2-4 august 2007*. Chișinău: Ed. Cartdidact, 2007. pp. 73-83. ISBN: 978-9975-940-47-4.
59. MADAN, E. Particularitățile artistice ale mobilierului țăranesc basarabean (sfârșitul sec. al XIX-lea–mijlocul sec. XX). In: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare: Programul și rezumatele comunicărilor Conferinței științifice internaționale, ed. a 13, Chișinău, 27-28 mai 2021*. Chișinău: Ed. Institutul Patrimoniului Cultural, 2021. p. 98. ISBN 978-9975-84-140-5. DOI: 10.5281/zenodo.4973037.
60. MADAN, E. Proporția ca element de bază în realizarea mobilierului țăranesc. In: *Conferința tehnico-științifică a colaboratorilor, doctoranzilor și studenților, Chișinău 15-23 noiembrie 2013*, vol. 2. Chișinău: Ed. Tehnica-UTM, 2014. pp.124-125. ISBN978-9975-45-312-7.
61. MADAN, E. Școlile de meserii din Basarabia (sfârșitul sec.XIX–mijlocul sec.XX). In: *Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie. Serie nouă*. 2021, nr. 35(48_S). Chișinău: Ed. [s.n.], 2021. pp. 140-147. ISSN 1857-0054.
62. MADAN, E. Tipologia locuințelor țăărănești din Moldova (sf. sec. XIX–prima jum. sec. XX). In: *Științele socioumanistice și progresul tehnico-științific: Conf. șt. interuniv., 20 aprilie 2018; Teoria și practica integrării europene: conf. șt. studențească, 4 mai 2018, Universitatea Tehnică a Moldovei*. Chișinău: Ed. Tehnica-UTM, 2018, pp. 224-236. ISBN 978-9975-45-547-3.
63. MADAN, E. Utilizarea elementelor tradiționale în realizarea mobilierului modern. In: *Științele socioumanistice și progresul tehnico-științific: Conf. șt. interuniv., Universitatea Tehnică a Moldovei, 3 aprilie, 2015*. Chișinău: Ed. Tehnica-UTM, 2015. pp. 124-130. ISBN 978-9975-45-384-4.
64. MADAN, E. Valoarea artistică a lăzilor de zestre și a sofcelor de pe teritoriul Republicii Moldova (sfârșitul sec. al XIX-lea–prima jumătate a sec. XX). In: *Tradiții și procese etnice, Ed. 1, Chișinău, 6 octombrie 2020*. Chișinău: Tipogr. „Grafema Libris”, 2020. pp. 185-192. ISBN 978-9975-52-221-2.
65. MADAN, E. Valoarea practică a studiului asupra mobilierului țăranesc. In: *Științele socioumanistice și progresul tehnico-științific: Conf. șt. interuniv., 7 aprilie 2017, Universitatea Tehnică a Moldovei*. Chișinău: Ed. Tehnica-UTM, 2017. pp. 165-170. ISBN 978-9975-45-498-8.
66. MAFTEI, M. Situația economică a județului și orașului Cahul în anii ‘30-50 ai secolului al XIX-lea. In: *Tyragetia*. Vol. II [XVII], nr. 2. Chișinău: Ed. [s. n.], 2008. pp. 257-264. ISSN 1857-0240.

67. MALCOCI, V. *Decorul în lemn din arhitectura populară moldovenească*. Chișinău: Ed. Cartea Moldovei, 2006. 220 p. ISBN 978-9975-60-044-6.
68. MALCOCI, V. *Decorul arhitectural în piatră din arta populară moldovenească (sfârșitul sec. al XIX-lea–sec. al XX-lea)*, Chișinău: Ed. Știința, 2000. 96 p. ISBN 9975-67-160-8.
69. MANULESCU, N. *Igiena țăranului: locuința, iluminatul și încălzitul ei, îmbrăcămintea, încălțăminte, alimentațiunea țăranului în deosebite epoce ale anului și în deosebite regiuni ale țării*. București: Ed. Lito-tipografia Carol Göbl, 1895. 363 p.
70. MARCU, F., MANECA, C. *Dicționar de neologisme*. Ed.a 3-a. București: Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1986. 320 p.
71. MIHĂILESCU, V. O hartă a așezărilor rurale din România. In: *BSG, LIII*. București: Ed.[s. n.], 1934. pp. 372-375.
72. MUNTEANU, Angela. Promoting national identity in stylistics of contemporary architecture and interior design. In: *Journal of Social Sciences*. 2020, vol. 3, no. 4. Chișinău: Ed. Tehnica UTM, 2020. pp. 90-100. ISSN 2587-3490. DOI: 10.5281/zenodo.4296370
73. NISTOR, F. *Maramureș, țara lemnului*. București: Ed. Sport-Turism, 1983. 258 p.
74. OPRESCU, Gh. *Arta țărănească la români*. București: Ed. [s. n.], 1922. 74 p.
75. PAMFILE, T., LUPESCU, M. *Cromatica poporului român*. București: Ed. Librăriile SOCEC & Comp., C. Sfetea, 1914. 241p.
76. PĂNOIU, A. *Mobilierul vechi românesc*. București: Ed. Meridiane, 1975. 44 p.
77. POP, V.G. *Colecția de mobilier din Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei: Catalog selectiv*. Cluj-Napoc: Ed. [s. n.], 1994. 70 p.
78. PETRESCU, P. *Arcade în timp*. București: Ed. Eminescu, 1983. 341 p.
79. PETRESCU, P. *Creația plastică țărănească*. București: Ed. Meridiane, 1976. 67 p.
80. PETRESCU, P. *Motive decorative celebre*. București: Ed.Eminescu, 1971. 147 p.
81. PETRESCU, P. Organizarea interiorului, preocuparea muzeografică. In: G. Stoica. *Arhitectura interiorului locuinței românești*. Râmnicu-Vâlcea, 1974, pp. 5-8.
82. PETRESCU, P., STOICA, G. *Arta populară românească*. București: Ed. Meridiane, 1981. 146p.
83. PAVELIUC-OLARU, A. *Zona etnografică Botoșani*. București: Ed. Sport-Turism, 1983. 160 p.
84. POSTICĂ, Gh. *Civilizația medievală timpurie din spațiul pruto-nistean (secolele V-XIII)*. București: Ed. Academiei Române, 2007. 487 p. ISBN 978-973-27-1592-5.
85. POSTOLACHI, E. Casa mare – funcții și decor. In: *Buletin științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie. Fascicola etnografie și muzeologie. Serie nouă*. 2007, vol. 7(20). Chișinău: Ed. [s. n.], 2007. pp. 34-44. ISSN 1857-0054.
86. POSTOLACHI, E., BUZILĂ, V., BĂLTEANU, I. Capitolul VIII. Tehnici și cunoștințe legate de meșteșugurile artistice tradiționale, 2023. Ministerul Educației al Republicii Moldova. In: *Registrul Național al Patrimoniului Cultural Imaterial din Republica Moldova*. Ed.a 2-a., vol.A.— Chișinău: Lumina, 2013. pp. 90-105. ISBN: 978-9975-65-354-1.

87. ROȘU, A. Meșteșuguri rurale ale prelucrării lemnului. In: *Biharea: culegere de studii și materiale de etnografie și artă*, vol. 31-33. Oradea: Ed. Muzeul Țării Crișurilor, 2004-2006. pp. 45-77. ISSN 1013 – 4166.
88. RUSU, M. *Sauca: istorie și actualitate*. Chișinău: Ed. Tipografia Centrală, 2012. 516 p. ISBN 978-9975-53-138-2.
89. SADOVEANU, M. *Drumuri basarabene*. București: Ed. librăriei H. Steinberg, 1922. 148 p.
90. SCURTU, I. et al. România. *Evoluție în timp și spațiu*. Arhivele Naționale ale României. București: Ed. Enciclopedică, 1996. 200 p.
91. STOICA, G. *Interiorul locuinței țărănești*. București: Ed. Meridiane, 1973. 58 p.
92. STOICA, G., PETRESCU, P., BOCȘE, M. *Dicționar de artă populară românească*. București: Ed. științifică și enciclopedică, 1985. 443 p.
93. STAMATI, M. Contribuțiile fabricii experimentale Moldavproektmebel' la diversificarea designului de mobilier din Moldova la începutul anilor 1980. In: *Creativity Technology Marketing - CTM 2017: proc. of the IVth intern. simpoziu, Technical University of Moldova, 26-28 october, 2017*. Chișinău. Ed. Tehnica-UTM, 2017, pp. 83-89. ISBN 978-9975-45-505-3.
94. STAMATI, M. Coordonate ale realizării plastice a formei în creația populară autohtonă. In: *Conferința tehnico-științifică a colaboratorilor, doctoranzilor și studenților, Universitatea Tehnică a Moldovei, 15-23 noiembrie, 2013, vol. 3*. Chișinău: Ed. Tehnica-UTM, 2014. pp. 96-99. ISBN 978-9975-45-310-3.
95. ȘARANUȚA, S. *Ornamente populare moldovenești*. Chișinău: Ed. Timpul, 1984. 143 p.
96. ȘOFRANSKY, Z. *Geneza și evoluția cromaticii tradiționale în spațiul carpato-danubiano-pontic: tz. de dr. habilitat*. Chișinău, 2008. 359 p.
97. ȘTEFĂNESCU, B. *Mobilierul țăranesc din Crișana*. Oradea: Ed. Biblioteca revistei Familia, 1997. 342 p. ISBN 973-98319-2-3.
98. ȘTEFĂNIȚĂ, I. Arhitectura ecleziastică din Republica Moldova între protecție și degradare. In: *Patrimoniu bisericesc: materialele conf. șt.-practice „Protejarea patrimoniului bisericesc – imperativ al timpului”, 5 apr. 2011 și ale conf. „Patrimoniu bisericesc – recuperarea trecutului”, 3 mai 2012, ed. a 2-a*. Chișinău: Ed. Tipogr. „Elan Poligraf”, 2013, pp. 39-43. ISBN 978-9975-66-322-9.
99. ȘTEFĂNUCĂ, P.V. Pentru un muzeu etnografic al Basarabiei. In: *Arhivele Basarabiei: Rev. de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru*, (an. V). Chișinău: Ed. [s. n.], 1933. pp. 296-302.
100. ȘTIRBU, I., MORARU, A., VARATIC, M. *Satul Mateuți: file de istorie*. Rezina: Ed. [s. n.], 2007. 191 p. ISBN 978-9975-9652-5-5.
101. TĂTULEA, V. *Mobilierul țăranesc din Oltenia*. București: Ed. Sport-Turism, 1989. 143 p. ISBN 973-41-0008-4.
102. TENTIUC, I. *Populația din Moldova Centrală în sec. X-XIII*. Chișinău: Ed. Bons Office, 2017. 324 p. ISBN 978-9975-87-323-9; ISBN 978-9975-80-903-0.
103. TOMULEȚ, V. *Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (instituții, regulamente, termeni)*. Ed. a 2-a, rev. și ad. Chișinău: Ed. Lexon-Prim, 2014. 672 p. ISBN 978-9975-4055-5-3.

104. TZIGARA-SAMURCAS, Al. *Muzeul neamului românesc. Ce a fost, ce este, ce ar trebui să fie*. București: Ed. Minerva, 1909. 103 p.
105. TZIGARA-SAMURCAS, Al. *Scieri despre arta românească*. București: Ed. Meridiane, 1987. 432 p.
106. ȚAPOC, V. *Disertația științifică. Inițiere în cercetarea științifică și filosofia succesului*. Chișinău: Ed. CEP USM, 2000. 196 p.
107. ȚAPOC, V. *Teoria și metodologia științei contemporane*. Chișinău: Ed. CEP USM, 2005. p. 167. ISBN 9975-70-597-9.
108. ȚĂRANU, Gh., ȚĂRANU, R. *Stiluri de mobilă și tehnica executării decorațiunilor*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1991. 298 p. ISBN 973-30-1689-6.
109. ȚURCANU, I. *Istoria românilor: (Cu o privire mai largă asupra culturii)*. Brăila: Ed. Istors, 2007. 826 p. ISBN 978-973-1871-02-8.
110. VELEANU, C. *Curs de tehnologia lemnului*. București: Ed. Tipografia „MUSCANU” – Calea Griviței, 1935. 110 p.
111. VLĂDUȚIU, I. *Etnografia românească: Istorie. Cultura materială. Obiceiuri*. București: Ed. Științifică, 1973. 508 p.
112. VUIA, R. *Satul românesc din Transilvania și Banat*. Cluj, 1945. 86 p.
113. VULCĂNESCU, R. *Coloana Cerului*. București: Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1972. 268 p.
114. ZAMFIRESCU, I. Contribuții la cercetarea unei gospodării țărănești din satul Cornova. In: *Arhiva pentru știință și reformă socială*, anul 10, nr. 1-4. București: Ed. [s. n.], 1932. pp. 486-487.

În limba rusă:

115. АНЦУПОВ, И. А., КРЫЖАНОВСКАЯ, К. П. *Положение крестьян и крестьянское движение в Бессарабии (1812-1861 годы): сборник документов, 3 ч., 1 т.* Кишинев: Изд. Штиинца, 1962, 612 p.
116. Бессарабия: *Географический, исторический, статистический, экономический, этнографический, литературный, и справочный сборник* : [Альманах газ. "Бессарабец"] / Под ред. Крушевана П. А.- Москва: Изд. тип. Васильева, 1903. 520 p.
117. БЫРНЯ, П. П. *Сельские поселения Молдавии в XV-XVII вв.* Кишинев: Изд. ЦК КП Молдавии, 1969. 220 с.
118. ГРОСУЛ, Я. С., БУДАК, И. Г. *Очерки истории народного хозяйства Бессарабии (1861-1905 гг.)*. Кишинев: Изд. «Карта Молдовеняска», 1972. 604 с.
119. ЖУКОВ, В.И. *Города Бессарабии (1861-1900 г.): Очерки соц.-экон. Развития*. Кишинев: Изд. Штиинца, 1975. 292 с.
120. ЖУКОВ, В.И. *Формирование и развитие буржуазии и пролетариата Бессарабии (1812-1900)*. Кишинев: Изд. Штиинца, 1982. 216 с.

121. ЗАХАРОВ, А.И. *Народная Архитектура Молдавии*. Москва: Изд. Государственное издательство литературы по строительству, архитектуре и строительным материалам, 1960. 91 с.
122. ЗЕЛЕНЧУК, В., ЛИВШИЦ, М., ХЫНКУ, И. *Народное декоративное искусства Молдавии*. Кишинев: Изд. Картя молдовеняскэ, 1968. 127 с.
123. КЕС, Д., *Стили мебели*. — 2-е изд. Будапешт: Académia Kiadó, 1981. 269 с. ISBN: 963-05-2827-4.
124. ЛЕВАДНЫЙ, В.С. *Мебель для нашего дома*. Москва: Изд. Аделант, 2003. 288 с. ISBN: 5-93642-025-6
125. ЛИВШИЦ, М.Я. *Декор в народной архитектуре Молдавии*. Кишинев: Изд. Штиинца, 1971. 92 р.
126. ЛУКЯНЕЦ, О., КАЛАШНИКОВА, Н. *Молдавские коллекции в собраниях Государственного Музея этнографии народов СССР*. Кишинев: Изд. Штиинца, 1990. 125 с. ISBN 5-376-00574-7.
127. *Молдаване. Очерки истории, этнографии, искусствоведения*. / Редкол. : Я. С. Гросул, ред.: А. М. Лазарев, В. С. Зеленчук.- Кишинев: Изд. Штиинца, 1977. 459 с.
128. МОЙСЕЕНКО, З. *Архитектура сельских жилых домов Молдавии*. Кишинев: Изд. Картя Молдовеняскэ, 1973. 203 с.
129. МАРУНЕВИЧ, М.В. *Поселения, жилище и усадьба гагаузов Южной Бессарабии в XIX – начале XX в.* Кишинев: Изд. Штиинца, 1980. 168 с.
130. МУНТЯН, М.П. Экономическое развитие дореформенной Бессарабии. В: *Ученые записки Кишиневского ун-та*, т. 117 (Ист.). Кишинев, 1971. с. 4-385.
131. Министерство Мебельной и Деревообрабатывающей Промышленности Молдавской ССР. *Мебель 84: Рекламный буклет*. Кишинев: Изд. ЦК КП Молдавии, 1983. 92 с.
132. *Обзор деятельности земств покустарной промышленности*. Выпуск 2. Санкт-Петербург, 1914. 312 с.
133. Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. 3: *Бессарабская губерния*. Санкт-Петербург: Изд. Центрального Статистического Комитета Министерства Внутренних Дел, 1905. 254 с.
134. ПОЛЕВОЙ, Л.Л. Деревянно и каменное гражданское строительство в городах Молдавии в XIV-XV в. В: *Этнография и искусство Молдавии*. Кишинев: Изд. Штиинца, 1972. сс. 119-121.
135. РОДНИН, К.Д., ПОНЯТОВСКИЙ, И.И. *Памятники Молдавской Архитектуры XIV – XIX вв.* Кишинэу: Изд. Картя Молдовеняскэ, 1960. 60 с.
136. РЕМЕНКО, Г. *У истоков прекрасного*. Кишинев: Изд. Лумина, 1975. 84 с.
137. ТАТАРЕНУО, С.С. Некоторые направления развития современного молдавского жилища. В: *Народные традиции и современность, Академия Наук Молдавской СССР, Отдел этнографии искусствоведения*. Кишинев: Изд. Штинца, 1980. pp. 123-130.

138. ТЕСЛЕНКО, В. *Народные художественные промыслы Молдавии*. Кишинев: Изд. Картя Молдовенеаскэ, 1978. 96 с.
139. СТОЙКА, Г. *Дом и хозяйство румынского крестьянина*. Букурешть: Изд. Меридиане, 1984. 151 с.
140. ЯРАЛОВА, Ю. С. *Всеобщая история архитектуры*. Том 3: Архитектура Молдавии и Валахии. Ленинград-Москва, 1966. 687 с.

Resurse electronice

141. Agenția Națională Arheologică (Chișinău). *Patrimoniul arheologic al raionului Strășeni. Documentare, cercetate, valorificare*. [citat 10.08.2023]. Disponibil: [https://www.academia.edu/30846765/Patrimoniul arheologic al raionului Str%C4%83%C8%99eni Documentare cercetate valorificare](https://www.academia.edu/30846765/Patrimoniul_arheologic_al_raionului_Str%C4%83%C8%99eni_Documentare_cercetate_valorificare).
142. Bellu P. *Manualul tâmplarului. Vol. I. Tâmplărie elementară*. Ed: Uniunea camerelor de muncă, 1939. 160 p. [citat 25.08.2023]. Disponibil: <https://archive.org/details/manualul-tamplarului-vol-i-p-bellu-1939-optim/page/n1/mode/2up>
143. ARBUNESCU, A. *Rhytonul de la Poroina Mare*. [citat la 2 iunie 2020]. Disponibil: <http://www.capodopere2019.ro/rhytonul-de-la-poroina-mare.html>.
144. BARROS, M.A. Design system for the mass customization of Thonet chair. In: *Proceedings of the 1st International Conference on Sustainable Intelligent Manufacturing, June 2011*. [citat 9 Februarie 2023]. Disponibil: [https://www.academia.edu/2292666/A design system for the mass customization of Thonet chairs](https://www.academia.edu/2292666/A_design_system_for_the_mass_customization_of_Thonet_chairs)
145. COTEANU I. (Conducătorul lucrării, acad.) SALA M., DĂNĂILĂ I. (Redactori responsabili, acad.) *Micul dicționar academic*. Ediția a II-a. București: Academia Română, Institutul de Lingvistică, Editura Univers Enciclopedic, 2010. p.86-87. [citat 25.09.2020]. Disponibil: <https://dexonline.ro/sursa/mda2>.
146. Muzeul Național de Istorie a Moldovei. *Epoca fierului și epoca antică (ultimele secole ale mileniului al II-lea - primele secole ale mileniului I e.n.)*, 2006-2023 Muzeul Național de Istorie a Moldovei. [citat 25 mai 2020]. Disponibil: https://www.nationalmuseum.md/ro/timetape/vi_ultimele_secole_ale_mileniului_al_ii_lea/epoca_fierului_si_epoca_antica/.
147. RADU, M. *Cep și scobitură, cea mai folosită îmbinare tradițională pentru mobilier*, 2020. Created by TRY digital. [citat 25.05.2021]. Disponibil: https://revistadinlemn.ro/2019/01/10/cep-si-scobitura-cea-mai-folosita-imbinare-traditionala-pentru-mobilier/?expand_article=1.
148. *Registrul muzeelor din Republica Moldova*. [citat 25.05.2020] Disponibil: http://mecc.gov.md/sites/default/files/registrul_muzeelor_rm.
149. SCRIBAN, A. *Dicționarul limbii românești, Institutu de Arte Grafice „Presa Bună”*, 1939, [citat 08.01.2021]. Disponibil: <https://dexonline.ro/sursa/scriban>.
150. STAMATI, M. *Atelier de design. Quintessence collection. Cum valorificăm bogăția fondalului tradițional...?*, © Mihai Stamat. [citat 9.07.2023]. Disponibil: <https://mikelesta.com/portfolio/quintessence/>

151. ȘĂINEANU, Lazăr. *Dicționar universal al limbii române, ediția a VI-a*, 1929, [citat 08.01.2021]. Disponibil: <https://dexonline.ro/sursa/dulr6>.
152. Transilvania Production. [citat 12.03.2019]. Disponibil: <http://www.transilvaniaproductio.ro/images/catalog/index.html>.
153. Jooca studio. *Stilul rustic modern în designul de interior*. [citat 18.03.2021]. Disponibil: <http://joocastudio.ro/stilul-rustic-modern-in-designul-de-interior/>.
154. Complexul Istorico-Arhitectoral Manuc Bey. *Lada de zester: catalog* [citat 09.03.2020]. Disponibil: <https://www.manucbey.md/lada-de-zestre.html>.
155. Blogspot. Muzeul din inima mea. *Breaslă meșteșugărească (ремесленный цех)*. [citat 14.06.2020]. Disponibil: http://nmuseum.blogspot.com/p/normal-0-21-false-false-false_5215.html.
156. Антикварная 2020, Антикварная мебель. [citat 05.07.2020]. Disponibil: <https://starina.ru/good/14066>.
157. БОТТ, Г. *Принцип Тонета: Мебель из гнутой древесины и стальных трубок*. Нюрнберг: Изд. Германского национального музея, 1991. 266 с. ISBN 3-926982-22-5. [citat 9.02.2023]. Disponibil la: <https://tehne.com/library/princip-toneta-mebel-iz-gnutoy-drevesiny-i-stalnyh-trubok-nyurnberg-1991>.
158. КОБА. *История создания артелей*, © 2021. [citat 10.07.2021]. Disponibil: <https://stalinline.ru/2019/02/история-создания-артелей>.
159. ОРЛОВ, М. *Мебельная промышленность Молдавии*. [citat 25.05. 2016]. Disponibil: <http://oldchisinau.com/forum/viewtopic.php?f=23&t=4823>.
160. САМСОНОВ, А. *Почему Хрущёв уничтожил сталинские артели* [citat 28.07.2020]. Disponibil: <https://topwar.ru/169394-pochemu-hrushev-unichtozhil-stalinskie-arteli.html>.
161. СОБОЛЕВ, Н. Н., *Стили мебели*. Москва: Изд. Всесоюзной Академии Архитектуры, 1939. 348 с.
162. ЦГА ПМР, дело фонда № 230, л. 4-7., *Игнатъев Олег Иванович*. [citat 25.06.2020]. Disponibil: <http://gsuda.gospmr.org/игнатъев-олег-иванович/> (publicat 23.01.2019).
163. SIVAC, Vasile. *Народні меблі у селянському житлі середнього Полісся (межиріччя Ужа і Тетерева) кінця ХІХ–першої половини ХХ ст.: Скриня*. В: *Народознавчі зошити: наук. журн.* 2016, № 2 (128). ISSN 1028-5091. [citat 25.08.2020]. Disponibil: <https://www.academia.edu/45504926/> (99+) Сивак В. Народні меблі у селянському житлі Українських Карпат та Середнього Полісся кін. ХІХ - ХХ ст.: тесана нерухома лава | Vasyly Syvak / Василь Сивак - Academia.edu

ANEXE

Anexa 1. Anexe referitoare la mobilierul pentru odihnă (pentru așezat și dormit)

Anexa 1.1: Scaune

Anexa 1.1.1. Scaune joase

Anexa 1.1.2. Scaune înalte - taburete

Anexa 1.1.3. Scaune cu spetează

Anexa 1.1.4. Scaune împletite

Anexa 1.2: Lavițe (laițe)/bănci (scaune lungi)/canapele (canăpci)

Anexa 1.2.1. Lavițe (laiță)

Anexa 1.2.2. Spațiu de odihnă (după și lângă cuptor)/lejană

Anexa 1.2.3. Bănci (scaune lungi fără spetează)

Anexa 1.2.4. Scaune lungi cu spetează (canăpci lungi)/canapcă

Anexa 1.2.5. Canapele (canăpci)

Anexa 1.3: Paturi

Anexa 1.3.1. Paturi

Anexa 1.3.2. Paturi metalice

Anexa 1.3.3. Divane

Anexa 1.3.4. Leagăne suspendate pentru copii

Anexa 1.3.5. Legăne - pătucuri pentru copii

Anexa 1.4: Sofe (sofci)

Anexa 1.4.1. Sofci nedecorate

Anexa 1.4.2. Sofci cu elemente aplicative

Anexa 1.4.3. Sofci gravate

Anexa 1.4.4. Sofci cu spetează

Anexa 1.5: Statistici privind mobilierul pentru odihnă (numărul de piese și localitățile cercetate)

Anexa 2. Anexe referitoare la mobilierul pentru depozitare/suport

Anexa 2.1: Lăzi

Anexa 2.1.1. Lazi nedecorate

Anexa 2.1.2. Lazi de companie (militare)

Anexa 2.1.3. Lazi ferecate

Anexa 2.1.4. Lăzi pictate

Anexa 2.1.5. Lăzi mixte (ferecate și pictate)

Anexa 2.1.6. Lăzi dulgherești

Anexa 2.1.7. Lăzi deosebite (lăzi împletite/ valize/ sipețele/ hambare)

Anexa 2.2: Piese-suport (blidare, polițe, cuiere, culmi, grinzi, prepeleacuri și trihornuri)

Anexa 2.2.1. Blidare

Anexa 2.2.2. Prepeleac

Anexa 2.2.3. Polițe/ rafturi/ grinzi

Anexa 2.2.4. Trihorn

Anexa 2.2.5. Culme/ drainițe

Anexa 2.2.6. Cuiere

Anexa 2.3: Dulapuri

Anexa 2.3.1. Dulapuri încadrate în perete, trihorn (cotruță)

Anexa 2.3.2. Bufete, comode

Anexa 2.3.3. Bufete, comode fabricate în perioada sovietică (în jurul anilor 1960)

Anexa 2.3.4. Dulapuri pentru haine

Anexa 2.3.5. Dulapuri fabricate în perioada sovietică (în jurul anilor 1960)

Anexa 2.3.6. Diferite dulapuri, etajere

Anexa 2.4: Statistici privind mobilierul pentru depozitare/suport (numărul de piese și localitățile cercetate)

Anexa 3. Mobilierul pentru servit masa

Anexa 3.1: Mese joase

Anexa 3.1.1. Mese joase rotunde

Anexa 3.1.2. Mese joase dreptunghiulare

Anexa 3.2: Mese înalte

Anexa 3.2.1. Mese înalte rotunde, ovale

Anexa 3.2.2. Mese înalte dreptunghiulare

Anexa 3.3: Mese-dulap (înfundate)

Anexa 3.4: Mese deosebite (bănci/ împletite ș.a.)

Anexa 3.5: Statistici privind mobilierul pentru servit masa (numărul de piese și localitățile cercetate)

DICȚIONAR DE TERMENI

1. Aplicat - utilizat pentru a descrie un element decorativ sau ornament aplicat pe suprafața unui obiect de mobilier.
2. Asamblare - proces de unire a diferitelor părți sau piese pentru a forma un obiect de mobilier complet.
3. Băncă, bănci - scaun îngust și lung (cu sau fără spetează) pe care pot șede mai multe persoane deodată. V. laviță, banchetă.
4. Canapeá, canapele - mobilă de forma unui divan îngust, de obicei cu spătar și cu brațe, îmbrăcată în stofă sau piele. V. sofa.
5. Capre - sistem de susținere în formă de V utilizat pentru a susține lavițele sau alte elemente ale mobilierului tradițional.
6. Căprior - element structural folosit în construcția mobilierului, care susține scaunele sau mesele.
7. Confecționare - proces de fabricare sau realizare a pieselor de mobilier, folosind diverse tehnici și materiale.
8. Cep și scobitură - tehnică de asamblare care constă în realizarea de tăieturi în formă de cep pe o bucată de lemn și potrivirea acesteia într-o scobitură corespunzătoare într-o altă bucată de lemn.
9. Chersin - obiect de mobilier tradițional sub formă de scaun fără spătar folosit în special la bucătărie.
10. Clasificare - proces de împărțire a obiectelor de mobilier în categorii sau clase, în dependență de anumite caracteristici precum funcția, materialul sau forma.
11. Conservare - proces de păstrare și protejare a pieselor de mobilier tradițional pentru a preveni deteriorarea și degradarea.
12. Consolă - element decorativ sau structural care susține o parte a mobilierului cum ar fi blatul unei mese sau scăunelul unei lavițe.
13. Culme - prăjină lungă în casele țărănești, fixată orizontal de grinzi, de care se atârnă haine, obiecte casnice etc.
14. Cuptor - spațiu destinat gătitului sau coacerii alimentelor, care poate fi integrat în mobilierul tradițional; boltă rotundă în zidărie unde se coace pâinea; sobă închisă de cuptor într-o casă țărănească pe care se culcă iarna.
15. Decorativ - element sau detaliu adăugat pe piesele de mobilier pentru a le îmbunătăți aspectul estetic.

16. Design tradițional - stil sau concept de design care se bazează pe forme, tehnici și motive tradiționale folosite în mobilierul țăranesc moldovenesc.

17. Drainiță (reg.) - prăjină lungă, fixată orizontal în casele țăranesti, de care se atârna haine, obiecte casnice și altele.

18. Dulap - obiect de mobilier cu spațiu de depozitare care poate avea rafturi sau sertare și este folosit pentru păstrarea obiectelor.

19. Executat - proces de realizare sau construcție a unui obiect de mobilier, de obicei, manual sau de către un meșter.

20. Formă - caracteristică a mobilierului care se referă la aspectul general și la conturul său.

21. Funcție - utilitatea sau scopul pentru care este destinat un obiect de mobilier cum ar fi șezutul, depozitarea sau susținerea.

22. Fiziomorf - termen care descrie ornamentele sau motivele decorative ce imită forme umane sau animale.

23. Geometric - termen utilizat pentru a descrie ornamentele sau motivele decorative care se bazează pe forme geometrice cum ar fi linii, cercuri sau triunghiuri.

24. Gravură - tehnică artistică în care se utilizează instrumente pentru a crea linii sau modele decorative pe suprafața lemnului sau a altor materiale.

25. Grindă - fiecare dintre bârnele orizontale pe care se sprijină greutatea acoperișului casei țăranesti, vizibile din odaie.

26. Jogar - instalație la care pânza fereastrăului era fixată într-un jug, acționat vertical de o roată hidraulică, prin intermediul unui vârtej, cocârlă, crival de fier, fixat în capătul cepului fusului roții și al unei pârgii verticale prinsă în capătul lui, care trăgea și împingea jugul în jos și în sus. Pe cadrul de grinzi și scânduri, pe trei perechi de stâlpi solizi, avea un car, căruț etc., care trăgea bușteanul spre lama fereastrăului. Numărul instalațiilor a sporit odată cu cerințele pentru lemnul fasonat.

27. Kadovbi - ladă din trunchi de copac.

28. Ladă - obiect de mobilier cu un compartiment de depozitare închis cu un capac utilizat pentru a păstra obiecte personale sau alte lucruri.

29. Laviță - mobilă țăranescă, denumită local și „laiță”, obiect de mobilier sub formă de bancă sau scaun lung care poate avea sau nu spătar.

30. Leagăn - obiect de mobilier suspendat care se mișcă înainte și înapoi folosit în special pentru a adormi copilul.

31. Lejancă Sf [At: Chest. II, 325/160 / Pl: ? / E: rs лежанка, ucr леманка] (Mol) – 1. Spațiu dintre casă sau sobă și peretele din spatele acesteia, unde, adesea, dorm copiii și bătrânii. 2. Vatră de lut.
32. Material - substanța din care se face un obiect sau o structură.
33. Mijloace artistice - tehnici și tehnologii folosite în procesul de realizare sau decorare a mobilierului tradițional cum ar fi sculptura, pictura sau traforarea.
34. Mobilier țăranesc - mobilierul tradițional asociat cu mediul rural sau țăranesc, care reflectă cultura și tradițiile locale, adesea realizat manual și cu caracteristici specifice.
35. Motiv tradițional - model sau ornament specific folosit în mod tradițional în mobilierul țăranesc moldovenesc, având adesea semnificații culturale și simbolice.
36. Olar - meșter care produce obiecte de lut; prepeleac orizontal.
37. Ornament - element decorativ adăugat la un obiect de mobilier pentru a-l îmbunătăți vizual.
38. Ornamentație - elemente decorative aplicate pe piesele de mobilier pentru a le îmbunătăți aspectul estetic și pentru a exprima valorile și stilurile culturale.
39. Particularități artistice - elemente distinctive sau caracteristice ale operei de artă, care o diferențiază de alte opere și îi conferă originalitate.
40. Patrimoniu cultural - moștenirea culturală a unei comunități sau a unei regiuni, inclusiv obiecte, structuri și practici tradiționale.
41. Pictură decorativă - aplicarea de imagini sau modele artistice pe suprafața unui obiect de mobilier.
42. Prelucrare manuală - proces de confecționare a mobilierului prin utilizarea uneltelor, fără intervenție mecanică sau automatizată.
43. Restaurare - proces de recondiționare sau reparare a unui obiect de mobilier vechi pentru a-i restabili aspectul sau funcționalitatea.
44. Simbolism - utilizarea unor elemente sau motive specifice pentru a reprezenta idei, concepte sau semnificații speciale într-un obiect de mobilier.
45. Stilizat - termen utilizat pentru a descrie ornamentul sau forma pieselor de mobilier care sunt simplificate sau abbreviate, păstrând totuși esența stilului tradițional.
46. Structură decorativă - configurația sau modelul unui element decorativ aplicat pe un obiect sau o structură, care contribuie la aspectul estetic al piesei.
47. Șlefuire - proces de îndepărtare a asperităților sau imperfecțiunilor de pe suprafața unui obiect de mobilier prin utilizarea hârtiei abrazive sau a altor instrumente.

48. Șurub decorativ - șurub cu capătăiță ornamentală folosit pentru a adăuga un element decorativ unui obiect de mobilier.

49. Tandâr sn [at: Alecsandri, T. 505 / V: (înv.) ~dur / Pl: ~e / E: tc tandir, tandur] 1. (Tcî; îf tandur) - scaun (acoperit cu covoare) sub care se pune un vas cu mangal pentru a încălzi picioarele celor care ședeau. 2. (Îvp; îe) A sta pe ~dur A sta degeaba. 3. (Îvp; fig) Lene. 4. (Reg) Zid de piatră sau de cărămidă pe care este așezat cuptorul de pâine. 5. (Reg.) Construcție din preajma cuptorului unde se pun hainele la uscat. 6. (Reg) Adăpost la stână făcut din pământ și acoperit cu ogrinji. 7. (Reg.) Prispă.

50. Tapiserie - proces de acoperire a unei suprafețe a unui obiect de mobilier cu material textil sau tapițerie.

51. Tăblie - partea superioară a unui pat care servește ca suport pentru perne și perdele.

52. Tehnici de construcție - metode și procedee utilizate în procesul de asamblare și construcție a unui obiect de mobilier tradițional, cum ar fi îmbinările cu cuiere, cuie sau șuruburi.

53. Tehnici decorative - metode sau procedee artistice utilizate pentru a adăuga detaliile și ornamentația pe piesele de mobilier, cum ar fi sculptura, gravura sau pictura.

54. Textură - aspect sau senzație tactilă a suprafeței mobilierului care poate fi netedă, aspră, rugoasă sau ornamentală.

55. Tradiție - valori, practici și obiceiuri transmise de la o generație la alta, inclusiv în ceea ce privește mobilierul și designul tradițional moldovenesc.

56. Traforaj - tehnică de tăiere artistică a lemnului pentru a crea modele sau decorații intricate.

57. Țesătură - material textil utilizat pentru tapițarea sau acoperirea suprafețelor unui obiect de mobilier cum ar fi scaune, canapele sau perne.

58. Unelte de lemnărie - instrumente și ustensile utilizate în procesul de construcție, asamblare și finisare a mobilierului tradițional cum ar fi fereastrăie, dălți, rindele sau găuritori.

59. Unelte de tapisare - instrumente speciale utilizate pentru a fixa țesăturile și tapițeriile pe suprafața unui obiect de mobilier cum ar fi ciocanele de tapițerie sau cleștii pentru ținte.

60. Valoare culturală - importanța și semnificația culturală atribuită pieselor de mobilier tradiționale, care reflectă identitatea și tradițiile comunităților moldovenești.

61. Valoare estetică - calitatea sau atractivitatea vizuală a pieselor de mobilier determinată de design, formă, ornamentație și alte aspecte artistice.

62. Valorificare - proces de promovare, protejare și punere în valoare a unui patrimoniu cultural sau artistic.

63. Vătră - locul unde se face focul în cuptor; p. ext. suprafață plană care prelungește cuptorul în afară și pe care se poate ședea sau dormi; partea plană a cuptorului de pâine care susține boltitura și unde se face focul.

64. Vopsire - aplicarea unui strat sau a straturilor de vopsea pe suprafața unui obiect de mobilier pentru a-i oferi un aspect estetic plăcut sau pentru a-l proteja.

65. Zimțuit - termen utilizat pentru a descrie tehnica de decorare a mobilierului prin zgârirea suprafeței cu un instrument ascuțit, pentru a crea modele sau motive ornamentale.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Chișinău, 15 martie 2024

MADAN Elena

CURRICULUM VITAE

INFORMAȚII PERSONALE

Madan Elena



📍 str-la 2 Gagarin 5, com. Trușeni, mun. Chișinău,
MD 3733, Republica Moldova
☎️ /+373/ 22 59-16-12 📠 /+373/ 79 730123
✉️ elena.madan@dip.utm.md; mlenuta2000@gmail.com
🆔 <https://orcid.org/0000-0003-4955-1789>

Sexul Feminin | Data nașterii 19/07/1982 | Naționalitatea Republica Moldova

EXPERIENȚA PROFESIONALĂ

Iulie 2022 – prezent	șef de program studii la specialitatea Design Industrial, Departamentul Design Industrial și de Produs, Facultatea Design, Universitatea Tehnică a Moldovei
Noiembrie 2022 – prezent	asistentă universitară, Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Design, Specialitatea Design Industrial
Iulie 2022 – noiembrie 2022	lector universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Design, Specialitatea Design Industrial
Septembrie 2018 – iulie 2022	șef de program studii la specialitatea Design Industrial, Departamentul Design Industrial și de Produs, Facultatea Inginerie Mecanică, Industrială și Transporturi, Universitatea Tehnică a Moldovei
Septembrie 2018 – iulie 2022	lector universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Inginerie Mecanică, Industrială și Transporturi, Specialitatea Design Industrial
Noiembrie 2009 – septembrie 2018	lector superior, Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Inginerie Mecanică, Industrială și Transporturi, Specialitatea Design Industrial
Septembrie 2006 – noiembrie 2009	lector superior (cumular), Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Inginerie și Management în Construcția de Mașini, Specialitatea Design Industrial
Noiembrie 2006 – noiembrie 2009	doctorandă – Academia de Științe a Moldovei, Institutul Patrimoniului Cultural, Secția Arte Vizuale (17.00.04)
Septembrie 2005 – septembrie 2007	lector asistent, Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Inginerie și Management în Construcția de Mașini, Specialitatea Design industrial
Februarie 2005 – septembrie 2005	pictor-designer la F.E.P. „Tipografia Centrală”

Septembrie 2004 – septembrie 2005	Studii de Masterat la Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Inginerie și Management în Construcția de Mașini, Specialitatea Design Industrial
Septembrie 2004 – septembrie 2005	lector asistent (cumulard), Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Inginerie și Management în Construcția de Mașini, Specialitatea Design Industrial

EDUCAȚIE ȘI FORMARE

01.04.2023 – 30.04.2023	A 1 month/s CEEPUS mobility grant at the “Gheorghe Asachi” Technical University of Iasi, Faculty of Machine Manufacturing and Industrial Management within the framework of: CEEPUS Mobility no.: M-BG-0703-2223-162340
23.02.2023 – 25.01.2024	Instruire în cadrul programului de recalificare „Modulul Psihopedagogic” (60 credite), asigurat de Direcția Formare Continuă, Universitatea Tehnică a Moldovei
08.02.2023 – 30.06.2023	Participant la Programul de Formare Profesională „Leadership și Management” în cadrul Proiectului MHELM. (40 credite), Codul proiectului: 609656-EPP-1-2019-1-MD-EPPKA2-CBHE-SP
Iunie – iulie 2021	Certificate of Achievement, Basic English 2: Pre-Intermediate King's College London, 4 weeks, 4 hours per week, online course, Issued 11th July 2021. futurelearn.com/certificates/beota2
19.07.2021 - 30.07.2021	Certificate of attendance BRIGHT International Summer School on: “3D printing for medical applications” was organized by the Technical University of Cluj-Napoca under the frame of ERASMUS KA 226 BRIGHT project
16, 17, 18 martie 2021	Certificate of Completion Wiley, Presenters Natalya Kalitseva, Account Manager, in the following webinar: Academic Writing, How to find a journal for your next paper, Publishing- Author Tools and Services
mai 2020	Susținerea repetată a examenelor la doctorat în cadrul școlii doctorale Universitatea de stat „Dimitrie Cantemir”
2006 - 2009	Studii de doctorat la Academia de Științe a Moldovei, Institutul Patrimoniului Cultural, secția Arte Vizuale (17.00.04), în prezent codul specialității este (651.01).
2004 – 2005	Studii de masterat, specializarea – Design Industrial, Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Inginerie și Management în Construcția de Mașini.

1999 – 2004

Studii licență, specializarea – Design Industrial, Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Inginerie și Management în Construcția de Mașini

2002

– Uzina de Tractoare Brașov și uzina Roman, colaborarea cu Universitatea Transilvania din Brașov, or.Brașov, România, schimb de experiență.

2001

- Uzina Mecanica Marius, Uzina Mafir și uzina Sinterom, or. Cluj-Napoca, România, schimb de experiență.

2000

– Uzina Mecanica Marius, or. Cluj-Napoca, România, schimb de experiență.

COMPETENTE PERSONALE

Limbă maternă	Româna				
Alte limbi străine cunoscute	ÎNTELEGERE		VORBIRE		SCRIERE
	Ascultare	Citire	Participare la conversație	Discurs oral	
	Rusa	B1	B1	B1	B1
	Engleza	B2	B2	B2	B2

Niveluri: A1/A2: Utilizator elementar - B1/B2: Utilizator independent - C1/C2: Utilizator experimentat
Cadrul european comun de referință pentru limbi străine

Competențe de comunicare	▪ bune abilități de comunicare obținute în urma experienței în calitate de titular al cursurilor universitare ▪ bune abilități de comunicare obținute în urma participărilor la conferințe naționale și internaționale
Competențe dobândite la locul de muncă	▪ o bună cunoaștere a proceselor de modelare 2D și 3D ▪ o bună cunoaștere a materialelor și tehnologiilor în machetare ▪ aplicarea dimensiunilor antropometrice în proiectare
Competențe informatice	▪ o bună cunoaștere a sistemului de operare MS Windows ▪ o bună stăpânire a pachetului Office (procesor de text, software pentru prezentări) ▪ o bună cunoaștere a metodelor și tehnicilor de proiectare grafică asistată de calculator

PUBLICAȚII ȘTIINȚIFICE

- Rezultatele cercetării au fost publicate în 35 de materiale științifice, disponibile: https://ibn.idsi.md/ro/author_articles/81114; http://repository.utm.md/discover?query=Madan+Elena&filtertype=author&filter_relational_operator>equals&filter=MADAN%2C+Elena